

1950

ANDRA KAMMAREN

Nr 13

13—20 april.

Debatter m. m.

Torsdagen den 13 april.

Sid.

Svar på interpellationer av:

Herr Huss ang. skärpt lagstiftning i fråga om behörighet att utöva läkekonsten.....	6
Herr Johnsson i Stockholm ang. ändring av kungörelsen den 31 december 1913 ang. rätt för utlänning att här i riket giva offentlig föreställning eller därvid medverka.....	13

Lördagen den 15 april.

Interpellation av herr Ohlin ang. redogörelse för de åtgärder, som vidtagits eller planerats för att i hotande situationer och krig förhindra sabotageverksamhet mot försvarsanstalter m. m. 26

Onsdagen den 19 april fm.

Svar på interpellationer av:

Herr Lundberg ang. auktorisering av maskinstationer på jordbrukets område, m. m.	30
Herr Johnsson i Skoglösa ang. tillämpningen i visst fall av de riktlinjer för jordbrukets rationalisering, som antagits vid 1947 års riksdag	32
Utkrävande av statsrådets konstitutionella ansvar på grundval av statsrevisorernas berättelse	36
Undanröjande av vissa tekniska hinder för utövande av rösträtt vid allmänna val	37

	Sid.
Utgifter under riksstatens sjätte huvudtitel:	
Bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m.	40
Byggnade av broar	43
Trafikräkningar	44
Statliga farledsarbeten	46
Byggnade av fiskehamnar.....	48
Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp	50
Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel:	
Riksarkivet: Avlöningar.....	52
Stifts- och landsbiblioteken: Avlöningar	55
D:o: Bokinköp och bokbindning m. m.	57
Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst	58
Bidrag till viss akademisk undervisning i statskunskap	59
Chalmers tekniska högskola: Avlöningar	61
Stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter	62
Bidrag till anordnande av skolmåltider	63
Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor	75
Bidrag till kostnaderna för tillhandahållande av fria läroböcker m. m.	78
Bidrag till vissa byggnadsarbeten vid folkskolor	82
Byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare	83
Nomadskolor: Avlöningar	86
Understöd för anordnande av folkbildningskurser m. m.	88
Bidrag till verksamheten vid hemgårdar och vid studiehem ..	89
Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande	95

Onsdagen den 19 april em.

Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel (Forts.):	
Folkliga musikskolan i Arvika: Understöd	102
Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco	106
Utgifter under riksstatens tionde huvudtitel:	
Kommerskollegium: Avlöningar.....	116
Tekniskt-vetenskaplig forskning m. m.	119
Bidrag till Hemmens forskningsinstitut	120
Bidrag till handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg	124
Statens priskontrollnämnd: Avlöningar	124
Bidrag till svenska turisttrafikförbundet	127
Avsättning till fonden för idrottens främjande	128
Avsättning till lotterimedelsfonden	135
Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.	138

Sid.

Torsdagen den 20 april fm.

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m. (Forts.) .. 149

Torsdagen den 20 april em.

Effektivisering av kustbevakningen	170
Rätt att hos domkapitel överklaga pastors beslut om kyrkors upp- låtande	172
Ändring i förordningen om erkända sjukkassor	178
Ändring i lagen om hyresreglering m. m.	187

Samtliga avgjorda ärenden.**Torsdagen den 13 april.**

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 51, ang. tjänstårsberäkningen för Marga- reta Carell och Ester Kinn (gemensam votering)	5
---	---

Onsdagen den 19 april fm.

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 10, ang. statsrådets konstitutio- nella ansvar	36
— nr 11, ang. undanröjande av tekniska hinder för rösträtt	37
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 6, ang. statsutgifter under sjätte huvud- titeln (kommunikationsdepartementet)	40
— nr 8, ang. statsutgifter under åttonde huvudtiteln (ecklesiastik- departementet)	52

Onsdagen den 19 april em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 8, ang. statsutgifter under åttonde huvud- titeln (ecklesiastikdepartementet, Forts.)	102
— nr 10, ang. statsutgifter under tionde huvudtiteln (handelsdepar- tementet)	116
— nr 52, ang. anslag under försvarets fonder m. m.	138
— nr 53, ang. fortsatt disposition av ett äldre anslag	138
— nr 54, ang. befrielse från betalningsskyldighet till kronan	138
— nr 55, ang. förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.	138

Torsdagen den 20 april fm.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 55, ang. förvärv av tidigare tyskäg gruvegendom m. m. (Forts.)	149
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 33, ang. ändringar i tulltaxan m. m.	170

Torsdagen den 20 april em.

<i>tatsutskottets</i> utlåtande nr 56, ang. anslag under statens allmänna fastighetsfond och fonden för statens aktier, i vad avser handelsdepartementet	170
— nr 57, ang. effektivisering av kustbevakningen	170
— nr 58, ang. driftsfond för en patrullerande sjöräddningsbåt i Hanöbukten	171
— nr 59, ang. företagsräkning	171
— nr 60, ang. anslag till Sveriges hantverks- och småindustriorganisation för vissa allmänna undersökningar	171
— nr 61, ang. kostnader för Sveriges medlemskap i internationella handelsorganisationen (ITO)	171
— nr 62, ang. anslag till fritidslägrer vid Skönstavik	172
— nr 63, ang. Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) m. m., såvitt avser anslagsfrågor	172
— nr 64, ang. befrielse från ersättningsskyldighet m. m.	172
— nr 65, ang. fortsatt disposition av vissa äldre anslag	172
— nr 66, ang. livränta till Ebba Linnéa Emmertz m. fl.	172
— nr 67, ang. ersättning till Johannes Karlsson m. fl.	172
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 15, ang. översyn av lagarna om aktiebolag och försäkringsrörelse	172
— nr 16, ang. rätt att hos domkapitel överklaga pastors beslut om kyrkors upplåtande	172
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 26, ang. tillägg till 32 § förordningen om erkända sjukkassor	178
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 9, ang. ändring i lagen om hyresreglering m. m.	187

Torsdagen den 13 april.

Kl. 2 em.

§ 1.

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 51 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att motionerna I: 229 och II: 278 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren med bifall till motionerna I: 229 och II: 278 medgivit, att vardera av kassören och bokhållaren hos djurgårdsnämnden Margareta Carell och kontoristen hos djurgårdsnämnden Ester Kinn må såsom tjänstår för pension tillgodoräkna hela den tid, 22 år 5 månader för Carell och 19 år 4 månader för Kinn, varunder de före tillträdet den 1 juli 1939 av pensionsberättigande befattningar tjänstgjort hos djurgårdskommissionen.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 100 ja och 110 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 52 ja och 74 nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 100 ja och 110 nej sammanräkningen visade 152 ja och 184 nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 2.

Justerades protokollen för den 23, den 24, den 28 och den 29 nästlidna mars.

§ 3.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Med stöd av vidfogade intyg anhålles om ledighet från riksdagsarbetet t. v. Länslasarettet, Östhammar, den 11/4 1950.

Eskil Eriksson.

Det i ansökan åberopade läkarintyget var av följande lydelse:

Riksdagsman Eskil Eriksson, Sandby, Gimo, är på grund av sjukdom (lungkatarr jämte tarmkatarr) oförmögen att delta i riksdagsarbetet från den 13 april under en månad.

Östhammar 11/4 1950.

Harald Landing
lasarettsläkare

Kammaren beviljade herr Eriksson i Sandby ledighet från riksdagsgörömlen tills vidare fr. o. m. denna dag.

Härefter meddelade herr talmannen, att herr Stjärne, fru Nordgren och herr Birke, vilka med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrade att delta i riksdagsgörömlen, herr Stjärne vid sammanträdet den 31 sistlidna januari, fru Nordgren den 22 mars och herr Birke den 28 mars, denna dag åter intagit sina platser i kammaren.

§ 4.

Svar på interpellation angående skärpt lagstiftning i fråga om behörighet att utöva läkekonsten.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **MOSSBERG**, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Huss frågat mig, om jag anser, att spørgsmålet om en prövning av bestämmelserna i lagen om behörighet att utöva läkarkonsten aktualiserats så starkt av de under den senaste tiden inträffade händelserna, att antingen omprövningen bör verkställas utan tidsutdräkt eller — om den redan verkställts med negativt resultat — spørgsmålet bör upptas till förnyat övervägande. Interpellanten har vidare frågat, om jag är beredd att ange några positiva riktlinjer för ändrade bestämmelser i nyssnämnda lag eller på annat område av lagstiftningen.

De händelser, som åsyftas i interpellationen, äro främst vad som förekom i samband med besök i Göteborg och Stockholm av den amerikanske pastorn och helbrägdagöraren William Freeman, vilken numera lämnat landet.

Till svar på de framställda frågorna får jag anföra följande.

I januari 1949 riktades till mig i denna kammare två interpellationer med anledning av den danska kvacksalver-skan Dorothea Iversens mottagningar i Stockholm. Interpellanterna frågade mig då bl. a., om jag var beredd att till skydd mot kvacksalveriet skärpa bestämmelserna om behörighet att utöva läkarkonsten. I mitt svar framhöll jag, att det var min avsikt att till förnyat övervägande ta upp ett av medicinalstyrelsen år 1941 avgivet förslag om skärpt lagstiftning på området. Om resultatet kunde jag givetvis icke i förväg uttala någon mening.

I den offentliga debatt, som de senaste åren förts rörande kvacksalveriet,

ha åsikterna starkt brutit sig mot varandra om vad som från samhällets sida skall tolereras i fråga om lekman-verksamhet på läkekonstens område. Tidigare har diskussionen mest rört sig om homeopater, chiropraktiker, ögon-diagnostiker samt kvacksalvare av den mer svårklassificerade typ, som fru Iversen representerade. Även den religiösa helbrägdagörelsen har förts på tal vid något tillfälle. I den debatt, som följde här i kammaren på mitt interpellationssvar om fru Iversen, uttalade jag, att jag ansåg det uteslutet att man skulle gå så långt som till att förbjuda den av vissa religiösa åsiktsriktningar bedrivna helbrägdagörelsen. Denna åsikt vidhåller jag fortfarande. Det kan enligt min mening icke komma i fråga att ingripa mot den helbrägdagörelse, som ingår som ett led i en religionsutövning. Jag vill emellertid uttryckligen framhålla att jag delar den uppfattning, som från många håll kom till uttryck i samband med pastor Freemans möten, nämligen att sådana utslag av helbrägdagörelse måste anses vara i hög grad anstötliga och för de sjuka måhända också skadliga. Men om man icke vill kränka religionsfrihetens princip, har jag svårt att se hur man genom en lagstiftning eller på administrativ väg skall kunna stävja sådana företeelser. För att skydda religionsfriheten torde man därför i vissa fall få lov att acceptera även en sådan verksamhet, som en allmän opinion med fog anser stå i dålig överensstämmelse med det vi förbinda med begreppet läkekonst.

Under det gångna året har inom inrikesdepartementet flera gånger frågan om att behörighetslagen skulle tagas upp till förnyat övervägande varit på tal. Ett spørgsmål, som visat sig vara föremål för så många och starka meningsskiljaktigheter, fordrar emellertid en tämligen omfattande och tidsödande beredning. Denna beredning har ännu icke medhunnits till följd av andra arbetsuppgifter, som icke kunnat anstå. Under den närmaste tiden komma emel-

Svar på interpellation angående skärpt lagstiftning i fråga om behörighet att utöva läkekonsten.

Iertid hithörande spörsmål att upptagas till grundligt överbägende. Jag kan givetvis inte nu göra något uttalande om det resultat, som kan bli en följd av detta överbägende.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellantens frågor.

Härefter anförde:

Herr HUSS: Herr talman! Jag ber att få frambära ett varmt tack till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för interpellationssvaret. Särskilt vill jag uttrycka min tillfredsställelse överb att statsrådet deklarerat sin avsikt att låta underkasta hithörande frågekomplex den påskyndade och mera omfattande utredning, som jag i min interpellation betecknade såsom önskvärd.

I detta sammanhang vill jag beröra ett offentligen framfört påstående, att jag skulle ha sökt medverka till ett uppskjutande av tidpunkten för interpellationssvarets avgivande. Jag tror att herr statsrådet kan vitsorda, att jag efter den 1 mars upprepade gånger gjort förfrågan om när svaret på interpellationen vore att förvänta.

Självfallet har min interpellation i år inte inneburit något misstroende mot den översyn av lagen om behörighet att utöva läkarkonsten, som statsrådet utlovade i sitt svar på fru Erikssons i Stockholm och min interpellation i fjol. Men händelser, som ha inträffat i år, aktualiserade frågan från en annan och förut obeaktad synpunkt, ty även om statsrådet under diskussionen i fjol berörde den religiösa helbrägdagörelseverksamheten, så hade denna verksamhet ju inte då tagit sig sådana uttryck som i år. Det var då rätt naturligt, att jag i en ny interpellation sökte påvisa, att frågeställningen var betydligt vidare än vad som framgick av fjolårets debatt. Jag ifrågasatte också i denna min sista

interpellation behovet av särskilda bestämmelser men ställde givetvis icke något krav på förbud för s. k. helbrägdagörelseverksamhet. Jag underströk tvärtom uttryckligen i interpellationen, att jag icke i princip tog avstånd från denna verksamhet, vars berättigande i vissa fall den medicinska vetenskapen erkände, men att jag väl hade invändningar att göra mot olämpliga former av densamma. Statsrådet och jag äro alltså fullständigt eniga på den punkten, att det inte kan bli tal om något förbud. Vi äro tydligen också överens om att behovet av en översyn av behörighetslagens föreskrifter blivit alltmera påtagligt. Denna översyn bör självfallet vara förutsättningslös. I den offentliga debatten omkring min interpellation tycks man för övrigt nästan undantagslöst ha förbisett innebörden av begreppet översyn. Det är ingalunda så, att en översyn nödvändigtvis måste få till resultat uteslutande en skärpning av bestämmelserna. Framför allt kan en översyn medföra den önskvärda följden, att bestämmelserna få en klarare och mindre tänjbar avfattning. I detta fall är det särskilt viktigt, att man söker definiera vad som menas med att utöva läkarkonsten, vilket man hittills underlåtit. Till denna fråga återkommer jag för övrigt senare.

Jag övergår nu till föremålet för dagens debatt, d. v. s. spörsmålet om förefintliga brister i den nuvarande lagstiftningen beträffande läkarkonstens utövande.

Bland de olika grupper av lekmän, som på ett eller annat sätt medverka vid behandlingen av sjuka eller invalidiserade människor, kan man särskilja två från varandra skarpt avgränsade grupper. Den första utgöres av de egentliga lekmanaläkarna, homeopater, naturläkare m. fl. Ingen tvekan kan råda om att de betrakta sig som yrkesmässigt verksamma läkare. Till den andra gruppen höra de personer, som medverka

Svar på interpellation angående skärpt lagstiftning i fråga om behörighet att utöva läkekonsten.

vid helbrägdagörelse under religiösa former. Dessa anse sig icke utöva någon läkarkonst utan uppfatta sig som förmedlare av en högre makts vilja.

Jag vill nu först uppehålla mig vid de problem, som uppkomma i samband med lekmanalläkarnas verksamhet, och återkommer senare till frågan om den religiösa helbrägdagörelsen.

För att förenkla diskussionen om dessa problem måste man söka finna ett par fasta utgångspunkter, om vars berättigande det stora flertalet svenska medborgare kan vara ense. Den ena är, att eftersom den vetenskapliga medicinen står maktlös vid många kroniska sjukdomar och invaliditetstillstånd och de sjuka då understundom ha behov av att anlita extraordinära utvägar, bör det finnas ett visst utrymme för den verksamhet, som bedrivs av lekmanalläkare. Minst lika stor är säkerligen enigheten på den andra punkten, nämligen att det måste vara en angelägen samhällelig uppgift att tillse, att dessa lekmanalläkares verksamhet inte ger upphov till skada, den må vara av kroppslig, själslig eller ekonomisk art. Till denna skada höra också risker på grund av dröjsmål med sakkunnig behandling eller avbrott i sådan.

Det är till en början en brist i vår lagstiftning, som faller i ögonen, och det är släpphäntheten mot utländska kvacksalvare av typen Iversen. De universitetsutbildade utländska läkare, som kommit till Sverige, ha ingalunda fått tillstånd att omedelbart utöva läkarpraktik här, och detta är i och för sig riktigt. Efter kompletterad utbildning få de till en början sjukhusförordnanden och långt senare, vanligen först sedan de blivit svenska medborgare, rätt att vara praktiserande läkare. Låt oss sammanställa dessa fakta med den omedelbara frihet att praktisera, som utländska charlataner av typen Iversen tyckas ha här i landet. På denna punkt måste väl behovet av en reform sägas

vara skriande, allrahelst som det förefaller bland de skandinaviska länderna endast vara Sverige, som saknar restriktiva bestämmelser för yrkesmässig verksamhet av utländska lekmanalläkare. Man kunde t. ex. tänka sig att införa samma bestämmelse som i Danmark, att en utlänning måste ha tillstånd av inrikesministern för att få yrkesmässigt behandla sjuka.

De svenska lekmanalläkarna utgjordes före sekelskiftet praktiskt taget uteslutande av s. k. bendoktorer och av kloka gummor och gubbar. Med ökad tillgång på läkare och sjuksköterskor ha de blivit tämligen överflödiga. Deras moderna arvtagare äro fåtaliga. Ofta är det fråga om rena charlataner, som understundom utöva sin verksamhet under anstötliga former. Det vore önskvärt att kunna komma till rätta med sådana avarter av läkarkonst, men erfarenheten har visat, att det är mycket svårt.

För närvarande utgöra homeopaterna otvivelaktigt den största gruppen. Om dessa vill jag fatta mig kort, eftersom frågan kommer upp senare under denna riksdag i samband med behandlingen av herr Rickard Lindströms motion. Den skada som de vålla är — om man bortser från skador genom obehörig behandling av personer med kräfta eller tuberkulos — huvudsakligen av ekonomisk art. Något förbud för verksamheten bör väl inte heller i detta fall komma i fråga. Å andra sidan är det ett rimligt krav, att den numera helt oberättigade särställning, som de homeopatiska läkemedlen intaga i den s. k. specialitetskungörelsen och som befriar dessa läkemedel från varje prövning, upphör.

Chiropraktikerna ha varit föremål för långa debatter så sent som vid fjolårets riksdag. Det är därför onödigt att nu ta upp en ny diskussion om dessa.

Förutom de nu nämnda finns det en hel del andra mindre grupper av lekmanalläkare, t. ex. elektroterapeuter,

Svar på interpellation angående skärpt lagstiftning i fråga om behörighet att utöva läkekonsten.

härspécialister, naturläkare m. fl. De ha emellertid inte nämnvärd praktisk betydelse.

Under diskussionen om behörighetslagen har helt naturligt medicinalstyrelsens förslag av år 1941 till ny lag kommit att spela en stor roll. I stort sett tror jag att man kan beteckna de nya bestämmelser, som återfinnas där, som relativt moderata. Det synes mig inte nu lämpligt att ingå på någon detaljdiskussion av detta förslag. Jag vill tillägga att det på ett par punkter från olika håll rests invändningar mot det samma, och givetvis får man noggrant taga under övervägande, vilka bestämmelser, som kunna anses vara lämpliga.

För läkarna äro redan nu bestämmelserna strängare än för lekmannaläkarna i det avseendet, att en läkare, som berövats sin legitimation, över huvud taget inte får utöva praktik mot ersättning. En sådan läkare har alltså inte ens den något begränsade praktikerätt, som en kvacksalvare har. Å andra sidan äro möjligheterna att fråntaga en läkare legitimationen relativt små. Även om läkaren hemfaller åt rent charlataneri, är detta för närvarande icke tillräcklig anledning att indraga legitimationen. Helt nyligen har det förekommit ett sådant fall i en av Stockholms förstäder. Det rör sig om en kvinnlig läkare, som under magiska former förvandlar vatten till medicin bl. a. mot kräfta. Hon kan tydligen tills vidare obehindrat fortsätta att göra detta. Även på detta område behövs sålunda en översyn av bestämmelserna.

Jag övergår nu till den andra av de av mig inledningsvis uppställda grupperna, d. v. s. till den helt annorlunda beskaffade frågan om helbrägdagörelse på religiös grund.

Även här förekommer det — något som inte kan bestridas och som inte bör fördöljas — i vissa fall företeelser, som kunna skapa ökade svårigheter för de sjuka. Så torde vara fallet, om den som

medverkar vid helbrägdagörelsen gör den sjuke själv ansvarig för att han eller hon eventuellt inte blir botad. Jag vill dock rättvisligen erkänna, att inga upplysningar föreligga, som visa, att det skulle ha förekommit några psykiska skador, som ha medfört behov av psykiatrisk vård, i samband med pastor Freemans möten.

Frågan, huruvida samhället bör vidtaga några åtgärder för att minska riskerna för sådana skador, måste behandlas med stor försiktighet och på ett sätt, som tar hänsyn till spørsmålets säregna karaktär. Från pingströrelsehåll har man medgivit, att personer, som lida av smittsamma sjukdomar, icke böra vara närvarande vid helbrägdagörelsesammankomster. Det är alltså tydligt, att man utan att angripa religionsfriheten kan resa frågan om gränserna för verksamheten, även när det är fråga om helbrägdagörelse, och jag är övertygad om att statsrådet delar denna uppfattning.

När jag framställde min sista interpellation, som just avsåg en diskussion om dessa gränser, var varje tanke på åtgärder, som skulle inskränka religionsfriheten, mig lika främmande som i fjol. Vi måste dock komma ihåg, att båda interpellationerna gällde samma fråga — behörighetslagen — och att helbrägdagörelseverksamheten juridiskt sett synes falla under denna lag. Inte vid något av dessa båda interpellationstillfällen har jag emellertid varit medveten — det tycks inte heller allmänheten ha varit — om de stora svårigheter, som uppstålla sig, när man med bibehållande av religionsfriheten vill söka undgå osunda företeelser, som kunna förekomma i samband med helbrägdagörelseverksamhet. Jurister, som jag har talat med, ha sagt mig, att någon möjlighet att inom lagstiftningens ram på en gång tillgodose båda dessa önskemål knappast existerar. Det ligger nära till hands att tänka sig en föreskrift att all sjukvård

Svar på interpellation angående skärpt lagstiftning i fråga om behörighet att utöva läkekonsten.

och även helbrägdagörelseverksamhet skall ske enskilt, allra helst som sjukdom är en företeelse av utpräglat privat karaktär och de olägenheter, som understundom vidlåda helbrägdagörelseverksamheten, i första hand kunna befaras i samband med massmöten. Denna tanke har dock visat sig vara ogenomförbar, bl. a. därför att en föreskrift av detta slag även skulle drabba den allmänna förbönen.

Det är alltså, herr talman, sannolikt, att det inte lämpligen låter sig göra att på detta speciella område införa några nya bestämmelser. Detta är emellertid en fråga, som bör närmare undersökas i samband med översynen av behörighetslagen. Skulle det därvid bekräftas, att man inte kan uppställa nya regler utan att beskära religionsfriheten, så bör man låta bli att komma med några sådana. Även på denna punkt ha alltså statsrådet och jag samma uppfattning. Därmed har man dock inte löst problemet om vad samhället bör göra för den händelse att en församling t. ex. började samla smittsamt sjuka till sina möten eller om dess verksamhet visade sig ge upphov till uppenbara skador av annan natur.

Det finns en annan omständighet som gör, att man inte bör förbigå den religiösa helbrägdagörelseverksamheten vid en översyn av behörighetslagen. Som jag nyss helt kort konstaterade anses nämligen denna verksamhet falla under den nuvarande behörighetslagen. Det finns ett prejudikat härpå från år 1940. Det gällde en person, som hade medverkat vid helbrägdagörelse och som blev dömd till 2 månaders fängelse med anledning av ett dödsfall, som inträffade i samband med verksamheten. Om man närmare studerar förarbetena till den nuvarande lagen, för övrigt tillkommen genom proposition nr 85/1915, så finner man — vilket ju också framgår av lagtexten — att lagstiftaren inte har vågat ge sig in på en tolkning av begreppet

»utövande av läkarkonsten», varför denna tolkning har överlämnats till rätts-tillämpningen, som tydligen utgått från att behörighetslagen är tillämplig. Man konstaterar också, att helbrägdagörelse under religiösa former över huvud taget inte är nämnd i propositionen. Riksdagen har alltså, så vitt jag kan förstå, aldrig tagit ställning till denna fråga.

Personligen förefaller det mig, som om en religiöst grundad helbrägdagörelseverksamhet kan från samhällelig synpunkt betraktas som en form av läkarkonstens utövande. Jag är emellertid medveten om att man från religiöst håll inte ser saken på detta sätt, och jag erkänner gärna, att det måste vara mycket svårt, sannolikt omöjligt, att här kunna få till stånd en gränsdragning, som accepteras från alla håll. Med hänsyn till problemets invecklade och ömtåliga beskaffenhet tillåter jag mig hemställa, att herr statsrådet ville taga i övervägande att överlämna översynen till en kommitté, där även religiös sakkunskap bör vara företrädd.

Herr MOESSON: Då jag, såsom herr talmannen vet, hela mitt liv har varit ett med den fria andliga rörelsen i vårt land och jämväl sysslat ganska mycket med frågor som angå religionsfriheten, har jag velat begära ordet för att yttra mig om de spörsmål, som beröras i den interpellation som det här gäller. Jag går därvid inte in på frågan om behörighetslagen utan inskränker mig till den rent religiösa delen av ämnet.

Möjligen kan någon av kammarens ledamöter vara bättre underrättad än jag om vad som förekommit vid pastor Freemans möten i Göteborg och Stockholm, men jag har i vart fall bemödat mig om att söka få en så sanningsenlig och fullständig bild av vad som förevarit som det varit mig medgivet.

Från såväl kyrkligt som frikyrkligt håll ha offentligen gjorts vissa kritiska

Svar på interpellation angående skärpt lagstiftning i fråga om behörighet att utöva läkekonsten.

uttalanden om en del *detaljer* i vad som förevarit. Jag tror att jag har läst det mesta av vad som skrivits på kristet håll, och jag har inte funnit att detta varit förestavat av avundsjuka eller elakhet, utan det har i stället varit av månhet om att allt bör tillgå på ett sätt som främjar evangelii sak.

Jag tror att pingstväckelsemötena skulle ha framkallat mindre kritik både på kristet och på profant håll, om mötesledningen iakttagit vissa försiktighetsmått i fråga om några detaljer. Ja, på kristet håll skulle säkert kritiken då uteblivit. Kritik skulle förvisso ändå ha kommit. Från de riktningar och personer, som äro avoga eller fientliga mot allt andligt — i vart fall mot allt som inte är så invant eller stereotypat att det lämnar dem alldeles oberörda — skulle kritik nog ändå ha kommit. T. o. m. Aftonbladet gillade på sin tid vad som förekom i Stockholm när det gällde en sådan profetgestalt som Georg Scott, då pöbelhopar härjade vid Engelska kappellet i närheten av Hötorget, och jag minns från min barndom, hur Frälsningsarméns vänliga pionjärer då bemöttes av press och polis.

Om jag nu ger ett exempel på en del enligt min mening med fog påtalade felsteg, som mötesledningen i Filadelfia begått, är det blott för att påvisa, huru som detaljer kunna skada och störa ett gott syfte. Pressa under några timmar samman en mängd människor, sjuka på hästar eller annorledes hjälpta till platsen, tag med feberhet iver att få se något ske, räkna med suggestionsmoment, tag med ödmjuk gudstro, tvivel och hån över misslyckande — jag undrar inte över att även välvilliga bedömare finna anledning till erinran. Ingen människa kan ju på ett möte hinna med mer än ett begränsat antal sjuka. Det hade varit barnhärtigt mot dem, som fåfängt kommo till mötet, om man begränsat sig vid varje möte till ett sådant antal personer, som man hade hunnit taga sig an.

Jag har inte sagt detta, herr talman, för att mästra utan för att i rättvisans namn påpeka betydelsen av att även kristna ledare besinna vikten av att själva söka på allt sätt undvika anledning till berättigade erinringar.

Jag har livet igenom sett så många exempel på gudomligt ingripande till människors kroppsliga och andliga hälsa, och jag är ett med alla dem som tro och bekänna, att Gud förmår att göra långt mera än enkla människor kunna bedja och tänka och långt mera än vad lärda människor förstå. Jag vet väl att i våra dagar finns det, liksom det även funnits före oss, många som anse att undrens tid är förbi och som också mena, att några under ha i verkligheten aldrig skett. Jag tror inte att det någonsin kommer att finnas några absolut tvingande tecken för den massiva otron. Den skall alltid finna något skäl för sin avvisande hållning. Om inte annat skall man gripa till sådana ord som suggestion, tankeöverföring, hypnos och annat — ord vilkas innebörd vi inte kunna klargöra för oss. Jag föraktar inte den psykologiska vetenskapen. Jag har i min ungdom sysslat åtskilligt med denna vetenskap, och jag har undervisat i ämnet under några årtionden, men otron skjuter alltför ofta fram den, när det kommer henne nära sådant som hon inte begriper.

Vad som försiggick vid pastor Freemans möten skiljer sig inte principiellt från vad som erkännes och praktiseras i varje samfund, som förtjänar namnet kristet. Former och metoder kunna vara olika, men principiellt är det samma sak, i enlighet med exempel och bud från den Heliga skrift. Jag upprepar: Jag känner ingen kristen kyrka, som inte tror och bekänner bönhörelse. Det är rationalism att beteckna bönen blott som ett medel till att lugna den bedjandes egen oro och plåga. Jag känner ingen kyrka, som icke tror på och praktiserar bön för de sjuka och

Svar på interpellation angående skärpt lagstiftning i fråga om behörighet att utöva läkekonsten.

detta i enlighet med Kristi vilja. Det är ingen principiell skillnad, om bönen kollektivt omfattar en lidande mänsklighet eller gäller enskilda personer, deras namn må vara i församlingen obekanta eller nämnda.

Vilja vi i vårt land tillämpa religionsfrihetens höga idé, så må i kyrkor och på sjukhus och i det enskilda livet bön för de lidande icke blott tolereras utan även erkännas höra till det kristna livets oförytterliga värden.

Tillåt mig, herr talman, säga att jag och tiotusenden i vårt land icke finna någon anledning beklaga, att bön för och behandling av sjuka förekommit i Filadelfia. Men vi ha mycken anledning att beklaga den brist på takt och hänsyn och den glömska av religionsfrihetens idé, som kommit till uttryck i samband med denna sak. Jag åsyftar bl. a. det uttalande, som en polisofficer efter att ha deltagit i ett möte i Filadelfia gjorde till en tidning, i det att han sade: »Jag beklagar att polisen saknar medel att förhindra sådana möten.» Det är mycket, som förekommer i denna stad, som är mera värt att beklaga av polisen och andra och där befogenhet att inskrida inte saknas i lag och laga stadga. I många hem bli hustrur och barn fördärvade på grund av fädernas alkoholism, och en ärbär kvinna kan på kvällen knappast gå oantastad fram på vissa av huvudgatorna här i staden.

I pastor Johnssons fråga, som strax kommer att besvaras här, påtalas det förhållandet, att en allmän åklagare i huvudstaden velat lagföra föreståndaren för Filadelfia för att pastor Freeman fick hålla möten. Riksåklagarens ingripande mot det tilltänkta spektaklet har hälsats med så allmän tillfredsställelse, att det inte är nödvändigt att understryka det här.

Jag vet inte hur många hundra gånger, då jag var medlem av radionämnden eller nu efteråt, som jag tagit Radiotjänst i försvar så gott jag kunnat,

ty jag vet att de, som äro verksamma där, ha en mycket grannlaga uppgift. Men jag måste tyvärr till kammarens protokoll foga den sorgliga bild av taktlöshet och gyckel, som man tillät sig i en radioutsändning för ett par månader sedan. Det var inte en enskild man, som därvid smädades, utan det var den kristna tron och bönen, som hånades. Eftersom Radiotjänst har vitsordat riktigheten av vad jag här kommer att återge, kan någon missuppfattning inte sägas föreligga:

»Kära lyssnare, gästen har kommit, salig William Freeman från Filadelfia-kyrkan vid S:t Petrusplan.

Hjärtligt välkommen till Stockholm och Sverige, mr Freeman. Tycker Ni om Stockholm? — Ja. — Hr Freeman säger, att han tycker mycket, mycket bra om Stockholm. Han tackar för det vänliga mottagandet och säger, att den svenska kvinnan är den vackraste på jorden näst hans fru.

Nu skall jag fråga honom vad han tycker om broder Lewi. Tycker Ni om pastor Lewi Pethrus, broder Freeman? — Ja. — Hr Freeman säger, att han tycker mycket, mycket bra om broder Lewi. Han tycker att broder Lewi är en smart man och han trivs förträffligt i hans hus.

Jag ställer frågan till hr Freeman, om han vill göra ett litet underverk för oss här på studion.

Hr Freeman, vill Ni göra ett underverk för oss här? — Ja. — Mr Freeman säger, att han är mycket, mycket glad för att jag bad honom göra det, och han kommer nu att göra ett litet underverk mot underbetalning. Alltså, kära lyssnare, nu lägger hr Freeman sina händer på mikrofonen, och nu gäller det för alla som ha trasiga högtalare att passa på att få dem lagade...»

Jag tänker, herr talman, att man inte vill bestrida mitt påstående, att det finns annat, som är mera anmärkningsvärt i detta sammanhang än bön för

Svar på interpellation angående ändring av kungörelsen den 31 december 1913 angående rätt för utlännings att här i riket giva offentlig föreställning eller därvid medverka.

lidande medmänniskor. Huru högt jag skattar religionsfriheten och efter min ringa kraft velat arbeta för dess befästande och utvidgning, så vill och kan jag ej göra gällande, att denna dyrbara egendom skulle vara tabu för ansvariga makter i samhället. Den som känner religionshistorien vet, att även religionsfriheten bör vara underkastad vård och ans, ty även på religionens område kan frihetsmissbruk tänkas. Men det gäller att med den allra största varsamhet gå fram med restriktioner på detta område i ett kultursamhälle. I vårt land ha vi dess bättre varit förskonade från excesser. Intet som förevarit och i denna debatt omnämmts har enligt min mening påkallat några restriktiva ingripanden från ansvarigt håll.

Herr OHLIN: Herr talman! Ett av de spörsmål som berörts i dagens debatt är särskilt betydelsefullt, därför att det tangerar frihetsproblemet. Den västerländska kulturen vilar på en grund av andlig frihet. Rätten att tänka och tala fritt och att i tryck ge uttryck åt sina tankar ha människorna i vår kulturkrets tillkämpat sig under sekellånga strider. Denna rätt innefattar trosfrihet för envar. Den betyder också frihet för den vetenskapliga forskningen. Liberal åskådning och kring denna samlade politiska krafter ha spelat en ledande roll i denna kamp för västerlandets andliga frihet.

För den politiska riktning jag företräder är det naturligt att se dagens debatt mot denna principiella bakgrund. Det svenska samhällets inställning till helbrägdagörelse på religiös grund vid enskilda eller offentliga möten måste bygga på medborgarnas rätt till fri religionsutövning. Uppenbart synes därför vara att samhället bör visa den största återhållsamhet och försiktighet, när fråga uppkommer om fastläggande

av regler och bestämmelser för sådana religiösa sammankomster. De fria andliga rörelserna i vårt land ha under flera generationer, inte sällan med stora offer, kämpat för trosfriheten. Steg för steg har den religiösa frihet vunnits, som nu råder. Ingenting bör göras som med fog kan uppfattas som en inskränkning i densamma. Tvärtom hoppas jag att nästa år genom en ny religionsfrihetslag en ytterligare utvidgning av friheten på detta område skall genomföras. Andra hänsyn, som i och för sig skulle kunna tala för inskränkande bestämmelser från samhällets sida, måste stå tillbaka, om risk finns för konflikt med detta religionsfrihetskrav. Sådan bör enligt min mening utgångspunkten vara vid varje övervägande rörande samhällets inställning till religiösa sammankomster. Den grupp i riksdagen, som jag företräder, ser det som en central uppgift i överensstämmelse med liberala och frisinna traditioner att hävda trosfriheten och den andliga friheten över huvud taget.

Herr GUSTAFSSON i Borås: Herr talman! Herr Mosesson har i det väsentliga sagt vad jag tänkte säga. Jag ber därför endast att få instämma i vad han sagt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Svar på interpellation angående ändring av kungörelsen den 31 december 1913 angående rätt för utlännings att här i riket giva offentlig föreställning eller därvid medverka.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet MOSSBERG, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Herr Johnsson i Stockholm har frågat chefen för justitiedepartementet om han anser erforderligt att göra så-

Svar på interpellation angående ändring av kungörelsen den 31 december 1913 angående rätt för utlänning att här i riket giva offentlig föreställning eller därvid medverka.

dan ändring i kungörelsen den 31 december 1913 angående rätt för utlänning att här i riket giva offentlig föreställning m. m., att kungörelsen icke kan åberopas för att hindra kallande av utländsk medborgare till medverkan i religiösa möten utan att först polistillstånd erhållits. Då denna fråga faller inom inrikesdepartementets verksamhetsområde, har interpellationen överlämnats till mig för besvarande. Såsom svar får jag anföra följande.

Det stadgade i 1913 års kungörelse, som interpellanten åsyftar, återfinnes i 1 § 2 mom. Där föreskrives bl. a. skyldighet för utlänning, som vill giva offentlig föreställning m. m., hålla allmänt sammanträde eller göra andra tillställningar av vad slag det vara må, till vilka allmänheten har tillträde, att göra ansökning därom hos polismyndighet, magistrat eller länsstyrelse. Motsvarande skyldighet åligger den som ordnar dylik tillställning, där utlänning skall medverka. Såsom interpellanten framhåller var det det nämnda lagrummet och den därtill anknutna ansvarsbestämmelsen, som vederbörande distriktsåklagare i Stockholm åberopade som grund för ett åtal mot pastorn i Filadelfiaförsamlingen Allan Thörnberg. Åtalet avsåg ansvar för att Thörnberg utan särskilt tillstånd låtit de amerikanska medborgarna William Freeman och Mattson Boze medverka vid offentliga möten inom församlingen, som innefattat bön med helbrägdagörelse.

Riksåklagarämbetet, som övertog detta åtal, nedlade detsamma. I en skrivelse i saken till mig har ämbetet meddelat sina skäl för sin åtgärd. Ämbetet har utgått från en sådan tolkning av 1913 års kungörelse, att andaktsövning fölle utanför dess tillämpningsområde. Vidare har riksåklagaren ansett att den helbrägdagörelse under bön, som ägtrum vid mötena, icke — som distriktsåkla-

garen synes ha gjort gällande — rimligen borde utskiljas från vad i övrigt förekommit vid sammankomsterna, vilket otvivelaktigt varit att hänföra till andaktsövning. Ämbetet framhåller vidare i skrivelsen, att till grund för dess bedömning av sistnämnda fråga även legat den uppfattningen, att med hänsyn till religionsfrihetens princip innebörden och omfattningen av begreppet andaktsövning väsentligen måste bedömas från uppfattningen inom vederbörande trossamfund.

Till stöd för sin angivna tolkning av 1913 års kungörelse har riksåklagarämbetet anfört åtskilliga omständigheter, som synas mig tydligt visa att andaktsövning ej avses i densamma. Även i övrigt kan jag i huvudsak ansluta mig till den uppfattning, som legat till grund för riksåklagarämbetets ställningstagande till frågan om åtal mot pastor Thörnberg. Då 1913 års kungörelse enligt min mening alltså ej med rätta kan åberopas till stöd för att hindra utlänning att medverka i andaktsövningar, synes den av interpellanten ifrågasatta ändringen av denna kungörelse icke vara erforderlig. Emellertid har riksåklagarämbetet i sin skrivelse ifrågasatt, om icke den rättsovisshet, som gjort sig gällande på denna punkt i fråga om räckvidden av såväl 1913 års kungörelse som ordningsstadgan för rikets städer, borde undanröjas. Ämbetet framhåller, att det icke syntes tillbörligt att beträffande det religiösa livet ovisshet skall behöva råda i fråga om vad som är tillåtet eller ej. Även i denna del är jag av samma mening som riksåklagarämbetet. Frågan bör lämpligen upptagas i samband med den nu pågående översynen av ordningsstadgan. Jag avser därför att överlämna riksåklagarämbetets skrivelse till dessa sakkunniga för att beaktas vid fullgörande av det åt dem lämnade uppdraget.

Herr talman! Med vad jag nu anfört

Svar på interpellation angående ändring av kungörelsen den 31 december 1913 angående rätt för utlännning att här i riket giva offentlig föreställning eller därvid medverka.

anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härpå anförde

Herr **JOHNSSON** i Stockholm: Herr talman! I motsats till de flesta interpellanter ber jag få betyga herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet, att jag är synnerligen nöjd med hans svar på min interpellation.

Jag har särskilt fäst mig vid riksåklagarens tolkning av helbrägdagörelsen som en del av andaktsövningen inom det här avsedda samfundet. Den uppfattningen synes mig tyda på en riktig inlevelse i problemets andliga innebörd, som man har skäl att mottaga med stor tacksamhet.

Det religiösa Sverige fick självfallet en chock, när kriminalpolisen i Stockholm kallade de båda predikanterna till polishuset för förhör om deras förhållanden, trots att något brottsligt inte var känt om dem. Den chocken förstärktes, när åklagaren sade sig endast söka efter ett lämpligt lagrum för att kunna åtala dem. Vi ha skäl att vara tacksamma för att riksåklagaren så snabbt satte stopp för ett sådant tilltag och för att herr statsrådet anslutit sig till hans uppfattning och gillat hans åtgärd. Det är synnerligen tacknämligt, att herr statsrådet föranstaltat om åtgärder för att liknande ingripanden inte skola ske i framtiden, i varje fall inte med återopande av denna paragraf.

Därmed kunde jag för min del vara färdig med denna sak. Jag vill emellertid begagna tillfället att säga ytterligare ett par saker, även om de kanske redan ha berörts här i dag.

Det torde ha förhållit sig så, att både kriminalpolisen och åklagaren, när de vidtogo sina åtgärder, handlade under en psykisk press från den hetspropaganda, som igångsatts mot mötena i Filadelfiaförsamlingen. Jag måste för

min del säga, att det sätt på vilket man i vissa tidningar behandlade denna församling och den man, som inbjudits att där verka några veckor, vida överskred anständighetens gränser. Saklig kritik är en sak — det är både en rätt och en plikt för pressen att utöva sådan — men mellan en saklig kritik och en personlig schavottering borde det finnas ett oöverstigligt svalg. Den som lyssnade till de djupare tongångarna förnam också en otäck inställning till religiöst liv över huvud taget, i varje fall till sådana former som inte överensstämde med angriparnas egna uppfattningar om hur ett sådant bör te sig.

Men jag tycker nog, att även de angripna förlorade balansen en smula. Pingstvännerna äro ju ingalunda de enda kristna, som få skäppan full gång efter annan. Vi veta ju, att om vi vilja göra allvar av vår kristna tro, få vi också vara beredda på att lida förföljelse för den, men vi ha ju en Mästare, som teg när hånet och tortyren svepte över honom, och när kritiken är som mest hänsynslös mot oss böra vi väl vara stilla och fråga oss, om det till äventyrs finns något riktigt i den. Då få vi söka ändra det och i övrigt vara vid gott mod.

Jag vill också avge den deklarationen, att jag tror på verkligheten av sådana helbrägdagörelser, som den troende inte kan förklara annorlunda än såsom ett gudomligt ingripande.

De som ha skrivit i tidningarna om dessa saker ha velat förneka dessa möjligheter. Jag skulle vilja rekommendera dem att studera sin engelske kollegas, journalisten A. J. Russells, bok »Med läkedom under sina vingar». Där kunna de läsa om upplevelser som denne Russell gjort, vilka så småningom födde en levande tro i denne ateistiske och mot den kristna tron överlägset nedlåtande tidningsman. Där gällde det ännu mer häpnadsväckande helbrägdagörelser än

Svar på interpellation angående ändring av kungörelsen den 31 december 1913 angående rätt för utlänning att här i riket giva offentlig föreställning eller därvid medverka.

vad som förekom eller sades förekomma i Filadelfia. Där kan man finna svar på radiofrågan: Kan bön bota blind?

I likhet med rektor Mosesson kan jag betyga, att jag själv sett flera exempel på oförklarliga helbrägdagörelser. Jag medger, att det sätt som tillämpats i Filadelfia är främmande för mitt andliga synsätt, men det är inte min sak att bedöma halten och värdet av det som där skedde. Jag är inte heller förmäten nog att vilja hävda, att andliga krafter inte kunde utlösas även under de förhållanden, som där voro rådande. Vi känna över huvud taget inte gränserna för andens möjligheter. Om anden gäller orden, att den blåser vart den vill.

Jag tror att det är klokt att i denna sak besinna orden, att det finns mer mellan himmel och jord än en människa förstår. Då bli vi kanske inte så högröstade i våra angrepp och inte heller så tröghjärtade till att tro.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Föredrogos var efter annan följande å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 184, med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m.;

till utrikesutskottet propositionen nr 187, angående godkännande av mellan Sverige och Polen träffade uppgörelser rörande ersättning för vissa svenska privata ekonomiska intressen, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 189, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.; och

nr 190, angående försäljning av två till lägerplatsen i Vännäs hörande markområden; samt

till bevillningsutskottet propositionen nr 193, med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 11 juni 1948 (nr 283) om pappersskatt.

§ 7.

Föredrogos var för sig följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 501 av herr *Hallén m. fl.*;

nr 502 och 503 av herr *Kyling m. fl.*;

samt
nr 504 och 505 av herrar *Johansson* i Stockholm och *Holmberg*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 506 av herr *Senander m. fl.*; och
nr 507 av herr *Ohlin m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 508 av herr *Sjölin*; och
nr 509 av fröken *Nygren m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionen nr 510 av herr *Hjalmarson m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 511 av herr *Jacobson* i Vilhelmina m. fl.;

nr 512 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl.;

och
nr 513 av herr *Hansson* i Skegrie m. fl.; samt

till statsutskottet motionerna:

nr 514 av herr *Edenman m. fl.*;

nr 515 av herr *Braconier m. fl.*; och
nr 516 av herrar *Kyling* och *Nordkvist*.

§ 8.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 4, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentli-

ga statsutgifter för budgetåret 1950/51 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen

nr 188, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1949 vid dess trettioandra sammanträde fattade beslut;

nr 192, med förslag till lag om ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning, m. m.;

nr 194, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie tjänster vid kommunikationsverken m. m.;

nr 195, med förslag till lag om ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad, m. m.;

nr 196, angående lönegradsplacering av viss eldar-, reparatörs- och maskinistpersonal, m. m.;

nr 197, angående godkännande av allmänna riktlinjer för en tvångsclearing med Tyskland;

nr 198, angående disposition av medel för skjutbana för Södra skånska infanteriregementet i Ystad;

nr 199, med förslag till lag med bestämmelser om tidpunkten för lagtima landstingsmöte i vissa fall;

nr 200, angående bestridande av vissa kostnader för omskifte å Tybble by i Askers socken, Örebro län;

nr 201, med förslag till lag om ändring i 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.;

nr 202, angående reglering av pri- serna på fisk och av exporten av fisk;

nr 203, med förslag till lag om fort- satt tillämpning i viss del av lagen den

23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel m. m.;

nr 204, angående livränta till Bertil Söltoft;

nr 205, angående ändrad disposition av vissa fastigheter, som anslagits såsom avlöningstillgång vid allmänna läroverk;

nr 206, med förslag till lag om ändring i lagen den 14 juni 1928 (nr 289) angående handel med utsädesvaror;

nr 207, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1949 vid dess trettioandra sammanträde fattade beslut i sjöfarts-sociala frågor;

nr 208, angående lantbruksmötesverk- samhetens ordnande, m. m.;

nr 209, med förslag till lag om vissa ändringar i ecklesiastik boställsord- ning den 30 augusti 1932 (nr 400);

nr 210, angående godkännande av Sveriges anslutning till en överenskom- melse angående inter-europeiska betal- ningar och kompensationer för 1949/50 m. m.;

nr 211, angående vissa ändringar i riktlinjerna för den statliga export- krediten;

nr 212, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer m. m.;

nr 213, angående reglering av socker- näringen i riket m. m.;

nr 214, med förslag till lag med vissa bestämmelser om jämkning av valkret- sar för val av landstingsmän;

nr 215, angående ersättning till T. E. Hedlund m. m.;

nr 216, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 3 juni 1938 (nr 274) om rätt till jakt;

nr 217, med förslag till lag om svenskt medborgarskap;

nr 218, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 11:o), 15:o), 17:o) och 19:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regerings- rätt;

nr 219, angående riktlinjer för lärarutbildningens ordnande;

nr 220, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse;

nr 221, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 3 juni 1949 (nr 315) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.;

nr 222, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1951 i anledning av folkräkningen den 31 december 1950;

nr 223, med förslag till lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden;

nr 224, med förslag till lag om ändring i värnpliktslagen m. m.;

nr 225, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 14 § 1 mom. lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus;

nr 226, angående ersättning till Karl Wilhelm Karlsson m. fl. i anledning av yrkessjukdom;

nr 227, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt;

nr 228, med förslag till förordning angående rätt för Konungen att förordna om uttagande av antidumping- och utjämningsstullar;

nr 229, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillerkänna Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag samt Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund fortsatt rätt till viss malmbrytning utöver i gällande malmavtal medgivna kvantiteter;

nr 230, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämlavgiften;

nr 231, angående finansieringen av kostnaderna för den nya kyrkomusikerorganisationen m. m.;

nr 232, angående lönereglering för lärarna vid de statsunderstödda privatläroverken, m. m.;

nr 233, angående vissa frågor rörande statsbidrag till avlönande av övningslärare m. m.;

nr 234, med förslag till avlöningsbestämmelser för övningslärare och kyrkomusiker m. m.;

nr 235, angående lönereglering för lärare vid statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter, m. m.;

nr 236, med förslag till vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen, m. m.;

nr 237, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1950/51, m. m.;

nr 238, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Finland för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap;

nr 239, med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.;

nr 240, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 juni 1927 (nr 321) om skatt vid utskiftning av aktiebolags och solidariska bankbolags tillgångar, m. m.;

nr 241, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 242, angående tullfri införsel av viss donerad utrustning för biokemiska institutionen vid Uppsala universitet;

nr 243, angående ordnande av bangårdsförhållandena i Hälsingborg; och

nr 244, med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896).

Dessa propositioner bordlades.

§ 11.

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 110, angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde

huvudtitel för budgetåret 1950/51 m. m. motionerna:

- nr 517 av herr *Lindberg*,
- nr 518 av herr *Ahlsten m. fl.*, och
- nr 519 av herr *Kyling*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 146, angående provisorisk förhöjning av familjepenning motionen nr 520 av fröken *Liljedahl m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 110, angående vissa avlönings-m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1950/51 m. m. motionen nr 521 av fröken *Liljedahl m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 113, angående modernisering och utbyggnad av de statliga sinnessjukhusen m. m. motionerna:

- nr 522 av herr *Hellbacken m. fl.*,
- nr 523 av herr *Hagård*, och
- nr 524 av herr *von Friesen m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 133, angående vissa riktlinjer för enhetsskolans ledning och lokala organisation motionen nr 525 av herrar *Braconier* och *Håstad*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 134, angående åtgärder i syfte att till Sverige överföra vissa utländska läkare motionen nr 526 av fru *Ewerlöf m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 144, angående anslag till främjande av bostadsförsörjningen för budgetåret 1950/51 m. m. motionerna:

- nr 527 av herr *Pettersson i Dahl m. fl.*,
- nr 528 av herr *Hjalmarson m. fl.*,
- nr 529 av herr *Lager m. fl.*,
- nr 530 av herr *Ohlin m. fl.*, och
- nr 531 av herr *Hagård*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 145, angående anslag för budgetåret 1950/51 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. motionerna:

nr 532 av herr *Svensson i Göteborg m. fl.* och

nr 533 av herr *Dahlgren m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 131, angående vissa anslag till fångvården m. m. motionen nr 534 av fröken *Nygren m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 147, angående anslag till ytterligare utbyggnad av Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar vid Kvarntorp m. m. motionerna:

nr 535 av herr *Svensson i Ljungkile*,

nr 536 av herr *Sjölin m. fl.*, och

nr 537 av herrar *Kollberg* och *Schmidt*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 158, angående vissa anslag till tvångsarbets- och alkoholistanstalter motionen nr 538 av herrar *Lindberg* och *Wiklund* i Stockholm;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 159, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 20 § 1 och 2 mom. förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor m. m. motionen nr 539 av herr *Dahlgren*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 161, angående inrättande av statens jordbruksnämnd m. m. motionerna:

nr 540 av herr *Nilson i Spånsåad m. fl.*,

nr 541 av herr *Skoglund i Umeå m. fl.*, och

nr 542 av herr *Hagård* och fru *Nordgren*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 165, angående anslag för budgetåret 1950/51 till Stockholms och Göteborgs högskolor m. m. motionerna:

nr 543 av herr *Larsson i Stockholm m. fl.*, och

nr 544 av herr *Severin m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposi-

tion, nr 166, angående anslag för budgetåret 1950/51 till centraldepån för blindas arbeten m. m. motionen nr 545 av herr Nilsson i Kristinehamn m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 175, angående understöd åt inrikes lufttrafik motionerna:

nr 546 av herrar Edberg och Hedlund i Rådom, och

nr 547 av herr Braconier m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 176, angående upptagande å riksstaten för budgetåret 1950/51 av underskottet för luftfartsfonden motionerna:

nr 548 av fru Johansson i Norrköping, och

nr 549 av herr Nihlfors;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 178, med hemställan om be- myndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution i vissa fall av tilläggsskatt å bensin, som användes vid jordbrukets drift, motionerna:

nr 550 av herr Hansson i Skegrie m. fl., och

nr 551 av herr Utbult m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 180, angående subventionering av vissa varor m. m. motionerna:

nr 552 av herr Ohlin m. fl., och

nr 553 av herr Hjalmarson m. fl.; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 182, angående anslag till Folk- rörelsernas sparkampanj m. m. motionerna:

nr 554 av herrar Norup och Nilson i Spånstad, och

nr 555 av herrar Edström och Nilsson i Svalöv.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 12.

Till bordläggning anmälades:

Konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion om utredning och förslag rörande ut-

krävande av statsrådets konstitutionella ansvar på grundval av statsrevisorerernas berättelse; och

nr 11, i anledning av väckta motioner om undanröjande av vissa tekniska hinder för utövande av rösträtt vid allmänna val;

statsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1950/51 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1950/51 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1950/51 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1950/51 under försvarets fonder m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av ett äldre reservationsanslag;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från betalningsskyldighet till kronan;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1950/51 under statens allmänna

fastighetsfond och fonden för statens aktier, i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 57, i anledning av väckt motion om åtgärder för effektivisering av kustbevakningen;

nr 58, i anledning av väckta motioner om inrättande av en driftsfond för en patrullerande sjöräddningsbåt i Hanöbukten;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående företagsräkning;

nr 60, i anledning av väckta motioner om anslag till Sveriges hantverks- och småindustriorganisation för vissa allmänna undersökningar;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1950/51 till kostnader för Sveriges medlemskap i internationella handelsorganisationen (ITO);

nr 62, i anledning av väckta motioner om anslag för budgetåret 1950/51 till vissa arbeten på det till Karlskrona örlogsstation hörande fritidslägrat vid Skönstavik;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) m. m., såvitt propositionen avser anslagsfrågor;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från ersättningsskyldighet i visst fall m. m.;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag å sjätte huvudtiteln m. m.;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till Ebba Linnéa Emmertz m. fl.; och

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Johannes Karlsson m. fl. i anledning av yrkessjukdom eller olycksfall i arbete;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckta motioner angående översyn av gällande lagar om aktiebolag och om försäkringsrörelse; och

nr 16, i anledning av väckta motioner angående bestämmelser om rätt att hos domkapitlet överklaga pastors beslut om kyrkors upplåtande;

andra lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckt motion om visst tillägg till 32 § första stycket förordningen om erkända sjukkassor;

tredje lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 23, över motion angående kompetensbestämmelser för dem, som innehava enskilda vårdhem för sinnessjuka.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 3,03 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Lördagen den 15 april.

Kl. 2 em.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att fru Disa Västberg på grund av sjukdom (hypertoni och långvarig halsfluss med feber) är oförmögen att deltaga i riksdagens arbete under tiden 13 april—1 maj 1950.

Saltsjöbaden den 11 april 1950.

C. G. Danielson,
leg. läkare.

Kammaren, som den 7 nästlidna mars beviljat fru Västberg ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare, beslöt lägga intyget till handlingarna.

§ 2.

Föredrogs Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 188, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1949 vid dess trettioandra sammanträde fattade beslut; och hänvisades propositionen, såvitt angick rekommendationen (nr 87) angående yrkesvägledning till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Vidare föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts på bordet ligande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 192, med förslag till lag om ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 194, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie tjänster vid kommunikationsverken m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 195, med förslag till lag om ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 196, angående lönegradsplacering av viss eldar-, reparatörs- och maskinistpersonal, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 197, angående godkännande av allmänna riktlinjer för en tvångs-clearing med Tyskland;

till statsutskottet propositionen nr 198, angående disposition av medel för skjutbana för Södra skånska infanteriregementet i Ystad;

till konstitutionsutskottet propositionen nr 199, med förslag till lag med bestämmelser om tidpunkten för lagtima landstingsmöte i vissa fall;

till jordbruksutskottet propositionen nr 200, angående bestridande av vissa kostnader för omskifte å Tybble by i Askers socken, Örebro län;

till behandling av lagutskott propositionen nr 201, med förslag till lag om ändring i 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 202, angående reglering av priserna på fisk och av exporten av fisk;

till behandling av lagutskott propositionen nr 203, med förslag till lag om fortsatt tillämpning i viss del av lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel m. m.;

till statsutskottet propositionerna:
nr 204, angående livränta till Bertil Söltoft; och
nr 205, angående ändrad disposition

av vissa fastigheter, som anslagits såsom avlöningstillgång vid allmänna läroverk;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 206, med förslag till lag om ändring i lagen den 14 juni 1928 (nr 289) angående handel med utsädesvaror; och

nr 207, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1949 vid dess trettioandra sammanträde fattade beslut i sjöfartssociala frågor;

till jordbruksutskottet propositionen nr 208, angående lantbruksmötesverksamhetens ordnande, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 209, med förslag till lag om vissa ändringar i ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400);

till utrikesutskottet propositionen nr 210, angående godkännande av Sveriges anslutning till en överenskommelse angående inter-europeiska betalningar och kompensationer för 1949/50 m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 211, angående vissa ändringar i riktlinjerna för den statliga exportkrediten; och

nr 212, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen nr 213, angående reglering av socker näringen i riket m. m.;

till konstitutionsutskottet propositionen nr 214, med förslag till lag med vissa bestämmelser om jämkning av valkretsar för val av landstingsmän;

till statsutskottet propositionen nr 215, angående ersättning till T. E. Hedlund m. m.;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 216, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 3 juni 1938 (nr 274) om rätt till jakt;

nr 217, med förslag till lag om svenskt medborgarskap; och

nr 218, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 11: o), 15: o), 17: o) och 19: o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

till särskilda utskottet propositionen nr 219, angående riktlinjer för lärarutbildningens ordnande;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 220, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse;

till bankoutskottet propositionen nr 221, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 3 juni 1949 (nr 315) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 222, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1951 i anledning av folkräkningen den 31 december 1950;

nr 223, med förslag till lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden;

nr 224, med förslag till lag om ändring i värnpliktslagen m. m.; och

nr 225, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 14 § 1 mom. lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus;

till statsutskottet propositionen nr 226, angående ersättning till Karl Wilhelm Karlsson m. fl. i anledning av yrkessjukdom;

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 227, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjes-skatt; och

nr 228, med förslag till förordning angående rätt för Konungen att förordna om uttagande av antidumping- och utjämningstullar;

till statsutskottet propositionen nr 229, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillerkänna Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag samt Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund fortsatt rätt till viss malmbrytning utöver i gällande malmavtal medgivna kvantiteter; samt

till bevillningsutskottet propositionen nr 230, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts på bordet liggande proposition, nr 231, angående finansieringen av kostnaderna för den nya kyrkomusikerorganisationen m. m. hänvisades propositionen, såvitt angick de i densamma med 2)—5) betecknade lagförslagen till konstitutionsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Vidare föredrogs var efter annan och remitterades till statsutskottet följande propositioner, nämligen:

nr 232, angående lönereglering för lärarna vid de statsunderstödda privatläroverken, m. m.;

nr 233, angående vissa frågor rörande statsbidrag till avlönande av övningslärare m. m.; och

nr 234, med förslag till avlöningsbestämmelser för övningslärare och kyrkomusiker m. m.

Härefter föredrogs Kungl. Maj:ts på bordet liggande proposition, nr 235, angående lönereglering för lärare vid statsunderstödda folkskolor och lantbruksundervisningsanstalter, m. m.; och hänvisades propositionen, såvitt angick lantbruksundervisningsanstalter, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Kungl. Maj:ts proposition, nr 236, med förslag till vissa ändringar i 1947

års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen, m. m., remitterades till statsutskottet.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 237, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1950/51, m. m. hänvisades propositionen, såvitt angick dels förordningsförslagen, dels grunderna för uttagande av preliminär skatt för inkomst under budgetåret 1950/51, dels ock bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution av viss erlagd bensinskatt, till bevillningsutskottet, i vad propositionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig och hänvisades till bevillningsutskottet följande Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen:

nr 238, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Finland för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap;

nr 239, med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.; och

nr 240, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 juni 1927 (nr 321) om skatt vid utskiftning av aktiebolags och solidariska bankbolags tillgångar, m. m.

Härefter föredrogs Kungl. Maj:ts proposition, nr 241, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; och hänvisades propositionen, såvitt angick grunder för utbetalande av statsbidrag till kommuner och i förekommande fall till landsting, till statsutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Slutligen föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts propositioner; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet propositionen nr 242, angående tullfri införsel av viss donerad utrustning för biokemiska institutionen vid Uppsala universitet;

till statsutskottet propositionen nr

243, angående ordnande av bangårdsförhållandena i Hälsingborg; samt

till bevillningsutskottet propositionen nr 244, med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896).

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 517 av herr *Lindberg*;

nr 518 av herr *Ahlsten m. fl.*; och

nr 519 av herr *Kyling*;

till behandling av lagutskott motionen nr 520 av fröken *Liljedahl m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 521 av fröken *Liljedahl m. fl.*;

nr 522 av herr *Hellbacken m. fl.*;

nr 523 av herr *Hagård*; och

nr 524 av herr *von Friesen m. fl.*;

till särskilda utskottet motionen nr 525 av herrar *Braconier* och *Håstad*;

till statsutskottet motionerna:

nr 526 av fru *Ewerlöf m. fl.*;

nr 527 av herr *Pettersson* i *Dahl m. fl.*;

nr 528 av herr *Hjalmarson m. fl.*;

nr 529 av herr *Lager m. fl.*;

nr 530 av herr *Ohlin m. fl.*;

nr 531 av herr *Hagård*;

nr 532 av herr *Svensson* i *Göteborg m. fl.*;

nr 533 av herr *Dahlgren m. fl.*;

nr 534 av fröken *Nygren m. fl.*;

nr 535 av herr *Svensson* i *Ljungkile*;

nr 536 av herr *Sjölin m. fl.*;

nr 537 av herrar *Kollberg* och *Schmidt*; och

nr 538 av herrar *Lindberg* och *Wiklund* i *Stockholm*;

till behandling av lagutskott motionen nr 539 av herr *Dahlgren*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 540 av herr *Nilson* i *Spånstad m. fl.*;

nr 541 av herr *Skoglund* i *Umeå m. fl.*; och

nr 542 av herr *Hagård* och fru *Nordgren*;

till statsutskottet motionerna:

nr 543 av herr *Larsson* i *Stockholm m. fl.*;

nr 544 av herr *Severin m. fl.*;

nr 545 av herr *Nilsson* i *Kristinehamn m. fl.*;

nr 546 av herrar *Edberg* och *Hedlund* i *Rådom*;

nr 547 av herr *Braconier m. fl.*;

nr 548 av fru *Johansson* i *Norrköping*; och

nr 549 av herr *Nihlfors*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 550 av herr *Hansson* i *Skegrie m. fl.*; och

nr 551 av herr *Utbult m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 552 av herr *Ohlin m. fl.*; och

nr 553 av herr *Hjalmarson m. fl.*;
samt

till bankoutskottet motionerna:

nr 554 av herrar *Norup* och *Nilson* i *Spånstad*; och

nr 555 av herrar *Edström* och *Nilsson* i *Svalöv*.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 10 och 11, statsutskottets utlåtanden nr 6, 8 och 10 samt 52—67, första lagutskottets utlåtanden nr 15 och 16, andra lagutskottets utlåtande nr 26, tredje lagutskottets utlåtande nr 9 samt andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 23.

§ 5.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr

Interpellation angående redogörelse för de åtgärder, som vidtagits eller planerats för att i hotande situationer och krig förhindra sabotageverksamhet mot försvarsanstalter m. m.

talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 224 och 241 skall med hänsyn till ärendenas omfattning utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från propositionernas avlämnande.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 6.

Interpellation angående redogörelse för de åtgärder, som vidtagits eller planerats för att i hotande situationer och krig förhindra sabotageverksamhet mot försvarsanstalter m. m.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr OHLIN, som anförde: Herr talman! I vårt lands försvarsförberedelser bära åtgärder, som kunna förhindra eller i varje fall försvåra sabotageaktioner mot den militära apparaten, transportväsendet och krigsviktiga delar av näringslivet intaga en viktig plats. Riskerna för dylika sabotageaktioner komma sannolikt i främsta rummet från gruppen av mera extrema anhängare av den kommunistiska åskådningen. Man kan säkert räkna med att flertalet av de människor, som vid senaste val röstade med kommunisterna, äro ur försvarssynpunkt fullt pålitliga. Men det finns å andra sidan en inre kärna i det kommunistiska partiet, som känner lojalitet främst mot Sovjet-Ryssland och den kommunistiska revolutionens idé och först i andra hand lojalitet gentemot Sverige. Denna åskådning har ofta nog kommit till uttryck både i Sverige och i andra länder. Det är särskilt från sådana medborgares sida man kan befara handlingar till nedsättande utav det svenska försvarets effektivitet i det läge, som uppkommer ifall en militär konflikt mellan vårt land och Sovjet-Ryss-

land hotar eller redan utbrutit. Med hänsyn härtill får frågan om åtgärder till förhindrande av sabotage och infiltration av opålitliga i försvaret till övervägande delen karaktäras av en övervakning av alla eventuella förberedelser i denna riktning från kommunistisk sida.

Till de angelägna uppgifterna hör bl. a. följande. Det gäller att så vitt möjligt hålla det militära befälet fritt från opålitliga och tillse att i den mån fanatiska kommunister förekomma bland truppen dessas tillfälle till skadegörelse så mycket som möjligt begränsas. Att hemvärnet icke bör i sina led motta kommunister torde vara allmänt erkänt, även om kravet på »medborgarsinne» som förutsättning för inträde är relativt vagt formulerat. För industriföretagens driftvärn och civilförsvaret gälla liknande synpunkter. Av uppenbara skäl är det likaledes av vikt att landets poliskår icke innefattar kommunister, som kunna tänkas i vissa speciella lägen ställa sig illojala, när det gäller att upprätthålla ordningen. Möjligheter till sabotageaktioner mot förråd, transport och produktion finnas inom stora delar av den på vårt lands försvar inriktade offentliga verksamheten. Man kan peka på försvarets förråd och verkstäder samt flottans varv. Försvagande på vårt lands motståndskraft kan naturligtvis också sabotage inom det enskilda näringslivet verka. Känsliga områden äro t. ex. kraftverk och transformatorstationer, den enskilda krigsmaterielindustrien samt företag, som framställa andra ur försörjningssynpunkt vid krigstillfälle viktiga varor. Sist men icke minst höra livsmedelsförråden hit.

Att hålla alla dessa olika grenar av samhällets verksamhet helt fria från fanatiska kommunister, som kunna befaras visa sig opålitliga i krigssituationer, är säkerligen ogörligt. Det är å andra sidan önskvärt, att så långt det

Interpellation angående redogörelse för de åtgärder, som vidtagits eller planerats för att i hotande situationer och krig förhindra sabotageverksamhet mot försvarsanstalter m. m.

går kommunister av detta slag icke placeras på de särskilt känsliga punkterna, där sabotagemöjligheterna äro speciellt stora. Frågan vad som kan göras för att i möjlig mån undgå en sådan placering och att hålla försvars- och ordningsorganisationer fria från opålitliga kommunister förtjänar förvisso att ägnas den största uppmärksamhet. Enligt min mening är det önskvärt, att regeringen ger svenska folket upplysning och vägledning beträffande detta viktiga spörsmål.

Svårigheterna äro uppenbara och bottna bl. a. däri att de demokratiska medborgerliga rättigheterna i vårt land, som självklart måste respekteras och försvaras, försvåra eller omöjliggöra olika slag av ingripanden. Det kan ej bli tal om att kriminalisera en viss åskådning eller förbjuda på densamma grundade politiska partier. Å andra sidan bör det vara möjligt att i viss utsträckning förhindra, att opålitliga personer placeras eller kvarstanna på poster, där statens säkerhetsintressen äro i särskild grad hotade. Så länge det stora flertalet arbetsplatser i landet stå öppna för vem som helst, lida icke de ur försvarssynpunkt opålitliga någon orätt, om samhället strävar efter att förhindra att de erhålla arbete på de platser, där deras opålitlighet skulle innebära särskilt stora risker för vårt lands försvar. De kunna lika litet göra anspråk på att få arbeta just där som de kunna begära att få tillträde till hemvärnet, civilförsvaret eller industriföretagens driftvärn. Även i ett land som vårt, där alla medborgare åtnjuta demokratiska rättigheter, finns alltså utan tvekel en principiellt bärande motivering för samhälleliga försvarsåtgärder av angivet slag.

Avsikten med denna interpellation är att hemställa till regeringen att för vårt folk klarlägga problemets stora räckvidd och betydelse samt belysa den inställning, som är naturligt från en lojal

svensk demokratisk medborgares sida. De väsentliga försvarsproblemen, till vilka detta hör, angå i hög grad hela nationen och kunna endast lösas om dess intresse väckes. Regeringen kan för det första belysa åtminstone vissa sidor av det allmännas verksamhet i och för kontroll över ur här anförda synpunkter opålitliga personer. För det andra kan regeringen klargöra vilka riktlinjer, den anser vara naturligt att företagsledningen vid offentliga och enskilda företag, som beröras av dessa problem, intager i fråga om nyrekrytering och förflyttning av anställda. På många håll råder ännu ovisshet huruvida vanliga anställningsregler kunna och böra skjutas åt sidan eller om även fanatiska kommunister skola accepteras för arbete på ur försvarssynpunkt särskilt känsliga poster. Tillgängliga uppgifter tyda på att kommunisterna å sin sida begagna de möjligheter, som finnas till placering av sitt folk på sådana poster. För det tredje inställer sig frågan, huruvida de för säkerhetspolisens tillgängliga upplysningarna om opålitliga personer utnyttjas vid övervakningen av sådana element inom försvaret i den utsträckning, som är förenlig med garantier mot missbruk. För det fjärde vore det av värde att veta, huruvida regeringen känner sig fast övertygad att säkerhetspolisens nuvarande organisation och omfattning är tillräcklig och möjligheterna till nyrekrytering inom densamma tillfredsställande.

Med hänvisning till det sagda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få rikta följande interpellation:

Är herr statsministern villig att i den mån ej särskilda sekretesskäl hindra det lämna en sammanfattande redogörelse för de åtgärder, som vidtagits eller planerats dels för att i hotande situationer och krig försvåra och förhindra sabotageverksamhet mot försvarsanstalter samt krigsviktiga delar av näringslivet

och transportväsendet, dels för att i möjlig mån minska illojala och opålitliga elements möjligheter att göra skada inom försvarsorganisationen?

Denna anhållan bordlades.

§ 7.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 102, i anledning av väckta motioner angående tjänstårsberäkning i pensionshänseende för vissa befattningshavare hos djurgårdsnämnden; samt

från jordbruksutskottet:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1950/51 under nionde huvudtiteln, avseende anslagen inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av staden Noras förpliktelser gentemot borgmästaren Erik Åke Edvardsson, vilkens befattning kommer att indragas vid upphörande av rådhusrätten i samma stad;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till åtgärder för dövhetsens bekämpande;

nr 70, i anledning av väckt motion angående anordnande av specialistsjuk-

vård för innevånarna på Gotland å sjukhusen i Stockholm;

nr 71, i anledning av väckta motioner angående statens övertagande av ansvaret för hälso- och sjukvården i vissa städer, köpingar och municipal-samhällen;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till kostnader för inventering av typskogar; och

nr 73, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1950/51 till hemvärnets övningar;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndiganden för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter;

nr 35, i anledning av väckta motioner angående utredning om fastighetsskattens avskaffande, m. m.; och

nr 36, i anledning av väckta motioner om befrielse för ägare av allmänna samlingslokaler från skyldigheten att erlagga fastighetsskatt m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckta motioner om skärpning av straffbestämmelserna för olovlig jakt; och

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av utlänningslagen den 15 juni 1945 (nr 315); och

nr 28, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av lagen om avgifter till välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn; samt

andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtanden:

nr 26, över motion om utredning och förslag angående rätt för förtroendemän i en kommun att med kommunen träffa avtal om leveranser etc.;

nr 27, över motion om beredande av skydd åt beteckningen sjukgymnast; och

nr 28, över motion om vidtagande av åtgärder för återförande av sjuksköterskeutbildade gifta kvinnor m. fl. till aktivt sjukvårdsarbete.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.15 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Tisdagen den 18 april.

Kl. 4 em.

§ 1.

Föredrogs, men bordlades åter statskottets utlåtanden och memorial nr 68—73, bevillningsutskottets betänkanden nr 33—36, första lagutskottets utlåtanden nr 17 och 18, andra lagutskottets utlåtanden nr 27 och 28 samt andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtanden nr 26—28.

§ 2.

Föredrogs den av herr *Ohlin* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern angående redogörelse för de åtgärder, som vidtagits eller planerats för att i hotande situationer och krig förhindra sabotageverksamhet mot försvarsanstalter m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 98, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 99, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; och

nr 100, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

§ 4.

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats en motion, nr 556, av herr *Lundberg*, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 216, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 3 juni 1938 (nr 274) om rätt till jakt.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.03 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 19 april.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 innevarande april.

§ 2.

Svar på interpellation angående auktorisering av maskinstationer på jordbrukets område, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Lundberg riktat två frågor till mig.

Den första går ut på om det skyndsamt kan övervägas att auktorisera maskinstationer för jordbrukets behov och fastställa dessas rayoner genom länsstyrelserna och på förslag av hushållningssällskapen. Den andra gäller om jag har för avsikt att låta överse bestämmelserna om lån och bidrag ur jordbrukets maskinlänefond i vad angår förhållandet mellan maskinstationer och mindre maskinhållare.

Innan jag besvarar dessa frågor vill jag göra en anmärkning. Jag utgår från att herr Lundberg med maskinstationer avser större maskinhållningsenheter, vare sig de drivas av jordbrukare eller andra, och sätter detta begrepp i motsats till gemensam maskinhållning eller gemensam maskinanvändning i mindre skala.

Av motiveringen till interpellationen tycks framgå att herr Lundberg önskar en auktorisering av maskinstationer främst ur den synpunkten, att en ägare av en större gård annars skulle kunna bilda ett maskinstationsbolag och låta detta bolag köpa maskiner, som huvudsakligen skulle användas för gårdens eget behov. Genom att debitera en hög

ersättning för det utförda arbetet och sedan använda den uppkomna vinsten till avskrivningar å bolagets maskiner skulle han i så fall ha vissa möjligheter att undandraga sig skatt för inkomsten av det egna jordbruket. Denna skattefråga bör emellertid enligt min mening ses i ett vidare sammanhang. Det gäller ju här bolagens fria avskrivningsrätt över huvud taget. Jag anser alltså inte att man i de speciella fall, som herr Lundberg berört, bör söka lösa den genom att införa ett system med auktorisering av maskinstationer. Däremot finns det naturligtvis ur det allmännas synpunkt ingen anledning att stödja en verksamhet av denna natur med lån från maskinlänefonden. Skulle det visa sig att lånemöjligheterna verkligen använts här till annat än i rena undantagsfall, är enligt min mening en ändring av bestämmelserna på denna punkt påkallad.

Den andra frågan gäller förhållandet mellan maskinstationerna samt den i mindre skala bedrivna gemensamma maskinhållningen eller maskinanvändningen. Vad herr Lundberg här önskar är att man inom ett område, där en maskinstation arbetar, inte skall lämna lån eller bidrag av statsmedel till mindre maskinhållare eller mindre samman slutningar av jordbrukare för inköp av sådana maskintyper, som även maskinstationen hyr ut till jordbrukarna. Jag vill med anledning härav framhålla, att det enligt min mening är uppenbart att hushållningssällskapen vid sin fördelning av tillgängliga belopp böra se till, att dessa komma till största möjliga nytta. Det fastslås ju också i kungörelsen om lån från maskinlänefonden, att lån och bidrag ej få beviljas med mindre den avsedda verksamheten kan antagas bli till gagn för jordbruket.

Svar på interpellation angående auktorisering av maskinstationer på jordbrukets område, m. m.

Med den starka efterfrågan på lån och bidrag, som nu föreligger, är det tydligt, att sällskapen i första hand böra söka tillgodose behovet i sådana trakter, där mekaniseringen har hunnit minst långt, samt avvisa ansökningar om lån, där tillgången på maskiner för enskilt och gemensamt bruk kan anses vara tillfredsställande. Jag kan således mycket väl tänka mig situationer, där det kan vara motiverat att avslå en ansökan om lån eller bidrag till en enskild maskinhållare eller till en sammanlutning av jordbrukare därför att maskinfrågan är tillfredsställande löst genom att en maskinstation finns i orten. Att uppställa en generell regel, som skulle ge maskinstationerna en monopolställning, skulle däremot enligt min mening vara olämpligt, framför allt därför att de båda olika formerna för tillhandahållande av jordbruksmaskiner kunna anses komplettera varandra.

Som svar på herr Lundbergs andra fråga vill jag alltså sammanfattningsvis säga, att det för dagen inte kan anses påkallat att ompröva bestämmelserna om lån och bidrag till gemensam maskinhållning såvitt gäller förhållandet mellan maskinstationer och andra former för gemensam maskinanvändning. Däremot kan det måhända vara lämpligt att genom anvisningar till hushållningssällskapen av den innebörd, som jag nyss antytt, söka minska risken för sådana konsekvenser av verksamheten som herr Lundberg angivit i interpellationen. Sådana anvisningar kunna utan svårighet utfärdas.

Härefter anförde

Herr LUNDBERG: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Orsaken till att jag ägnat denna fråga uppmärksamhet är den att vi för när-

varande stå inför en rationalisering och en planering inom vårt jordbruk, varvid frågan om bärigheten och prissättningen på produkterna intar en framträdande plats. Det är självklart att även jordbruket måste se till, att det kapital som investeras i maskiner såväl på kort som på längre sikt blir ekonomiskt väl avvägt. Sker ej detta i tid, kan det tänkas att maskinparken kan utnyttjas endast under en ringa tid av året, och då maskinutrustningen exempelvis inom ett mindre jordbruk kanske kostar lika mycket som gårdens taxerade värde uppgår till, är detta en ränte- och amorteringsbelastning, som under normala förhållanden är för tung. Det kan väl inte heller vara riktigt att maskinutrustningen göres så stor, att dess förslitning fördröjes på ett sådant sätt, att nya och modernare maskiner icke kunna anskaffas i den takt som utvecklingen borde ge anledning till. En maskinstation kanske kan utnyttja sina maskiner under 900 eller 1 000 timmar per år, under det att en mindre jordbrukare måhända endast kan bruka maskinerna högst 150 timmar. Maskinstationerna tillämpa en enhetstaxa, oavsett om beställaren har en liten eller en stor gård. Denna princip bidrager till att hjälpa småbruket och höja de mindre bruksdelarnas ekonomiska bärighet. Ju större tid som maskinerna kunna utnyttjas, dess större blir den ekonomiska bärkraften för maskinstationerna, vilket möjliggör en rationell förnyelse av maskinbeståndet, samtidigt som förutsättning skapas för en sänkning av taxorna. Det förhållandet att jordbrukets karaktär är sådan, att vissa maskiner ändock alltid komma att bli ofullständigt utnyttjade, speciellt då skördemaskiner, är det väl svårt att för närvarande komma till rätta med, men maskinstationerna ha kunnig verkstadspersonal och modern service, och vederbörande äro specialister på att sköta maskinerna. De ha personal

Svar på interpellation angående tillämpningen i visst fall av de riktlinjer för jordbrukets rationalisering, som antagits vid 1947 års riksdag.

anställd för driften, och det är angeläget att även den blir utnyttjad i största möjliga utsträckning.

Jag är därför tacksam för löftet, att statsrådet kommer att följa hithörande frågor med uppmärksamhet.

Jag förstår statsrådets önskan att inte till diskussion upptaga frågan om skatteflyktspolitiken genom maskinbolagen på enskilda gårdar. Jag medger gärna, att den frågan rätteligen bör höra hemma hos finansministern. Men jag har ändå i detta sammanhang velat göra ett påpekande, dels därför att denna verksamhet är relativt ny och det bör vara relativt lätt att komma till rätta med densamma, dels därför att jordbrukets lönsamhets- och prissättningsfrågor till stor del avgöras av jordbruksdepartementet.

Huruvida frågan om auktorisering eller reglering av maskinstationer och maskinhållning är väckt för tidigt eller i onödan är naturligtvis en bedömnings sak. Formerna kan man ju alltid diskutera. Huvudsaken är dock att herr statsrådet med uppmärksamhet följer frågan och vidtager de åtgärder som kunna vara nödvändiga. Statsrådets löfte att genom förtydligande av författningen lämna hushållningssällskapen anvisningar tager jag fasta på. De få då möjlighet att allt efter rådande förhållanden och från fall till fall besluta om vad som kan vara riktigt med tanke på det allmänna bästa. Detta är en fråga som är angelägen både ur jordbrukarnas men också — det vill jag betona — ur allmänhetens synpunkt, i all synnerhet som ett rationellt utnyttjande av maskiner och realkapital är nödvändigt både inom jordbruket och alla andra näringar. Det är därför av vikt att vi i tid beakta dessa spörsmål.

Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret på min interpellation.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Svar på interpellation angående tillämpningen i visst fall av de riktlinjer för jordbrukets rationalisering, som antagits vid 1947 års riksdag.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Johnsson i Skoglösa frågat mig om jag anser att lantbruksnämnden i Södra Älvsborgs län i ett visst fall handlat i överensstämmelse med de riktlinjer för jordbrukets rationalisering, som beslötas av 1947 års riksdag. Jag skall nu besvara denna fråga.

Det fall, som herr Johnsson avser, gäller en försäljning av Trollabo egendom i Hudene socken. Egendomen såldes hösten 1949 till en fabrikör från Borås, direktören Eric Börjesson. Denne fick tillstånd att förvärva fastigheten enligt 1948 års lag. Lantbruksnämnden prövade sedan frågan om nämnden skulle utnyttja kronans förköpsrätt. Nämnden beslöt emellertid att inte begagna förköpsrätten. I stället träffades en uppgörelse mellan Börjesson och nämnden, enligt vilken Börjesson till nämnden sålde cirka 17 hektar åkerjord av egendomen att användas för rationaliseringsändamål.

Herr Johnsson menar nu att nämnden i stället för att nöja sig med dessa 17 hektar borde ha använt sig av förköpsrätten och därigenom skaffat sig möjlighet att disponera hela egendomen för att förstärka ofullständiga jordbruk.

För att belysa frågeställningen skall jag först lämna några upplysningar om fastighetens beskaffenhet m. m. och om nämndens handläggning av ärendet. Enligt de uppgifter, som jag fått från nämnden, omfattar Trollabo egendom

Svar på interpellation angående tillämpningen i visst fall av de riktlinjer för jordbrukets rationalisering, som antagits vid 1947 års riksdag.

dels omkring 60 hektar åkerjord och cirka 200 hektar skogsmark, dels vissa fabriksbyggnader och ett kraftverk. Egendomens arrondering är dålig. Av åkern ligga omkring 40 procent i driftscentrum och resten cirka 2 kilometer därifrån. Det är en del av detta senare skifte som nämnden förvärvat av Börjesson. Skogen är fördelad med cirka 45 hektar i ett hemskifte, 55 hektar i ett skifte sju kilometer norr om huvudgården och ett skifte på cirka 100 hektar fyra kilometer väster om huvudgården. Detta sista skifte har för inte så länge sedan härjats av eld, och där finns nu huvudsakligen plantskog. Av de kringliggande fastigheterna äro ganska många i behov av förstärkning med både åkerjord och skog.

I samband med att nämnden behandlade Börjessons ansökan om förvärvstillstånd inkom till nämnden framställningar från några jordbrukare om att få köpa tillskottsjord från egendomen. Nämnden ansåg det angeläget att innan den måste meddela beslut i förköpsärendet få närmare kännedom om intresset bland de kringboende jordbrukarna att komplettera sina fastigheter med jord eller skog från egendomen. Eftersom tiden var knapp, anmodade nämnden en del närboende jordbrukare att undersöka saken och lämna uppgift därom till nämnden. I motsats till vad som sägs i interpellationen underströk nämnden därvid särskilt, att den med denna åtgärd inte alls tagit ställning till frågan, om förköpsrätten skulle begagnas eller ej. Det visade sig att ett flertal personer voro spekulanter på olika delar av egendomen och att man enligt de preliminära anbud, som avgivits vid en styckning, skulle kunna få ut ungefärligen samma köpeskillning, som Börjesson erlagt. Nämnden stannade emellertid, som förut nämnts, för en lösning som innebar, att den avstod från att använda förköpsrätten mot att den fick köpa ett område om cirka 17

hektar åker, vilket kunde användas för förstärkning av ofullständiga jordbruk. Nämndens beslut var enhälligt, med allenast den reservationen, att en av ledamöterna ansåg att nämnden borde ha förvärvat ett större område av egendomen.

Det kan i det här sammanhanget upplysas, att lantbruksnämnden anmodat kommunalnämnden att uttala sig i frågan, om det var lämpligast att stycka hela egendomen eller att låta den vara kvar i köparens hand. Kommunalnämnden förklarade emellertid, att den inte ville yttra sig i denna fråga. Vidare hade länsarbetsnämnden gjort en utredning, som visat att ungefär 40 personer i orten voro intresserade av att få arbete i den planerade industrien.

Herr Johnsson säger nu, att rationaliseringsprogrammets viktigaste syfte bör vara att bibehålla en livskraftig jordbruksnäring och därmed också en stabil jordbruksbefolkning. Detta syfte vinner man enligt hans mening bäst genom att skapa bärkraftiga brukningsdelar för så många brukare som möjligt. Om man hade använt hela Trollaboegendomen, skulle detta enligt herr Johnssons åsikt ha medfört att praktiskt taget alla berörda brukningsdelar för framtiden blivit fullt bärkraftiga. Detta skulle ha bidragit till en för bygdens jordbruk och ortens näringsliv önskvärd utveckling.

I motsats härtill ställer herr Johnsson det resultat, som nämndens beslut kan tänkas leda till. Detta är *för det första* bibehållandet av huvuddelen av Trollaboegendomen som ett storjordbruk om cirka 43 hektar åker och 200 hektar skogsmark, *för det andra* bildandet av ett antal bärkraftiga jordbruk dels genom komplettering med de 17 hektar åker, som skola avstyckas från Trollabo, dels genom förväntade framtida kompletteringar från brukningsdelar, som kunna komma att säljas, samt *för det tredje* bibehållande eller uppkomst

Svar på interpellation angående tillämpningen i visst fall av de riktlinjer för jordbrukets rationalisering, som antagits vid 1947 års riksdag.

av ett mindre antal stödjordbruk, baserade på tilltänkt industri på Trollabo-egendomen.

När det gäller att bedöma, om lantbruksnämndens handlingssätt kan anses stå i strid med de av 1947 års riksdag beslutade riktlinjerna för den yttre rationaliseringen, vill jag erinra om att dessa inte inneburo att man till varje pris skulle söka skapa bärkraftiga brukningsdelar för så många brukare som möjligt. Det uttalades tvärtom att det inte var möjligt att handla efter schematiska linjer, utan att avgörandet i stället alltid måste bli beroende på vad som vid en prövning av förhållandena i det enskilda fallet kunde befinnas mest ändamålsenligt. Det framhölls också att man med hänsyn till att de större jordbruken tillhörde en ur driftsekonomisk synpunkt rationell storleksgrupp borde iakttaga försiktighet med åtgärder, som kunde leda till en splittning och försvagning av dylika jordbruk. Vidare påpekades att det inte sällan kunde vara möjligt att skapa tillfredsställande försörjningsmöjligheter för innehavaren av ett övergångsjordbruk genom en lämplig kombination av arbete på brukningsdelen och utanför denna. Särskilda utskottet vid 1947 års riksdag betonade speciellt, att en sådan lösning framför allt borde eftersträvas i de bygder, där det tedde sig särskilt angeläget att motverka en nedgång av den bofasta befolkningens storlek. Utskottet poängterade också att strävandena att skapa nya arbetstillfällen på landsbygden för att därigenom differentiera dess näringsliv och motverka avflyttningen till tätorterna komme att bli av stor betydelse vid utformningen av åtgärderna för jordbrukets yttre rationalisering. Som en allmän vägledande synpunkt anförde utskottet slutligen, att man så långt möjligt borde söka utforma dessa åtgärder på det sätt som bäst stämde överens med hela ortens intressen.

Det ligger i sakens natur att besluten i ärenden om yttre rationalisering i mycket hög grad måste bli bedömningsfrågor och att det är mycket svårt att uttala sig om hur man bort göra i ett visst fall, såvida man inte haft tillfälle att ingående studera detta. Jag vill då än en gång fästa uppmärksamheten på att lantbruksnämnden, som i det här aktuella fallet haft de bästa möjligheterna att sätta sig grundligt in i saken, fattat sitt beslut enhälligt, bortsett från den detaljreservation, som jag förut nämnt. Denna samstämmighet från ledamöternas sida, där även det praktiska jordbrukets intressen företrätts, får väl här tas som ett uttryck för att de rent lokala förhållandena spelat en väsentlig roll. Rent principiellt anser jag emellertid att om en lantbruksnämnd har tillfälle att förvärva en jordbruks- och skogsfastighet av samma storlek och beskaffenhet som Trollabo och att genom styckning av denna egendom förvandla ett relativt stort antal ofullständiga jordbruk till bärkraftiga enheter, nämnden bör begagna sig därav. I det här aktuella fallet kompliceras dock frågan av att man vid sidan av det rena jordbruksrationaliseringsintresset också har att beakta det mera allmänna landsbygdsintresset av att till orten knyta en industri, som kan ge nya arbetstillfällen och därmed motverka avflyttningen. Herr Johnsson säger visserligen, att det fanns andra spekulanter på de till Trollabo hörande industrianläggningarna, vilka inte satt som villkor att samtidigt få förvärva egendomens jordbruk och skog. Det är emellertid klart att den myndighet, som skall besluta i saken, inte kan nöja sig med att konstatera, att det finns ett mer eller mindre klart dokumenterat köpeintresse, utan också måste fråga sig, vilken av spekulanterna som har de bästa förutsättningarna att verkligen få till stånd en för orten gagnande industri. Om lantbruksnämnden bedömt

Svar på interpellation angående tillämpningen i visst fall av de riktlinjer för jordbrukets rationalisering, som antagits vid 1947 års riksdag.

saken så, att sådana förutsättningar funnos hos den förste köparen av egendomen men inte hos någon av de övriga spekulanterna, kan jag förstå om nämnden i en konflikt mellan det renodlade rationaliseringsintresset och intresset att få till stånd en ny industri i orten valde den medelväg eller kanske snarare kompromiss som dess beslut kan sägas innebära.

Med det sagda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härpå anförde:

Herr **JOHNSON** i Skoglösa: Herr talman! Jag ber att få framföra ett tack till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation avseende rationaliseringsärendet Trollabo, Hudene socken i Älvsborgs län.

Jag noterar med tillfredsställelse att herr statsrådet principiellt anser, att en lantbruksnämnd i ett fall som detta bör utnyttja kronans förköpsrätt och i rationaliseringssyfte begagna en fastighet av Trollabo-egendomens karaktär till förstärkning av ett flertal ofullständiga jordbruk.

Enligt herr statsrådets mening har emellertid lantbruksnämnden i detta fall beaktat det allmänna intresset mera än rationaliseringsintresset genom att till orten knyta en industri och därigenom motverka avflyttningstendenserna.

Redan i min interpellation framhöll jag, att äganderätten till industrianläggningarna icke är betingad av att samma ägare också brukar jorden å Trollabo. Det synes emellertid som om den person, som har meddelats tillstånd att förvärva huvudparten av Trollabo-egendomen, skulle ha fått detta tillstånd huvudsakligen tack vare sitt företräde som industriman framför andra spekulanter, som icke satt som villkor att samtidigt få förvärva jord.

Enligt min uppfattning bör på Trol-

labo-egendomen jordbruket, inte industrien, betraktas som det primära. Det skulle således ha varit mera angeläget att man i detta fall hade tillsett, att fastighetens jordkapital kommit till bästa användning genom en fördelning på omkringliggande, ofullständiga jordbruk för dessas utbyggande till bärkraftiga enheter.

Herr statsrådet framhöll i sitt svar att det var den lokala myndigheten, lantbruksnämnden, som hade de största möjligheterna att bedöma lämpligheten av de åtgärder, som borde vidtagas. Jag delar helt herr statsrådets uppfattning på denna punkt, men vill samtidigt understryka vikten av ett förtroendefullt samarbete mellan myndigheterna och dem, som beröras av myndigheternas beslut.

Lantbruksnämnden var inte enig vid det beslut, som slutligen meddelades. En medlem av nämnden reserverade sig. Lantbruksnämndens lokalombud har hela tiden förklarat, att det vore olämpligt att meddela Börjesson förvärvstillstånd över huvud taget och förordat att egendomen begagnades i rationaliseringssyfte.

Ursprungligen gällde frågan om förvärvstillstånd hela fastigheten, men två medlemmar av lantbruksnämnden voro då icke beredda att godkänna ett sådant beslut. Först genom den slutgiltigt nådda kompromisslösningen kunde den ene av dessa två ledamöter förmås biträda beslutet.

Att kommunalnämnden icke ville yttra sig i frågan är, enligt uppgifter jag erhållit, beroende på speciella omständigheter. Kommunalnämndens ordförande skulle först själv ha förordat Börjessons förvärv, utan att ha vetskap om nämndens i övrigt inställning. De uppgifter, som jag nu har fått, ge emellertid vid handen, att nämndens majoritet skulle stödja jordbrukarnas intressen i detta ärende. Min bestämda uppfattning är att den lösning, som nu

Utkrävande av statsrådets konstitutionella ansvar på grundval av statsrevisorernas berättelse.

åvägbringats, icke är den ur det allmänna lantbruksintressets synpunkt gynnsammaste. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att vederbörande nu i liten skala påbörjat industriarbete, men med arbetskraft från Borås.

Av herr statsrådets svar synes framgå, att statsrådet principiellt har samma uppfattning som den jag gjort mig till tolk för i min interpellation, men statsrådet menar att lantbruksnämnden hade att taga hänsyn till andra faktorer än rena rationaliseringssynpunkter.

Jag kan dock konstatera, att samarbetet mellan lantbruksnämnden och de berörda jordbrukarna icke har varit så gott, som det borde ha varit, och att man från nämndens sida tagit för litet hänsyn till de berättigade synpunkter, som jordbrukarna i detta fall ha haft.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÅNG: Herr talman! Jag vill bara göra en liten komplettering för att det inte skall framstå som om det varit någon nämnvärd divergens inom lantbruksnämnden. Den reservation jag i svaret har omnämnt innebar, att reservanten ansåg, att ifrågasvarande industriman, Börjesson, borde lämna ifrån sig 20 hektar jord i stället för 17, d. v. s. åtnöja sig med 40 hektar i stället för 43. Det är således en mycket obetydlig nyans i förhållande till vad de övriga ledamöterna i nämnden ansågo.

Med anledning av vad herr Johnsson sade om att man redan har satt i gång industrien med arbetskraft från Borås, vill jag säga, att detta är en nyhet för mig. Jag har av naturliga skäl inte haft anledning att pröva detta ärende i sak, eftersom beslutet inte kan överklagas och bli föremål för Kungl. Maj:ts sakprövning. Men jag har anledning att tro, att de utfästelser, som vederbörande ha gjort om att använda ortens arbetskraft, äro ärligt menade. Det finns

ju en plausibel förklaring till att man kanske till en början måste ha specialarbetare från Borås för själva maskinuppsättningarna och annat, när man startar en ny industri. Det är ju inte så säkert, att ortsbefolkningen är kapabel att klara det hela på en gång.

Herr JOHNSSON i Skoglösa: Herr talman! Herr statsrådets uppgift här, att den reservation som framfördes endast gällde de tre hektaren, har jag ingen anledning att betvivla, men jag vet att nämnden från början långt ifrån var enig. Man hade delade uppfattningar där. Det mest anmärkningsvärda är enligt min mening att ortsombudet hela tiden har förfäktat en annan åsikt än den lantbruksnämnden har kommit fram till. Man kan också förstå ortsombudets uppfattning, om man tar i beaktande att det i Hudene socken finns 132 ofullständiga jordbruk, men endast 8 fullständiga. Det skulle givetvis vara av mycket stor betydelse för orten, om ett 20-tal av de ofullständiga jordbruken kunde kompletteras och bli mera bärkraftiga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet den på kammarens bord liggande motionen nr 556 av herr *Lundberg*.

§ 5.

Utkrävande av statsrådets konstitutionella ansvar på grundval av statsrevisorernas berättelse.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om utredning och förslag rörande utkrävande av statsrådets konstitutionella ansvar på grundval av statsrevisorernas berättelse.

Undanröjande av vissa tekniska hinder för utövande av rösträtt vid allmänna val.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr HALLÉN: Herr talman! Det kanske kan vara onödigt att ta till orda när det gäller konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, som företer bilden av en fullständig enhällighet i fråga om avstyrkande av den motion, som herr Arrhén m. fl. i första kammaren väckt i syfte att effektivisera granskningen av statsrådets verksamhet. Utskottet har, då det, som sagt, enhälligt avstyrkt denna motion, gjort det av formella skäl men har dock ställt sig mycket välvilligt till motionens tanke.

Det som emellertid uppkallar mig att säga några ord är den reservation, som en ledamot av första kammaren har fogat till vårt utlåtande och som har föranlett någon eller några folktoppartistiska tidningar att instämma i hans kritik av utskottet. Denne ledamot — jag beklagar att han inte kan försvara sig här i kammaren — har sagt, att han har slagit ned på ett uttryck, som utskottet använt. Utskottet har sagt, att det har för avsikt att under innevarande valperiod till andra kammaren till omprövning upptaga den större frågan om en revision av grunderna för dechargearbetet över huvud taget. Utskottet har alltså sagt, att en omprövning av denna fråga skulle ske under innevarande valperiod till andra kammaren. Detta finner denne reservant uppseendeväckande.

Jag måste inlägga en gensaga mot denna kritik från reservantens sida och därigenom mot den presskritik, som har förekommit på denna punkt. Jag vill nämligen fästa kammarens uppmärksamhet på att redan 1947 gjorde utskottet nästan precis samma uttalande. Det förklarade att det hade för avsikt att självt vid lämplig tidpunkt företa den utredning det här gäller.

När vi redan ha sagt detta en gång 1947, är det ganska naturligt att det, om vi upprepa detta vårt löfte 1950,

inte är underligt att vi säga att denna omprövning om möjligt skall ske under innevarande valperiod. Enligt § 63 riksdagsordningen kan man ju inte ta upp detta ärende ytterligare till behandling vid innevarande års riksdag, utan det måste upptagas vid en kommande riksdag. Då är det ju mycket naturligt, att vi inte vilja ge ett löfte i det blå, utan uttala en förhoppning om att denna omprövning skall kunna ske under innevarande valperiod. Reservanten menar nu, att utskottet inte får uttrycka sig på detta sätt, ty man vet aldrig om utskotten bli omvalda. Naturligtvis kan det teoretiskt tänkas att så inte sker, men mig veterligen har det aldrig inträffat i riksdagens historia att i stora drag samma utskott, som fungerat under en valperiod, inte blivit omvalda.

Utskottet har alltså inte sagt någonting som det kan finna vara uppseendeväckande. Jag tycker att skall man tillämpa det epitetet på någonting, så är det snarare på reservantens yttrande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.**Undanröjande av vissa tekniska hinder för utövande av rösträtt vid allmänna val.**

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om undanröjande av vissa tekniska hinder för utövande av rösträtt vid allmänna val.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förcheft dels de likalydande motionerna nr 193 i första kammaren av herr *Lindblom* samt nr 233 i andra kammaren av fröken *Vinge* och herr *Larsson* i Stockholm dels ock de likalydande motionerna nr 74 i första kammaren av herr *Andersson*, *Axel*, och nr 87 i andra kammaren av herr *Löfroth*.

Undanröjande av vissa tekniska hinder för utövande av rösträtt vid allmänna val.

I motionerna I: 74 och II: 87 hade hemställts, »att riksdagen med ändring av gällande kommunal vallag och lag om val av riksdagsmän måtte besluta, att de röstberättigade samerna tillerkännes samma rätt vid röstning som nu tillerkännes vissa i lagen uppräknade yrkesgrupper.»

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen i anledning av motionerna I: 193 och II: 233 för sin del måtte antaga av utskottet framlagda förslag till

1) Lag angående ändrad lydelse av 71 § 2 mom. lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

2) Lag angående ändrad lydelse av 36 § 2 mom. kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253);

B) att 1) motionerna I: 193 och II: 233, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, samt

2) motionerna I: 74 och II: 87 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Löfroth* och *Braconier*, som inom utskottet yrkat, att utskottet måtte tillstyrka motionerna I: 74 och II: 87.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **LÖFROTH**: Herr talman! Med anledning av bl. a. min motion om att de röstberättigade samerna skulle få rätt att före valdagen rösta å postanstalt — i likhet med vissa yrkesgrupper — ber jag att få ta till orda och framföra några synpunkter. Jag vet att motionens öde är klart. Mot utskottets avstyrkande har jag jämte en annan ledamot av denna kammare avgivit en blank reservation.

Med den kännedom jag har om samernas stora svårigheter att åtminstone i någon nämnvärd utsträckning kunna delta i de allmänna valen — vilket

särskilt är fallet uppe i Norrbotten — synes det mig vara ett rättvist krav, att vi på ett eller annat sätt söka underlätta valdeltagandet just för denna befolkningsgrupp. Det är ju också en demokratisk uppgift för oss att ordna det så, att alla befolkningsgrupper kunna på ett eller annat sätt få utöva sin rösträtt. Särskilt bör det vara angeläget för röstberättigade, som ha att dragas med naturliga och nästan oöverkomliga svårigheter, att få det lättare att delta i valen.

Jag delar den uppfattning, som konstitutionsutskottet i fjol framförde vid behandlingen av en liknande motion i denna kammare, att det skulle stöta på alltför stora tekniska svårigheter att anordna särskild röstupptagning bland samerna. Men däremot kan jag inte finna varför inte riksdagen skulle kunna hänföra samerna till en yrkesgrupp, som enligt nu gällande vallag för vissa yrkesgrupper skulle få rätt att under en viss tid före valdagen få rösta å postanstalt. Därmed skulle också mycket vara vunnet, och valdeltagandet bland dessa röstberättigade skulle avsevärt stiga mot vad det hittills varit. Det är endast ett fåtal — i varje fall en mycket liten procent — av samebefolkningen, som bor i närheten av ett valställe inom det valdistrikt de tillhöra. De ha sina boplatser miltals från valstället — i många fall upp till sex å sju mil från den plats, där de skola avge sin röst. I många fall kan det vara mycket längre, alldeles beroende på var de just för dagen befinna sig med sina renhjordar.

Att under sådana förhållanden i obygden, bland fjällen, utan vägar och utan några fortskaffningsmedel, taga sig fram en bestämd dag till valstället, det måste var och en inse att det inte är lätt. Men att någon gång under den tid före valdagen, som lagen medger röstning å postanstalt för vissa yrkesgrupper, komma fram till valstället — kanske i samband med proviantering

Undanröjande av vissa tekniska hinder för utövande av rösträtt vid allmänna val.

eller försäljning av fisk och vilt — torde dock i de flesta fall vara en möjlighet.

Utskottet motiverar sitt avslagsyrkande bl. a. med hänsyn till svårigheten att klart avgränsa den kategori lappar, varom i motionen är fråga. Uttrycket nomadiserande lapp har ingen enhetlig innebörd i skilda författningar, framhåller utskottet. Till detta vill jag endast framhålla, att det råder inga som helst svårigheter att avgränsa denna kategori lappar, därför att de i röstlängderna äro helt avskilda från övriga röstberättigade och ordnade efter respektive lappbyars namn i slutet av varje röstlängd.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till min motion.

Herr HALLÉN: Herr talman! Jag vill bara med några korta ord motivera utskottets avslagsyrkande i frågan om särskilda anordningar vid röstavlämnningen för nomadiserande lappar.

Som den siste talaren själv erinrade om ha vi ju framhållit, att redan begreppet »nomadiserande lappar» inte går att definiera. Han sade, att de stå upptagna i röstlängden såsom en särskild grupp. Men det finns även bofasta sådana, och det går inte att på detta sätt avskilja de nomadiserande.

Dessutom har utskottet ett särskilt skäl för att inte rucka på bestämmelserna. De sakkunniga ha i dessa frågor tidigare uttalat, att man om möjligt skall skriva lagen så, att man i lagtexten kan precisera den kategori väljare, som borde få rösta före valdagen. Nu är det ju så med lapparna som med andra medborgargrupper, att de på grund av sitt näringsfång delvis kunna bli förhindrade att rösta både inom den kommun, där de äro skrivna, eller på närmaste postanstalt. Men detta gäller även andra medborgare. Telegrafverkets personal t. ex. kan vid en stor naturkatastrof ut-

kallas i hundratal på en söndag, varvid de allra flesta kanske bli urståndsatta att utöva sin medborgarrätt. Man anser det i varje fall vara högst olämpligt att inte ha en fast kategori att röra sig med. Man kan således inte göra något undantag för ifrågavarande grupp.

Samma förhållanden råda beträffande den stora sjuksköterskekåren, där många genom sin tjänstgöring kunna vara förhindrade att rösta. Somliga äro kanske på en så liten sjukvårdsanstalt, att de inte kunna komma ifrån. Man ifrågasätter emellertid inte någon speciell lagstiftning för dem.

Det är naturligtvis beklagligt, att det finns sådana grupper som lapparna, vilka vid vandringarna med sina hjordar kunna befinna sig på sådana platser, att det är tekniskt omöjligt för dem att fullgöra röstningen. Det är emellertid också lika svårt att tekniskt reglera rätten för dessa människor. En speciell lagstiftning kan inte få gälla lappar över huvud taget, utan just den kategori, som bevisligen är nomadiserande och vandrar med sina hjordar. Att skriva en lagtext enbart för dessa är emellertid ogörligt.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LÖFROTH: Herr talman! Om mitt yrkande skulle gå igenom fordras det en lagändring eller ett tillägg till nu gällande lag, och med anledning därav föreslår jag återremiss till konstitutionsutskottet.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det under överläggningen framställda yrkandet om återförvisning av ärendet till utskottet för ny behandling; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m.**§ 7.****Utgifter under riksstatens sjätte huvudtitel.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1950/51 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—21.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 22.**Bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m.**

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr SANDBERG: Herr talman! Hitills har den sjätte huvudtiteln behandlats mycket fridsamt. Jag ber emellertid att få säga några ord på denna punkt, som avser bidrag till underhåll av enskilda vägar.

I denna fråga ha ett flertal motioner väckts, avseende dels en höjning av anslagsbeloppet, dels förbättrade villkor för bidragen. Utskottet har beträffande anslagets storlek tillstyrkt en höjning av anslagsbeloppet med en halv miljon kronor, och detta är ju tacknämligt. I fråga om de motioner, vari förbättrade villkor för statsbidrag till de enskilda vägarna föreslagits, avstyrker utskottet med hänvisning till den pågående utredningen motionerna. Utskottet gör emellertid ett värdefullt uttalande, som jag ber att få understryka. Det säger nämligen: »Vad motionärerna härutinnan anför» — d. v. s. i fråga om ändrade grunder för statsbidrag — »är enligt utskottets uppfattning värt beaktande».

I den motion, som väckts av under- tecknad och ett flertal kammarleda-

möter från olika partier, ha vi särskilt tagit sikte på nödvändigheten av att det statsbidrag, som utgår till underhåll av enskilda vägar, blir större genom en höjning av bidragsprocenten. Nu utgår statsbidrag till underhållet med 60 procent och i särskilda fall med 75 procent. Vi ha yrkat, att bidraget skall höjas till 75 respektive 90 procent. Krav på höjda bidrag ha under senare år flera gånger framställts. Jag vill här betona, att kostnaderna för sommar- och vinterunderhållet av de enskilda vägarna äro en mycket stor börda för de enskilda väghållarna. Dessa kostnader bliva särskilt betungande också därigenom att de återkomma årligen. Detta har lett till att man i en del kommuner — särskilt i Norrland, skulle jag tro — har gått in för att besluta kommunala bidrag vid sidan av de statliga. I en del fall ha kommunerna gått mycket långt och praktiskt taget övertagit hela bördan av den enskilda väghållningen; i andra fall har man varit försiktigare.

Jag vill nu för min del säga, att jag tycker inte att det är någon önskvärd utveckling, att kostnaderna för den enskilda väghållningen skola bestridas dels av staten, dels av kommunen och dels av enskilda. Om man skall lämna kommunala bidrag, komma dessa att utgå efter olika grunder i olika kommuner, och det blir en ojämn bidragsverksamhet.

Jag tycker vidare, att man måste fasthålla, att vägväsendet är en angelägenhet för det allmänna, d. v. s. staten, och att den del av kostnaderna, som icke skäligen kan anses åligga den enskilde, även i fråga om de enskilda vägarna bör åligga staten. Det är bland annat för att hindra en utveckling i annan och olämplig riktning enligt min mening nödvändigt, att man förbättrar grunderna för bidragen till den enskilda väghållningen.

Utskottet hänvisar nu till den utredning, som igångsattes redan år 1945,

Bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m.

och till att man torde kunna vänta ett förslag ganska snart. De olika frågor som beröras i motionerna, alltså även frågan om bidragsprocenten, som jag här berört, komma att behandlas i den pågående utredningen, och utskottet avstyrker därför motionerna.

Ett sådant resonemang är ju vanligt här i riksdagen, och jag kan därför förstå det. Jag vill emellertid säga, att det är ganska beklagligt att den utredning, som igångsattes år 1945 och kompletterades genom ytterligare beslut år 1946, har pågått så länge utan att ha lett till något resultat. Över fem år har man fått vänta, och ändå har något resultat icke blivit synligt. Det är därför värdetullt att utskottet nu bestämt uttalar, att det vill understryka angelägenheten av att utredningsuppdraget fullföljes med största skyndsamhet, så att därav föranledda förslag snarast kunna föreläggas riksdagen. Jag vill för min del också understryka detta uttalande, och om våra motioner om förbättringar i olika avseenden beträffande villkoren för statsbidrag till de enskilda vägarna inte ha haft någon direkt effekt i år, kan man kanske hoppas, att de åtminstone ha bidragit till att denna fråga vid en kommande riksdag äntligen får sin lösning och att denna blir i motionernas riktning. Jag vill betona, att en lösning måste bli sådan att den innebär en verklig lättnad för den stora grupp av människor det här gäller, för vilka bördan av väghållningen är en erkänt besvärlig belastning.

Herr talman! Jag har med dessa ord endast velat understryka angelägenheten av att den fråga jag här berört bringas till en snar och god lösning.

Häruti instämde herr *Jacobson* i *Vilhelmina*.

Herr **ANDERSSON** i *Ryggestad*: Herr talman! Under denna punkt har utskottet också upptagit till behandling en del motioner angående bidrag till den enskilda vägunderhållningen, däribland

även motionen nr 52, och det är med anledning av denna motion som jag, herr talman, skall be att få säga några ord.

Den närmaste orsaken till att vi avgivit denna motion med förslag om utredning angående viss ändring av nu gällande bestämmelser om statsbidrag till den enskilda vägunderhållningen är, att min hemkommun har kommit i närmare kontakt med dessa bidragsbestämmelser. Det finns inom kommunen omkring 13 mil enskilda vägar — vi ha faktiskt mera enskilda vägar än allmänna. Kommunalfullmäktige beslöt på sin tid att utreda frågan om ett övertagande från kommunens sida av denna vägunderhållning, och vi kommo därvid genast på det klara med att ett sådant övertagande var mera rationellt än att lämna bidrag till underhållet. Vid ett övertagande från kommunens sida av underhållet skulle man genom användande av maskiner kunna komma till ett betydligt bättre resultat än om de enskilda själva skötte väghållningen.

Vid närmare undersökning av denna sak och vid överläggningar med representanter för vägförvaltningen i länet visade det sig emellertid, att det inte var möjligt att följa denna linje, helt enkelt därför att om kommunen övertog underhållet av de enskilda vägarna, såg sig vägförvaltningen nödsakad att föreslå indragning av det underhållsbidrag av statsmedel, som nu utgick till de berörda enskilda vägarna. Vägförvaltningen stödde sig därvid på Kungl. Maj:ts kungörelse angående statsbidrag till underhållskostnader å enskilda vägar. I denna kungörelse heter det bl. a. att underhållskostnaderna måste anses vara för väghållaren synnerligen betungande, om bidrag av statsmedel skola utgå. Om kommunen övertog underhållet, bleve underhållskostnaderna inte längre betungande på samma sätt som för den enskilde, och följaktligen skulle statsbidrag inte kunna utgå, trots att det inte skulle ha kostat staten ett öre

Bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m.

mera i bidrag, att underhållet av de enskilda vägarna skötts av kommunen. Underhållet skulle även ha blivit bättre ordnat än som nu är fallet, och de enskilda väghållarnas utgifter skulle ha minskats. Såsom i motionen framhålles, är underhållet av de enskilda vägarna i många fall en mycket stor börda för de enskilda väghållarna, även om statsbidrag utgår, en börda som borde avlastas på samhället.

Vid ett kommunalt övertagande av underhållet å de enskilda vägarna skulle således statens utgifter för ändamålet inte behöva ökas, även om bidragsbestämmelserna ändrades så som föreslagits i motionen.

Med den utformning, som bidragsbestämmelserna nu ha, kunna kommunerna helt enkelt inte övertaga underhållet av de enskilda vägarna, då de därigenom riskera att förlora utgående statsbidrag. Trots detta försöka ändå kommunerna att bereda de enskilda väghållarna lättnad i form av bidrag till underhållet. Som exempel kan jag nämna, att min hemkommun för innevarande år anslagit 20 000 kronor till detta ändamål. Det kommunala anslaget utgår då i efterskott i form av bidrag till de enskilda väghållarna. Ett flertal andra kommuner ha också slagit in på denna linje. I praktiken betyder naturligtvis detta att man kringgår lagen och bestämmelserna i den kungl. kungörelsen om statsbidrag till underhåll av enskilda vägar, och detta kan ju inte vara någon riktig lösning av problemet.

Vi motionärer ha ju varit mycket hovsamma i fråga om våra önskemål. Motionen går endast ut på att det skulle uppdragas åt den utredning, som för närvarande sysslar med frågan om åtgärder rörande den enskilda väghållningen, att jämväl till prövning upptaga frågan om sådan ändring av bestämmelserna för statsbidrag till underhåll av enskilda vägar, att statsbidrag till detta underhåll måtte utgå även om

en kommun övertagit underhållet. Vi ha alltså inte föreslagit, att någon ändring av bestämmelserna skall beslutas omedelbart, utan vi ha velat att frågan skall hänskjutas till utredningen för att där prövas.

Statsutskottet har hemställt att motionen inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, men jag tolkar utskottets skrivning så, att man ändå varit rätt välvilligt inställd till motionen. Utskottet skriver bl. a.: »Vad motionärerna härutinnan anført» — det gäller både motion nr 52 och de andra motionerna — »är enligt utskottets mening värt beaktande». Utskottet erinrar emellertid om att samtliga spörsmål, som aktualiserats i dessa motioner, upptagits till behandling vid den av departementschefen berörda utredningen, vars resultat för närvarande är föremål för prövning inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och skogsstyrelsen.

Med anledning därav anser sig utskottet sakna anledning tillstyrka motionerna.

Utskottet understryker dock att det är angeläget, att det enda utredningsuppdraget »fullföljes med största skyndsamhet, så att därav föranledda förslag snarast kunna föreläggas riksdagen». Och på den punkten, herr talman, delar jag helt utskottets uppfattning och ber att få instämma. I övrigt är jag fullt på det klara med att ett yrkande om bifall till motionen inte skulle leda till något resultat, sedan utskottet med hänvisning till den pågående utredningen hemställt om avslag. Men av utskottets skrivning vill jag dock dra den slutsatsen, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och skogsstyrelsen vid prövning av dessa frågor skola komma fram till den ståndpunkten, att förslag till ändrade bestämmelser angående statsbidrag och underhåll av enskilda vägar med det snaraste böra framläggas och att dessa ändrade bestämmelser böra komma att ligga i linje med motionärernas önskemål.

Byggande av broar.

Överläggningen var härmed slutad. Vad utskottet i punkten hemställt bifölls.

Punkten 23.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 24.**Byggande av broar.**

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr STAXÅNG: Herr talman! Då jag vid denna punkt har fogat en blank reservation vill jag framföra några synpunkter beträffande en motion som väckts med anledning av denna fråga. I årets statsverksproposition har under rubriken Byggande av broar behandlats frågan om åstadkommande av en vägförbindelse i form av en hängfärja över Göta älv vid Jordfallet i Göteborgs och Bohus län.

Kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har också i sina petita till Kungl. Maj:t för budgetåret 1950/51 begärt en miljon kronor för påbörjande av omförmälda färja. Emellertid har Kungl. Maj:t inte kunnat ta upp detta anslag i sin proposition till vägväsendet och har som motivering därför anfört de nuvarande ekonomiska förhållandena: när det gäller investeringar i vägväsendet kunde man inte taga upp detta förslag på nästa års stat.

Vid denna punkt har alltså behandlats en motion beträffande denna färja. För närvarande bedrives färjningen med en motordriven linstyrd färja, tillåten för fordon med högst två tons hjultryck och med en total last av högst tretton ton. Men trafiken över detta färjställe är synnerligen stor. Jag tror att det vid den senaste räkningen var över 1 000 fordon som passerade per dygn, varför nuvarande färja inte kan klara denna trafik. Jag kan ju nämna att denna färja endast kan rymma två, högst fyra bilar samtidigt, och det blir ofta därför mycket stora trafikstockningar vid färjlägena. Sjöfarten i

älven utgör också ett mycket avsevärt hinder för färjtrafiken. Färjans styr- och draglinor måste sänkas till botten då fartyg skola passera. Om endast ett fartyg skall passera blir uppehållet omkring sju minuter, vilket innebär att mycket allvarliga stockningar uppstå i trafiken, särskilt när det är många båtar som passera.

Det är av denna anledning som motionärerna föreslagit beviljande av det anslag, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen begärt för ett påbörjande av arbetet med utbyggnad av detta färjläge. Nu har emellertid utskottet — och jag förstår att man på denna punkt har gjort särskilda undersökningar i saken — fått klart för sig hur allvarligt det är beträffande trafiken vid denna färjplats. Utskottet säger nämligen att »såvitt utskottet vid sin prövning av ärendet kunnat finna, måste den nuvarande färjleden vid Jordfallet ur flera synpunkter betecknas såsom i hög grad otillfredsställande, varför behov synes föreligga av en snar lösning av frågan». Samtidigt anför man emellertid vissa detaljer som göra, att denna fråga måste bli föremål för en omarbetning.

Jag vill gärna framhålla att det förefaller som om det funnes mycket vägande skäl för utskottets ställningstagande, då vissa punkter härvidlag böra närmare övervägas, kanske inte minst när det gäller placeringen av färjstället. När utskottets utlåtande är så pass positivt, föranleder min reservation därför inte något yrkande. Utöver vad utskottet har skrivit om behovet av skyndsamhet vill jag framhålla, att jag tror — om inte en katastrof skall inträffa när det gäller detta färjläge, i synnerhet vid islossningarna — att en synnerligen stor skyndsamhet är av nöden när det gäller att gripa sig an med en förbättring av detta färjläge. Jag hade tillfälle att vid islossningen i år besöka dem som ha hand om detta färjläge, och de framhöllo att det kunde ifrågasättas, om de vågade fortsätta att

Trafikräkningar.

betjäna denna färja därför att de under vissa tider måste göra det med uppenbar livsfara.

Det var därför som jag begärde ordet, herr talman, i förhoppning att den skyndsamhet som utskottet — och jag hälsar detta med tillfredsställelse — har poängterat i sitt utlåtande, måtte kunna giva sådant eftertryck åt projektet, att detta med det snaraste måtte kunna realiseras.

I detta anförande instämde herr *Carlsson* i Bakeröd.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet i den föredragna punkten hemställt bifölls.

Punkterna 25—28.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29.**Trafikräkningar.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln, punkt 29, föreslagit riksdagen att till Trafikräkningar för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckt den ena inom första kammaren av herr *Lundqvist m. fl.* (I: 293) och den andra inom andra kammaren av herr *Dickson* (II: 361), i vilka hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Utskottet hemställde i denna punkt, att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 293 och II: 361 — till Trafikräkningar för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

Reservation hade vid punkten avgivits av herrar *Mannerskantz*, *Lundqvist*, *Axel Andersson*, *Rubbestad* och *Staxäng*,

vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte — med bifall till motionerna I: 293 och II: 361 — avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **DICKSON**: Herr talman! Kammaren har här ett tillfälle att spara 200 000 kronor. Det har föreslagits, att vi skulle anslå 200 000 kronor för att utföra en trafikräkning. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har emellertid över 1 miljon kronor avsedda för sådana ändamål, och frågan är då, om styrelsen icke hade kunnat låta sig nöja med denna summa.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen är en dyr institution ändå. Det är nog möjligt att framtiden kommer att utvisa att den har varit för dyr och att besparingar inom densamma skulle ha kunnat göras. Det gäller alltså nu för riksdagen att ta ställning till frågan om vi skola spendera dessa 200 000 kronor eller om vi icke skola göra det.

Vi ha en besvärlig ekonomisk situation i landet, och vi måste försöka spara varje krona. Det är ej något tvivel om att om vi skjuta på denna trafikräkning sker ingen olycka, utan allting går i alla fall sin gilla gång. Det material som kommer fram av en trafikräkning skall ju användas för planering av vägbyggen, och vägbyggen ha vi icke så många i gång för närvarande.

Jag skall helt kort, herr talman, under framhållande av att här finnes en reservation av en del personer, varibland också återfinnes herr *Rubbestad* — något som bör poängtera hur sparsamhetsivrande denna reservation är — be att få yrka bifall till den reservation som avgivits av herr *Mannerskantz m. fl.* och som innebär, att vi icke skola anslå dessa 200 000 kronor.

Herr **MALMBORG** i Skövde: Herr talman! Herr *Dickson* anförde, att vi här

Trafikräkningar.

ha ett tillfälle då vi kunna tillämpa ett sparsamhetsprogram. Det är ju så, herr talman, att vi väl alla äro ense om allmän sparsamhet, men det är ej lätt att enas om på vilka punkter sparsamheten i de speciella fallen bör sättas in. Vi ha den uppfattningen, att här finnes motivering för att tillmötesgå Kungl. Maj:ts förslag beträffande denna trafikräkning. Som anføres i handlingarna här har trafikräkning icke skett i landet sedan 1936. Vi hade planerat en omfattande allmän trafikräkning 1947, men den kunde icke genomföras på grund av försämrat läge på arbetsmarknaden.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har för sin del anført, att läget nu är förändrat. Möjligheter finnas att genomföra denna räkning, och det har också anförts en motivering varför en sådan bör ske. Det heter att »en förnyad sådan undersökning synes starkt påkallad för att skapa aktuellt underlag för såväl väg- och samhällsplaneringen som trafiksäkerhetsarbetet».

Herr talman! Vid vår prövning av denna fråga ha vi kommit till den uppfattningen, att det föreligger starka sakliga skäl för att nu företaga denna trafikräkning och att det ifrågasatta anslaget bör beviljas. Jag ber med detta, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr DICKSON: Herr talman! Jag tyckte icke att det låg någon entusiasm i herr Malmborgs i Skövde försvar, och jag undrar om icke han talade halvhjärtat. Han är nämligen också en sparsam man.

Som jag sade förut har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen 1 miljon kronor till sitt förfogande för sådana här ändamål. Skulle icke styrelsen kunna göra av med dessa pengar och låta utföra trafikräkningar för dessa medel? Man behöver ju icke låta företaga denna allmänna trafikräkning på varenda väg,

utan man kan låta sakkunskapen inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen avgöra var det är nödvändigast att företaga dessa trafikräkningar. Jag har en mycket stark känsla av att dessa 200 000 kronor skulle bliva anslagna i oträngt mål. Och jag betonar ännu en gång att vi måste spara. Det är visserligen sant som herr Malmborg i Skövde säger, att man kan tveka om på vilken punkt man skall spara. Men den tveksamheten tycker jag i detta fall är rätt omotiverad. Råder det tvekan om ett anslag bör man icke bevilja det, särskilt icke i de tider vari vi nu befinna oss. Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Dickson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote-ringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 29:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Dickson begärde likväl rösträk-

Statliga farledsarbeten.

ning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 140 ja och 66 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 30—32.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 33.**Statliga farledsarbeten.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln, punkt 33, föreslagit riksdagen att till Statliga farledsarbeten för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Spetz* (I: 46) och den andra inom andra kammaren av herrar *Utbult* och *Svensson* i Ljungkile (II: 54), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Statliga farledsarbeten för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

Utskottet hemställde i punkten, att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 46 och II: 54 — till Statliga farledsarbeten för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Svensson* i Ljungkile och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 46 och II: 54 — till Statliga farledsarbeten för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **SVENSSON** i Ljungkile: Herr talman! Jag har tillsammans med en kamrat väckt en motion, som behandlats under denna punkt. Jag vill erinra om att riksdagen förra året biföll en motion, som innebar en hemställan till Kungl. Maj:t att utredning om inomskärsfarleden i Bohuslän skulle förnyas och anpassas till de priser och de krav på farleden, som nu måste gälla.

Beträffande denna farled, som ju är ett stort företag och som säkerligen måste utföras i olika etapper, är man allmänt överens om att det mest angelägna är den så kallade Hamburgsunds-farleden, en farled, som håller på att slamma igen. Och denna igenslamning drabbar även hamnen i Hamburgsund, där över ett 30-tal större fraktskutor äro hemma. Beträffande denna del av farleden föreligger en praktiskt taget färdig utredning. Den är kostnadsberäknad till 970 000 kronor enligt 1947 års priser. Vi ha nu i motionen framhållit, att det vore i hög grad önskvärt om arbetet på denna farled kunde åtminstone påbörjas under loppet av nästa budgetår; att det därunder inte kan färdigställas är alldeles klart. För att det skall kunna påbörjas krävs det emellertid lite mera pengar av anslaget till statliga farledsarbeten. Det finns av reserverade medel något bortemot 100 000 kronor; det går inte att ange det exakta beloppet. När budgetåret är slut begär Kungl. Maj:t 500 000 kronor. Vi ha i motionen hemställt, att detta anslag skulle ökas till 200 000 kronor. Tillsammans med reserverade medel borde då för detta ändamål finnas omkring $\frac{1}{4}$ miljon kronor.

Nu framhåller utskottet, att enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle detta arbete i gynnsammaste fall kunna påbörjas i april månad nästa år. Det vore, tycker jag, i så fall mycket önskvärt, att man här beviljade ett sådant anslag att arbetet verkligen kunde sättas i gång eller finge sättas i gång därest de förberedande arbetena slut-

Statliga farledsarbeten.

fördes till våren nästa år; då hade man hela kommande sommar framför sig för att arbeta på denna farled.

Vidare säger utskottet, att de 150 000 kronorna i alla fall inte skulle räcka till. Vi ha framhållit i vår motivering, att det borde anslås minst 150 000 kronor, och jag har inte sett någon uppgift, som jag tycker bestämt säger, att inte ett belopp på $\frac{1}{4}$ miljon kronor skulle medgiva att arbetet sättes i gång nästa vår, att det alltså inte skulle förslå för det arbete, som kan bedrivas under vårmånaderna och fram till den 1 juli, då nytt budgetår börjar. Dessutom är det ju här fråga om ett reservationsanslag, så att om det skulle gälla ett eller annat 10 000-tal kronor, så borde detta inte hindra att arbetet fortginge. Jag vill också erinra om att man ju praktiskt taget är överens om att detta arbete måste göras. Det är alltså inte fråga om en sådan där utgift, som staten skall ta på sig, eller en sådan där utgift, som staten skall låta bli att ta på sig. Det går praktiskt taget inte att låta bli, det är bara fråga om när man skall börja, om pengar skola beviljas i år eller nästa år, så att ur statsekonomisk synpunkt är det givetvis ingen nackdel, om man beviljar mera pengar i år och mindre nästa år.

Nu säger utskottet, att riksdagen måste ta ståndpunkt till projektet i dess helhet. Det är väl delvis gjort i och med ståndpunkten i fjol. I varje fall hade det väl ej varit något hinder att i skrivningen här lägga in en fullmakt för Kungl. Maj:t i detta avseende.

Om jag alltså menar, att det hade varit till fördel för kustbefolkningen och sjöfarten i Bohuslän, att vi nu hade fått ett större anslag och fått åtminstone en möjlighet att sätta i gång arbetet nästa år, vill jag å andra sidan tacksamt notera, att utskottet i princip ställer sig välvilligt och att det säger ifrån, att det utredningsuppdrag, som har lämnats till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, bör fullföljas i snabbast möj-

liga takt, så att det blir tillfälle att fortast möjligt taga ståndpunkt till de olika etapperna i företaget.

Jag ber, herr talman, att med dessa kommentarer få yrka bifall till den reservation, som här har fogats till punkten 33 av herr Staxäng och mig.

I detta yttrande instämde herr Staxäng.

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Utskottet har intagit en välvillig ställning till de krav motionärerna framfört och över huvud taget till projektet att utvidga farleder med statlig hjälp. Vad beträffar det speciella fall, där motionärerna yrkat högre anslag, nämligen farleden genom Hamburgsund, så intager det en särställning. Såsom det angives i handlingarna har det företagits en särskild utredning om företaget, och detta har kostnadsberäknats till närmare en halv miljon kronor enligt 1947 års prisnivå.

Nu har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anfört, att det nästa budgetår knappast kan bli fråga om annat än förberedande åtgärder. Vi ha ingående prövat denna fråga, och vi ha därvid, såsom redovisats i handlingarna, kommit fram till den uppfattningen, att dessa arbeten i gynnsammaste fall kunna påbörjas under april månad nästa år. Men vi förmena, att även om man nu skulle tillmötesgå motionärernas hemställan om ökat anslag, så kan man knappast komma fram till slutsatsen, att man därigenom skulle kunna bestrida de uppkommande kostnaderna. Vi ha vid vår prövning funnit, att de äro avsevärda.

Vi ha således kommit till den slutsatsen, att ett bifall till motionen på denna punkt ej skulle innebära något verkligt påskyndande av arbetets igångsättande. När det sedan gäller ett större finansieringsprogram för arbetets vidare utveckling, måste man väl räkna med, som jag sagt, att där får

Byggande av fiskehamnar.

riksdagen förbehålla sig möjlighet att pröva finansieringsfrågan, innan arbetet igångsättes.

En sådan utbyggnad kan därför näpeliggen ske redan under nästa budgetår.

Herr talman! Det är i korthet den motivering som utskottet har haft för sitt ställningstagande, och jag ber att med hänvisning till denna korta motivering få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Det är inte mycket att tillägga till vad avdelningens ärade ordförande här sade. Det lämnar lika litet som utskottsutlåtandet något material som visar, att en kvarts miljon kronor inte skulle räcka för tre månaders arbete. Men om den summan inte räcker, tycker jag det skulle ha varit riktigare att lägga till 100 000 kronor. Utskottet har rätt att ta ett sådant initiativ, och det borde obestriddligen vara fördelaktigare om man finge sätta i gång arbetet på våren i stället för fram på sommaren.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten förgade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 34.

Byggande av fiskehamnar.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln, punkt 34, föreslagit riksdagen att till Byggande av fiskehamnar för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hällgren* (I: 296) och den andra inom andra kammaren av herr *Utbult m. fl.* (II: 397), i vilka

hemställts, att riksdagen måtte besluta att till byggande av fiskehamnar för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 1 700 000 kronor.

Utskottet hemställde i förevarande punkt, att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 296 och II: 397 — till Byggande av fiskehamnar för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Reservation hade vid punkten avgivits av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 296 och II: 397 — till Byggande av fiskehamnar för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 1 700 000 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr *UTBULT*: Herr talman! Denna fråga om anslag till byggande av fiskehamnar har ju flera gånger varit föremål för debatt här i kammaren, och vi ha försökt påvisa vådorna av att man år efter år uppskjuter förverkligandet av den plan, som 1944 års fiskehamnsutredning framlade och som också godkändes av riksdagen.

Såvitt jag känner till har utbyggnaden av fiskehamnar, reparationer och muddringsarbeten under förlidet år kostat cirka 1 700 000 kronor. Det är nämligen så att muddringsarbeten falla utanför kvoten och få göras i den utsträckning medel finnas tillgängliga. År 1949 uppgick kvoten för hamnbyggnader till 7 000 000 kronor, och så långt vi känna till skall den i år ökas till 10 000 000 kronor. Man kunde ha väntat sig, att åtminstone en del av ökningen skulle tillfalla fiskehamnsbyggnader, men så synes inte vara fallet, då för detta ändamål begäres ett anslag på bara 1 000 000 kronor eller samma belopp som förut.

Jag kan godkänna allt vad utskottet har skrivit utom i en punkt, nämligen

Byggande av fiskehamnar.

beträffande anslaget om 1 000 000 kronor.

Utskottet skriver bland annat: »Här till kommer att den fiskeritekniska utvecklingen föranlett en icke obetydlig övergång till större båttyp, varför kraven på hamnarnas kapacitet numera ytterligare ökat.» Det är just detta som gör, att vådan att uppskjuta förverkligandet av fiskehamnsbyggandet blir större år för år. Jag tror det är likadant längs hela Sveriges kuster. Vidare säger utskottet: »Uppenbart torde sålunda vara att stora, ännu icke tillgodosedda behov föreligga på förevarande område», och det är fullt riktigt. Utskottet fortsätter: »Det motionsvis framförda yrkandet om en förstärkning av anslaget till byggande av fiskehamnar finner därför utskottet i och för sig behjärtansvärt.» Till slut skriver utskottet: »Utskottet vill emellertid samtidigt understryka angelägenheten av att det av fiskehamnsutredningen framlagda principprogrammet förverkligas, så snart förhållandena medgiva.»

Jag ber att på det varmaste få instämma i denna utskottets skrivning, men om utvidgandet av fiskehamnar skall gå i samma takt som under de senaste åren, komma nog planerna att förverkligas på 105 år i stället för på 5, såsom fiskehamnsutredningen föreslog.

Jag skall inte uppta tiden mer utan ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avlämnad på denna punkt av herrar Svensson i Ljungskile och Staxäng.

Häruti instämde herrar *Staxäng* och *Carlsson* i Bakeröd.

Herr AHLSTEN: Herr talman! Vi kunna inte se bort från att det måst ske en viss eftersläpning med hänsyn till den ekonomiska situationen. Om man har en svår ekonomisk situation att bemästra och man skall fördela en viss summa, är det emellertid viktigt att det lilla man har anslås för sådana ändamål, som absolut måste tillgodoses.

Se vi på våra fiskehamnar — jag tänker främst på dem vi ha hemma på Gotland — skola vi finna, att de äro i stort behov av utbyggnad och att det behövs nybyggnader i stor utsträckning. Det beror på att fisket numera inte längre bedrivs såsom kustfiske, vid vilket man kan använda sig av små, primitiva fiskehamnar och små båtar, utan har måst läggas om till havsfiske, varmed har följt att man måst skaffa sig större båtar. Men en förutsättning för att man skall kunna ha större båtar är i första hand, att man har hamnar att lägga båtarna i. I annat fall inträffar en mycket stor risk för fiskarena, för att inte säga att det helt enkelt blir omöjligt för dem att utöva sitt yrke. Skola fiskarena på grund av att det inte finns fiskehamnar tvingas att bedriva havsfiske med de små båtar, med vilka de för närvarande bedriva sitt kustfiske, utsättas ju dessa människor för en mycket stor fara. Risker för dem blir större ju mindre båtar de måste använda.

För Gotlands del ter sig nog saken så för närvarande, att det är en tvingande nödvändighet att få våra fiskehamnar utbyggda så fort som möjligt. I annat fall komma dessa fiskare att lämna ön. Fisket bidrar ju i hög grad till att differentiera näringslivet på Gotland, men man kan inte begära att dessa människor skola utöva sitt yrke, om man inte ger dem de förutsättningar som de behöva, nämligen fiskehamnar lämpliga för större båtar, varigenom det blir möjligt för dem att bedriva havsfiske och därmed skaffa sig sin utkomst.

Nu har man sagt från olika håll, att det råder en mycket stor eftersläpning på detta område. Jag tycker nog att om man ser saken som den verkliga är, så innebär denna eftersläpning att man helt enkelt för en grupp människor äventyrar deras möjlighet att skaffa sig sitt levebröd genom det arbete, som de utfört under många år. Det framstår då som så mycket mera angeläget att man

Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp.

verkligen vidtar snabba åtgärder för att få en ändring i de förhållanden, som nu äro rådande.

Jag skall inte bli mångordig, herr talman, men jag vill på det livligaste instämma i den reservation som är avgiven. Jag hoppas att något så fort som möjligt blir gjort för att råda bot på de förhållanden, som nu råda. Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Nyberg*.

Herr **MALMBORG** i Skövde: Herr talman! De båda talare, som uppträtt här i diskussionen, ha starkt motiverat det stora behov som föreligger beträffande byggande av fiskehamnar. Det ha vi också inom utskottet beaktat. Som herr Utbult tidigare citerat ha vi pekat på den utveckling, som ägt rum sedan utredningen lämnade sitt förslag. Denna utveckling innebär, att man övergått till större båtar och att därför kraven på hamnarnas kapacitet numera ytterligare ökat.

Vi ha också i vårt utlåtande givit uttryck för vår positiva inställning till angelägenheten av att fiskehamnsutredningens av statsmakterna i princip redan godkända program förverkligas så snart förhållandena medgiva.

Vi ha emellertid, när det gäller att taga ställning till anslagsfrågan, att beakta vad som i övrigt anförts i anslutning till detta ärende. Det heter i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens framställning, att tyvärr synas förutsättningar nu saknas för en eljest önskvärd utjämning av den betydande eftersläpning i fiskehamnsbyggandet, som har uppstått på grund av den starka begränsningen av investeringsverksamheten. Därför har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt om ett oförändrat anslag på 1 miljon kronor, och detta har departementschefen också tillstyrkt.

Vi ha således, herr talman, ingående och sorgfälligt prövat denna fråga liksom andra. Vi ha understrukt det behov, som föreligger, och önskvärdheten av att det kan tillgodoses men ha för dagen kommit till den slutsatsen, att vi anse oss böra hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkterna 35—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.**Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln, punkt 38, föreslagit riksdagen att till Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 12 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft tre motioner.

I en inom andra kammaren av herrar *Persson* i Landafors och *Hagberg* i Luleå väckt motion (II:103) hade hemställts, att riksdagen måtte till bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor.

Utskottet hemställde i nu ifrågavarande punkt, att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I:207 och II:282 samt II:103 — till Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp för budgetåret 1950/51 anvisa

Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp.

ett reservationsanslag av 12 000 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr PERSSON i Landafors: Herr talman! Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har beräknat bidragsbehovet till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp för budgetåret 1950/51 till 28 miljoner kronor. Styrelsen påpekar dock, att utbetalning av dylika bidrag i regel icke sker i annan mån än arbetena blivit slutförda och att anslaget därför skulle kunna begränsas till 10 miljoner kronor, under förutsättning att styrelsen får bemyndigande att därutöver under budgetåret meddela bidragsbeslut till belopp, uppgående åtminstone till 10 miljoner kronor — det senare skulle rätteligen varit 18 miljoner kronor. Kungl. Maj:t föreslår 12 miljoner kronor i reservationsanslag i sin helhet för nästa budgetår. Departementschefen anser, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, i överensstämmelse med den uppfattning som förra året kom till uttryck, icke bör erhålla bemyndigande att meddela bidragsbeslut utöver ramen för de faktiskt tillgängliga medlen. Statsutskottet ansluter sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Vår motion i denna anslagsfråga har tillkommit i anledning av det särskilt stora behov av nyanläggningar och förbättring av vattentäkter, som de senaste åren uppstått på grund av torka och utsnåda vattentillgångar, där vattenförsörjningen tidigare varit normal. Det blir därför allt mera stegrade anspråk på att med hjälp av statsbidrag kunna ordna en mera rationell och tillförlitlig vattenförsörjning.

Med hänsyn till att riksdagen i fjol uttalade sig emot förhandstillstånd och särskilt utgiftsbemyndigande vid sidan av riksstaten i detta avseende och att statsutskottet intar samma ståndpunkt även i år, anser jag att det inte återstår någon annan rimlig lösning än att lämna den av väg- och vattenbyggnads-

styrelsen begärda summan, 20 miljoner kronor, i sin helhet som reservationsanslag för budgetåret 1950/51.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till vår motion II: 103.

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Herr Persson i Landafors tog upp frågan om ett särskilt anslagsbemyndigande. Kungl. Maj:t har icke ansett sig böra följa förslaget från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen på denna punkt. Som motivering åberopas vad som anförts i ett yttrande från riksräkenskapsverket. Då jag anser att den motivering, som där har anförts, verkligen är betydelsefull, tillåter jag mig att citera ett avsnitt därav. Riksräkenskapsverket anför: »Anordningen med särskilda vid sidan av riksstaten lämnade utgiftsbemyndiganden, vilka täckas med anslag å driftbudgeten först i den mån utnyttjandet av bemyndigandena föranleder utbetalningar, tillämpas för närvarande av särskilda skäl beträffande vissa anslag till materielanskaffning under fjärde huvudtiteln. Riksräkenskapsverket kan för sin del icke tillstyrka en utsträckt tillämpning av denna anordning med hänsyn till de svårigheter att överblicka och kontrollera den reella budgetutvecklingen, som anordningen för med sig. I det nu aktuella fallet äro skälen för en avvikelse från allmänt vedertagna principer icke heller så starka som beträffande nyss angivna till fjärde huvudtiteln hänförliga anslag.»

Vi ha funnit denna principiella inställning riktig, och statsutskottet har ju för övrigt i allmänhet inte velat gå på en sådan linje. Vi ha sålunda funnit starka skäl tala för att ett dylikt bemyndigande inte lämnas.

När denna fråga vid tidigare tillfällen debatterats ha vi, herr talman, från skilda håll deklarerat vår gemensamma uppfattning att här föreliggande

Riksarkivet: Avlöningar.

starkt trängande behov, men möjligheterna att tillgodose behoven äro begränsade. Det har varit dels ekonomiska hinder och dels hinder i fråga om arbetskraft och materiel. Nu ha vi i år kunnat notera, att Kungl. Maj:t ansett sig kunna föreslå högre anslag. Det föreslagna anslaget, 12 miljoner kronor, innebär en höjning i jämförelse med fjolårets anslag. Vi äro fullt på det klara med att denna höjning inte tillfredsställer de föreliggande behoven, men vi ha i närvarande läge ansett oss böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag. På detta område har det förelegat en stor arbetsbalans, som dock nu håller på att avverkas. Vi ha i vårt utlåtande uttalat den förhoppningen att denna avverkning kan bedrivas i hastigare takt, så att vi komma fram till ett rimligt jämviktsläge, där denna eftersläpning är borta och de medel som beviljas också kunna omsättas i praktiska livet.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till motionen II: 103; och biföll kammarerna utskottets hemställan.

Punkterna 39—81.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 82.

Lades till handlingarna.

§ 8.**Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1950/51 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.**Riksarkivet: Avlöningar.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 3, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1950/51, dels ock till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 521 500 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *Emil Petersson m. fl.* väckt motion (I: 301), vari hemställts, att riksdagen ville dels fatta beslut om att en 1942 vid arkivet vakantsatt förste arkivarietjänst i lönegrad Ca 29 skulle få återbesättas samt dels företaga de ändringar i personalförteckningen och avlöningsstaten för riksarkivet, vilka följde härav.

Utskottet hemställde i punkten, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 301,

a) godkänna av utskottet angiven avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1950/51;

b) till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 521 500 kronor.

Reservation hade vid förevarande punkt avgivits av herrar *Mannerskantz, Bergh, Axel Andersson*, förste vice talmannen *Skoglund, Svensson* i Ljungkile, *Bergstrand, Kollberg, Kyling* och *Widén*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka det i motionen I: 301 framställda förslaget om återbesättande av en vakanssatt förste arkivariebefattning och att i enlighet därmed utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte,

Riksarkivet: Avlöningar.

i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen I: 301,

a) godkänna av reservanternas angivna avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1950/51;

b) till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 536 300 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr BERGSTRAND: Herr talman! På denna punkt är till utskottets utlåtande fogad en ganska manstark reservation, undertecknad av 9 av utskottets ledamöter. Det gäller återbesättandet av en förste arkivariebefattning vid riksarkivet, en befattning, som vakanssattes för så lång tid tillbaka som 1942, under det då rådande kristidstrycket. Det är alltså inte någon ny tjänst, som enligt reservanternas förslag skulle besättas, utan en vakanssatt tjänst. Under denna tid vakanssattes under påverkan av de besparingstendenser som då rådde rätt många tjänster, men jag tror inte det är många av dessa som fortfarande äro obesatta. Jag tror att den här ifrågakörande befattningen är en av de få därvidlag.

På sätt och vis är väl denna synpunkt av sekundär betydelse. Om det vore så, att tjänsten egentligen inte behövdes, att den skulle tillsättas bara därför att den är vakanssatt men finnes upptagen på personallistan, skulle jag inte på några villkor vilja förorda vad reservanternas här yrkat. Det är i stället av en helt annan anledning jag gör detta. Behovet av tjänstens återbesättande kan utan överdrift betecknas som rent av trängande.

Herr talman, jag är ganska övertygad om att det skulle gå för många människor precis på samma sätt som för mig, när jag försökte sätta mig in i betydelsen av denna fråga. Jag måste erkänna, att för mig som lekman frågan om riksarkivets betydelse tidigare var

mycket oklar. Jag tänkte mig, vilket nog är en allmän uppfattning, att riksarkivet är någonting som gömmer gamla, ibland kanske ganska betydelsefulla men dock vanligen en massa mycket betydelselösa luntor. I själva verket är detta en mycket felaktig uppfattning. Riksarkivet har en i hög grad levande uppgift. Man säger att det skall vara en arkivdepå, och det är väl detta ord, som egentligen medför ogynnsamma associationer. Det verkar som om det gällde en depå, där man direkt gömmer en massa papper, att begravas i damm och falla i glömska. Men riksarkivets uppgift är en helt annan. Det borde vara en ständigt levande ljuskälla med uppgift att sprida ljus över vad som förevarit i svensk förvaltning och vad som har hänt i svensk styrelse. Folianterna, breven, pappersbuntarna, som där samlas ihop ifrån rikskansliet, ifrån ämbetsverken och ifrån andra källor, allt detta är ju vittnesbörd om vad som har skett i vårt land. Och för att inhämta lärdomar av vad som varit finnas inga tillförlitligare uppgifter att lita till.

Jag nämnde ordet tillförlitligare, och i samma ögonblick kommer jag in på betydelsen av kvaliteten av riksarkivets arbete. Man kan ju använda det gamla slitna uttrycket, att vi leva i en mycket händelsemättad tid. Det är ju då klart, att urkunderna, papperen, berättelserna svälla ut i forcerad takt, och i själva verket är det ju också så, att handlingarna nu rinna in till riksarkivet med sådan fart och i sådan omfattning, att de hota att fullständigt spränga den yttre ramen för arkivbildningen. I viss mån kanske också desorganisation av hela arbetet hotar. Redan 1940 tillsattes ju arkivsakkunniga, som i väsentlig grad skulle syssla med dessa problem, framför allt med hur man lämpligen skulle gallra bort arkivalier, som inte behövdes, och hur man genom moderna metoder som mikrofotografering av handlingar o. s. v.

Riksarkivet: Avlöningar.

skulle kunna begränsa behovet av utrymme. På det sättet skulle man vinna nya former för arkivlagringen och en begränsning av arkivens utrymmesbehov, som skulle vara mycket önskvärd. Det kanske ändå, herr talman, är ganska uppenbart, att uppgifterna för den levande arbetskraften inom riksarkivet inte på något sätt minskas genom en sådan organisation av arbetet. Det blir kanske tvärtom. Ty alltför måste säkert en ständigt pågående gallring och sovring av materialet ske. Somt kan ju kanske lagras undan under litet enklare förhållanden, men mycket är av den vikt och betydelse, att det måste arkiveras under sådana former, att det blir mycket lätt tillgängligt. Uppgiften att ordna denna arkivering så tillfredsställande, att institutionen verkligen kan fylla sin betydelsefulla uppgift, ställer självklart mycket höga krav på vederbörande tjänsteinnehavares kompetens och i all synnerhet på institutionens organisation. Att denna organisation får det mycket bekymmersamt, när en chefsbefattning för en av arkivets i och för sig mycket fåtaliga sektioner får stå vakant sedan många år, såsom här skett, säger sig självt. Ecklesiastikministern erkänner ju också behovet av befattningens återbesättande. Han finner — jag citerar hans egna ord i propositionen — »ett återbesättande synnerligen önskvärt». Redan förra året fanns det ju en manstark reservation i utskottet till förmån för återbesättande av denna tjänst, och i år ha nio utskottsledamöter reserverat sig. När frågan förra året debatterades här i kammaren — det var, som vi minnas, en mycket sen aftonstund — skildrade herrarna Hoppe och Håstad vältaligt behovet av tjänstens återbesättande och fingo 61 röster i kammaren med sig. Det var bara 96 som röstade emot.

Herr talman! Jag förmodar att, sedan nu ytterligare ett år gått av provisoriet och riksarkivet genomkämpat detta års

svårigheter, tiden skall ha blivit mogen för att tillmötesgå arkivets önskemål i detta hänseende. Jag yrkar, herr talman, bifall till den vid denna punkt av herr Mannerskantz m. fl. fogade reservationen.

Häruti instämde herr *Håstad*.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Det av den siste ärade talaren motiverade önskemålet är bara ett av den mångfald önskemål, som varken departementschefen eller utskottet ha ansett sig kunna tillmötesgå. Såväl utskottet som departementschefen har dock erkänt önskvärdheten av att den vakansatta förste arkivarietjänsten nu återbesättes. Det föreligger alltså inte i sak någon meningsskiljaktighet mellan reservanterna och utskottets majoritet. Men när det gäller att ta ståndpunkt till denna fråga ha vi — liksom fallet är när det gäller en mångfald andra frågor och önskemål, som berörts i de förslag som nu ligga på kammarens bord — på grund av omständigheter, som kammaren väl känner till, ansett oss böra visa återhållsamhet.

Vi ha till behandling haft omkring ett 80-tal motioner, vilka väckts i anslutning till åttonde huvudtiteln, och om man skulle ha tillmötesgått alla de olika önskemålen, skulle detta ha resulterat i en höjning av det slutliga budgetbeloppet med omkring 14,5 miljoner kronor. Under sådana förhållanden är det ganska självklart att vi från avdelningens sida inte ha kunnat tillmötesgå tillnärmelsevis alla framförda önskemål, även om en del av dem ha varit mycket svåra att avböja. Vi ha samvetsgrant prövat samtliga förslag efter bästa förmåga, och vi ha på några punkter föreslagit riksdagen att höja det belopp, som Kungl. Maj:t har begärt. Bland de förslag, som avdelningens majoritet har ansett sig böra gå med på i första hand, befinner sig dock icke det här debatterade.

Jag vill dock redan nu säga, att vi på några punkter ha ansett oss böra gå utöver propositionen. Det belopp, som utgöres av utskottets justeringar på huvudtiteln, slutar på 174 000 kronor. Det kan inte anses vara någon särskilt avskräckande summa, när huvudtitelns slutsumma är 576,4 miljoner kronor. Jag vet att man kan hysa tveksamhet om huruvida det har förelegat tillräckliga skäl för den justering uppåt, som avdelningen och utskottsmajoriteten ha föreslagit. Men vi ha vid prövningen av Kungl. Maj:ts förslag i denna huvudtitel försökt bedöma de olika förslagen efter deras skälighet och betydelse. Det är det som har fällt utslaget i detta hänseende och som också har gjort att vi på några av de punkter, som i fortsättningen komma att behandlas vid föredragningen av denna huvudtitel, ha föreslagit en höjning.

Vid föreliggande punkt ha vi dock som sagt inte ansett oss kunna gå med på det förslag, som här motionsvis framställts, fastän vi ha uttalat ett erkännande av önskvärdheten att denna förste arkivarietjänst återbesättes. Vi ha alltså stannat vid att förorda bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag, som också innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bergstrand begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Stifts- och landsbiblioteken: Avlöningar.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Bergstrand begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst röstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 138 ja och 71 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i denna punkt gjorda hemställan.

Punkterna 4—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Stifts- och landsbiblioteken: Avlöningar.

Sedan punkten föredragits, anförde

Fröken VINGE: Herr talman! Det är beklagligt att varken ecklesiastikministern i statsverkspropositionen eller statsutskottet i detta utlåtande har funnit någon möjlighet att förorda anslag för inrättande av landsbibliotek i Västerås och Växjö. Om man vill göra allvar av ansträngningarna att skapa rättvisa åt landsbygden får man inte glömma bort landsbygdens bildningsmöjligheter. Hur mycket man än bemödar sig om att förbättra de lokala biblioteken ute i orterna — vi hoppas ju på förslag i den frågan till nästa års riksdag — kunna aldrig dessa små bibliotek tillfredsställa den verkligt läshungriges behov. Deras resurser måste »suppleras», som det heter i författningen — kompletteras kanske man skulle vilja säga — från ett större bibliotek. Detta är just centralbibliotekstanken. Sedan några år ha vi cent-

Stifts- och landsbiblioteken: Avlöningar.

ralbibliotek eller landsbibliotek i alla Sveriges län utom de två det här är fråga om, Kronobergs län och Västmanlands län. Man frågar sig verkligen, hur länge denna orättvisa skall bestå.

Tidigare sände folkbildningsförbundet ut vandringsbibliotek till de olika orterna, men det har avvecklat verksamheten successivt i län efter län efter hand som vi där fått centralbibliotek och landsbibliotek. Numera har folkbildningsförbundet slutat upp att skicka ut vandringsbibliotek även till dessa båda län som sakna centralbibliotek. Dessa län ha därför fått sin ställning i ifrågavarande avseende försämrad under den senaste tiden. Det är nog inte bara vandringsbibliotek man hoppas på i de olika orterna. Det är antagligen också de vandrande bibliotek som bokbussarna utgöra, vilka flera centralbibliotek börjat skicka ut.

Men det är mer än så. Centralbibliotekens personal bistår de lokala bibliotekarierna med råd och dåd, speciellt när det gäller en så viktig fråga som bokinköp. Och vad som kanske är ännu viktigare är, att folk i de olika orterna kan få låna böcker direkt från centralbiblioteken. Jag undrar, hur många det är av kammarens ledamöter — förutom dem som tidigare ha sysslat med folkbildningsarbete — som verkligen ha klart för sig, att alla Sveriges offentliga biblioteks samlade bokskatter i princip skola stå till hela svenska folkets förfogande. Så är ju fallet överallt utom i de båda län jag talat om.

Jag vill gärna understryka, att det här inte bara är en fråga om något slags mekanisk bokclearing. Centralbiblioteken kunna ju låna in böcker från andra bibliotek för studieintresserades behov, men det är mycket viktigt att där komma ihåg, att även personer, som sysslat ganska mycket med böcker, kunna vara tveksamma när det gäller att få tag på den litteratur, som de verkligen behöva för sina studieuppgifter.

De kanske inte känna till namnet på böckerna, och känna de till boktitlarna, veta de kanske inte på vilket eller vilka bibliotek dessa böcker finnas. Gäller detta den boksynte, gäller det givetvis i mycket högre grad den som är obevandrad i böckernas värld, och vill det sig mycket illa, kan det hända, att en sådan person, som grips av studieintresse, begär att få låna en bok och får i sin hand en bok, som på grund av hans bristande förkunskaper ligger så högt över hans fattningsförmåga, att han blir avskräckt att för framtiden befatta sig med studier. Han tror, att detta är någonting som han inte går i land med. Det är på denna punkt centralbibliotekens personal har sin stora uppgift att fylla.

Jag vill säga, att har den studieintresserade tur, kanske det på hans hemort finns någon bildningsintresserad person, som kan hjälpa honom, men detta inträffar sällan. Bor han i ett län, där det finns centralbibliotek, kan han vända sig till centralbiblioteket och där få råd. Centralbibliotekens personal är speciellt utbildad för att stå till allmänhetens tjänst i sådana här fall och ge vägledning på ett på samma gång taktfullt och effektivt sätt.

Särskilt i Västmanlands län — och jag tror också i Kronobergs län — har man ju ett mycket rikt förgrenat folkbildningsarbete. Man brukar ibland låta folkbildningsbyggnaden ha formen av en triangel, där en sida utgöres av studiecirkelarna, en annan av föreläsningsverksamheten och den tredje av biblioteken. Det är tydligt, att folkbildningsarbetet i ett län, som varken har central- eller landsbibliotek, inte är fullt utbyggt och befinner sig i en sämre ställning och har mindre möjligheter att göra sig gällande än i de län, där det system med centralbibliotek, som man vill ha över hela landet, är genomfört.

Jag har nu talat om detta behov för

Stifts- och landsbiblioteken: Bokinköp och bokbindning m. m.

landsbygdens del, men givetvis föreligger ett starkt önskemål för de båda städer, som det här är fråga om, nämligen Växjö och Västerås, att få denna biblioteksfråga löst. Man har i dessa båda städer flera olika bibliotek, som man länge önskat att få sammanslå. Det gäller här å ena sidan gamla stifts- och läroverksbibliotek med anor delvis från medeltiden och å andra sidan vissa folkbibliotek. Man önskar nu sammanslå dessa olika bibliotek och därigenom åstadkomma ett s. k. landsbibliotek, som kan tillgodose både vetenskaplig forskning och folkbildningsarbete inom hela länet. Att detta är ett kommunalt önskemål i de båda städerna, framgår av att Växjö stad redan år 1929 och Västerås stad år 1939 gjorde en framställning i ärendet. Sedan har man från båda dessa städer vid upprepade tillfällen förnyat dessa framställningar. Folkbibliotekssakkunniga ansågo, att denna fråga om anordnande av landsbibliotek var så viktig, att de, innan betänkandet om folkbiblioteken var färdigt, bröto ut denna fråga ur betänkandet och gjorde en framställning till Kungl. Maj:t om att få landsbibliotek i Västerås och Växjö.

Önskemålet att få centralbiblioteksorganisationen utbyggd i hela landet ligger alla folkbildningsintresserade personer alldeles särskilt varmt om hjärtat. Bakom den motion, som väckts på denna punkt, stå dels några kammarledamöter, som speciellt sysslat med folkbildningsarbetet i olika former, och dels representanter för de båda här berörda länen. Det är visserligen utsiktslöst att ställa något yrkande i denna fråga, då statsutskottet är enhälligt, och jag skall inte, herr talman, göra det i dag, men jag vill begagna tillfället att uttrycka den förhoppningen, att ecklesiastikministern skall finna möjligheter att i nästa års statsverksproposition taga upp anslag för det ändamål som nu berörs. Med den förhoppningen, herr talman,

avstår jag för dagen från att ställa något yrkande.

Häruti instämde herrar *Rylander, Hallberg* och *Hammar* samt fru *Sjöstrand* och fröken *Elmén*.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 14.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 15.**Stifts- och landsbiblioteken: Bokinköp och bokbindning m. m.**

Sedan punkten föredragits, yttrade

Herr **BERGSTRAND**: Herr talman! Jag har tillåtit mig att på denna punkt väcka en motion med hemställan, att riksdagen måtte höja det till stifts- och landsbiblioteket i Linköping utgående anslaget för bokinköp. Jag har alldeles nyss hört, vilken stor betydelse man från bibliotekssakkunnigt håll anser att dessa stifts- och landsbibliotek ha, och det är ju en allmänt bekant sak, att bland stifts- och landsbiblioteken torde det, som ligger i Linköping, vara det förnämsta.

När detta bibliotek en gång i mitten av 1920-talet inrättades, skedde det på sådana villkor, att kommunen och bygden skulle tillhandahålla lokaler och ljus. Men det förutsattes nog, att just själva bokinköpen, i varje fall till mycket väsentlig del, skulle finansieras genom statsmedel. Läser man igenom handlingarna från den tiden, finner man det tydligt uttryckt ungefär på det sättet, att det visserligen förutsattes, att ett visst bidrag skall kunna lämnas av bygden, men att i alla fall bokinköpen till väsentlig del skola bekostas med statsmedel.

Var och en som har läst min motion har sett, hur denna förutsättning har motsvarats av verkligheten. Det min-

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

skades på anslagen i betydande mån just under de svåra åren, och sedan ha de visserligen höjts, men det nuvarande anslaget motsvarar inte mer än vad som från början ansetts vara behövt, och det betyder, att det nu råder en verklig brist på medel, om man tar hänsyn till det sänkta penningvärdet. Nu vet jag, att i dessa tider framställningar om ökade anslag komma från många håll, som anse sig missgynnade av staten. Det gör icke saken bättre. Att staten först mer eller mindre bestämt förbinder sig att hjälpa till med så och så stora bidrag och sedan drar sig tillbaka från att fullgöra sin utfästelse är någonting, som inte blir bättre av att det ofta upprepas.

Jag har velat peka på denna fråga om höjda anslag för bokinköp till Linköpingsbiblioteket. Jag förstår att det i dagens situation inte lönar sig att över huvud taget yrka bifall till motionen, med hänsyn inte minst till vad avdelningsordföranden nyss sade om nödvändigheten att avslå alla motioner, även om jag inte riktigt kan gå med på hans motivering, att avslagen egentligen skola vara betingade av att motionerna äro så många — det kan ju finnas motioner, som eventuellt behöva bifallas, fastän de råka komma med bland många andra. Jag har också velat framföra dessa synpunkter i samband med det anförande, som fröken Vinge nyss hållit, i förhoppning om att det under ett kommande år skall föreligga möjligheter att från Kungl. Maj:ts sida i viss mån tillmötesgå de berättigade önskemål, som i detta hänseende från landsbiblioteket i Linköping framförts i petitakraven.

Vidare anfördes ej.

Utskottets i punkten gjorda hemställan bifölls.

Punkterna 16—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.**Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 51, föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 10 000 kronor, innebärande oförändrad medelsanvisning.

Utskottet hemställde i denna punkt, att riksdagen måtte såsom Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 10 000 kronor.

Reservation hade vid punkten avgivits av herrar *Hesselbom, Edin, Andrée, Wallentheim, Åkerström, Thapper, Persson* i Växjö, *Henriksson* och *Gustafsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **WALLENTHEIM**: Herr talman! Jag skall inte uppta kammarens tid många minuter. Vi hade föregående år en ganska ingående diskussion på den punkt, det här gäller, och alla de synpunkter, som man väl kan ha i denna fråga, anfördes vid det tillfället. Jag har närmast begärt ordet för att i avslutning till den reservation, som är avgiven, hålla oppositionen på denna punkt vid liv, och jag inskränker mig kort och gott till att yrka bifall till reservationen.

Herr **SVENSSON** i Grönvik: Herr talman! Då ju herr Wallentheim var så kortfattad i sitt anförande, att han bara inskränkte sig till att yrka bifall till reservationen, skall jag följa hans goda exempel och inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels

Bidrag till viss akademisk undervisning i statskunskap.

på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wallentheim begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 51:o i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

" Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 52—138.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 139.

Bidrag till viss akademisk undervisning i statskunskap.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr LAGER: Herr talman! På denna punkt inträffar den inte så ofta förekommande situationen, att ett enhälligt statsutskott avstyrker ett förslag från regeringen. Det anslag det här gäller var föremål för riksdagens behandling för första gången i november 1948. Det var då fråga om ett anslag på 10 000 kronor, att användas som avlöning till en herr Táborský, vilken engagerats vid Stockholms högskola som forskare och föreläsare i statskunskap.

Jag tillät mig den gången yrka avslag på Kungl. Maj:ts framställning och utskottets förslag. Jag gjorde det först och främst av det skälet, att detta engagemang inte gärna kunde uppfattas som någonting annat än en politisk demonstration emot den tjeckoslovakiska republiken. Det förhöll sig nämligen så, att herr Táborský några månader tidigare hade lämnat sin plats som minister för den tjeckoslovakiska republiken i Stockholm; han var med andra ord en s. k. avhoppare.

Det andra skälet för mitt avstyrkande och min avböjande hållning var, att det fanns anledning att på grund av en viss publicitet omkring herr Táborský vid den tiden antaga, att han tämligen snart skulle ge sig i väg västerut för att tillträda en ledande befattning i den anti-tjeckoslovakiska rörelse, som man avsåg att där organisera. Utskottet hemställde emellertid om bifall till framställningen om anslaget, och riksdagen beslöt att bevilja de 10 000 kronor som det var fråga om.

Sedan återkom motsvarande anslag i fjol och också i år i Kungl. Maj:ts framställning till riksdagen. Det är på detta anslagsäskande som det enhälliga statsutskottet nu yrkar avslag. Anledningen till statsutskottets avslagsyrkande är, att regeringen i mitten på februari månad under hand meddelade statsutskottet, att man fått besked från herr Táborský, att han, som redan några veckor efter det att riksdagen beviljat sitt anslag första gången rest till Amerikas förenta stater, nu har meddelat till Stockholms högskola, att han inte tänker återvända till Sverige och sin befattning här. Med andra ord: han har hoppat av från Sverige till Amerika, och skulle man använda den allra modernaste beteckningen på sådana där personer, skulle man kunna kalla honom en diplomatisk och statsvetenskaplig Hopp-Jerka.

Nu har jag intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Sa-

Bidrag till viss akademisk undervisning i statskunskap.

ken är härmed utagerad, förmodar jag, men den skulle ha kunnat vara ogjord, och det hade varit till fördel både för regeringen och riksdagen och jag tror också Stockholms högskola. Jag har, som sagt, intet annat yrkande.

Jag ville bara göra denna erinran, som kan ha ett visst värde som tankeställare för våra myndigheter att dämpa litet på iveren när de engagera sig för sådana diplomater, som hoppa av från öststaternas legationer.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Eftersom professor Tåborskýs tjänstgöring vid Stockholms högskola har haft med min egen professur att skaffa, skall jag blott, med anledning av vad herr Lager här sagt, be att få ge några upplysningar utöver dem, som kunna återfinnas på s. 68 i utskottsutlåtandet.

Herr Lager började med att säga, att det anslag, som förre ministern Tåborský fick när han lämnade sin diplomatiska tjänst, kunde betraktas såsom en politisk demonstration mot den tjeckoslovakiska republiken. Det är orimligt att tillmäta detta anslag denna roll. Det är inte första gången det förekommit, att betydande kapaciteter på det vetenskapliga området, oavsett politisk inställning, tagits i anspråk i Sverige. Åtskilliga flyktingar äro nu verksamma vid våra universitet och högskolor, och det som åtgjorts i fallet Tåborský skiljer sig inte i något hänseende från andra fall. Jag vill även tillägga, att de, som till en början tvivlade på Tåborskýs vetenskapliga kapacitet, numera knappast kunna kvarbliva vid denna uppfattning, sedan han snabbt fått en professur vid ett jämförelsevis förnämligt amerikanskt universitet.

Det är ju egentligen alldeles överflödigt att säga, att detta anslag aldrig

tänkts såsom någonting annat än en tillfällig anordning. Att det varit en viss eftersläpning, att riksdagen beviljat medel som sedan inte blivit utnyttjade, det sammanhänger med att anslag måste beviljas i förväg. Detta framgår också klart av redogörelsen i utskottsutlåtandet. Var och en som tar del av handlingarna ser för övrigt, att de kontanta medel som docenten, numera professor Tåborský erhållit från svenska staten inskränka sig till sammanlagt 5 000 kronor av de 24 000 kronor, som ha beviljats, eller de 36 000 kronor, som sammanlagt ifrågasatts. Här har alltså inte förekommit något slöseri på något sätt; när anslagets utbetalande upphört har det skett på högskolans eget initiativ.

Här har sagts, att statsutskottet avslagit en regeringsframställning. Jag tycker att det är en något karikerad framställning. Det har många gånger förr hänt, att förutsättningarna för ett anslag inte längre förelegat och att anmälan härom i vederbörlig ordning gjorts från departementet till statsutskottet. Så har skett även i detta fall. När vi inom högskolan blivit orienterade om rätta förhållandet, ansågo vi oss böra gå via departementet till statsutskottet och inte direkt till statsutskottet.

Herr Lager har denna gång inte berört professor Tåborskýs politiska verksamhet. Jag vill bara säga, att högskolan inte har med den saken att skaffa. Personligen har jag haft tillfälle att ganska ingående följa hans verksamhet i Sverige, och mig veterligt har han icke — utöver det att han skrivit några tidnings- och tidskriftsuppsatser — gjort något annat än varit ordförande i den kommitté för tjeckiska flyktingar, som bildades åren 1947—1948. Ett sådant barmhärtighetsverk kunna många andra flyktingar uppvisa en motsvarighet till.

Herr LAGER: Herr talman! Jag skall endast säga ett par ord. När jag vid

Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.

nämnda tid år 1948 ansåg anslaget vara en politisk demonstration, så var det närmast med anledning av att herr Tåborský vid den tiden ganska aktivt framträdde i de dagliga tidningarna i Stockholm med utpräglade politiska artiklar. Dessutom bidrogo de framtidsutsikter för herr Tåborský, vilka stodo att läsa i vissa borgerliga tidningar i Stockholm, som utan tvivel voro ganska väl underrättade om förhållandena på den kanten.

Jag har inte någon gång diskuterat herr Tåborskýs kvalifikationer. Det har heller inte anförts någonting särskilt om dessa, som skulle kunna tjäna till riksdagens upplysning. I föreliggande utlåtande säger man bara, att man med åberopande av ett för en så ung forskare osedvanligt stort antal utgivna böcker och skrifter var angelägen om att förvärva honom. Det är — det måste jag säga — en ganska klen motivering, när man mäter en forskares kapacitet med ledning av *antalet* skrivna böcker och mängden av hans skrifter i stället för att taga hänsyn till innehållet i dem.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan i den föredragna punkten.

Punkterna 140—148.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 149.**Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 154, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1950/51, dels ock till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 1 627 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande

motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlon m. fl.* (I: 143) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagård m. fl.* (II: 171), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att en professur i textilmekanik inrättades vid Chalmers tekniska högskola från och med den 1 juli 1950, och att riksdagen måtte besluta att det i statsverkspropositionen under Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1950/51 uppförda förslagsanslaget förhöjdes i enlighet därmed.

Utskottet hemställde i denna punkt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 143 och II: 171,

a) godkänna av utskottet angiven avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1950/51;

b) till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 1 627 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAGÅRD: Herr talman! Jag vill med några ord fästa uppmärksamheten vid det spørsmål, som påtalas i en motion i anslutning till anslaget till Chalmers tekniska högskola. Jag vill påpeka, att det tagits åtskilliga värdefulla initiativ på den senaste tiden när det gäller forskning och allmän utbildning inom textilområdet. I främsta rummet har givetvis industrien själv medverkat, men även de kommuner, som äro berörda av textilindustrin, ha bidragit. Vid Chalmers tekniska högskola bedrives emellertid den högskolemässiga utbildningen och i samband därmed forskningsarbete. Ganska länge har man önskat få till stånd en professur i textilmekanik vid denna högskola. Det gäller närmast för utbildningen och undervisningen i spinneri-, väveri- och trikåteknik.

Stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter.

Det har varit ganska besvärligt att med tillfälliga speciallärare kunna lösa de problem, som hänga samman härmed. Man anser därför att endast genom att inrätta en stadigvarande professur får man den önskvärda kontinuiteten i själva undervisningen, och det hela skulle då ordnas på ett helt annat och bättre sätt. Att hela textilindustrien står bakom detta önskemål är självfallet, men även Chalmers tekniska högskola liksom också överstyrelsen för de tekniska högskolorna har bragt detta spörsmål inför Kungl. Maj:t. Om man en smula läser mellan raderna i statsverkspropositionen, finner man, att även departementschefen innerst inne behjärtat den fråga det här rör sig om, men att han av de ekonomiska förhållanden, som nu föreligga, varit förhindrad att ge sitt bifall. Glädjande nog har även statsutskottet gått i samma riktning genom sitt uttalande, om man nu får tolka utlåtandet på det sättet. Utskottet säger: »Utskottet har dock funnit starka skäl tala för att en dylik professur framdeles kommer till stånd.»

Det hade varit bättre med handling i detta sammanhang. Men, herr talman, såsom läget nu är har jag endast velat uttala den förhoppningen, att statsrådet så snart som möjligt tar initiativ på denna punkt och att det inte måtte dröja alltför länge. Jag utgår från att statsrådet inte bara har ett allmänt intresse för denna sak utan även ett speciellt sådant, vilket daterar sig från den tid, då han var i närmare beröring med textil- och konfektionsindustriens speciella behov och önskemål.

Jag vill ändå, herr talman, yrka bifall till den i ärendet avgivna motionen.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! När jag hörde herr Hagårds yttrande fick jag den uppfattningen, att han inte hade några förhoppningar om

att det yrkande, som han till slut dock framställde, skulle ha utsikt att vinna kammarens bifall. Jag trodde då att han skulle avstå från att göra detta yrkande. Herr Hagård yrkade emellertid bifall till motionen. Han sade dock, att utskottet gjort ett uttalande i positiv riktning, och jag tycker att herr Hagård i den nuvarande ekonomiska situationen skulle kunna känna sig tillfredsställd med det.

Jag är inte riktigt övertygad om att ett yrkande i den av herr Hagård nu angivna riktningen — vilket kammaren givetvis kommer att avslå — kommer att stärka det uttalande utskottet här gjort och som han själv uttalat sin tillfredsställelse med. Jag är verkligen tveksam om nyttan av ett sådant yrkande. Jag kan emellertid inte göra något åt detta utan endast till kammaren hemställa om bifall till statsutskottets förslag på denna punkt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i den föredragna punkten dels ock på bifall till nämnda hemställan med den ändring, som föranledes av bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 143 och II: 171; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkterna 150—194.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 195.**Stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter.**

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr JOHANSSON i Mysinge: Herr talman! Jag har vid denna punkt tillåtit mig att väcka en motion beträffande stipendierna till lärjungar vid högre läroanstalter. På detta område är det inte riktigt som det bör vara. Jag är inte ensam om den åsikten. Även

Kungl. Maj:t har ju uppmärksammat den saken och uppdragit åt studielånenämnden att undersöka möjligheterna att komma fram till en bättre ordning i detta hänseende. Jag har sålunda här endast tillåtit mig att söka påverka riksdagen att få ut i praktiken det förslag nämnden kommit med. Jag tror, att detta är nödvändigt, inte minst för att eliminera de orättvisor, som bestå i det nuvarande systemet.

Man avser ju att i första hand ernå större jämlikhet mellan elever i olika skolyper, mellan eleverna i de högre läroanstalterna och eleverna i yrkesskolor, lantmannaskolor och lanthushållsskolor m. fl.

Dessutom har studielånenämnden i sitt förslag avsett att utjämna de nuvarande orättvisorna genom den behovsprövning, som för närvarande ligger till grund för stipendiernas utgående och som givetvis i många fall verkar orättvist och har ställt till mycken irritation ute i bygderna. Naturligtvis kan man inte undvika, att det blir litet schablonmässigt ibland. Jag menar således, att det här framför allt gäller att skapa rättvisa. I första hand gäller detta landsbygden; det gäller att tillvarata begåvningarna ute i bygderna i Sveriges land. Det är emellertid, herr talman, dessutom en ekonomisk fråga, det kan man naturligtvis inte komma ifrån. Jag kan därför i viss mån förstå, att både Kungl. Maj:t och utskottet varit restriktiva.

Under alla omständigheter skall jag gärna medge, att utskottet i sin omprövning här i alla fall varit positivt. Man säger: »Utskottet är givetvis icke berett att i anledning av de väckta motionerna nu förorda ett genomförande av studielånenämndens ifrågavarande förslag, vilket f. n. är föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet vill emellertid framhålla önskvärdheten av att åtgärder snarast möjligt vidtagas i syfte att undanröja de olägenheter, som vidlåda stipendiesystemet.»

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

Jag vill således, herr talman, så kraftigt jag kan understryka utskottets uttalande om önskvärdheten av att det kommer ett förslag till nästa års riksdag, även om förslaget till äventyrs inte skulle kunna bifallas i sin helhet. Man bör emellertid då så mycket som möjligt försöka eliminera de nuvarande orättvisorna och ge det hela en så tilltalande utformning som möjligt.

Med dessa ord vill jag, herr talman, inte framställa något yrkande utan endast uttala en förhoppning.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan i punkten bifölls.

Punkterna 196—213.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 214.

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 222, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad förlängning av giltighetstiden för övergångsbestämmelserna till gällande statsbidragskungörelse i ämnet, dels ock till förevarande ändamål för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 16 000 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 2 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förcheft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Nyström *m. fl.* (I: 50) och den andra inom andra kammaren av fru Ericsson i Luleå *m. fl.* (II: 48) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta ändring av statsbidragsgrunderna för skolmåltidsverksamheten enligt av skolöverstyrelsen anförda grunder, samt att för skolmåltidsverksamheten budgetåret 1950/51 måtte beviljas ett anslag i anslutning till av skolöverstyrelsen föreslagen fördelningsplan.

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ivar Persson m. fl.* (I: 150) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson i Mysinge m. fl.* (II: 160), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta den ändringen av gällande bestämmelser om statsbidrag till skolmåltider, att bidragsunderlaget fastställdes till 80 öre per måltid vid bespisningsenheter med högst två läraravdelningar.

I en inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Hagberg* i Luleå väckt motion (II: 12) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om ändring av statsbidragsbestämmelserna för anordnande av skolmåltider i överensstämmelse med av skolöverstyrelsen avgivet förslag.

Utskottet hemställde i denna punkt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 50 och II: 48 samt II: 12 ävensom med bifall till motionerna I: 150 och II: 160 samt med avslag å motionerna I: 149 och II: 161,

a) godkänna av departementschefen förordad förlängning av giltighetstiden för övergångsbestämmelserna till gällande statsbidragskungörelse;

b) besluta att från och med budgetåret 1950/51 den ändring i statsbidragsgrunderna skulle vidtagas som utskottet i punkten angivit;

c) till Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 16 120 000 kronor;

d) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning i vissa av utskottet angivna avseenden.

Den av utskottet förordade ändringen i statsbidragsgrunderna innebar fastställande av bidragsunderlaget till 80 öre per måltid för bespisningsenhet om högst två läraravdelningar.

Reservation hade vid punkten avgivits av herrar *Rosenberg, Erik Gustaf Andersson, André, Wallentheim, Hoppe, Thapper, Persson* i Växjö, *Henriks-son* och *Gustafsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottet icke bort föreslå riksdagen att nu besluta ändring av statsbidragsgrunderna och att därför utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 50 och II: 48, I: 150 och II: 160, I: 149, II: 12 samt II: 161,

a) godkänna av departementschefen förordad förlängning av giltighetstiden för övergångsbestämmelserna till gällande statsbidragskungörelse;

b) till Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 16 000 000 kronor;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning i av utskottet angivna avseenden.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr WALLENTHEIM: Herr talman! I anslutning till denna punkt har väckts en rad motioner. Utskottet har i allmänhet avisat dessa motioner och begärt, att hela bidragssystemet för skolmåltiderna skulle bli föremål för en omprövning. På en punkt har emellertid utskottet gått med på det motionsvis framförda yrkandet, att i distrikt med skolor med endast två undervisningsavdelningar bidragsunderlaget skulle höjas. På den punkten har jag inte kunnat ansluta mig till utskottets förslag, och det beror på, att jag för det första tycker, att det är en smula egendomligt, att man först begär en allmän översyn av de gällande bestämmelserna och sedan på en punkt redan nu ändrar grunderna.

Jag har också tyckt att det är litet egendomligt att man går in för ett så-

dant förslag, som utskottet har framlagt, när man inte kan bedöma verkningarna av det förslag som man här har framställt. Det är klart att om man delar ut 120 000 kronor till en rad kommuner här i landet, komma de väl alltid till nytta på något håll, men man vet inte alls, om de komma till nytta i de kommuner som äro i största behov av hjälp på denna punkt. Jag säger ungefär som jag sade i statsutskottet, att detta tillvägagångssätt liknar bra mycket det, att någon går ut på Kornhamnstorg med en näve ärter i en påse och slänger ut ärterna. Alltid är det några duvor som få någonting i krävan, men man vet inte om det är de, som ha behov av dem, som få dem, eller de, som inte behöva dem.

Om det vore på det sättet, att man här på grundval av detta förslag kunde göra en verklig gradering av kommunernas behov, skulle jag inte tveka att följa utskottet, men när man inte kan göra så och när i många fall bidragen kunna komma att utgå kanske till kommuner, som ha en utdebitering av bara 3 å 4 kronor eller någonting i den stilen, då kan jag omöjligt finna, att det föreligger något verkligt skäl för utskottets ståndpunktstagande, och det är därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till reservationen på denna punkt.

Herr HEDQVIST: Herr talman! Jag har i fråga om denna punkt tillåtit mig väcka en motion med förslag om höjning av bidraget till skolmåltider i enlighet med skolöverstyrelsens förslag, och jag vill med anledning därav säga ett par ord.

Här beslutas ofta reformer, där statsbidragsbestämmelserna utformas med hänsyn till bl. a. det prisläge som råder vid tidpunkten för beslutets fattande. Så var förhållandet, när statsbidrag till skolmåltider och statsbidrag till fri

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

skolmateriel bestämdes av riksdagen. Då fattades också beslut om en bestämd avvägning mellan statens och kommunernas andel i kostnaderna. Beträffande skolmåltiderna kunde denna avvägning anses skälig vid den tidpunkt, då beslutet fattades. Sedan har emellertid den ekonomiska utvecklingen medfört prishöjningar, och prishöjningarna få i detta fall som i så många andra helt bäras av kommunerna. Jag anser att det inte är rättvist mot kommunerna som verkställighetsorgan för en hel rad av staten beslutade reformer, och vad jag avser med denna motion är bara att försöka återställa den ursprungliga fördelningen av kostnaderna mellan stat och kommun. Jag är nog förmäten att säga, att jag inte kan dela departementschefens av utskottet godkända uttalande, att det här skulle vara fråga om en överföring av vissa kostnader från kommunerna till staten. Det är, som jag förut sade, bara ett försök att återställa den relation i kostnadshänsende mellan stat och kommun som man här i riksdagen ursprungligen hade varit överens om.

Utskottet har motiverat sitt avslagsyrkande — vilket ju är ganska vanligt och även ganska förklarligt — med det rådande ekonomiska läget. Men jag vill framhålla, att detta ekonomiska läge gör sig ju också gällande i många kommuner, och i de kommuner, där verksamheten med skolmåltider, som jag närmast talar om, redan är igångsatt, kan man inte komma ifrån de utgiftsökningar, som det ekonomiska läget medfört. Dessa utgiftsökningar kunna också föranleda — vilket inte är önskvärt — inskränkningar i denna verksamhet, och de kunna också leda till att kommunerna, om inte statsbidragen förbättras, bli fränhända möjligheten till önskvärda utvidgningar i olika avseenden av sådan här verksamhet. Det ökade barnantalet i skolorna och de stora barnkullar, som nu komma in i

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

folkskolorna, samt inflyttningen till städerna medföra, när det gäller många av våra stora reformer, för kommunerna stora automatiska utgiftsökningar, som icke alltid neutraliseras av ökat skatteunderlag.

Jag har velat anföra detta vid behandlingen av denna punkt för att åtminstone söka göra klart, att man ute i kommunerna är intresserad av att det göres försök att så långt som möjligt förbättra statsbidragsbestämmelserna till kommunernas förmån och för att ge kommunerna möjlighet att utforma och i praktiken på ett verkningfullt sätt genomföra de reformer som riksdagen beslutat.

Såsom denna fråga ligger till efter utskottets behandling, är det meningslöst att ställa något särskilt yrkande. Jag vill emellertid med det sagda ha givit uttryck för behovet av den av utskottet föreslagna utredningen och understryka, för min egen del åtminstone, nödvändigheten av att denna utredning verkställs så snart som möjligt, för att riksdagen också så snart som möjligt skall bli i tillfälle att rätta till de missförhållanden beträffande statsbidragsbestämmelsernas utformning, som jag anser föreligga.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Innan jag säger några ord på den punkt som föreligger, ber jag att få rikta ett tack till statsutskottet för den välvilliga behandling som det har ägnat åttonde huvudtiteln. Läget i år har ju varit sådant, att vi i departementet och i beredningar ha tvingats att säga nej till en hel rad av framställningar, och det har i sin tur föranlett, att ett osedvanligt stort antal motioner väckts i detta sammanhang. Man skulle därav lätt kunna dra den slutsatsen, att vi på det kulturella området efter kriget ha gjort ganska litet. Det ger mig, herr talman, anledning att nämna bara ett par siffror.

I budgeten för år 1945/46 — den sista som behandlades före krigets upphörande — slutade åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen på 310 miljoner kronor, om jag undantar undervisningssjukhusen, som numera äro överförda till inrikesdepartementets huvudtitel. Åttonde huvudtiteln, sådan den lades fram den 11 januari i år, slutade på ungefär 575 miljoner kronor. Det är alltså inte fråga om en fördubbling, men det närmar sig en fördubbling, kan man säga. Nu finns det ingen anledning att precis använda några stora ord om denna utveckling. En del av ökningarna hänger samman med en förändring av penningvärdet, som man väl kan uppskatta till ungefär 10 procent. Ökningen sammanhänger också med den automatiska utgiftsstegringen på grund av ökat barnantal o. s. v. Men jag tror, herr talman, att det i alla fall står kvar tillräckligt mycket för att vi skola våga säga att det efter kriget ändå har utträttats en del på ifrågavarande område. Jag tillåter mig nämna siffror från en speciell del av detta område, där man kunnat uträtta mest tack vare att där förelågo utarbetade förslag till reformer i god tid, nämligen den vetenskapliga undervisningen och forskningen. I anslutning till årets huvudtitel finns det gott om motioner, som peka på behov vid olika universitet och högskolor, och det kanske gör det ändå mera angeläget att nämna vad som har skett.

Om jag tar utgifterna för universiteten, karolinska institutet, tandläkarhögskolan, o. s. v., de tekniska högskolorna och dessutom vissa forskningsanslag, kommer jag i fråga om den huvudtitel som lades fram 1945 till en summa av drygt 14 miljoner kronor. Motsvarande siffra i årets huvudtitel är 45 miljoner kronor. Det är alltså en tredubbling och väl det. Detta sammanhänger dels med de stora utgiftsökningarna för de gamla högskolorna men dels också med att vi ha fått in

Stockholms och Göteborgs högskolor under statens garanti, skulle jag kanske kunna säga, att vi ha upprättat en medicinsk högskola i Göteborg och att vi fått en ny tandläkarhögskola i Malmö. Det sammanhänger slutligen med att vi ha fått forskningsanslag för olika ändamål under ecklesiastikdepartementets huvudtitel. Jag tror att det i en tid, då man talar så mycket om stagnation och hur allting bromsas, icke minst på detta område, är angeläget att till riksdagens protokoll antecknas dessa siffror för att visa att det ändå har rört sig efter kriget.

Sedan är det, herr talman, klart att man kan ha olika meningar om många av de anslag, som finnas under åttonde huvudtiteln. Man kan anse, att på den ena eller andra punkten bör ges 10 000 kronor mer eller mindre, och det kan anföras goda skäl för båda ståndpunkterna. Men på en punkt måste man nog vara överens, och det är att i det nuvarande finansiella läget måste man föra en restriktiv budgetpolitik, och därför kan man icke alltför mycket avvika från de förslag, som äro framlagda beträffande slutsummorna, även om man kan röra om på enskilda punkter.

Jag har i stort sett ingenting att invända mot vad utskottet har att säga mer än på den punkt som nu föreligger. Där föreslår nämligen utskottet en provisorisk höjning av statsbidraget till skolbarnsbespisning för skolor som bara ha två läraravdelningar, och det tycker jag uppriktigt sagt är ganska onödigt, när man samtidigt föreslår en utredning av hela frågan, en utredning som — det vill jag här betyga — jag själv är mycket angelägen om att den verkställs snart. Vi ha en hel del nya statsbidrag, som nu ha fått prövas under några år. Det är bidrag till skolbarnsbespisning, till skolbyggnader och till lärarbostäder, och det är klart att man där vill se till vilka erfarenheter man har gjort och göra en översyn över

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

statsbidragsbestämmelserna. Men om man gör det, behöver man då verkligen nu genomföra en provisorisk reform? Är det så att dessa skoldistrikt, som ha skolor med bara två läraravdelningar eller en läraravdelning, befinna sig i ett nödläge? Jag tror inte att så är fallet, ty verkliga förhållandet är nog helt enkelt det, att i de flesta fall ett skoldistrikt har skolor av olika typer. Man har skolor med sju läraravdelningar, med fyra läraravdelningar och så en del skolor som äro mindre, med bara en eller två läraravdelningar.

I det skoldistrikt som jag senast hade att göra med i en skolbyggnadsfråga härom dagen — det var i norra Småland — har man vid ett bruk en skola med sex läraravdelningar, vid en herrgård en skola med bara två läraravdelningar och dessutom en liten skola med en läraravdelning. Är det någon som tror att det i ett sådant skoldistrikt har den ringaste ekonomiska betydelse, att man höjer statsbidraget till skolbarnsbespisningen för de där små skolorna? Det gör varken till eller från. Där det skulle ha ekonomisk betydelse är i det fall, där man har att göra med lilleputtdistrikt som inte ha mer än en liten skola. Om jag tar en kommun på 500 invånare, som bara har en B 2-skola med två läraravdelningar och 40 barn, är det klart att detta där kan få ekonomisk betydelse.

För att nu söka utröna i vad mån det verkligen finns sådana distrikt i större omfattning som befinna sig i nödläge eller där detta ökade anslag i varje fall skulle få en viss betydelse, har jag roat mig med att ta reda på frekvensen av skolbarnsbespisningen för några inspektionsområden, som äro typiska småkommunområden. Jag skall börja i Skåne. I Sydskånes västra inspektionsområde finns det på landsbygden sammanlagt 71 barn som äro föremål för skolbarnsbespisning. Det är i ett enda skoldistrikt; i alla andra skoldistrikt har man icke alls någon skolbarnsbe-

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

spisning. Går jag till Sydsåkåns östra inspektionsområde, som också är ett typiskt småkommunområde, så finns där intet enda skoldistrikt, där skolbarnsbespisning äger rum. Går jag sedan till nästa inspektionsområde, så finns där ett enda landsbygdskommun, nämligen Burlövs med 250 elever, men där har man bara större samhällen och egentligen ingen ren landsbygd.

Jag skall gå vidare och ta ett par andra inspektionsområden, som äro typiska småkommunområden, och då går jag först till ett inspektionsområde, som både jag och statsrådet Ericsson väl känna, nämligen södra delen av Älvsborgs län. Där är det sammanlagt 9 å 10 kommuner som infört barnbespisning, men ingen av dem är någon liten kommun. Den minsta av kommunerna, Seglora, har 155 barn, och det är en typisk industribygd. Går jag till Skaraborgs län, kan jag ta båda inspektionsområdena där. I det södra inspektionsområdet finns det, så vitt jag kan se, två rena landsbygdskommuner som ha infört skolbarnsbespisning. Den ena är Habo och den andra Grevbäck, och det är bara i Habo som man kan tala om att det är ett litet antal barn som deltaga i skolbarnsbespisningen. Går jag slutligen till Skaraborgs läns norra inspektionsområde, så är det där tre kommuner som infört skolbarnsbespisning, nämligen Hova, Lidköping och Töreboda. Man kan möjligen säga, att Hova har ett litet antal barn i skolbarnsbespisningen, det är bara 73, men å andra sidan är skoldistriktet ganska stort.

Jag har tröttnat kammaren med dessa siffror därför att jag har velat visa, att den omedelbara reform, som statsutskottet här föreslår — vilket strider mot den praxis som man brukar följa här i riksdagen när man begär en utredning — är skäligen onödig. Jag tycker för min del att andra kammaren borde kunna nöja sig med att med bifall till reservationen begära en utred-

ning, som jag för min del är villig att snarast sätta i gång, och inte biträda det andra beslutet, som jag betraktar som onödigt och som dessutom, kan jag säga, innebär ett avsteg från enkla statsbidragsgrunder.

Låt mig till sist, herr talman, också säga ett ord härom. Vi tala så ofta om Krångelsverige och göra det kanske med skäl, men varför blir det så krångligt? Jo, därför att vi i olika frågor eftersträva en millimeterrättvisa. I fråga om statsbidrag till skolbarnsbespisning liksom bidrag till t. ex. fri skolmateriel och vissa andra statsbidrag har man därför försökt komma fram med enkla statsbidragsbestämmelser, som visserligen inte verka rättvist i detaljer men äro enkla och som tack vare det kunna tillämpas utan irritation och utan allt för mycket papper. Statsutskottet gör på denna punkt ett uttalande, där man, såvitt jag förstår, rekommenderar ett statsbidragssystem även i fortsättningen av den karaktären. Jag är mycket angelägen att här understryka, att vid valet mellan den absoluta rättvisan och enkelheten utan absolut rättvisa är det klokast att välja det enkla statsbidragssystemet och göra det bästa möjliga av det.

Herr HOLMBERG: Herr talman! Mitt ärende här gäller främst frågan om en generell höjning av bidragsunderlaget.

Jag kan inte dela utskottets uppfattning, att det för att genomföra en sådan generell höjning, som föreslagits i flera motioner, skulle vara behövt att nu göra ytterligare en utredning. Redan vid behandlingen av denna fråga i följande fanns det en utredning, verkställd av skolöverstyrelsen. Den baserade sig på material från läsåret 1947/48 och visade mycket tydligt, att det fanns berättigande för kravet på en generell höjning av bidragsunderlaget. Redan då hade nämligen prishöjningarna verkat så kraftigt, att kostnaderna för anord-

nande av skolmåltider inte på långt när voro desamma som vid den tidpunkt, när de nuvarande statsbidragsbestämmelserna tillkommo.

Även på denna fråga tillämpade man emellertid det standardargument, som återkommer så ofta, nämligen att det finansiella läget inte tillåter någon ökning av anslagen. Det är dock ett argument, som bevisligen inte har något värde i det sammanhang som det här gäller. Ingen har, såvitt jag vet, tänkt sig att skolbarnsbespisningen i sin helhet skulle inskränkas, jämfört med den omfattning som den nu har, och ingen har ju heller ifrågasatt, att man skulle nedbringa den totala kostnaden genom att åstadkomma en standardförsämring av måltiderna. Totaliter skulle alltså kostnaderna komma att bli ungefär lika stora, oavsett vilka statsbidragsbestämmelser som tillämpas, och det kan följaktligen inte här bli fråga om någon inverkan på det statsfinansiella läget.

Det kan vara anledning att erinra där-om eftersom utskottet även i år bl. a. talar om kostnadernas storlek såsom ett skäl för att man nu yrkar avslag på förslaget om en höjning av bidragsunderlaget. Den ståndpunkt, som utskottet företräder, innebär inte att man sparar något för det allmänna. Man överflyttar bara utgifter, som rätteligen borde åvila staten, på kommunerna, och det är enligt vår mening inte någon riktig politik.

I fjol hade utskottet inte någon invändning att göra mot den utredning, som verkställts av skolöverstyrelsen rörande en generell höjning av bidragsunderlaget. Men då hakade man sig fast på den fråga, där det nu föreligger ett förslag, nämligen frågan om hur mycket man skulle satsa på mindre bespisningsenheter, som hade exceptionellt höga kostnader. Beträffande dem ville man göra en särskild utredning, och med hänsyn därtill sköt man hela frågan på framtiden.

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

Även detta argument måste enligt min mening betecknas som mycket krystat. Om man ville göra en utredning om de små bespisningsenheter, så fanns det inte fördenskull några skäl att dröja med en generell höjning av bidragsunderlaget, som ju hade visat sig befogat för det absolut övervägande antalet skoldistrikt. Det var naturligtvis framför allt de distrikt, som hade särskilt stora kostnader, som hade varit betjänta av en sådan anordning, och man påstod sig också vilja hjälpa just de sämst ställda distrikten. Men med den motivering som anfördes fingo alltså dessa distrikt vänta ytterligare ett år. De skulle för resten, om herr Wallentheim och de övriga reservervanterna nu få som de vilja, få vänta på att ytterligare en utredning verkställas.

I huvudfrågan — alltså om en generell ökning av bidragsunderlaget — vill utskottet nu ha i gång en utredning nr 3 inom loppet av tre år. Sedan i fjol har man nämligen lyckats hitta på ytterligare en anledning att skjuta på hela frågan. Nu skall den, såsom redan meddelats, utredas med hänsyn till eventuellt samband med kommunalskattereformen.

Jag tänker inte motsätta mig att frågan utredes hur många gånger som helst, under hur många år som helst och ur vilka synvinklar som helst. Men jag påstår bestämt, att de utredningar, som skolöverstyrelsen verkställt, ha mycket klart ådagalagt, att det finns behov av en generell höjning av bidragsunderlaget. Detta fanns bestyrkt redan genom skolöverstyrelsens första undersökning, och den utredning, som har företagits sedan dess och som omfattar 450 skoldistrikt, visar att kostnaderna ha stigit ytterligare. Man bör därför enligt min mening nu kunna genomföra skolöverstyrelsens förslag, även om det skulle vara riksdagens mening att förorda en tredje utredning eller hur många nya utredningar som helst, som statsutskottet kan komma att

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

hitta på, när det gäller denna sak. Ett sådant beslut om en generell höjning ligger nämligen på intet sätt i vägen för ytterligare utredningar, om man vill ha sådana.

Statsrådet har här nyss erinrat om att de bidragsbestämmelser, som nu finnas, äro enkla och att man bör fortsätta med att ha enkla bestämmelser. Jag vill i anledning av detta säga, att bidragsbestämmelserna kränglas inte på något sätt till, om man i stället för att som bidragsunderlag ha ett belopp av 60 öre har 70 öre, såsom skolöverstyrelsen har funnit berättigat.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till motion nr 12.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Vid den punkt, som nu är föremål för överläggningar här i kammaren, har ju statsutskottet föreslagit en förändring beträffande bidragsgrunderna för skolmåltider, och det är detta förslag som skulle föranleda den största utgiftsökningen på huvudtiteln. Jag ser däri en förklaring till att statsrådet när det gäller denna punkt var så onådig eller, för att använda ett mildare uttryck, mindre gynnsamt stämd mot statsutskottet, som ju däremot i övrigt fick hans välsignelse. Jag måste säga att jag knappast kände igen statsrådet Weijne, när han yttrade sig om den nu föreliggande punkten. Det fanns liksom en skugga bakom honom, som tycktes diktera hans ord — de hade inte samma varma klang, som när han här i kammaren brukar framföra sina synpunkter. Den fråga det här gäller är emellertid inte bara en ekonomisk fråga, och i den mån som den är det, så förhåller det sig inte på det sättet, att man sparar ett visst belopp genom att gå på den linje som Kungl. Maj:t föreslagit, ty om man sparar för statens del, så få kommunerna i stället träda till och betala. Det blir alltså bara en temporär besparing, skulle man

kunna säga, för de större skattedragarna och i stället lägges bördan mera koncentrerat på ett skatteunderlag, som nog är svagare.

När statsutskottets majoritet har föreslagit en förenkling i grunderna, så har det skett därför att den utredning, som skolöverstyrelsen verkställt, visar att det är dyrare att anordna skolmåltider vid de mindre skolorna än vid de större. Dessa siffror berörde emellertid inte statsrådet Weijne med ett ord, än mindre sökte han motbevisa dem, utan han sade bara att det inte spelade någon roll för de mindre skoldistriktet, om den föreslagna ändringen kom till stånd eller inte. Jag vill för min del inte gå så långt. Jag kan visserligen medge, att det inte skulle totalt förstöra en kommuns finanser, om den inte får det högre anslaget, men det är här dock fråga om att underlätta införandet av skolmåltider i de mindre skoldistriktet. Den, som uppmärksammat lyssnade till statsrådet Weijne, kunde konstatera att i de mindre skoldistriktet har man i mycket ringa utsträckning genomfört skolmåltider. Och vad är orsaken härtill? Jo, för det första att det där är svårare att skaffa lämpliga lokaler, för det andra att arbetskraften är svåråtkomlig och för det tredje att det är väsentligt dyrare att anordna skolmåltider i de mindre skoldistriktet än i de större. Dessa tre omständigheter tillsammans utgöra ett hinder för införande av skolmåltider i de små skoldistriktet.

Jag är övertygad om att statsrådet Weijne högt uppskattar det värde, som ligger i skolbarnsbespisningen, och jag är också övertygad om att han inte vill ordna det så, att det i fortsättningen skall, på grund av de skäl som jag tidigare utvecklat, bli väsentligt svårare att genomföra skolmåltider i de mindre skoldistriktet. Jag var därför mycket överraskad över att statsrådet här var så kärv i tonen, men vid närmare eftertanke tror jag inte att man

får döma honom efter den. Jag hade hoppats och trott, att han inte skulle ta ett bifall till statsutskottets förslag så hårt, att han inte skulle komma över det, och jag är även nu övertygad om att han i sitt innersta skulle känna sig belåten, om man går den väg som statsutskottet har föreslagit.

Statsrådet Weijne hängde upp sin argumentering på ytterligare en sak, nämligen att när man, såsom statsutskottet gör, begär en utredning, så är det ostridigt praxis här i riksdagen att inte samtidigt göra en provisorisk reform. Jag har för min del, med hänsyn till de svårigheter som möta när det gäller att komma fram till något resultat för de mindre skoldistrikten, inte ansett det klokt att vänta, utan menar att man kunde börja med att genomföra en förbättring för de minsta skoldistrikten, som faktiskt äro i det största behovet därav — det är ju bevisat att de få betala ett högre pris för skolmåltiderna. Varför skall det här finnas en sådan dyrortsgruppering, att de, som ha det sämst, skola betala mest? Jag har litet svårt att få det att gå ihop, i varje fall med kravet på demokratisk rättvisa.

Herr Wallentheim, som började denna debatt, tog upp frågan från en annan utgångspunkt än statsrådet. Han ville helt enkelt bestrida riktigheten av att de små kommunerna, som ha ett lågt skatteunderlag, ha det ekonomiskt sämre ställt än de stora kommunerna, som ha väsentligt högre skatteunderlag, när det visar sig att dessa stora kommuner ändå ha väsentligt större utdebitering. Såvitt jag förstår beror denna större utdebitering på att man i de stora kommunerna har väsentligt större anspråk på den kommunala budgeten. Man begär där anslag till den ena sociala förmånen efter den andra, och detta kostar pengar. I de små kommunerna ute på landsbygden har man aldrig varit bortskämd med sådana sociala förmåner. Där har man i stället kanske varit alltför snål i detta hänseende, och det

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

är detta som gör att utdebiteringen i de små kommunerna blir så väsentligt mycket lägre. Det beror inte på att själva skatteunderlaget där är väsentligt större i förhållande till utgifterna. Därest man skulle ha samma standard inom de små kommunerna som inom de större, är jag alldeles övertygad om att skillnaden i utdebiteringen inte blev så stor.

För övrigt komma säkerligen efter genomförandet av den nu beslutade kommunindelningsreformen de låga utdebiteringarna att försvinna. Det kommer att ske en utjämning beträffande utdebiteringarna, helt enkelt på grund därav att i de stora kommuner, som man får efter en sammanslagning, kommer den kommunala standarden att pressas upp i förhållande till vad den varit inom de små kommunerna.

Herr Wallentheim kom här med en rolighet och gjorde en jämförelse med duvorna på Kornhamnstorg. Därmed ville han tydligen åskådliggöra att den föreslagna höjningen drabbar så ojämnt, att det är en sinkadus vem som får något i krävan. Men man kan väl också tolka bilden på det sättet, att duvorna ha fått vänta så länge, att de äro hungriga och kappas om att få någonting i krävan. Med en sådan tolkning kan jag förstå att det ligger något i liknelsen — annars har jag mycket svårt att fatta att den har något berättigande.

Herr talman! Den prövning, som detta ärende har fått inom andra avdelningen av statsutskottet, har inte varit lättvindig, och det har inte varit någon sinkadus vilken utgången blivit. Frågan har blivit mycket ingående diskuterad, och alla de skäl och motskäl, som i olika avseenden kunna anföras, ha blivit framförda. Och vilket beslut kammaren i dag än kommer att fatta, så kvarstår det, att det förslag, som statsutskottets majoritet framlagt, är ett starkt motiverat förslag, som, även om dess verkningar äro begränsade, medverkar till att öka förutsättningarna för

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

genomförandet av skolmåltider i de mindre skoldistrikten ute på landsbygden. Och varför skall man inte även där få vara med när det gäller skolbarnsbespisningen?

Herr talman! Jag inskränker mig till det nu anförda och hemställer om bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Johansson* i Mysinge.

Herr **WIDÉN**: Herr talman! Utskottet har ju förstått de svårigheter, som möta statsrådet när det gäller att hålla utgifterna på åttonde huvudtiteln inom rimliga proportioner. Utskottet har därför inte velat gå in för någon generell höjning av bidragsunderlaget för skolmåltider. Der är bara på en punkt utskottet har avvikit från departementschefen.

Den utredning, som skolöverstyrelsen förebragt, visar ju att kostnaden för skolmåltiderna i de mindre skolorna, framför allt på landsbygden, ligger över 80 öre, men att den i tätorter ligger något över 60 öre. Därtill kommer, att vid de minsta skolorna har kostnaden varit synnerligen hög. Skolor med högst 10 lärjungar uppvisa sålunda en genomsnittlig kostnad på kronor 1:21, medan för skolor, där relevantalet ligger mellan 11 och 20, genomsnittstalet är kronor 1:01, där relevantalet är 21—30 87 öre och där det är 31—40 82 öre. Dessa siffror visa, att det finns ett verkligt behov av justering av bidragsunderlaget. Skolöverstyrelsen har ju också föreslagit, att bidragsunderlaget skall för skolenheter med högst två läraravdelningar, d. v. s. B 2-skolor, och lägre skolformer höjas till 80 öre. Statsutskottet har sålunda full täckning för sitt förslag i den utredning, som skolöverstyrelsen framlagt.

Statsrådet Weijne har här nyss visat, att det är många skoldistrikt som inte ha gått in för någon skolbarnsbespisning. Redovisningen ger emellertid också vid handen, att det påstående, som

herr Wallentheim kom med, att det främst är de små kommunerna i Syd-sverige, vilka i allmänhet ha låg utdebitering, som skulle få nytta av en höjning av bidragsunderlaget, inte är riktig, då man vid skolorna i dessa kommuner inte har någon skolmåltidsverksamhet. Om statsrådet hade fortsatt sin redovisning, skulle det ha visat sig att det huvudsakligen är norr ut som man har skolmåltider. Det skulle alltså vara där som man skulle få nytta av det ökade statsbidraget.

När statsrådet Weijne säger, att det är så få skolor av de mindre som ha skolmåltidsverksamhet, så uppställer sig ju också den frågan, vad orsaken härtil kan vara. Ja, den är nog helt enkelt den, att kostnaderna för skolmåltider äro för dessa små skolor så pass betydande, att man inte har råd att införa en sådan förmån. Den som något sysslat med dessa problem vet, att för de mindre skolorna äro bl. a. fraktkostnaderna och kostnaderna för personal så stora, att man drar sig i det längsta för att införa skolmåltider.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **HOPPE**: Herr talman! Jag skall börja med att bekänna, att vi allesammans, som suttit på statsutskottets andra avdelning, sannerligen inte ha funnit det vara lätt att taga ställning till Kungl. Maj:ts proposition och de olika motionerna. Det har väl bl. a. berott på den skugga, som avdelningens ordförande, herr Svensson i Grönvik, erinrade om, men som för mig inte tagit gestalt av någon bestämd person utan är ett med det statsfinansiella läget. Detta har ju tvingat departementschefen till iakttagande av utomordentligt stor sparsamhet. Det märka vi överallt, nästan på varje sida i statsverkspropositionen.

Detta har, som statsrådet nyss påpekade, bl. a. medfört att en hel rad mo-

tioner avgivits som burit fram önskemål och krav på anslag utöver dem, som statsverkspropositionen gått in för. Jag tror att vi praktiskt taget allesamman i avdelningen äro villiga säga om många av dessa förslag från motionärernas sida, att de ofta äro synnerligen behjärtansvärda. Men det har väl varit så för utskottsavdelningens ledamöter litet var, att vi funnit att i stort sett har den väg, den avvägning, som departementschefen gått in för, varit riktig, och vi ha böjt oss för de krav på sparsamhet, som han fört fram. Det måste få sägas, att andra avdelningen ålagt sig stark återhållsamhet. Jag har ibland sagt mig att behandlingen av statsverkspropositionen vid nästan varje sammanträde inneburit mycket av självövertvinnelse.

När det gäller den punkt som vi här diskutera skall jag inte neka till att jag har starka sympatier för framställningarna från motionärernas sida. Jag skall vidare säga att den väg utskottsmajoriteten anvisat har mycket som talar för sig. Men jag måste tillägga att det inte bara är på denna punkt, som jag har sympatier för motionärernas önskemål och krav, utan det har jag också på många andra punkter, och dessa sympatier delas, tror jag, av ordföranden i avdelningen och andra.

När jag nu ställer de olika kraven sida vid sida, vågar jag, herr talman, ej göra det påståendet att det som här kräves är av större angelägenhetsgrad än mycket annat, som vi nödgats säga nej till. Vi ha tvingats därtill, vi befinna oss på grund av det statsfinansiella läget i en tvångssituation och måste därför säga nej på en hel del punkter. Här är en av de punkter, där vi enligt min uppfattning också beklagligtvis måste säga nej.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr ONSJÖ: Herr talman! De argument man här i huvudsak anfört till

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

försvar för reservationen äro av tre slag, kan man säga. Dels är det detta, som ständigt återkommer, om det statsfinansiella läget som kräver återhållsamhet. Men vad det här gäller är att om vi över huvud taget skola bedriva någon skolbarnsbespisningsverksamhet måste den betalas och betalas med allmänna medel. Här är det närmast fråga om en fördelning mellan stat och kommun, och då förhåller det sig så, som herr Hedqvist mycket riktigt sade nyss, att även kommunerna ha ett finansiellt läge, som inte alltid är så lysande som man kanske tror.

Nu säger man att kommunerna inte befinna sig i något nödläge och därför behöva de inte något bidrag. Ja, den saken kan diskuteras, men det är väl inte den det är fråga om nu, utan vad det här gäller är att åstadkomma en rättvis fördelning, dels mellan stat och kommun och dels mellan de olika kommunerna. Och då är det ett faktum, såvitt jag förstår, att det ställer sig dyrare för dessa skolor som det här är fråga om.

När statsrådet här drar fram exempel och säger att frågan inte är aktuell, så gäller detta kanske i de tätbebyggda delarna av landet, Skåne framför allt, men det är en annan sak norrut. Därför hade det varit lämpligare, tycker jag, med ett exempel som visat verkningarna där uppe.

Det tredje argumentet, att en översyn skall göras, är ett argument och det verkliga, som man givetvis måste höja sig för — och som ju är gångbart så ofta. Men det har faktiskt redan gjorts en översyn. Varken utskottet eller motionärerna ha gripit något ur luften, utan vi få väl tro att det är litet vederhäftighet bakom skolöverstyrelsens siffror. Och vi få väl tro att de bygga på det faktiska förhållandet, att i de skolor som här avses är det verkligen så mycket dyrare.

Jag kan inte se att man föregriper någonting genom att biträda förslaget

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

utan i stället skipar rättvisa, söker få bort en orättvisa, som är konstaterad och som ingen kan bestrida. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Mysinge: Herr talman! Jag har tidigare instämt med herr Svensson i Grönvik, men det är ytterligare ett argument för denna ståndpunkt jag skulle vilja anföra, och det är vad statsrådet Weijne framfört i en annan proposition, nämligen att man skall slå vakt om bygdeskolan. Jag vill påpeka riskerna därvidlag. Om man icke vill differentiera bidragen till skolmåltiderna, kan detta komma att gå ut över bygdeskolan. Det blir naturligtvis på det sättet att kommunerna räkna kallt ekonomiskt, och då komma de till det resultatet att detta arrangemang med skolmåltider blir mest rationellt och billigast vid centralskolorna. Jag tror inte att detta i längden är nyttigt. Jag anser därför att om statsutskottets förslag härvidlag blir antaget, är detta lovligt ur alla synpunkter, inte minst med tanke på bygdeskolan och landsbygdeskolan över huvud taget.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan; 2:o) bifall till den vid punkten fogade reservationen; samt 3:o) bifall till utskottets förevarande hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 12; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wallentheim begärde emellertid votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen yrkades likväl votering

av herr Holmberg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 214:o) i statsutskottets förevarande utlåtande nr 8 antager den vid punkten fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 12.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Holmberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 161 ja och 43 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den vid punkten fogade reservationen. I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 214:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 123 ja och 85 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Punkterna 215 och 216.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 217.

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade

Herr KYLING: Herr talman! Det föreligger inte någon reservation på denna punkt, men jag skall i alla fall be att få säga något med anledning av en i utskottsutlåtandet redovisad promemoria från ecklesiastikdepartementet. På s. 112 säger utskottet:

»I detta sammanhang ävensom i samband med frågan om statsbidrag till skolbyggnader har utskottet i anledning av en från ecklesiastikdepartementet under hand överlämnad promemoria funnit anledning överväga om och i vad mån möjlighet finnes att genom provisoriska åtgärder minska trycket av den nu rådande lärar- och lokalbristen.» Därefter fortsätter man att redovisa innehållet i denna promemoria.

Då jag, herr talman, har deltagit i den krisutredning som framlagt ett förslag, på vilket denna promemoria bygger, skall jag be att få säga några ord. Det har varit ganska olustigt att som lärarrepresentant behöva vara med om att

lägga fram ett förslag för att lösa kris-situationen som väsentligt försvårar undervisningen. Men det har inte funnits några andra vägar.

När 1945 års folkskolesakkunniga vid midsommartiden förra året fingo uppdraget att utreda den situation, som folkskolan för närvarande befinner sig i, utgingo vi ifrån att läget inte skulle vara så allvarligt som vi sedermera funno det vara. Vi gjorde på det sättet att vi läto inte mindre än 418 skoldistrikt till utredningen inkomma med sina synpunkter på situationen inom respektive distrikt. Resultatet av denna enkät kunde sägas vara — jag vågar understryka det med skärpa — att hela den svenska folkskolan i dag står inför katastrof! Det är nästan för lindrigt att säga kris. Det har nämligen visat sig, att man i skoldistriktet uppbringat allt av tillgängliga lokaler, som man kunnat uppbringa. Nu stå inte längre några sådana lokaler till buds, detta enligt uppgifter från dessa olika skoldistrikt.

Jag ber att få citera något ur denna utredning, som visar att det inte är för kraftigt uttryckt att tala om katastrof. Utredningen säger nämligen:

»I det rådande läget ha skoldistriktet tvingats vidta *provisoriska anordningar*. Därvid har man dels använt tillgängliga utrymmen inom skolan såsom klassrum, dels har man förhyrt vissa lokaler. Sammanlagt ha ifrågavarande skoldistrikt på detta sätt utnyttjat 1 203 provisoriska lokaler, varav 457 inom skolan och 746 utom. Inom skolan har man såsom klassrum nödgats använda vissa specialrum såsom teckningssalar, naturkunnighetsrum, gymnastiksalar m. fl., och vidare har man tagit i anspråk förutvarande tjänstebostäder och vaktmästarbostäder samt lärarrum, utdömda klassrum, vindsrum och materielrum. Bland de förhyrda lokalerna märkas 228 bostadsrum, 199 allmänna samlingslokaler och 276 under beteckningen övriga lokaler. Av de senare kan nämnas affärs- och fabrikslokaler, ma-

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor.

gasin jämte andra lokaler av olika slag. Flera av dessa lokaler äro av synnerligen otillfredsställande beskaffenhet, icke minst ur hygienisk synpunkt.»

Herr talman! När man har fått detta att titta på ställer man sig frågan: Kan man verkligen stillatigande åse, att denna utveckling skall fortsätta? — Vad kommer då utredningen till för resultat? Ja, vi kommo redan i höstas till det resultatet att vi måste tillkalla representanter från de större skoldistriktet, och dessa fingo sedan inför utredningen framlägga sina synpunkter på den nuvarande situationen. När de hade gjort detta visade det sig att dessa representanter instämde i utredningens förslag om att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en höjd byggnadskvot. Krisutredningen ingick då till Kungl. Maj:t med en sådan skrivelse och begärde en höjning av skolbyggnadskvoten upp till 120 miljoner kronor. Därmed hade vi stannat inför samma byggnadskvot som skolöverstyrelsen tidigare begärt hos Kungl. Maj:t. Skolöverstyrelsen och krisutredningen såväl som alla dessa representanter från skoldistriktet voro överens om att detta var ett minimum. Trots detta har man inte från Kungl. Maj:ts sida medgivit den höjning av byggnadskvoten som är önskvärd. Jag måste dock säga att Kungl. Maj:t har höjt kvoten väsentligt jämfört med föregående år, ifrån ungefär 38 miljoner till i runt tal 70 miljoner. Men det återstår i alla fall ganska många miljoner, innan man kommit upp till det minimum som kräves.

Jag kan också bara i förbigående nämna att om den nuvarande byggnadskvoten skulle komma att vidmakthållas, betyder det att årets redovisade brist på 2 000 klassrum i runt tal kommer att år från år öka, så att vi 1955 — med nuvarande byggnadskvot alltså — ha en brist på omkring 8 500 klassrum! Med den i dag av riksdagen antagna byggnadskvoten kommer bristen ändock att gå upp till mellan 5 000 och 6 000 klass-

rum. Herr talman! När man ser dessa siffror framför sig blir man verkligen frågande: Vad är att göra? Jag kan försäkra att jag har samtliga inom krisutredningen bakom mig då jag säger, att vi känt det ganska olustigt att just nu nödgas framlägga ett förslag som innebär en ökning av barnantalet i klasserna, vid en tidpunkt således då ifrån alla håll, inte minst från målsmännens sida, uttalas önskemålet att få minska antalet barn i klasserna.

Vi ha alltnog nu begärt att få öka antalet barn i klasserna med två. Jag vill då först och främst säga att detta kommer inte att gå ut över andra skoldistrikt än sådana, som kunna uppvisa skolenheter med över 500 barn. Det rubbar alltså inte något på landsbygden eller i mindre tätorter, utan det går ut över de större städerna. Givetvis är detta i och för sig beklagligt, men vad är att göra.

Säkerligen invänder här någon: Ja, men en ökning med två elever per klass kan väl ändå inte vara så farligt! Vi ha nu ett medeltal på 30 barn, men det skulle hädanefter bli 32. Detta kommer att innebära att vi på grund av medeltalsberäkningen få klasser, som omfatta ända till 39 å 40 barn. Det är i och för sig ganska sorgligt att så skall behöva vara fallet. Då vill jag emellertid redovisa att utredningen även tänkt på den saken och i detta sammanhang i sitt betänkande bl. a. skrivit, att »en mekanisk tillämpning av den föreslagna medeltalsmetoden kan i enstaka fall föra med sig, att antalet barn i klassavdelningarna blir orimligt stort i mindre skolenheter, varom här är fråga». Och utredningen tillägger: »Självfallet bör genom skälighetsprövning en jämkning i dylika fall äga rum.» Därmed har alltså utredningen visat att den inte vill vara med om att det skapas några orimliga förhållanden.

För att nu i någon mån förebygga de stora besvärigheter, som komma att uppstå i och med ökningen av barn-

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor.

antalet i klasserna, har utredningen också kommit med ett förslag. Det går ut på att så fort barnantalet i en klass uppgår till 35 eller däröver, får man tillgripa förstärkningsanordningar, d. v. s. dela upp klassen vissa timmar. Vi ansågo nämligen detta vara en ganska viktig sak, som tidigare inte funnits, och varigenom man i dessa klasser skulle kunna få något bättre förhållanden.

Utredningen har också enligt direktiven haft att undersöka lärarbristen i vårt land; det råder nämligen en tämligen stor lärarbrist. Detta år föreligger en brist på över 800 folkskollärare, men det finns å andra sidan ett överskott på småskollärarinnor med ungefär 400 stycken. Om också dessa småskollärarinnor helt utnyttjas på folkskolestadiet, skulle vi ändå ha en brist på omkring 400 lärare. Dessa befattningar, som man inte kan fylla med examinerad kraft, måste man då söka tillsätta på annat sätt. Vid den utredning vi gjort ha vi funnit att det, inte minst uppe i Norrland, råder ett skriande behov av lärare. Där uppe finnas många som nu undervisa men som inte ha lärarexamen och alltså inte äro kvalificerade. Vi ha många sådana som ha studentexamen, och det finns ett flertal som bara tagit realskoleexamen. Och det sorgliga är att just landsbygden blir lidande på detta, därför att landsbygden inte har samma möjligheter att dra till sig lärarkrafter som städer och tätorter.

Det är detta som gjort att vi även föreslagit, att man för nästkommande år — men endast för detta — eftersom det då råder lärarbrist, skulle i de skoldistrikt, där också tillräckligt med lokaler saknas, öka barnantalet med två elever per klass, detta alltså för att i någon mån häva lärarbristen. Men detta skulle endast försiggå under nästa år, om skolöverstyrelsens prognos visar, att det sedan icke råder brist på lärare. Hur det kommer att bli torde vara svårt att spå om. Det är nämligen så, att det i läroverken för närvarande råder myc-

ket stor brist på arbetskraft. Läroverken ha också haft en krisutredning, som bland annat föreslagit att examinerade folkskollärare skulle intas i läroverken för att klara bristsituationen. Alltsammans bevisar som jag sade redan i början av mitt anförande, att vi för närvarande befinna oss i en besvärlig kris-situation.

Jag har, herr talman, i detta sammanhang icke velat framställa något yrkande. Jag har ju varit med i utredningen och sett hur allvarligt läget är. Men jag vill framhålla, att vad utskottet skriver i denna sak bör så kraftigt som möjligt understrykas. Utskottet säger följande: »Bemyndigande torde därför böra lämnas Kungl. Maj:t att på grundval av de sakkunnigas förslag utfärda föreskrifter i ämnet. Utskottet vill dock understryka, att de ifrågasatta anordningarna allenast böra erhålla provisorisk karaktär och avecklas så snart omständigheterna det medgiva.» Så begär utskottet, att Kungl. Maj:t skall till nästa års riksdag lämna en redogörelse för hur läget är och vilket resultat man uppnått.

Till detta vill jag endast foga en vädjan till Kungl. Maj:t att vid utfärdandet av anvisningar som skolöverstyrelsen och inspektörerna skola gå efter, utforma dessa anvisningar så, att såväl skolöverstyrelsen som folkskolinspektörerna och de lokala skolstyrelserna kunna ordna efter läglighet, så att icke vårt skolväsende utsättes för större påfrestningar än nöden kräver. Situationen är allvarlig, men om man ordnar det så lätt som möjligt för de stora skoldistrikten och de olika beslutande instanserna och icke tillåter några direkta orimligheter, tror jag, herr talman, att det är ett av de sätt på vilket vi kunna klara krissituationen. Jag vill sluta med att säga, att jag är långt ifrån säker på att vi klara situationen med detta, men i varje fall bör det bli ett steg i riktning däremot.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Bidrag till kostnaderna för tillhandahållande av fria läroböcker m. m.

Vidare anfördes ej. Utskottets i punkten gjorda hemställan bifölls.

Punkterna 218—227.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 228.

Bidrag till kostnaderna för tillhandahållande av fria läroböcker m. m.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 236, föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 6 150 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 200 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Helmer Persson* och *Norling* (I: 307) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Hagberg* i Luleå (II: 351), i vilka — såvitt nu var i fråga — hemställdes, att riksdagen måtte besluta att till Folkskolor m. m.: Bidrag till kostnaderna för tillhandahållande av fria läroböcker m. m. för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 8 000 000 kronor samt besluta sådan ändring av bidragsgrunderna att statsbidrag för nämnda ändamål finge utgå med 13 kronor per lärjunge och år.

Utskottet hemställde i denna punkt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 307 och II: 351 — såvitt här vore i fråga — till Folkskolor m. m.: Bidrag till kostnaderna för tillhandahållande av fria läroböcker m. m. för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 6 150 000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr HOLMBERG: Herr talman! I fråga om anslaget till fria läroböcker liksom beträffande flera av de efterföljande punkterna i utskottets förevaran-

de utlåtande kan man, när det gäller finansieringen, anlägga i huvudsak samma synpunkter som i fråga om anslaget till skolmåltider. Det kan icke bli fråga om att spara något. I vare sig propositionen eller utredningen har nämnts något om att man skulle kunna hålla kostnaderna under den summa som angivits i vår motion. Tvärtom ha skolöverstyrelsen och statskontoret påvisat att de verkliga kostnaderna äro mycket större. Det handlar alltså om vem som skall betala. Det är här fråga om samma avvägning mellan vad staten och kommunerna skola betala som när det gäller skolmåltiderna. Vi ha samma standpunkt som skolöverstyrelsen i denna fråga, nämligen att det här i princip gäller ett område där kostnaderna böra åvila staten och icke i än högre grad läggas över på kommunen.

Den nuvarande anordningen med bara 10 kronor i bidrag per lärjunge och år för skolmateriel kunde väl anses något så när rimligt avvägd när den tillkom 1946. Då var medelkostnaden för skolmaterielen 12 kronor per lärjunge och år. Nu är medelkostnaden däremot kronor 18:44 enligt skolöverstyrelsens undersökningar. Då är det väl ett rimligt krav att staten betalar åtminstone 13 kronor, eljest få ju kommunerna betala en större andel än tidigare för detta ändamål.

På samma sätt förhåller det sig med byggnadsbidraget till tjänstebostäder. Jag passar på och talar om detta nu för att jag ej skall behöva återkomma till den saken. Ej heller därvidlag kan det bli fråga om några samhällsekonomiska besparingar. Utredningen har visat, att det icke går att bygga bostäder enligt de kostnadsberäkningar som ligga till grund för nuvarande bestämmelser. Om det mot all förmodan skulle finnas skoldistrikt som visa benägenhet för slöseri, finnes enligt förslag av skolöverstyrelsen en spärr häremot, när det gäller enstaka missbruk, nämligen möjligheten att i sådana fall redu-

Bidrag till kostnaderna för tillhandahållande av fria läroböcker m. m.

cera statsbidraget. Enligt utredningen om byggnadskostnaderna för lärarbstäder under året 1947—49 uppgingo kostnaderna genomsnittligt till 45 000 kronor för folkskolläraryrstad och 30 000 kronor för småskolläraryrstad. Detta skulle berättiga till ett statsbidrag på 18 000 kronor resp. 12 000 kronor. Nu har emellertid såväl departementschefen som utskottet funnit på en liten förövändning — jag vill karakterisera det så — att pålägga kommunerna en orimligt stor del av kostnaderna. Skolöverstyrelsens utredning är nämligen icke baserad på de verkliga utan på de beräknade kostnaderna. Men det är alldeles klart att om skolöverstyrelsen haft tillgång till de siffror som utskottet efterlyser, skulle man ha kommit till ännu högre summor. De senaste åren och alltför för övrigt fortsätta priserna att stiga. Det har varit en allmän tendens klar för alla, att de verkliga kostnaderna blivit betydligt högre än de beräknade. I och för sig vore det alltså naturligt, om man åtminstone gick så långt som skolöverstyrelsen i sitt förslag, vilket för övrigt återfinnes i herr Johanssons i Mysinge motion. För att omöjliggöra alla påståenden om en alltför rundhänt anslagsgivning, ha vi föreslagit att man i avvaktan på en utredning som nu skall företagas — jag hoppas på en mycket snabb utredning — skall fastställa bidraget till 14 000 kronor för folkskolläraryrstäder och 9 500 kronor för småskolläraryrstäder. Detta överensstämmer med statskontorets förslag, och skillnaden mellan det förslaget och skolöverstyrelsens förslag borde vara tillräcklig marginal för dem som äro mest tveksamma på den punkten.

Slutligen, herr talman, innehåller vår motion ett avsnitt om skolbyggnader, som herr Kyling redan tidigare varit inne på. Detta är otvivelaktigt den viktigaste frågan under åttonde huvudtiteln denna gång. Den frågan sammanhänger i hög grad med möjligheten att

genomföra den nydaning av skolan, varom riksdagen i år skall fatta principbeslut. Enligt principprogrammet skall det bli bättre undervisning, bättre skolhygien och bättre över huvud taget i våra skolor. Men i praktiken leder departementschefens och utskottets förslag till sämre förhållanden på detta område. Provisoriska lokaler, ofta av oerhört dålig kvalitet, måste tillgripas i större omfattning än hittills. Barnantalet i klasserna ökas, dubbleringar måste ske i större omfattningar och undervisningstiden minskas. När herr Kyling för en stund sedan lämnade en mycket skrämmande beskrivning på huru förhållandena äro beträffande skollokalerna, så givar detta mig anledning till en reflexion. Herr Kyling är inte bara riksdagsman med möjlighet att på den här punkten motionera om bättre anordningar, han tillhör också statsutskottet och har varit med om att pressa ner byggnadsanslaget mer än vad skolöverstyrelsen ansett försvarligt. Konsekvensen av det anförande han nyss höll borde ha varit, att han åtminstone biträdde det förslag som skolöverstyrelsen framfört för att råda bot för bristerna när det gäller skollokalerna.

I motsats till målsättningen i skolkommissionens förslag har regeringen givit skolmyndigheterna direktiv om att företaga en allmän sänkning av standarden i fråga om nybyggnader för folkskolor. Enligt dessa direktiv skall man återgå till de för årtionden sedan utdömda dubbelkorridorerna; man skall förlägga undervisningslokaler i källarvåningen, klassrumsbyggnad för småskola skall kunna uppföras i tre våningar, korridorerna skola användas som avklädningsrum vid skolläkarens motagningar o. s. v. Man skall vidare avsta från lokaler för gymnastik, slöjd och teckning, såvida ej alldeles särskilda omständigheter påkalla sådana anordningar. Jag tror att man har all anledning instämma i den karakteristisk

Bidrag till kostnaderna för tillhandahållande av fria läroböcker m. m.

som Folkskollärarnas Tidning givit dessa regeringens direktiv. Denna tidning skriver, att »om en kommitté skulle ha tillsatts med uttryckliga direktiv att framkomma med förslag till så dåliga skollokaler som möjligt, skulle det icke överraskat om resultatet blev ungefär detsamma som regeringsskrivelsens andemening och innehåll». Så långt folkskollärartidningen.

Det är alltså i den sortens lokaler som den nya skolreformen skall förverkligas. Vad som bygges nu skall ju nämligen användas under flera decennier framåt. Det är naturligtvis riktigt vad skolkommissionen påpekar, att skolbyggnadspolitiken och andra åtgärder som företagas nu måste utformas med hänsyn till skolornas behov även i framtiden. Det är med andra ord något som skall ligga som grund för enhets-skolan och den allmänna standardförbättring av undervisningen som skisserats i skolkommissionens betänkande. Det är också det främsta argumentet för att man skall fatta principbeslut beträffande denna skolreform. Men något av den tankegången kan man ej spåra i regeringens praktiska åtgärder. Tvärtom går regeringens skolbyggnadsdirektiv i rakt motsatt riktning.

Beträffande tempot i skolbyggnationen har vår motion hållit sig till skolöverstyrelsens plan, d. v. s. till en kostnadsram för nästa budgetår på 120 miljoner kronor. Skolöverstyrelsen har begränsat sina önskemål till de mest »oundgängliga behoven». Styrelsen inskränker sig till att påkalla åtgärder mot »krisartade» situationer och »hart när olidliga lokalförhållanden», för att citera skolöverstyrelsen, samt understryker att det »under inga förhållanden kan anses försvarligt» att gå lägre. Men regeringen och utskottet ha gått mycket lägre än den sista gräns som skolöverstyrelsen fixerat. I jämförelse med de 120 miljoner kronor i anslag som skolöverstyrelsen föreslagit såsom byggnadskvot för skolorna kan nämnas att man

i Norge med hälften så stort invånarantal har ett skolbyggnadsprogram, enligt vilket man skall investera 100 miljoner kronor per år under en tioårsperiod. Skolöverstyrelsens byggnadsprogram innebär att statsbidrag till dessa byggnadsarbeten skulle utgå med 45 miljoner kronor. Dessutom skulle 800 000 kronor anslås såsom särskilt inventariebidrag. Vi anse att man åtminstone bör genomföra detta minimiprogram och sedan dessutom taga tillbaka de skolbyggnadsdirektiv, som regeringen utfärdat och som stå i rak strid med den målsättning som skolkommissionen gjort till sin.

Slutligen, herr talman, har jag ett litet speciellt ärende till ecklesiastikministern. Han är tyvärr, såvitt jag kan se, icke inne här nu, men vad jag säger kan kanske ändå komma under hans ögon. Den fråga jag tänker tala om har egentligen samband med principprogrammet men den har också, liksom skolbyggnadsprogrammet, en omedelbar och praktisk betydelse. I skolkommissionens betänkande framhålles på flera ställen, att centraliseringen av skolan bör ske med mycket stort hänsynstagande till de lokala förhållandena. Det påpekas, att överförandet av barn till s. k. högre skolformer inte alltid innebär att det blir bättre undervisning. Därvidlag beror nämligen så mycket på vederbörande lärares personliga kvalifikationer och på en rad andra omständigheter. Skolkommissionen framhåller den mycket stora betydelse, som bygdeskolorna måste tillmätas för traktens kulturella liv, och det anföres även andra skäl för en mycket generös inställning till bygdeskolorna. Men även i detta fall tycks det i praktiken vara något helt annat, åtminstone på vissa håll, och det är därför jag velat påtala saken i anslutning till de nu föreliggande omedelbara praktiska skolangelägenheterna.

Jag kan anföra ett exempel från Norrbotten, nämligen från Arjeplog, där för-

Bidrag till kostnaderna för tillhandahållande av fria läroböcker m. m.

utsättningen för en försöksverksamhet med 9-årig skola tycks bli den, att sju av distriktets 12 bygdeskolor komma att läggas ner, om man strikt skall följa anvisningarna; och det tycks skolmyndigheterna ha för avsikt att göra. Det finns en praktiskt taget enhällig opinion i de berörda bygderna emot en sådan anordning. Vad man anför som stöd för sin ståndpunkt är egentligen precis detsamma som skolkommissionen framhållit som skäl för att man skall ta mycket stor hänsyn till bygdeskolorna. Man menar, att där det är aktuellt med omfattande skolindragningar skulle man kanske kunna tillgodose befolkningens berättigade intresse genom att sänka den föreskrivna undre gränsen för barnantalet i B 2-skolorna. Jag begär naturligtvis inte att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet eller någon annan på rak arm skall kunna svara på frågan, hur man skall kunna förfara i detta enskilda fall, men då det ju tydligen inte handlar om något enastående fall utan ett problem, som kommer att dyka upp överallt i de glesbebyggda områdena, har jag velat påtala saken här för att eventuellt någon medlem av regeringen skall kunna ge besked, huruvida man åtminstone i princip är beredd att medverka till någon modifikation i bestämmelserna, så att önskemål från dessa glesbygder kunna tillgodoses.

Herr talman! Beträffande den punkt, som nu är under behandling, ber jag att få yrka bifall till min motion.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Den nu föredragna punkten gäller anslag till bidrag till kostnaderna för tillhandahållande av fria läroböcker m. m. Den motion som här föreligger går ut på, att statsbidrag för nämnda ändamål skall utgå med 13 kronor i stället för, som i statsverkspropositionen föreslagits, 10 kronor per lärjunge och år. Intet tvivel kan råda

därom, att det var till allas fördel att riksdagen en gång gav direktiv om fria läroböcker. Men jag undrar ändå, om det inte vore klokt med en i någon mån restriktiv tillämpning av bestämmelserna i de olika skoldistrikten. Jag är nämligen inte alldeles säker på, att barnen i gemen äro lika rädda om de böcker, som de fått av det allmänna, som om dem, som de själva måst betala. Enligt min mening ligger det nämligen inte så litet av psykologisk betydelse i detta förhållande — och detta gäller även för lärarnas vidkommande. Denna tanke har emellertid inte på något sätt varit utslagsgivande för utskottet vid dess ställningstagande till frågan, utan vi ha betraktat densamma ur statsfinansiell synpunkt och därvid inte ansett oss kunna tillstyrka motionen.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HOLMBERG: Herr talman! Redan när vi behandlade frågan om skolmåltiderna förvånade det mig, att herr Svensson i Grönvik egentligen argumenterade för det förslag jag ställt, nämligen att man skulle göra en rättvisare reglering av bördorna mellan stat och kommun, men att han ändå kom till ett avstyrkande. Det är likadant i detta fall. Herr Svensson i Grönvik tycks vara ense med mig om att det är rimligt att man får den fördelning av bördorna i detta fall, som gällde 1946, men han är inte med om att göra den justering, som är berättigad med hänsyn till den prissfördyring, som skett även på detta område.

Naturligtvis vidhåller jag, herr talman, mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till motionerna I: 307 och II: 351, såvitt nu var i fråga; och biföll kammararen utskottets berörda hemställan.

*Punkten 229.***Bidrag till vissa byggnadsarbeten vid folkskolor.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 237, föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 34 000 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 12 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Helmer Persson* och *Norling* (I: 307) och den andra inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Hagberg* i Luleå (II: 351), hade — såvitt nu var i fråga — hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa byggnadsarbeten för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 45 miljoner kronor, att för inventariebidrag i överensstämmelse med skolöverstyrelsens förslag uppföra 800 000 kronor, att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande av en plan för att i snabbaste tempo övervinna bristen på skolorlokaler samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om återkallande av de särskilda anvisningar för skolbyggnadsverksamheten, som utfärdats i enlighet med förslag av 1949 års skolbyggnadskommitté.

Utskottet hemställde i punkten, att riksdagen måtte,

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 217 och II: 257 samt I: 307 och II: 351 — sistnämnda motioner såvitt här vore i fråga — till Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa byggnadsarbeten för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 34 000 000 kronor;

b) i anledning av motionerna I: 51 och II: 47 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta

verkställa utredning i vissa av utskottet angivna avseenden.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **HOLMBERG**: Herr talman! Under hänvisning till vad jag nyss anfört ber jag att få yrka bifall till vår motion i vad densamma avser den nu föreliggande frågan.

Herr **SVENSSON** i Grönvik: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i den föredragna punkten dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall i förevarande del till motionen II: 351; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Holmberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 229:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall i förevarande del till motionen II: 351 av herrar Holmberg och Hagberg i Luleå.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare.

Punkterna 230—233.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 234.

Byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 242, föreslagit riksdagen att dels medgiva att Kungl. Maj:t finge under budgetåret 1950/51 bevilja byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare med tillhoppa 4 000 000 kronor dels ock till förevarande ändamål för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 2 500 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått fyra motioner.

I de likalydande motionerna av herrar *Helmer Persson* och *Norling* (I: 307) samt av herrar *Holmberg* och *Hagberg* i Luleå (II: 351) hade — såvitt nu var i fråga — hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till regeringen hemställa om snabbundersökning av byggnadskostnaderna för tjänstebostäder åt lärare som grundval för beräkningen av statsbidraget till tjänstebostäder, samt att i avvaktan härpå statsbidraget måtte höjas till maximum 14 000 kronor för bostad åt ordinarie folkskollärare och 9 500 kronor för bostad åt annan lärare.

Utskottet hemställde i denna punkt, att riksdagen måtte, i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 148 och II: 159 samt I: 307 och II: 351, sistnämnda motioner såvitt här vore i fråga,

a) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under budgetåret 1950/51 bevilja byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare med tillhoppa högst 4 000 000 kronor;

b) till Folkskolor m. m.; Byggnadsbidrag till tjänstebostäder för budget-

året 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 2 500 000 kronor.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Kyling* och *Onsjö*.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **KYLING**: Herr talman! Jag har vid denna punkt fogat en blank reservation, som jag skall be att bara med några få ord få motivera.

Statsbidrag utgår för närvarande till byggande av tjänstebostäder med 12 000 kronor för en folkskolläraryrbostad och med 8 000 kronor för en småskolläraryrbostad om 3, respektive 2 rum och kök. Motionsvägen har framförts önskemål om att man skall höja anslaget för denna byggnadsverksamhet. Skolöverstyrelsen har exempelvis för sin del föreslagit, att beloppet borde höjas till högst 18 000, respektive 12 000 kronor. Statsutskottet har emellertid inte kunnat gå med härpå.

Det är emellertid en annan sak, som gör mig något ängslig, och det är vad statsutskottet skriver på s. 130: »Utskottet vill vidare understryka att sådana merkostnader böra undvikas, vilka föranledas av en strävan från vissa skoldistrikts sida att giva bostäderna en påfallande hög standard i fråga om golvyta eller på annat sätt.» Jag förstår mycket väl, att man från statsutskottets sida kan tänka sig att genom att nedbringa standarden göra bostäderna billigare. Därvidlag finns det emellertid en sak att peka på, nämligen det förhållandet att många av våra skoldistrikt redan fått kännning av hur oerhört besvärligt det är att till sin skola kunna knyta kvalificerade lärarkrafter. Då har vederbörande skoldistrikt helt enkelt räknat på det sättet, att när nu staten betalar endast 12 000 kronor till hjälp vid byggandet av en lägenhet, så må det stå distriktet fritt att självt i någon mån höja standarden; man har då särskilt tänkt på golvytan. Jag tyc-

Byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare.

ker ju, att det är litet tråkigt att skoldistriktet inte skola få handla självständigt i det där sammanhanget, detta särskilt som jag ju vet, att det för närvarande råder ett oerhört stort intresse ute på den svenska landsbygden för en höjning av skolväsendet över huvud taget.

När man läser detta utskottsutlåtande faller det en lätt i tankarna, att många skoldistrikt komma att säga, att när det byggs en lärarbostad skall man inte ta till för hög standard, och så kanske man sänker den under den normala. Jag vet, att det inte är statsutskottets mening att här rekommendera en sänkt standard i förhållande till den vanliga bygghuset, men det skulle vara värdefullt om det klart uttalades, att man inte menar att standarden på tjänstebostäder ute på landsbygden skall vara lägre än standarden på hyresbostäder i tätorter. Jag anser, att man bör hålla minst lika hög standard där, och om skoldistriktet vilja kosta på något extra för att få bättre lärarkrafter, så må det vara skoldistriktets egen sak.

Herr talman! Jag har intet yrkande utan har med det anförda bara velat motivera min blanka reservation.

Herr ONSJÖ: Herr talman! Jag har också undertecknat den blanka reservation, som herr Kyling nyss talade för, varför jag ju skulle kunna nöja mig med att instämma i vad han anför.

Man genomförde år 1946 en nyordning på detta område, vilken innebar att lärarna fingo sina löner höjda men skulle då själva hyra sig bostad. Därmed avsåg man att skipa rättvisa mellan å ena sidan de skoldistrikt, som voro skyldiga att hålla lärarna med bostad, och å andra sidan de skoldistrikt, som inte hade denna skyldighet. Jag tror för min del att man i de skoldistrikt, där man är skyldig att hålla läraren med tjänstebostad, känner besvikelse över att man i vart fall inte

fått den ekonomiska lättnad, som man tänkt sig, utan motsatsen.

I det fall då det gällde att bygga nya lärarbostäder infördes systemet med statsbidrag, detta bidrag dock begränsat till högst 40 procent av byggnadskostnaderna. Av praktiska skäl maximerade man beloppet i fråga vidare till nyss nämnda 12 000 kronor för folkskollärarbostad och 8 000 kronor för småskollärarbostad. När vi den gången beslutade denna anordning tror jag att ledstjärnan för departementschefen var — vilket jag vill ge mitt erkännande — att det hela skulle förenklas; men jag tror inte det går att i fortsättningen bibehålla dessa fasta belopp, alldenstund byggnadskostnaderna äro mycket olika på olika platser. Och den meningen delas, efter vad jag vet, av många i denna kammare. Förhållandet är ju det, att sedan 1946 ha byggnadskostnaderna stigit — exakt hur mycket vet jag inte. — Statskontoret har räknat med att de stigit med 15 procent, varför verket i fråga föreslagit, att byggnadsbidraget skulle höjas från 12 000 kronor till 14 000 kronor, respektive från 8 000 kronor till 9 500 kronor. Det är självklart att om man skall hålla fast vid den principen att staten skall betala 40 procent måste höjning ske, så att summan kommer att ligga i nivå med vad man ursprungligen avsett. Utskottet har på den föreliggande punkten skrivit mycket positivt, och Kungl. Maj:t har haft samma inställning.

Anledningen till att jag kom med min blanka reservation var vad herr Kyling nyss tog upp, nämligen vad utskottet skrivit med början på s. 130 nederst: »Utskottet vill vidare understryka att sådana merkostnader böra undvikas, vilka föranledas av en strävan från vissa skoldistrikts sida att giva bostäderna en påfallande hög standard.» Principiellt tycker jag, att det är oriktigt att staten eller statliga myndigheter skola försöka dirigera kommunerna i dylika fall. Jag är alldeles säker på att

Byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare.

kommunerna äro lika ekonomiskt förtänksamma som staten i detta fall. Det klagas nu för tiden så mycket på centraldirigering o. s. v., och detta är ett exempel där man vill centraldirigera.

När man i citatets fortsättning talar om golvyta, så har det sin grund i att det i boställsordningen är föreskrivet, att lärarbostaden skall innehålla 90 kvadratmeters golvyta. Jag vet att det någon gång blivit ytterligare några kvadratmeter, men det kan jag inte anse vara något fel. Jag är ingen advokat för folkskollärarna — det vare mig fjärran, ty de sköta sig så bra själva — men om det gäller att bygga åt en lärare, som har några flera barn än vanligt, tycker jag att det är orimligt, att det skall vara förbjudet att hålla honom med en bostad lika stor som en vanlig familjebostad, som staten lämnar bidrag till i andra fall och som får ha en golvyta på 120 kvadratmeter, ja, till och med 140 kvadratmeter. Jag menar sålunda, att det inte finns anledning att säga stopp vid dessa 90 kvadratmeter. Enligt min mening skola lärarna alls inte ha bättre bostäder än andra, men man skall inte heller uttryckligen skriva ut att de skola ha det sämre, ty en lärare kan som sagt ha barn och det är ju det man tar hänsyn till vid bostadsbyggnad. Och varför skulle han då inte kunna få en bostad, som är något större än den vanliga?

Nu kan det ju hända, att vad utskottet skrivit inte kan förplikta till så förfärligt mycket, ty statsbidraget kan inte gärna nekas kommunerna, även om de bygga större än 90 kvadratmeter. Det är här fråga om de pengar, som kommunerna själva släppa till och om vilka staten nu säger, att dem får man inte göra av med. Meningen är tydligen att staten skall dirigera och säga, att så och så mycket pengar få ni göra av med. Men att beloppet är maximerat bör inte få inverka på bostadens storlek, och statsbidrag kan inte förvägras vederbörande, även om golvytan skulle

bli någon eller några kvadratmeter större än den man i andra fall med fullgoda skäl tänkt sig.

Herr talman! Jag har icke något yrkande.

Herr HOLMBERG: Herr talman! Jag har tidigare anfört mina skäl för bifall till motionen på denna punkt, och jag skall be att med hänvisning hertill få yrka bifall till de två sista attsatserna i motionen, nämligen »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till regeringen hemställa om snabbundersökning av byggnadskostnaderna för tjänstebostäder åt lärare som grundval för beräkningen av statsbidraget till tjänstebostäder, samt att i avvaktan härpå statsbidraget höjes till maximum 14 000 kronor för bostad åt ordinarie folkskollärare och 9 500 kronor för bostad åt annan lärare».

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Den fråga som nu diskuteras gäller ju statsbidraget till tjänstebostäder. Reservanterna, herrar Kyling och Onsjö, ha ju här anfört viss kritik mot utskottet för att det icke velat gå med på ändrade grunder. Men utskottet skriver ju följande: »Utskottet får för sin del framhålla, att enligt utskottets mening vissa skäl tala för en höjning av tjänstebostadsbidragen. Med det material, som för närvarande finnes tillgängligt, synes det likväl svårt att bilda sig en bestämd uppfattning om det ökade belopp, som skäligen bör ifrågakomma.» Man måste väl ändå medgiva, att detta är ett uttalande i den riktning som motionärerna förordar.

Men när man lyssnade på de båda föregående talarna, så tycktes ju detta icke vara det för dem väsentliga, utan det som var känsligt från deras sida var uttalandet nederst på s. 130 och överst på s. 131, där utskottet säger: »Utskottet vill vidare understryka» etc. Detta har föranletts av ett uttalande som byggnadsstyrelsen gjort och som refe-

Nomadskolor: Avlöningar.

veras i propositionen. Byggnadsstyrelsen säger, att den ansett sig böra påpeka, att de stora variationer i byggnadskostnaderna, som statistiken uppvisar, kunna tänkas ha sin förklaring främst i skiftande storlek och standard hos byggnaderna. Det torde, säges det vidare, i sammanhanget böra uppmärksammas, att redan skolöverstyrelsens typritningar till folkskolläraryrkestäder upptaga storlekar på upp till 96,5 kvadratmeters nettogolvyta. Det är ju alldeles uppenbart, att om man från den centrala myndigheten skickar ut typritningar, som innebära en ökning av golvytan, så kommer detta att tendera till att öka byggnadskostnaderna. En annan sak, som också påpekats, är att om standarden för dessa bostäder kommer att höjas, så kommer den att skilja sig från andra tjänstebostäders.

Det är detta yttrande som givit utskottet anledning att föreslå sitt uttalande, som är avsett att vara en varning mot att från de centrala myndigheternas sida stimulera till en ökad standard. Det innebär icke — det vill jag särskilt säga till herr Kyling — från utskottets sida någon som helst strävan att arbeta i den riktningen, att man skulle sänka standarden för folkskollärarna under den som är fastställd. Men det är självklart, att folkskollärarna liksom alla andra befattningshavsgrupper få vara nöjda, om deras bostäder i största möjliga utsträckning fylla de anspråk som framgå av boställsordningen och alltså icke gå vare sig över eller under dessa. Det är detta som är skälet till utskottets uttalande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i fråga om såväl kläm som motivering.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall

till motionen II:351, såvitt nu var i fråga; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 235—237.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 238.**Nomadskolor: Avlöningar.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 246, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för nomadskolorna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1950/51, dels ock till förevarande ändamål för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 461 600 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyström m. fl.* (I: 88) och den andra inom andra kammaren av fru *Ericsson* i Luleå *m. fl.* (II: 95), i vilka hemställts, att riksdagen i samband med anvisandet av anslag för avlöningar vid nomadskolorna måtte uttala, att denna personals arbetsvillkor borde regleras i så nära anslutning som möjligt till vad som gällde för annan sådan personal inom statsförvaltningen.

Utskottet hemställde i denna punkt,

I. att riksdagen måtte

a) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för nomadskolorna att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1950/51;

b) till Nomadskolor: Avlöningar för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 461 600 kronor;

II. att motionerna I: 88 och II: 95 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I sin motivering hade utskottet i anledning av det i motionerna I: 88 och II: 95 gjorda yrkandet framhållit önsk-

Nomadskolor: Avlöningar.

vårdheten av att ifrågavarande ekonomipersonals vid nomadskolorna anställningsförhållanden måtte regleras i så nära anslutning som möjligt till vad som gällde för annan motsvarande personal inom statsförvaltningen och att förslag till en dylik reglering så snart förhållandena det medgäve förelades riksdagen.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Svensson* i Grönvik, *Wallentheim* och *Petterson* i Degerfors.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! På denna punkt har jag tillsammans med två andra utskottsledamöter avgivit en blank reservation. Den innebär ingen avvikelse från utskottets förslag i klämman. Men utskottet har på s. 135 gjort ett uttalande, som vi icke ansett vara lämpligt i detta sammanhang. Det är föranlett av motioner som väckts angående avlöningsförhållandena vid nomadskolorna. Jag måste säga, att jag anser det icke vara riktigt och framför allt icke vara klokt, att riksdagen ger avlöningsdirektiv för de förhandlingar, som eventuellt skola föras av myndigheterna. Det är, såvitt jag förstår, första gången som man från riksdagens sida gjort ett så bestämt uttalande som detta i andra stycket på s. 135. Där står nämligen följande: »I anledning av det i nämnda motioner gjorda yrkandet vill utskottet emellertid för sin del framhålla önskvärdheten av att ifrågavarande ekonomipersonals vid nomadskolorna anställningsförhållanden måtte regleras i så nära anslutning som möjligt till vad som gäller för annan motsvarande personal inom statsförvaltningen och att förslag till en dylik reglering så snart förhållandena det medgiva föreläggas riksdagen.»

Här föreligger alltså icke bara ett bestämt direktiv för Kungl. Maj:t, hur

man skall handla, utan också ett bestämt yrkande att få fram förslaget snart.

Jag ömmar mycket för denna personal vid nomadskolorna och hoppas, att det skall kunna bli förbättringar för dem. Men i princip tycker jag, att utskottet icke skall utarbета bestämmelser i lönefrågor. Detta är något som bör ankomma på de förhandlande parterna.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag till kläm men tillika yrka, att i motivering- en det stycke, som börjar med orden »I anledning av» och slutar vid kläm- men, måtte utgå.

Häruti instämde herrar *Wallentheim* och *Petterson* i Degerfors.

Herr SVENSSON i Ljungkile: Herr talman! Statsutskottets ärade avdelningsordförande betygade ju, att han icke i sak hade något emot att ifrågavarande personal finge en ekonomisk ställning motsvarande vad andra jämställda grupper hade. I den motion, som föreligger och som givit anledning till utskottets uttalande, påpekar man, att det blir ofrånkomligt att ekonomipersonalen vid dessa nomadskolor, som ofta ligga tämligen ensligt, får en ställning motsvarande vad man har på andra håll. Med den brist på arbetskraft som föreligger kan det nämligen mycket lätt inträffa, att allt flera av denna personal taga annan anställning. Då komma dessa skolor i en mycket svår belägenhet.

Utskottet har icke velat gå på motionen och bestämt uttala sig för någon anställningsform. Det får prövas av vederbörande organisationer. Vad som här sagts är endast ett önskemål, att denna personals förhållanden måtte regleras på ett rättvist sätt och att förslag därom bör föreläggas riksdagen. Att man skulle behöva åberopa några formella skäl mot att riksdagen gör ett

Understöd för anordnande av folkbildningskurser m. m.

sådant uttalande förstår jag icke. Jag tycker att man över huvud taget agiterar alldeles för mycket för riksdagens maktlöshet i denna kammare.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring i motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Svensson i Grönvik; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkterna 239—306.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 307.

Understöd för anordnande av folkbildningskurser m. m.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr HALLBERG: Herr talman! Jag vet mycket väl, att det icke lönar mödan att tala för bifall till motionerna på denna punkt. Vi ha motionerat om samma sak i fjol och fått avslag den gången också. Jag tycker emellertid att det kan vara motiverat att fästa kammarens uppmärksamhet på vad det gäller, även om jag icke framställer något särskilt yrkande.

Först vill jag ställa en liten fråga närmast till statsutskottets avdelningsordförande herr Svensson i Grönvik. Vilken paragraf i den kungl. kungörelsen stöder sig utskottet på i den formella anmärkning som utskottet gör mot motionen? Det står nämligen i utskottets utlåtande, att frågan gäller icke, såsom i motionens hemställan angivits, anslaget till bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader. Jag vore intresserad av att få en liten upplysning om varifrån statsut-

skottet har fått detta, att icke motionen gäller just den rubriken.

Vad sedan beträffar själva sakfrågan vill jag nämna, att Kopparbergs läns landsting, som det här bland annat är fråga om, hösten 1948 beslöt att anställa en helavlönad folkbildningskonsulent för länet. Man gjorde detta med stöd av författningen, som säger att landsting kan få statsbidrag med 50 procent av avlöningen för en sådan konsulent. Landstinget beslöt att ställa 10 000 kronor till förfogande för avlöning åt en ny konsulent i förhoppning om att kunna få statsbidrag enligt gällande bestämmelser. Men man var för sent ute för att få det bifallet av Folkbildningsförbundet och skolöverstyrelsen för detta budgetår. I år har överstyrelsen tagit upp ett anslag på 10 000 kronor, vari skulle ingå 5 000 kronor för Kopparbergs läns landsting som bidrag till den konsulent som redan anställts där. Men ecklesiastikministern har av ekonomiska skäl ansett sig tvungen att stryka anslaget. Detta har föranlett oss att även i år väcka samma motion.

Detta anslagskrav på 10 000 kronor innefattar också 2 500 kronor till Gotlands läns landsting och 2 500 kronor till Blekinge läns landsting. Sistnämnda landsting omfattar ett mycket litet län och har icke samma resurser som landstinget i det stora Kopparbergs län. På grund därav har Blekinge läns landsting beslutit anställa en halvtidsavlönad bildningskonsulent under förutsättning att landstinget kan få det statsbidrag som enligt författningen kan utgå för sådant ändamål. Men i Kopparbergs län kunna vi säkerligen klara oss i fortsättningen, även om vi i framtiden få avslag på vår framställning om statsbidrag.

Men det är icke som det bör vara, att man på detta sätt i god tro utser en folkbildningskonsulent och sedan står utan statsbidrag, som man åtminstone formellt är berättigad att få.

När jag sagt detta ber jag att få för-

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar och vid studiehjem.

säkra statsrådet Weijne, att det icke bakom denna motion eller i mitt anförande ligger den allra minsta tanke att undervärdera det storartade grepp, som statsrådet Weijne tog åren 1946 och 1947 som stöd åt den frivilliga folkbildningsrörelsen. Jag vill tvärtom säga, att folkbildningsrörelsen i alla former är statsrådet stor tack skyldig för det initiativ och de radikala grepp han tog den gången. Men det hindrar icke att man måste försöka att bevaka vad man tycker vara sin rätt i en sådan här sak.

Herr talman! Jag har intet yrkande, eftersom utskottet är enhälligt för avslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan i punkten bifölls.

Punkterna 308—313.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 314.

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar och vid studiehjem.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 324, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1950/51 till ettvarvt av dessa båda ändamål anvisa ett anslag av 30 000 kronor, innebärande oförändrad medelsanvisning.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Göransson m. fl.* (I: 222) och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.* (II: 247), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte besluta dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående statsbidrag till hemgårdsföreständares lön ävensom angående pensionsrätt och lönetursberäkning för dem dels ock att öka det för budgetåret 1950/51 å åttonde huvudtiteln uppförda anslaget Bidrag till verksamheten vid hemgårdar från 30 000 kronor till 60 000 kronor.

Utskottet hemställde i förevarande punkt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 222 och II: 247, i vad de avsåge anvisande av ökade medel till ifrågavarande ändamål,

a) såsom Bidrag till verksamheten vid hemgårdar för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 30 000 kronor;

b) såsom Bidrag till verksamheten vid studiehjem för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 30 000 kronor;

II. att motionerna I: 222 och II: 247, i vad de avsåge begäran om ovan nämnda utredning, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade vid punkten avgivits av herrar *Mannerskantz, Olsson, Axel Andersson*, förste vice talmannen *Skoglund, Svensson* i Ljungskile, *Bergstrand, Hoppe, Kollberg, Kyling* och *Widén*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 222 och II: 247, i vad de avsåge anvisande av ökade medel för ifrågavarande ändamål,

a) såsom Bidrag till verksamheten vid hemgårdar för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 45 000 kronor;

b) såsom Bidrag till verksamheten vid studiehjem för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 45 000 kronor;

II. (= utskottet).

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr BERGSTRAND: Herr talman! Det finns i vårt land på ett icke så litet antal platser i städer, tätorter och över huvud stadsliknande bebyggelseområden en del föreningar, som gjort till sin uppgift att skapa hem eller i varje fall så hemliknande anläggningar som möjligt för att där bereda samlingspunkter för människorna. I handling ha dessa föreningar, som kalla sig hem-

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar och vid studiehem.

gårdar, effektivt omsatt mycket av det, som vi alla så gärna röra oss med i ord, när vi ge rekommendationer för hur vi skola kunna komma till rätta med en massa sociala missförhållanden, speciellt för de ensamstående människorna och de mer eller mindre hemlösa ungdomarna. Där mottagas för resten inte bara ungdomarna utan alla människor, som äro i behov av råd, stöd och hjälp för att komma till rätta i tillvaron — med undantag av ekonomisk hjälp, ty därtill har man icke möjlighet.

Människorna föras i dessa hemgårdar tillsammans till klubbverksamhet, till cirkelverksamhet, till åhörande av föredrag, till samtal och sällskapligt umgänge sinsemellan o. s. v. Men de få också idka praktisk hobbyverksamhet: träslöjd, målning, matlagning, vävning, handarbete, gymnastik, musik o. s. v. Intet mänskligt är över huvud taget främmande för hemgårdsrörelsens människor, när det gäller att nå det mål som man satt upp: att bygga broar mellan människorna för att hjälpa dem bort från den fysiska och psykiska isoleringens vådor genom att förmedla gemenskap med andra likställda eller olikställda människor med skilda arbetsområden, åsiktsriktningar, livsintressen och levnadsvillkor.

Det är lätt att förstå, att en rikt skiftande och mångförgrenad verksamhet av denna karaktär måste vara ägnad att berika deras tillvaro, som kunna samlas dit, liksom att den är ägnad att både utveckla den enskildes personlighetsliv och att fördjupa känslan av inbördes personlig gemenskap mellan olika grupper i samhället. Det är också lätt att förstå herr Hardy Göransson, när han, med utgång från sin rika erfarenhet, i den motion som han varit med om att väcka i denna fråga säger, att hemgårdsrörelsen nog är en av samhällets allra verksamaste medhjälpare i kampen mot ungdomsbrottslighet, fylleri och annan vanart.

Det finns för närvarande 36 hemgårdar i landet anslutna till Hemgårdarnas riksförbund. Det är sålunda en omfattande rörelse. Men, herr talman, enligt min mening är denna rörelse ändå *icke tillräckligt omfattande*.

Vi förstå alla, att med den målsättning som hemgårdsrörelsen gjort till sin måste mycket stora krav på mångsidighet och i allo personligt höga kvalifikationer ställas på föreståndarna. Som regel har man nog sökt få människor med utbildning från socialinstitut eller liknande. Ledningen måste ju vara kapabel att sätta en sådan standard på verksamheten, att den förmår utöva tillräcklig dragning på människorna, och att detta verkligen i glädjande grad har lyckats, därom finns det många goda vittnesbörd. Jag har här i min hand ett antal verksamhetsredogörelser. Jag skulle kunna peka på den utomordentliga verksamhet som bedrivs vid denna rörelses ursprung och av de flesta andra ouppnådda förebild: Birkagården här i Stockholm, som åtminstone till namnet är välkänd för oss alla. Jag tar emellertid en annan: årsredogörelsen för 1948/49 från hemgården i Gävle, och jag vill exemplifiera vad jag sade om mångsidigheten med att räkna upp något ur densamma. Där hittar jag följande förteckning: kurser i sömnad 168 deltagare i 12 grupper, handarbete 34 deltagare, halmarbeten 14 deltagare, knyppling 17 deltagare, vävning 70 deltagare i 19 grupper, skolkök och hemvård för kvinnliga grupper, matlagningskurs för herrar, träslöjd, målning, modellering, porslinsmålning, gymnastik, engelska i fyra kurser, franska, karaktärs- och livsåskådningsfrågor i föreläsnings- och diskussionscirkel, litteraturscirkel, cirkel om konsten att lyssna till musik. Jag hittar också namnen på olika klubbar. Det finns en s. k. torsdagsklubb, slöjdklubb för pojkar, frimärksklubb, flickklubb, folkdanslag. Man anordnar familjeaftnar, hemvårdsaftnar, föräldrasamkväm o.

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar och vid studiehjem.

s. v. Det torde räcka med vad jag här har anfört.

Jag har också tillgång till en schematiskt sammanställd översikt av den ekonomiska ställningen för ett antal av dessa hemgårdar, 24 stycken, sammanställd på hösten 1949. Årsutgifterna för dem uppgingo till 916 700 kronor. Genom kommunala bidrag täcktes ca 342 000 kronor och på annat sätt ytterligare en del, men en anslagsbrist förefanns på 194 000 kronor. Dessa pengar ha föreningarna måst tigga ihop eller på annat sätt samla in från enskilt håll. Hur svårt det vanligen är att tala i egen sak när det gäller att samla in pengar på detta sätt är lätt att begripa liksom att en inte alls önskvärd begränsning av arbetet pressas fram på grund av de för de enskilda föreningarna mycket tyngande ekonomiska svårigheterna.

Nu kan man emellertid i detta fall rikta den invändningen mot reservationen, att på en samlad miljonbudget betyder den ringa summa som reservationen bjuder ej så mycket. Men situationen är den, att ekonomien varierar för olika föreningar, och det finns hemgårdar, som hotas av nedläggning på grund av att tidens ekonomiska påfrestningar blivit övermäktiga. För dem skulle ett hjälpande bidrag från en central källa kunna bli räddningen.

I motionen talas om bidragshöjning endast till hemgårdsverksamheten. Vi ha emellertid också i landet en grupp s. k. studiehjem med likartad verksamhet som hemgårdarna. Vid tidigare beviljande av anslag ha riksdagen jämställt dessa båda: hemgårdarna och studiehjemen. Det har därför också syntts reservanterna riktigt, att vid en höjning av anslaget med begärda 30 000 kronor i enlighet med motionens yrkande en lika fördelning borde ske mellan hemgårdarna och studiehjemen — alltså en höjning med 15 000 kronor till vardera.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen av herr Mannerskantz m. fl. Jag väddar till kammarerna att här följa reservanterna; både hjärtats och förståndets röst tala i samma riktning och skulle väl kunna få göra sig gällande på en sådan punkt, som dock inte på något sätt leder till några betungande konsekvenser på andra områden.

Herr WALLENTHEIM: Herr talman! Det finns väl ingen som vill göra någon invändning mot herr Bergstrands resonemang angående studiehjemen och hemgårdarnas betydelse. Jag tror vi alla kunna instämma i vad som därvidlag har sagts. Vi stå emellertid i denna liksom i så många andra frågor inför ett avvägningsproblem. Vi måste fråga, vad vi ha råd till i nuvarande ekonomiska läge och, därest vi kunna disponera större anslag för folkbildningsarbetet, om det är just studiehjemen och hemgårdarna, som i första hand böra ifrågakomma. Såvitt jag kan förstå böra de aktuella svårigheter, i vilka åtskilliga av studiehjemen och hemgårdarna helt säkert befinna sig under nuvarande besvärliga förhållanden, kunna övervinnas genom att kommunerna lämna bidrag.

Jag anser att vi inte kunna öka statsutgifterna för ett ändamål som detta, och jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HOPPE: Herr talman! Jag föreställer mig att vi litet var anse, att ungdomsproblemet är ett av vår tids allra allvarligaste problem. För åtskilliga år sedan tillsattes en ungdomsvårdskommitté för att utreda problemet, och den kom fram med en hel del positiva förslag. Mig förefaller det nu ha blivit skrämmande tyst på den punkten. Ungdomsproblemet, ett av vårt folks största problem, tycks ha kommit i skymundan, och det är i så fall myc-

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar och vid studiehjem.

ket beklagligt. Detta beror väl mest därpå, att ett annat problem tränger sig fram i förgrunden, frågan om statsfinanserna. Det vore orättvist att säga att intet göres för ungdomsproblemet — jag erinrar om den stora skolpropositionen vid årets riksdag. När dess förslag så småningom förverkligas, kommer detta med visshet att bli en utomordentligt stor gåva till Sveriges ungdom och att på ett väsentligt sätt bidra till lösningen av detta vår tids kanske allvarligaste problem. Men det dröjer väl ett par årtionden innan det man åsyftar med den nya skolan förverkligas och ungdomen får vad vi vilja att skolreformen skall ge den.

Jag har ett starkt intryck av att man i våra dagar är rätt villrådig om vilka vägar man skall gå för att komma till rätta med ungdomsproblemet. Om man då kan finna institutioner, som arbeta framgångsrikt för att lösa detta problem åtminstone styckvis, synes det mig ligga nära till hands att säga, att dessa institutioners verksamhet bör i största utsträckning stödjas och gynnas av det allmänna och ges de pengar, som behövas för att institutionerna skola få större möjligheter att göra de insatser för lösandet av ungdomsproblemet, som äro så högst nödvändiga.

Jag vet att det är riktigt som herr Bergstrand nyss nämnde, att hemgårdarna och studiehjemen genom sin verksamhet rikta sig åt många olika håll. Jag tänker här på dem framför allt som en sorts ungdomsborgar, som äro till för att gagna, tjäna och hjälpa ungdomen. Det gäller i våra dagar att, framför allt i tätorterna, försöka hjälpa unga människor, som på grund av isolering eller av andra skäl befinna sig i fara. Jag har det livliga intrycket, att det i våra hemgårdar och studiehjem bedrives en fritidssysselsättning av hög kvalitet. Jag är vidare övertygad om att vad som ges ungdomen är ingenting mindre än intressen, som hjälpa till att på olika sätt hålla dem uppe. Inom oli-

ka partier ha vi efterlyst en livligare idédebatt, och jag tror att våra hemgårdar och studiehjem äro härda för en sådan idédebatt.

Det gäller alltså, herr talman, ingenting mindre än att rädda människor, unga människor och det är en den angelägnaste uppgift vi ha.

Det skulle till äventyrs kunna sägas, att vad jag här talar om framför allt är ett storstadsproblem. Jag vill för min del bestrida det med hänvisning till att den ungdom i våra stora städer, som är hemlös, går ensam och är i fara att komma vilse, ej minst är ungdom som från lantlig miljö invandrat till tätorterna. Hemgårdarna äro en gåva inte bara till »infödingarna» i våra tätorter utan också till dem som flytta in dit.

Vi leva i en tid, då många ofta fråga efter vad som är matnyttigt när man skall bevilja anslag. Jag dristar mig att göra det påståendet, att det är en god kapitalplacering att offra pengar för detta ändamål. Om människor räddas och därigenom i framtiden komma att gå in i produktionslivet, tillförs samhället helt säkert god valuta för vad det har lagt ned för detta ändamål.

Herr Bergstrand har redan erinrat om att hem- och studiegårdarna kämpa mot stora ekonomiska svårigheter, och dessa svårigheter medföra bland annat att man, såsom jag tror herr Bergstrand påpekade, på vissa håll är tvingad att ta under överbärande om man kan fortsätta denna för ungdomen utomordentligt betydelsefulla gärning. Man är ock på sina håll förhindrad att utbygga verksamheten så som man skulle önska. Det har berättats mig att en hemgård ständigt måste säga nej till en hel del ungdom, som söker sig dit under fritiden.

Då jag har den bestämda uppfattningen, herr talman, att hemgårdarna kanske ha större förutsättningar än några andra institutioner att räcka en hjälpande hand åt ensamma männi-

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar och vid studiehjem.

skor, sökande människor och människor som äro i fara, vill jag tillstyrka bifall till det förslag, som har upptagits i reservationen. Jag tror visserligen icke att de 30 000 kronor, som i så fall skulle delas ut till hemgårdar och studiehjem — hemgårdarna äro visst 34 till antalet — skulle lösa deras ekonomiska problem, men jag är övertygad om att det skulle ha en god psykologisk verkan och att det skulle kännas som ett värdefullt handtag för dem, som under stora uppoffringar osjälviskt arbeta vid våra hemgårdar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Efter herr Hoppes värtaliga anförande är det kanske en smula besvärligt att se på denna fråga litet lugnare. Jag tror inte att en anslagsökning av den storleksordning som reservanternas förslå skulle ha så överväldigande verkan, och jag är böjd för att tro, att herr Hoppe höll på att bevisa alldeles för mycket när han talade om hemgårdarnas och studiehemmens väckelseuppgifter.

Det har inte förekommit någon meningsskiljaktighet beträffande värdet av dessa institutioners uppgifter, men avdelningen i statsutskottet har här stått inför en av de punkter, där vi, som herr Hoppe sade i ett tidigare anförande här i dag, med svidande hjärta ha nödgats begränsa ett anslag. Jag är övertygad om att ett beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts och utskottets förslag inte skulle få någon sådan psykologisk verkan som herr Hoppe tror. Det innebär på intet sätt ett underskattande av det arbete, som hemgårdarna och studiehemma utföra, utan det är bara fråga om en begränsning av anslaget.

Man kan säga, att 15 000 eller 30 000 kronor i detta sammanhang inte spela någon avgörande roll för statsbudge-

ten, och det är alldeles riktigt, men vi måste ju ha någon gräns. Såsom herr Hoppe tidigare har påpekat, ha vi i avdelningen i största möjliga utsträckning måst begränsa anslagskrav, som gått utöver Kungl. Maj:ts förslag, och under denna begränsning har även det nu ifrågavarande anslagskravet fallit.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr HOPPE (kort genmäle): Herr talman! Det är kanske inte så mycket att invända mot vad herr Svensson i Grönvik erinrade om. När herr Svensson i Grönvik för en stund sedan talade efter statsrådet tycktes han mena — det kanske är litet djärvt tolkat — att statsrådet vore offer för någon sorts personlighetsklyvning och ville både det ena och det andra. Jag har ett intryck att det är på samma sätt med herr Svensson i Grönvik. Om jag tänker på ärendets behandling i avdelningen är jag viss om och tacksam för att herr Svensson i Grönvik är positivt inställd inte bara till gärningen utan också till denna framstöt.

Jag vill, herr talman, passa på tillfället att än en gång understryka, att det ekonomiska problemet självfallet inte finner sin lösning om reservanternas förslag bifalles, men jag tror det skulle få en utomordentligt god psykologisk verkan, som ingen av oss bör underskatta. Det skulle kännas som ett värdefullt handtag och göra det lättare för dem, som bära upp hemgårdarna, att arbeta med frimodighet och offervilja, och det är därför jag så enträget ber om detta anslag.

Fru JOHANSSON i Skövde: Herr talman! Jag är väl medveten om att det ekonomiska läget påbjuder all tänkbar sparsamhet, men jag är också övertygad om att man i vissa fall kan spara så mycket, att utgifterna i stället öka. Genom att man sparar in på ett område kanske man får lägga ut så myc-

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar och vid studiehem.

ket mera på ett annat. Ett exempel på det är sparsamhet med anslag till förebyggande åtgärder.

Just nu skulle jag önska, att det uppträdde en talare här i andra kammaren, som hade förmåga att tala så, att det skulle röra stenar. Jag förmår inte det, men jag kan ändå inte tiga.

Under de senare åren ha vi alltmer börjat allvarligt diskutera ungdomsproblemen, och vi fråga oss vad som skall göras för att förebygga ungdomsbrottslighet av olika slag. Många göra naturligtvis sitt allra bästa för att förebygga, men många gånger stannar det vid att man bara skakar på huvudet och kritiserar och tycker att det är förskräckligt. Vi lägga i våra dagar ut stora summor av statliga medel i omkostnader för att omhändertaga ungdomar i ungdomsvårdsskolor och ungdomsvårdsanstalter av olika slag. Säkerligen komma dessa medel till god användning, men vad som kan göras i förebyggande syfte är av oerhört stor betydelse. Här ha våra ungdomsgårdar, studiehem och hemgårdar en mycket stor uppgift.

När vi här i kammaren rösta för bifall till eller avslag på ett anslagsyrkande, har jag åtminstone för min egen del ofta en känsla av att man inte tillräckligt känner till den institution som anslaget gäller. Jag vet inte, hur väl vi ha satt oss in i vad hemgårdarna ha för uppgift. Jag skulle faktiskt vid detta tillfälle vilja rekommendera riksdagens ledamöter, som eventuellt inte ha besökt hemgårdarna och studiehemmen här i Stockholm, att besöka dessa institutioner. Personalen där är mycket tacksam för att man intresserar sig för deras verksamhet. Vi skulle då inte med fredat samvete kunna gå med på ett lägre anslag, utan vi skulle vilja göra vårt allra bästa för att stödja denna verksamhet.

Man slår inte på stora trumman från studiehemmens och hemgårdarnas sida, när det gäller att tala om vad som görs

och vad man tänker göra. Det är heller inte lätt att genom någon statistik uppvisa, att det och det resultatet har man nått. Men jag är övertygad om att om sådant kunde ske, skulle man kunna visa att ett oändligt stort antal ungdomar blivit räddade just genom att de ha blivit omhändertagna eller fått sin hemvist inom dessa gårdar. På ungdomsgårdarna och i studiehemmen försöker man att fostra ungdomen till ansvarsställande samhällsmedborgare och ge den så långt möjligt moralisk styrka.

Jag är av den uppfattningen att det relativt blygsamma belopp, som här föreslagits i höjning av det av Kungl. Maj:t begärda anslaget, skulle komma till mycket stor användning och bli ett gott stöd i den verksamhet, som dessa gårdar ha sig förelagd. Jag är också övertygad om att det anslag, som beviljas, kommer tillbaka med ränta i form av väluppfostrad, sund och moraliskt stark ungdom. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är framförd av herr Manner-skantz m. fl.

I detta anförande instämde herrar Mosesson och Gustafsson i Borås.

Fröken ELMÉN: Herr talman! Jag ber att få instämma i allt vad som sagts angående hemgårdarna. Jag skulle vilja säga några ord om den rent öppna verksamhet, som hemgårdarna bedriva.

Det är ju så, att samhället undergår en snabb förändring. Det är en ständig förändring inom samhällslivet. Familjen har inte samma centrala ställning i dag som den hade förr, och vidare byta människor arbetsplats undan för undan och flytta från plats till plats. Detta gör att människor inte ha samma förankring varken i arbetet eller i familjelivet som förr. Detta medför svåra konsekvenser framför allt för de ungdomar, som ha svårt att nå kontakt och över huvud taget få den förankring som de behöva.

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande.

Vi ha mycket svåra problem, som fru Johansson i Skövde pekade på, med all den missanpassade ungdom, som vi ständigt ha bekymmer för, och därför betyder den öppna verksamhet, som hemgårdarna ha, oerhört mycket för dessa unga. Där kunna de få gå och komma även om de inte äro anslutna till någon klubb eller annan föreningsverksamhet. När man hör att på vissa hemgårdar ungdomarna kunna vara där ända upp till fem av veckans alla kvällar, förstår man vad det betyder för dessa ungdomar, som annars skulle driva omkring på gatorna och kanske ansluta sig till ligor. Vidare har man hört, att en hel del av hemgårdarna ha fått taga hand om ligor för att få dessa ungdomars aktivitet positivt inställd. Framför allt ställer denna öppna verksamhet mycket stora krav på ledarna och de medhjälpare, som föreståndarna ha. Den ställer oerhörda krav på deras arbetstid. Vidare vill jag peka på att hemgårdarna i sitt ungdomsarbete försöka att knyta an till familjerna. Jag tror som fru Johansson sade, att alltför stor sparsamhet på detta område är dålig ekonomi på grund av de konsekvenser, som den medför för framtiden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i den föredragna punkten dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Herr Hoppe begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote-ringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 314:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes.

Därvid avgåvos 113 ja och 92 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 315.**Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 325, föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 489 000 kronor, innebärande oförändrad medelsanvisning.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmbäck m. fl.* (I:156) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindberg m. fl.* (II:165), i vilka hemställts, att riksdagen ville, utöver vad departementschefen förordad, bevilja till instruktörer för nykterhetsupplysning 22 600 kronor, till främjande av Centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet 6 000 kronor och till allmän utbildningskurs i alkoholfrågan för studie- och ungdomsledare m. fl. 3 600 kronor och sålunda såsom bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande anvisa tillhopa 521 200 kronor.

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande.

Utskottet hemställde i punkten, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 156 och II: 165, såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 489 000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Axel Andersson, Svensson* i Ljungkile, *Bergstrand, Kollberg, Onsjö* och *Widén*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 156 och II: 165, såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 521 200 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **WIKLUND** i Stockholm: Herr talman! Det hade varit frestande att deltaga i den debatt, som nyss fördes angående förebyggande åtgärder på ungdomsvårdens område. Det är emellertid så, att denna fråga kommer upp här i kammaren i ett annat sammanhang i nästa vecka, nämligen med anledning av en motion, och detta var den närmaste anledningen till att jag avstod från att begära ordet. Att jag nu tager till orda beror på att mitt namn återfinnes under en av de motioner, som ha väckts för att få ett ökat anslag till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande.

Av en förteckning på s. 409 i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln framgår, att detta anslag ökat sedan budgetåret 1939/40 med något mer än 100 000 kr. Det låter ju ganska bra. Men denna ökning har till betydande del avsett stöd åt helt nya och i och för sig värdefulla nykterhetsfrämjande initiativ som t. ex. kvinnoföreningarnas samarbetskommitté för nyk-

terhetsfrågor och samarbetskommittén mellan fackföreningsrörelsen och nykterhetsrörelsen. På ett flertal delpunkter, d. v. s. anslagen till de olika nykterhetssällskapen, ha bara relativt små höjningar ifrågakommit, och det viktiga föreläsningsanslaget är t. o. m. avsevärt lägre nominellt och ännu mera reellt än vad det var 1939/40. Då var det nämligen 140 000 kr. och nu är det 125 000 kr., detta trots ökade rese- och portokostnader. Det gäller här en statligt auktoriserad, objektiv upplysningsverksamhet i bl. a. våra vanliga skolor för barn och ungdom, i folkhögskolorna och i militärförläggningarna.

Upplysningens stora betydelse på detta område bruka vi vara eniga om. Här föreligger alltså inte i sak någon principiell meningsskiljaktighet.

Att det inte föreslås någon höjning av nykterhetsanslaget i år kunde man godtaga, om det åt andra organisationer, som liksom nykterhetsorganisationen äro av allmännyttig karaktär, inte heller skulle komma i fråga någon höjning, men anslaget till t. ex. studiecirkelverksamheten föreslås höjt med inte mindre än en halv miljon kr. Vi ha redan bifallit det. Detta anslag är givetvis denna verksamhet väl unt. Jag är själv tidvis verksam som studiecirkelledare, så jag vill på intet sätt medverka till en minskning av detta anslag. I fråga om detta studiecirkelanslag gäller ett slags anslagsstegrande automatism, som verkar så snart studiecirkelverksamheten ökar i omfattning. Jag tycker för min del — jag vet att det är många av kammarens ledamöter som dela den meningen — att något av den ordningen också kunde gälla nykterhetsanslaget, alltså det som går till nykterhetsorganisationerna.

Ett par andra exempel. Bidraget till studieförbunden för deras organisations- och administrationskostnader höjs med 30 000 kr. Trafiksäkerhetsfrämjandet får i år enligt i dag fattat beslut 50 000 kr. mer i anslag trots

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande.

statskontorets avstyrkande och trots en av kommunikationsministern i propositionen uttalad princip, att trafiksäkerhetspropagandan väsentligen bör bestridas med privata eller kommunala medel.

Det finns flera andra exempel på att höjningar av anslag kommit i fråga till organisationer, som äro till samhällsligt gagn. Det har sålunda härvidlag inte skett ett generellt avvisande utan man har i flera fall tillstyrkt ökade anslag till sådana organisationer. Är då nykterhetsrörelsen mindre värdefull ur samhällets synpunkt än t. ex. bildningsrörelsen och trafiksäkerhetsfrämjandet? Den frågan innebär intet förringande av sistnämnda frivilliga rörelsens insatser eller en önskan att minska deras statliga stöd — jag är t. o. m. tacksam på deras vägnar för att här sker en höjning av anslagen. Skolöverstyrelsen har föreslagit en mycket betydande anslagshöjning, eller 331 000 kr., under den punkt vi nu behandla. Det förslaget avvisas emellertid av statsfinansiella skäl helt i statsverkspropositionen. Nykterhetsrörelsen kommer i detta läge med en mycket blygsam motion om en liten ökning av nykterhetsanslaget, fördelad på det sättet, att man vill få 22 600 kr. såsom ökat bidrag till avlöning av instruktörer inom nykterhetsrörelsen, 6 000 kr. till främjande av Centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet och slutligen 3 600 kr. till förstärkning av anslaget till den årligen återkommande utbildningskursen för ungdoms- och studieledare.

Vad gäller instruktörerna anföra motionärerna följande starka motivering. Man hänvisar först till att det här rör sig om tio heltidstjänstgörande instruktörer och två deltidsfunktionärer, och sedan säga motionärerna (citat ur statsutskottets utlåtande): »När statsmakterna första gången beviljade bidrag till instruktörer hos nykterhetsorganisationerna, tänkte man sig, att statsbidraget skulle täcka ungefär halva kostnaden för varje instruktörs

verksamhet. I fråga om instruktörerna hos Sveriges lärares nykterhetsförbund och SSUH utgick man ifrån att kostnaderna väsentligen skulle täckas av statsbidraget, då verksamheten huvudsakligen avser skolor och ifrågavarande organisationer icke ha möjlighet att själva tillskjuta några större belopp. Med hänsyn till de inträdda stegringarna särskilt i fråga om löner, resor och traktamentskostnader torde statsbidraget icke svara mot förstnämnda grunder för bidragen. Kostnaderna för all övrig verksamhet ha självfallet också stigit avsevärt under senare år, och organisationerna tyngas för närvarande av ekonomiska bekymmer. Det är därför önskvärt, att staten lämnar ett något högre bidrag till instruktörerna än vad som motsvarar hälften av kostnaderna.» Sedan föreslår man en höjning och anför, hur en sådan höjning borde fördela sig på de olika posterna.

Vad gäller Centralförbundet för nykterhetsundervisning innebär förslaget, att man bara önskat hälften av vad skolöverstyrelsen på den punkten föreslagit. Den föreslog nämligen 12 000 kr., och motiveringen för en höjning över huvud taget är naturligtvis den ökning av kostnaderna, som har skett här såväl som på alla andra områden.

Slutligen är det utbildningskursen. Där har också en fördyring inträtt vad gäller kostnader för vistelse på den folkhögskola, som det vanligen blir fråga om såsom förlägningsplats för denna kurs. Man anför att det inte är möjligt att hålla denna kurs som man tänker sig den, om man inte kan få ett något ökat bidrag. Det är ett så pass blygsamt belopp som 3 600 kr. man önskar i ökning. Om det inte är möjligt att få denna höjning, blir följden att man måste minska antalet ungdoms- och studieledare såsom deltagare i denna kurs.

Låt mig få anföra ett par synpunkter ytterligare. Den ena är att skatteinkomsterna på alkoholhanteringen ha

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande.

stigit år ifrån år. Enbart på sprit beräknar riksräkenskapsverket för det kommande budgetåret, alltså 1950/51, att inkomsten i skatt skall bli 480 miljoner kronor, d. v. s. en ökning på två år med inte mindre än 9 miljoner kronor. Jag kan för min del inte komma ifrån, att det skulle finnas utrymme för en så blygsam höjning som med 32 200 kronor, som det här enligt motionärernas förslag är fråga om.

Vidare måste upplysningsverksamheten i alkoholfrågan intensifieras, då alkoholskadorna särskilt i form av olyckor och brott av många tecken att döma tyckas öka. Denna ökning av alkoholens sociala skadeverkningar torde till icke ringa del sammanhånga med den sedan länge pågående invandringen till städerna med alla de ogynnsamma övergångsfenomen, spänningar och kriser i den sociala strukturen och i medborgarnas livsföring, som därmed följa. I ett sådant övergångsskede måste man enligt min mening ägna ökad och starkt ökad uppmärksamhet åt den objektiva och slagkraftiga upplysningsverksamhet, för vilken staten bör bära en väsentlig del av ansvaret. De föreliggande motionerna ha också väckts av representanter för skilda partier här i riksdagen.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall närmast till motionen nr 165 i denna kammare, vilket betyder bifall till den reservation, som i statsutskottet avgivits av herr Axel Andersson m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Gavelin, Sandberg, Fröderberg, Hallberg, Widén, Utbult, Lindberg, Johnsson* i Stockholm, *Mosesson, Ahman, Stjärne, Nyberg, Pettersson* i Norregård och *Norup*, fru *Nordgren*, herr *Persson* i Svensköp, fröken *Öberg* och herr *Bark*.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **WEIJNE**: Herr talman!

Det är egentligen fullständigt omöjligt att taga upp en debatt på denna punkt. Jag skulle i likhet med den ärade talaren kunna fortsätta och anföra en hel rad argument inte för ett halvmiljonanslag utan säkerligen för ett miljonanslag. Jag skulle kunna göra det av full övertygelse. Jag skall be att i yttersta korthet få erinra om ett par omständigheter. Min företrädare i ämbetet äskade för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln — jag har tillåtit mig hänvisa till detta tidigare — ett anslag för nykterhetsfrämjande verksamhet på 310 000 kronor. Nu föreslås ett anslag på 489 000 kronor, vilket jämfört därmed innebär en ökning på nästan 60 procent. Riksdagen höjde anslaget något den gången, så att det anslag, som kom att gälla för budgetåret 1945/46, i verkligheten blev något högre.

Den ärade talaren drog en parallell mellan detta anslag och anslaget till studiecirkelarna. Jag kan ju framhålla att det är fullständigt likgiltigt om man höjer detta senare anslag med en halv miljon kronor eller en miljon kronor eller 100 000 kronor. Det kostar precis lika mycket i alla fall, eftersom det är fråga om ett förslagsanslag. Bidrag utgår alltså, om vissa villkor uppfyllas. Det var en glädje för mig att 1947 i motsats till folkbildningssakkunniga kunna föreslå att anslaget skulle bli ett förslagsanslag. Men därav följer också, att det här inte bara gäller något slags automatik, som den ärade talaren sade, utan att det helt enkelt är ett anslag, där det uppförda beloppet grundar sig på en beräkning av hur mycket som kan komma att gå åt.

Den föreliggande situationen är rätt egendomlig. I regeringen är det ju finansministern och respektive departementschef som närmast handlägga budgetärendena. Herr Sköld och jag äro godtemplare båda två sedan barndomen. Ingen kan misstänka oss för att hysa mindre intresse för nykterhetssträvandena än

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande.

den föregående talaren och alla som instämde med honom. Men när man står inför den hårda verkligheten kan man inte ge allt vad man vill ens åt barn som äro en kära. Det är i det läget som vi ha befunnit oss. Jag tycker att vi ha handlat riktigt, ty sitter man i regeringen kan man inte låta sina sympatier åt det ena eller andra hållet, vad man själv tycker och har intresse för, bli vägledande för utmätandet av anslagen. I sådana fall skall man vara objektiv, och med den stränga budgetpolitik, som har förts i år, har säkerligen det riktiga varit att man i detta fall har stannat vid föregående års anslag. Jag tror att kammaren med tämligen stort jämnmod kan godtaga denna ståndpunkt, även om det — jag upprepar det ännu en gång — kan anföras många och varmhjärtade skäl för en uppräknig av anslaget. Men så kan ske även på en hel rad andra punkter, och börjar riksdagen att tänka mera med hjärtat än med hjärnan, misstänker jag att i varje fall skattebetalarna inte komma att bli så särskilt belåtna.

Herr WIKLUND i Stockholm (kort genmäle): Herr talman! Jag vet inte om jag uttryckte mig så illa att vad jag sade kunde missuppfattas. Vad jag faktiskt menade var att anslaget under denna punkt, i varje fall enligt min mening, lämpligen kunde regleras på samma sätt som anslaget till studiecirkelarna, alltså utgå som ett förslagsanslag. Jag uttryckte mig på det sättet, att beträffande studiecirkelarna gäller en »anslagsstegrande automatism». Det är möjligt att det är illa uttryckt. Men jag menade just att man i fråga om detta anslag skulle kunna ordna det på samma sätt som beträffande anslaget till studiecirkelverksamheten. Jag tycker att det finns alla skäl i världen att samhället bär ansvaret för undervisnings- och upplysningsverksamheten för nykterhetens främjande på samma sätt som för bildningsverksamheten.

För övrigt vill jag begagna tillfället att tacka ecklesiastikministern för hans deklaration och hans ådagalagda intresse för dessa ting. Att han hyser ett sådant intresse är ju väl känt förut. Jag vill också gärna ånyo understryka att anslaget under denna punkt har ökat under senare år. Jag tycker emellertid att den höjning, som föreslås i motionen, är så blygsam, att jag inte kan annat än vidhålla mitt yrkande om bifall till densamma.

Herr HAMMAR: Herr talman! Det finns knappast någonting att tillägga utöver de skäl, som anförts av herr Wiklund i Stockholm när det gäller en ökning av anslaget för åtgärder till nykterhetens främjande. Jag tycker att det är ganska ostridiga ting, han här betonat, och det kanske kunde vara onödigt för mig att under sådana förhållanden taga till orda. Men jag vill ändå dra mitt strå till stacken och med några ord ytterligare stryka under, vad herr Wiklund här anförde.

Jag har framför mig ett yttrande till skolöverstyrelsen, avgivet av konsulenten för nykterhetsundervisningen, i vilket denne påpekar, att de olika nykterhetsorganisationerna under de senaste åren bara ha erhållit obetydligt ökade statsanslag, detta trots penningvärdets fall, som medfört att alla omkostnader betydligt ökats. Han betonar särskilt att fördyringen av tåg- och bilresor i hög grad försvårat hållandet av kurser och konferenser, anordnandet av instruktionsresor o. s. v. Vidare understryker han, att nykterhetsarbetet visserligen är ett ideellt arbete och att alla som äro verksamma på detta område också äro beredda till personliga uppoffringar, men han framhåller också, att det väl knappast är lämpligt att alltför mycket draga växlar på detta förhållande. Skolöverstyrelsen har också beaktat konsulentens yttrande. Den vill för sin del instämma i och understryka riktighe-

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande.

ten av de däri framförda synpunkterna och livligt vitsorda nödvändigheten av att nykterhetsrörelsen för utförandet av sin samhällsgagnande insats utrustas med tillräckliga resurser genom kraftigt stöd från det allmännas sida. Vidare säger skolöverstyrelsen, att försök ha gjorts att uppskatta storleken av medlemmarnas direkta ekonomiska bidrag, varvid beräknats, att dessa uppgå till ungefär tio gånger det statliga anslaget. Detta är någonting som skulle kunna gälla även beträffande instruktörerna för nykterhetsupplysning.

När det gäller anslaget till Centralförbundet för nykterhetsundervisning är det ju uppenbart för alla, att CFN som en centralpunkt för nykterhetsarbetet i Sverige har en mycket stor och ansvarsfull uppgift att fylla, och den gör det också på ett mycket förtjänstfullt sätt. Hade nu förbundet, betonar skolöverstyrelsen, tillräckligt med medel, skulle det dock ytterligare kunna utvidga och intensifiera sin verksamhet. En hel rad av motiv och argument för ett höjt anslag andragas i denna skolöverstyrelsens skrivelse, och jag tycker att det är mycket svårt för oss i riksdagen att gå förbi densamma utan att besinna dess verkliga betydelse och slagkraft.

Herr talman! Med stöd av vad jag här andragit och av de yttranden, som tidigare ha hållits i denna fråga, tillåter jag mig att yrka bifall till den vid denna punkt knutna reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Herr LINDBERG: Herr talman! Statsrådets anförande gav mig anledning fundera över om jag missuppfattat hela det problem som vi här resonera om. Statsrådet sade att man inte kunde påstå att vare sig han eller finansministern hade några antipatier gentemot de organisationer, som bedriva den här ifrågavarande verksamheten. Jag tror dock att även om de båda statsråden

inte varit godtemplare, skulle ingen ha kommit på idén att säga att en vägran att följa kravet på anslagshöjning berodde på att statsråden hade antipati mot själva de organisationer som bedriva verksamheten. Saken ligger väl inte alls så till. Frågan är ju den hur man skall få bästa möjliga resultat av den verksamhet, som på detta område bedrives och som har bedrivits under en rad av år. Och man kan naturligtvis inte få bästa möjliga effekt med mindre man har penningmedel att röra sig med. Det är just här man har själva sakfrågan.

Här är till stor del fråga om en förebyggande verksamhet mot alkoholens skadeverkningar bland människorna, och man är helt enkelt tvungen att se till att få högsta möjliga effektivitet. Det får man inte om man håller de organisationer och institutioner, som äro till för att sköta dessa saker, på svältkost. I tidigare sammanhang har jag påpekat, hurusom man inte kan få full effektivitet vid de erkända alkoholistanstalterna, därför att de sakna medel. Det är på samma sätt här. Här skall man bedriva kursverksamhet för att utbilda personer, som skola kunna taga hand om verksamheten. Om denna utbildning blir undermålig, blir också den utbildade personens verksamhet åtminstone under de första åren undermålig. Man frågar sig om staten verkligen är betjänt med en sådan ordning.

Om man ser frågan från dessa synpunkter, tror jag man kommit problemets kärna bra mycket närmare och att det blir bra mycket lättare att anslå de medel som behövas. Nu kan det sägas, såvitt angår kursverksamheten, att det går för sig att under ett eller ett par år minska antalet elever. Det är klart att det går att göra det, men får man då tillräckligt antal personer som ägna sig åt verksamheten? Om det är absolut tvunget, går det naturligtvis för någon kortare tid att förfara på det sättet. Men det går inte i längden. Det

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande.

kan heller inte vara någon mening med att behålla samma undervisningsvolym med ett mindre anslag, ty då blir ju själva verksamheten förfuskad och man får inte heller den effektivitet som man vill ha.

Jag skall med dessa ord, herr talman, be att få yrka bifall till motionen II: 165 och reservationen.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Jag vet att herr talmannen gärna vill avsluta denna debatt före middagsrasten, och jag skall därför bara säga några ord på denna punkt.

Jag vill först betyga för kammarens ledamöter, att anledningen till att utskottet avstyrkt denna motion med en ganska kortfattad motivering inte är någon bristande förståelse för den fråga det gäller. Det är inte okunnighet eller bristande intresse för kursverksamheten, som varit skäl till denna korthet i motiveringen. Skälet är att man inom avdelningen icke tog upp någon allvarlig diskussion på denna punkt. Man ansåg med hänsyn till de ekonomiska principer, som vi kommit överens om att följa, att det inte förelåg någon möjlighet att få majoritet inom avdelningen för bifall till motionerna. Därför blev det inte någon egentlig diskussion i avdelningen, och därför skrevs det också på det sätt som skett. Jag ber att få betyga att detta icke innebär något underkännande av värdet av undervisningen och upplysningsverksamheten till nykterhetens främjande.

Jag går för min del på Kungl. Maj:ts förslag och därmed även på utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Utskottets talesman tycktes vara litet ångerköpt för att denna motion avfärdats på tre rader, och han tycktes vilja välla över skulden därför på dem som inom utskottet förordade

motionen. Men motionen låg ju på bordet, och det blev ganska snart klart att det skulle bli en reservation.

Låt mig bara säga ett enda ord. Om nykterhetslagstiftningen i detta land skall läggas om, så måste ju tyngdpunkten i större utsträckning komma att läggas på upplysning och uppfostran. Då måste det anslås medel i oerhört mycket högre grad än nu är fallet. Det är ingen fördel med att verksamheten utvecklas språngvis. Det är bättre att taga vara på det som finns och utveckla det åtminstone någorlunda.

Jag ber att få yrka bifall till motionen och reservationen i detta ärende.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wiklund i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 315:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wiklund i Stockholm begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verk-

ställdes. Därvid avgåvos 106 ja och 87 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta

handläggningen av förevarande utlåtande ävensom av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 5.23 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 19 april.

Kl. 7.30 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel.

(Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde, att handläggningen av statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1950/51 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner nu komme att fortsättas.

Punkten 316.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 317.

Folkliga musikskolan i Arvika: Understöd.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 327, föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 25 000 kronor, innebärande oförändrad medelsanvisning.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Werner m. fl.* (I: 90) och den andra inom andra kammaren av herr *Spångberg m. fl.* (II: 94), i vilka hemställts, att Folkliga musikskolan måtte beviljas ett till 40 000 kronor förhöjt statsbidrag till verksamheten under arbetsåret 1950/51.

Utskottet hemställde i denna punkt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 90 och II: 94, till Folkliga musikskolan i Arvika: Understöd för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

Reservation utan angivet yrkande hade vid punkten avgivits av herr *Ståhl*.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr STÅHL: Herr talman! Den blanka reservation, som jag antecknat vid denna punkt, har bl. a. haft till syfte att ge mig tillfälle att här i kammaren försöka undanröja den villvarelsen, att understödet till Folkliga musikskolan i Arvika skulle vara ett speciellt värmländskt lokalt intresse. Visserligen ha ett stort antal värmlänningar underskrivit den föreliggande motionen, II: 94, men detta ha även ganska många riks-

Folkliga musikskolan i Arvika: Understöd.

dagsmän från andra landsdelar gjort, dess bättre också inflytelserika och kulturellt mycket intresserade ledamöter av riksdagen.

Om någon behöver ytterligare bevis för att det här icke gäller ett lokalt intresse, så vill jag hänvisa till 1944 års folkbildningsutredning, som bl. a. också har sysslat med den sida av folkbildningen, som tar sikte på musiklivet. Denna utredning har givit Folkliga musikskolan i Arvika ett mycket högt betyg och sagt att verksamheten därstädes är en sida av folkbildningsverksamheten, som är lika omistlig som någon annan. Jag skulle kunna ta fram ännu ett vittne, som f. ö. också omnämnes i den i ärendet väckta motionen, nämligen fil. dr Tage Lindbom. Han har i sitt arbete Arbetarrörelsen och kulturen skrivit: »Gå vi över till musiken äro vi inne på de verkligt stora försummelsernas område, försummelser över hela linjen.»

Jag skall inte här ingå på någon historik över Folkliga musikskolans verksamhet, utan jag skall fatta mig mycket kort. Jag konstaterar endast att den tillkom på initiativ av en eldsjäl, en förutseende man, som bättre än någon annan på sin tid förstod vilket bildningsvärde musiken har. Han startade skolan och arbetade där i många år under mycket svåra förhållanden. Så småningom vann han gehör för skolan. Folkbildningsutredningen har i så hög grad behjärtat detta arbete, som bedrives vid skolan, att utredningen i sitt betänkande år 1947 föreslog att statsanslaget i varje fall borde uppgå till 60 000 kronor. För närvarande utgår ett statsbidrag på 25 000 kronor, vilket t. o. m. skolöverstyrelsen har ansett vara för litet. Skolöverstyrelsen har i sitt yttrande föreslagit ett till 45 300 kronor nedprutat anslag.

Det ligger nu till så, att lärarlönerna vid musikskolan höjts till en åtminstone skälig nivå. De ha sannerligen inte varit skäliga tidigare. Tjänsterna äro nu också pensionsreglerade. Vidare ha ar-

betsförhållandena förbättrats. Detta har medfört ganska betydande utgiftsökningar. Om skolan därför skall kunna fortsätta sitt arbete och inte lamslås i sin verksamhet, innan Kungl. Maj:t har tagit ställning till folkbildningsutredningens betänkande, är det nödvändigt — ja, det är helt enkelt ett livsvillkor — att skolan, i enlighet med motionärernas förslag, kommer i åtnjutande av det mycket rimliga statsbidrag, som här är föreslaget, nämligen 40 000 kronor.

Såsom framgår av de redogörelser och kataloger, som skolan varje år utger, borde det vara ett intresse även för kammarledamöter från andra län att trygga Folkliga musikskolans existens. Jag har här i min hand en redogörelse för verksamhetsåret 1948—49, av vilken man ser, att av de 46 elever, som under denna tid erhöilo musikutbildning vid skolan, endast 12 voro från Värmlands län, medan återstående 34 kommo från olika delar av landet. Jag kan ta ett litet stickprov. Från Uppsala län kommo 5 elever, från Gävleborgs län 4, från Västernorrlands län 2, från Kopparbergs län 3 och från Kronobergs län — herr Svenssons i Grönvik eget län — likaledes 3 elever. Jag hoppas, att det förhållandet att herr Svenssons i Grönvik eget län var representerat av 3 intresserade elever vid Folkliga musikskolan skall göra honom försonligt stämd, när det gäller att bevilja detta högre anslag.

Det är verkligen en behjärtansvärd sak, och det kan diskuteras, om det är rimligt att staten skall undanhålla det för skolans verksamhet absolut nödvändiga bidraget — en verksamhet till gagn för hela landet — och övervältra kostnaderna för skolans drift på landstinget i det län, där skolan är belägen. Detta blir nämligen konsekvensen, därest riksdagen nu vägrar sin medverkan till det högre anslaget.

Innan jag slutar vill jag också gärna säga, att vi naturligtvis äro tacksamma

Folkliga musikskolan i Arvika: Understöd.

för den mycket välvilliga skrivning, som utskottet på avdelningens förslag har gjort vid denna punkt. Jag skall heller inte på något sätt förringa värdet av densamma. Men å andra sidan kan en institution inte leva på en välvillig skrivning och ett löfte att det finns utsikter för att skolan någon gång i framtiden, när Kungl. Maj:t har tagit ställning till folkbildningsutredningens betänkande, skall erhålla ett så stort bidrag, att den kan existera. Det gäller livet för Folkliga musikskolan redan från och med nästa budgetår.

Jag konstaterar till slut, att det här inte bara är fråga om ett ömmande fall, utan att det också gäller för svensk folklig kultur så väsentliga värden, att man inte borde vädja förgäves om gehör för det föreliggande förslaget om en höjning av anslaget med 15 000 kronor.

Herr talman! Jag ber att på denna punkt få yrka bifall till den i ämnet väckta motionen.

I detta yttrande instämde herrar *Edberg* och *Hammar*.

Herr **SVENSSON** i Grönvik: Herr talman! Föreliggande fråga har vid flera olika tillfällen förut varit uppe till debatt i kammaren. När vi behandlade den inom avdelningen, fanns där också en representant från Värmlands län närvarande. Han hade då att ta ställning till huruvida han skulle medverka till en så fördelaktig skrivning som möjligt eller om han skulle riskera en strävarare skrivning genom att yrka bifall till den föreliggande motionen. Han valde den förra vägen, och jag undrar om inte det var det klokaste, sett ur synpunkten av den framgång, som frågan kan få i fortsättningen.

Utskottet har i sin skrivning erkänt, att verksamheten vid Folkliga musikskolan är av stor betydelse och att skolan är förtjänt av ekonomiskt stöd från det allmännas sida. Detta är ju ett

skrivsätt, som jag tycker att i varje fall motionärerna borde kunna ge ett erkännande åt.

Som frågan nu ligger till och med hänsyn till den inställning, som avdelningen och utskottet ha haft till densamma, förefaller det mig som om det inte skulle finnas någon anledning att här ta upp en längre debatt. Jag nöjer mig därför med det sagda och ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **SPÅNGBERG**: Herr talman! Herr Svensson i Grönvik anförde, att motionärerna borde kunna kosta på sig ett erkännande för den välvilliga skrivning, som utskottet har gjort. För all del, det kunna vi göra. Jag tyckte mig också höra att herr Ståhl gjorde det, och även jag är villig att med tacksamhet notera de erkännssamma uttalanden som gjorts beträffande skolans betydelse och kulturella värde. Jag noterar också utskottets påpekande att detta värde givetvis ger skolan en ställning, som gör den förtjänt av ett tillräckligt ekonomiskt stöd från det allmännas sida.

Samtidigt ber jag att få understryka vad utskottet framhållit om önskvärdheten — jag riktar mig därvid till ecklesiastikministern — av att denna fråga snarast tas under omprövning. Detta är verkligen på tiden. Folkliga musikskolan har en sådan ställning, att det är alldeles nödvändigt att en omprövning snarast kommer till stånd.

Sedan skilja sig emellertid herr Svenssons i Grönvik och våra åsikter. Efter det att utskottet framfört sitt erkännande av skolan anför man två skäl till att vår motion bör avslås. Det ena skälet är det oklara läge, vari Folkliga musikskolan för närvarande befinner sig, det andra är det rådande statsfinanssiella läget. Det är sant att skolan befinner sig i ett synnerligen oklart läge. Men säg mig, är det inte just detta oklara läge som motiverar den lilla anslagshöjning, som vi motionärer ha föreslagit?

Folkliga musikskolan i Arvika: Understöd.

Jag vill understryka vad herr Ståhl sade om att skolans verksamhet inte är något speciellt lokalt intresse eller något landstingsintresse utan ett riksintrasse. Att landstinget och kommunen ha intresserat sig för skolan och hjälpt den att bedriva sin verksamhet är riktigt. Anslagen från landstinget och från Arvika stad ha femdubblats under den senaste sexårsperioden, samtidigt som statsanslaget endast har fördubblats. Det är ett riksintrasse att Folkliga musikskolan ges möjlighet att bedriva sin verksamhet. Skolan tillkom på frivillig väg för något mer än 25 år sedan och förfogar över mycket goda lokaler och utmärkta lärarkrafter. Som påpekats här tar den emot elever från hela landet. Den är också den enda skola i Sverige, som utbildar instruktörer för den folkliga musikkirkeverksamheten. Jag tror inte att någon i denna kammar skulle vilja ta på sitt ansvar att medverka till att Folkliga musikskolan tvingas nedlägga sin verksamhet.

När 1944 års folkbildningsutredning tog upp frågan om Folkliga musikskolan till behandling, gjorde den det med den tanken, att skolan skulle införlivas i en folkmusikskola, omfattande hela landet, och föreslog att Folkliga musikskolan i avvaktan härpå skulle beviljas ett årligt anslag på 60 000 kronor. Riksdagen har sedan, som vi veta, skurit ned den summan till 25 000 kronor. Samtidigt ha statsmakterna föreskrivit hur skolan skall skötas. Den måste följa de reglementen och föreskrifter, som ha utfärdats av Kungl. Maj:t. I dessa bestämmelser sägs det bl. a., att Kungl. Maj:t tillsammans med Musikaliska akademien skall utse en ledamot i skolans styrelse. Vidare heter det, att undervisningen skall pågå minst 20 veckor om året, fördelade på en höst- och en vårtermin, och bedrivs enligt den plan, som skolöverstyrelsen efter samråd med Musikaliska akademien fastställer. Skolan står under tillsyn av en av Musikaliska akademien förordnad

inspektör och skall sända in sina årsredogörelser till ecklesiastikdepartementet, skolöverstyrelsen och Musikaliska akademien. Till slut är skolan också underkastad granskning av riksdagens revisorer.

Det är sålunda mycket bestämda krav, som statsmakterna ha ställt på Folkliga musikskolan, och dessa krav borde förpliktiga staten att anslå de medel, som skolan nödvändigtvis behöver för att kunna bedriva sin verksamhet.

Folkbildningsutredningen har beräknat att skolan behöver 60 000 kronor om året, men skolöverstyrelsen har för innevarande år stannat vid 45 300 kronor, och statsrådet vill inte ge mer än 25 000 kronor. Styrelsen för skolan har därför gjort en omräkning av det uppgjorda statförslaget och därvid försökt att på alla sätt pressa upp inkomsterna, bl. a. genom att höja elevavgifterna. Det är ganska orimligt att man på Folkliga musikskolan skall vara tvungen att gå den vägen, samtidigt som folkhögskolornas elever icke erlägga någon avgift. Vidare har man försökt pressa ned utgifterna genom att anslå så litet som möjligt till underhållskostnader. Styrelsen anför i sitt förslag, att man är medveten om svårigheterna att över huvud taget kunna hålla sig inom ramen för denna synnerligen hårt pressade stat, i vilken man har lyckats komma ner till ett anslagsbehov från staten på 40 000 kronor, d. v. s. 15 000 kronor mer än vad ecklesiastikministern har gått med på. Det är dessa 15 000 kronor vi ha motionerat om.

Det är ingen tvekan om att dessa 40 000 kronor på något sätt måste anskaffas, om skolan skall kunna bedriva sin verksamhet. Lärarna ha tidigare varit mycket dåligt betalade men ha nu fått sina löner reglerade. De kunna därför nu sägas vara skäligt avlönade. Men om man inte kan anskaffa de erforderliga medlen, vet jag inte hur man

Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco.

skall kunna bedriva verksamheten. Skall man övertala lärarna att i fortsättningen avstå från en stor del av sina löner? Det lär väl knappast gå. Eller skall man titta ihop de 15 000 kronor, som skolan måste ha? Det har tidigare tigts så mycket till Folkliga musikskolan, att det inte är så lätt att titta ihop ännu mera. Det kan knappast heller vara värdigt att låta denna kulturhård på musikens område föra gårdsmusikantens osäkra tillvaro. Jag vädjar därför än en gång till ecklesiastikministern att han snarast tar upp frågan om Folkliga musikskolans ställning till omprövning.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den i ämnet väckta motionen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Spångberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 317:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för

ja-propositionen Herr Spångberg begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 119 ja och 63 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 318—365.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 366.

Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 377, framlagda förslag, hemställde utskottet i förevarande punkt 366, att riksdagen måtte till Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 1 020 000 kronor.

Reservation utan angivet yrkande hade vid punkten avgivits av herrar *Mannerskantz, Svensson* i Grönvik och *Onsjö*.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Vid denna punkt, som avser kostnaderna för Sveriges medlemskap i Unesco, föreligger en blank reservation.

Redan under remissdebatten påtalade jag de stora kostnader, som Sverige åsamkas på grund av medlemskapet i de internationella organisationer, som vi äro anslutna till. Hela summan av dessa medlemsavgifter uppgår till mer än 10 miljoner kronor. För Sveriges medlemskap i Unesco har man här begärt ett anslag på 1 020 000 kronor. Min uppfattning är att medlemskapet i Unesco inte alls medför sådana fördelar för vårt land, att vi få valuta för pengarna. Jag anser det därför vara lämpligt att vi nu säga ifrån, att vi inte vilja vara med om det slöseri med pengar, som

Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco.

medlemskapet i de internationella organisationerna medför.

Sverige har i dessa organisationer belastats synnerligen kraftigt, jämfört med vad fallet är med övriga, likvärdiga nationer, och det böra vi reagera emot genom att säga ifrån, att vi inte vilja vara med om att bevilja ifrågavarande anslag.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka avslag på det föreliggande förslaget att anslå 1 020 000 kronor för Sveriges medlemskap i Unesco.

Herr ONSJÖ: Herr talman! Jag har vid denna punkt fogat en blank reservation. Jag vill erinra om att när denna fråga behandlades förra året, då det gällde att för första gången besluta om ett stort belopp, hade jag i motion yrkat avslag på det föreliggande förslaget om anslutning till Unesco. Jag ansåg nämligen, att medlemskapet skulle komma att medföra kostnader, som icke stodo i proportion till den nytta vi kunde ha av att vara anslutna dit.

Under behandlingen av åttonde huvudtiteln ha många ledamöter fått tala varmhjärtat för ett anslag på 15 000 kronor, som skulle gå till ett ändamål, vilket alla anse vara mycket behjärtansvärt. Skola vi då utan vidare här bevilja ett miljonanslag utan att ens tänka på vilken valuta vi få för pengarna?

Orsaken till att jag undertecknat denna blanka reservation är att jag velat markera, att jag inte ändrat åsikt sedan förra året. Jag anser tvärtom att det har visat sig att jag den gången hade rätt. Men jag vill samtidigt säga, att när vi nu en gång blivit medlemmar i Unesco, har jag för min del inte vågat vara med om att yrka avslag. Det hade endast varit en demonstration.

Herr talman! Jag har endast velat säga dessa få ord.

Herr WALLENTHEIM: Herr talman! Man kan ju alltid diskutera värdet av

det internationella samarbete som i olika former förekommer. Å andra sidan tror jag emellertid, att det skulle vara olyckligt, om vi, efter att i fjol ha fattat beslut om Sveriges deltagande i denna internationella organisation, med nuvarande högst begränsade erfarenheter skulle draga oss undan. Vi ha ännu inte några möjligheter att bedöma vilket värde Unesco kan ha för oss. Jag tror att när denna organisation fått tid på sig att finna de lämpligaste riktlinjerna för sina arbetsformer, skola vi även på detta område utvinna något av värde.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr EDENMAN: Herr talman! Det är ganska naturligt, att man i kammaren ställer sig frågan, om Sverige får utbyte av den miljon kronor, som vårt medlemskap i Unesco kommer att kosta. Emellertid vill jag som medlem av den svenska Unescokommittén säga, att om vi i dag mot all förmodan inte skulle bevilja detta anslag, skulle det innebära, att Sverige som den enda av de västerländska kulturnationerna ställde sig utanför det internationella samarbetet. Jag behöver här inte understryka att vi samtliga — jag tror att det gäller samtliga — voro ytterst tveksamma, när det gällde denna anslutning. Vi uppsköt ju också anslutningen ett par år, och Sverige blev den sista av de västeuropeiska nationerna som blev medlem av Unesco. När regeringen förra året framlade propositionen om anslutning, skedde det därför att det kulturellt internationella samarbetet krävde Sveriges anslutning. Det framfördes från en rad olika organisationers sida, från enskilda vetenskapsmän osv., att man var allvarligt hindrad i det internationella kulturarbetet på grund av att vi inte voro medlemmar i organisationen. Unesco är inte heller en amerikansk-västeuropeisk organisation. Den omfattar hela världen, även medlemmar

Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco.

av det s. k. östblocket, Polen, Tjeckoslovakien och Ungern.

Jag vill, herr talman, bara på några punkter inte redovisa — det kan jag inte göra på några minuter — men nämna några av de områden, där vi ha haft direkt utbyte av medlemskapet i Unesco. För det första ha flera svenskar tack vare Unesco kommit in i internationellt kulturellt samarbete. Jag nämner här — tar ur minnet — professorerna Segerstedt och Tegen. Båda ha fått stora, betydelsefulla uppdrag inom Unesco. Jag vill för det andra peka på de kurser, som ordnas för lärare, varvid ett ganska aktivt utbyte och en medverkan skett även från svensk sida. Är det inte för övrigt ganska orimligt, herr talman, att människor, som över huvud taget tro på freden, som tro att vi ha en fredsperiod framför oss, inte vilja medverka i detta samarbete? Dessa kurser för lärare tror jag äro ytterst värdefulla. Det är ett arbete i fredens tjänst, som man inte skall undervärdera. Unesco har en rad publikationer, i vilka svenskt kulturliv och svensk kultur över huvud taget presenteras, vilket också är värdefullt och torde böra påpekas i detta sammanhang.

Emellertid är det framför allt två områden, där vi ha stor nytta av detta samarbete, nämligen de naturvetenskapliga och tekniska områdena. Ett avståndstagande från Unesco skulle i många fall innebära, att svenska tekniker, svenska läkare och svenska naturvetenskapsmän inte skulle ha de möjligheter till internationella kontakter som i vår tid äro oundgängligen nödvändiga. Det finns en rad internationella sammanslutningar — internationaler — eller vad man nu vill kalla dem, som finansieras i mycket hög grad med Unescopengar. På den vägen får också Sverige ett direkt utbyte av sin medverkan i organisationen.

Det är visserligen riktigt, herr Rubbestad, att vi kanske inte få utbyte motsvarande de pengar vi lägga ned. Det

är riktigt, att det finns andra — uttrycket är farligt att ta i sin mun — »kulturellt» inte lika långt komna nationer som vår som få ett större utbyte av sin ekonomiska insats. Men är inte detta riktigt? Är det inte riktigt, att vi med vår i många avseenden privilegierade ställning medverka i detta internationella kulturella samarbete? I en bulletin från svenska Unescokommittén sades bl. a., att »bättre lottade nationer ställa sina resurser på undervisningens, vetenskapens och kulturens område till förfogande för nationer som kommit på efterkälken och inte hunnit med i utvecklingen. Det är ett i bästa mening uppbyggande arbete i fredens tjänst». Det är med dessa allmänna motiveringar, som man måste se den svenska anslutningen till Unesco. Det finns inte möjlighet att göra någon kompromiss. Det går inte att pruta på detta miljonanslag. Det är fastställt av Förenta Nationerna. Kvoten i Unesco är densamma som gäller för medlemskapet i Förenta Nationerna. Men alldenstund det är fler medlemsstater i Förenta Nationerna än i Unesco, blir för Sveriges del avgiften i Unesco något högre än i Förenta Nationerna. Men den konsekvensen få vi ta. Något alternativ finns inte, såvida man inte vill göra rent bord och lämna organisationen, och det tror jag inte heller herr Rubbestad innerst inne vill vara med om.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr HÆGGBLUM: Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse på doktor Edenmans redogörelse för den nytta vi haft av Unesco. Jag var speciellt intresserad av vad han sade om de naturvetenskapliga forskningarna. Jag var det av den anledningen, att jag genom en del kontakter fått rätt avvikande besked. Man hade hoppats, att Unesco skulle bli någon sorts central för vetenskapsmännen, genom vilken skulle kun-

Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco.

na samlas in uppgifter om vilka vetenskapliga forskningar, som bedrivits vid olika institutioner ute i världen, så att inte svenska vetenskapsmän i ovetenhet skulle kasta sig på dylika forskningar. Men det påstås med bestämdhet att inte ens den registreringen, den enkla hjälpen, har Unesco lyckats åstadkomma.

Vidare vill jag fråga herr Edenman, om det inte är litet överdrivet att säga, att vi, därest vi inte tillhörde Unesco, skulle ställa oss helt och hållet isolerade ifrån samarbete med den internationella vetenskapen. Ha inte, sedan Unesco kom till, här i Sverige hållits internationella kongresser inom olika vetenskapsgrenar, och ha inte svenska vetenskapsmän varit ute på internationella kongresser, som ordnats utanför Unescos regi? Svenska vetenskapsmän ha ju möjlighet att komma ut till Amerika och England osv. med de kontakter som sedan gammalt funnits mellan vårt lands vetenskap och de andra ländernas. Är det inte överdrivet att påstå, att över huvud taget allt som nu sker i fråga om internationellt kulturellt samarbete skall ske över Unesco, och att vi alltså få allt detta för det anslag av 1 020 000 kronor som det här är fråga om? Jag är för min del rätt övertygad om att vi för dagen i varje fall inte ha valuta för de pengar som medlemskapet i Unesco fordrar av oss.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Det som herr Hægglblom sade hade jag närmast tänkt säga. När herr Wallentheim begärde ordet, väntade jag mig, att han skulle nämna några fördelar som han kunde påvisa att vi fått genom vår anslutning till Unesco. Han kunde inte göra det. Herr Edenman däremot försökte prestera en del. Jag förstår honom mycket väl. Han är ju ledamot eller representant i denna internationella organisation, och vi veta ju alla, att det är lockande för litet var att komma med

i sådana organisationer. De som gjort det försvara naturligtvis dessa så mycket de kunna. Det är det som är det farliga med vår anslutning, att framstående män här i riksdagen på ett eller annat sätt få vara med och ha trevligt, få göra utflykter än hit och än dit. Naturligtvis komma dessa män att göra gällande, att det är livsviktigt för vårt land att vara med i organisationerna, åtminstone så länge de själva få vara med. Det förstår jag mycket väl.

Med anledning av herr Edenmans upplysning, att två svenska professorer fått stora uppdrag i Unesco, vill jag säga, att vi ha nog med uppgifter åt professorerna här i landet utan att de behöva få uppgifter också från Unesco. Herr Edenman sade vidare, att många publikationer utges av Unesco. Ja, men nog finns det tillräckligt med publikationer både på det ena och det andra området, och inte behöva vi kasta ut 1 020 000 kronor för publikationer som flertalet människor ändå inte taga del av.

Vad beträffar påståendet att läkarna skulle sakna kontakter med främmande länder, därest vi inte äro anslutna till Unesco, vill jag bara påvisa, att våra läkare och vetenskapsmän haft kontakter med utlandet i många tiotal år innan Unesco startade. Jag tror, att dessa kontakter ha varit minst lika fruktbringande som de vilka nu förmedlas genom Unesco.

Det utbyte, som vi få av Unesco, anser jag inte vara värt det stora belopp, som det här är fråga om, utan jag tycker tvärtom att det är slöseri av riksdagen att bevilja sådana stora summor.

Vad sedan angår talet om att vi skulle känna oss mindervärdiga, om vi inte få vara med dessa stora kulturstater och dirigera, vill jag säga, att vi få tänka på att Sverige är ett litet land som betyder ganska litet i det stora universum, där stormakterna dominera, dirigera och imponera på alla andra stater. Vi ha därför ganska litet att säga till om.

Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco.

Jag tror, herr talman, att den svenska riksdagen gör rätt i att avslå detta anslagsyrkande.

Herr EDENMAN: Herr talman! Herr Rubbestad tycks föreställa sig, att de ledamöter av denna kammare som äro medlemmar i den provisoriska Unescommittén — de äro fyra till antalet, om jag inte misstar mig — framför allt sitta i denna kommitté för att roa sig. Om det hade varit en person med större nöjeslystnad än herr Rubbestad, som påstått detta, skulle jag ha tagit det som en personlig förolämpning, men jag gör det inte nu.

När herr Rubbestad säger, att vi väl ha andra uppgifter för våra professorer än att låta dem arbeta på det internationella området, är detta ju en skrämmande, en fruktansvärd isolationistisk och nationell inställning till vetenskapen, som ju ändock är internationell — om någonting ännu vågar vara det i den värld vi nu leva i.

Herr Rubbestad! Det är inte för att dirigera någon internationell kulturpolitik som vi vilja vara med i Unesco, utan snarare därför att vi möjligen tro, att våra vetenskapsmän, våra folkbildare och våra pedagoger också skulle kunna ha ett och annat att lära av dessa internationella kontakter. Att påstå att våra vetenskapsmän över huvud taget skulle kunna existera bara med den svenska plattformen under fötterna är någonting oerhört och fullständigt verklighetsfrämmande.

Jag ger en föregående talare, herr Hæggblo, rätt i att det var en överdrift när jag talade om kontakterna på det vetenskapliga området genom Unescos förmedling. Det är självklart, att vi ha haft vetenskapliga kontakter, innan Unesco fanns till, och att vi också kunna skapa kontakter vid sidan om Unesco, men tendensen är den att de stora vetenskapliga internationella sammanslutningarna mer och mer börja finan-

sieras av Unesco och lägga sina konferenser och sitt arbete under Unesco. Under sådana förhållanden är det också ganska orimligt, för att inte säga skadligt, att ställa sig utanför detta internationella samarbete.

Jag har tyvärr inte laddat mig för någon Unescodebatt i dag — jag trodde att en sådan debatt inte skulle uppstå efter den blanka reservation, som är fogad vid denna punkt. Men det finns ju numera möjligheter för riksdagen — och det borde ha funnits möjligheter för statsutskottet — att gå igenom de rapporter, som den svenska Unescommittén har avlämnat. De äro mycket enkelt uppställda, fråga efter fråga, punkt efter punkt.

Jag vill närmast beröra en sak som jag kom att tänka på, nämligen utbytet mellan länderna inte bara av lärare, utan även av ungdom, studenter, skolelever o. s. v. Det är självklart, att stipendiater fortfarande utväxlas vid sidan om Unesco, men även på detta område är tendensen att inordna detta internationella samarbete under Unesco. När Unesco fått ytterligare några år på nacken och organisationen ännu mer stabiliserats, kommer, förmodar jag, denna form av internationellt samarbete att i mycket stor utsträckning skötas just av Unesco.

Det föreligger också ett annat skäl för att vi inte skola ställa oss utanför det internationella samarbete det här gäller. Herr Rubbestad tycker kanske, att det är fråga om en bagatell, men jag vill i detta sammanhang nämna, att Unesco har sammanställt en handbok, där alla de stipendier räknas upp, som stå till förfogande för den världens ungdom, som vill sticka näsan utanför de egna nationella gränserna. Detta är en betydande förmån, i varje fall för de unga människor som härigenom få tillfälle att resa ut. Dessa resor äro anordnade i form av ett utbyte mellan länderna.

Jag vill, herr talman, även i denna

Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco.

replik upprepa, att detta internationella samarbete kanske inte just nu kan värderas till en miljon kronor, kanske inte ens till några tiotusentals kronor, men att det så småningom kommer att visa sig, hur högt värde detta samarbete egentligen har. Det stora värdet ligger på det rent internationella kulturpolitiska — och om jag får använda ett så starkt uttryck — även på det internationellt moraliska området.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Jag är inte det ringaste förvånad över att herr Rubbestad fortfarande har samma åsikt som han hade i fjol, men jag är förvånad över att herr Rubbestad, som har en lång politisk erfarenhet, tror, att man kan handla så, att man ena gången beslutar på ett sätt i en fråga, andra gången på ett annat. Det finns vissa områden, där det beslut, som man fattar, måste vara bindande för en längre tid.

Inte tror väl herr Rubbestad, att vi efter att ha varit medlemmar i Unesco tre månader och nitton dagar skulle kunna säga upp vårt medlemskap, för att sedan om något år, om majoriteten skulle ändra sig, säga: »Nu vilja vi vara med och leka igen.»

Har riksdagen en gång fattat ett beslut, måste det vara bindande åtminstone för ett antal år framåt, i synnerhet som beslutet förra året fattades med mycket betryggande majoritet. I första kammaren, där huvuddebatten ägde rum, utvisade voteringen, om minnet inte sviker mig, 84 röster mot 20, och i denna kammare begärdes inte ens votering i denna fråga. Under sådana förhållanden är jag i hög grad förvånad över att man tar upp en sakdebatt i en fråga, som jag tycker man inte kan ta upp till behandling, förrän man fått erfarenhet av medlemskapet i Unesco och kan anföra några skäl, som skulle motivera en annan inställning än

den, som riksdagen med så stor majoritet intog förra året.

Herr OHLIN: Herr talman! Efter ecklesiastikministerns anförande skulle jag möjligen kunna avstå från att yttra mig. Han anförde en av de synpunkter, som jag tänkt komma med. Jag får kanske i stället betona en annan sak.

I fall man säger att Sveriges nytta av medlemskapet i Unesco inte har varit så stor hittills, kan ju detta, som herr Edenman framhöll, vara riktigt nog. Men låt oss inte glömma, att Unesco är en organisation, som ännu befinner sig i det första stadiet av utvecklingen. Vill man se denna fråga ur snävt egoistiska, svenska synpunkter, får man enligt min mening i alla fall fråga, inte vilken nytta vi haft, utan vilken nytta vi kunna komma att få av detta medlemskap. Och då tror jag, att vi på de grunder herr Edenman närmare utvecklade måste komma till den slutsatsen, att det är en ganska väsentlig nytta — om vi nu fästa någon vikt vid ett svenskt deltagande i det internationella vetenskapliga och kulturella samarbetet. Det är väl ändå så, som herr Edenman för övrigt framhöll, att huvudsynpunkten är att Unesco kan göra relativt ännu större insatser för andra länder, som äro kulturellt mindre utvecklade.

Utöver vad som förut här framhållits skulle jag särskilt vilja betona, att Unesco genom sin rådgivande verksamhet i länder, där man strävar efter att uppbygga eller i högre grad utbygga ett skolväsende och ett högskoleväsende, kan för en relativt måttlig kostnad göra en mycket stor konstruktiv insats. Det måste väl ändå ur alla internationella och kulturella synpunkter framstå såsom högst angeläget, att sådana länder det här är fråga om få det stöd som de behöva.

Nu säger herr Rubbestad, att Sveriges insatser betyda så litet. Låt mig säga:

Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco.

Detta är väl ändå ett sätt att se på den internationella samverkan, som varken i detta eller i andra sammanhang kan godkännas. Om vi tillsammans kunna lösa en internationell uppgift, vilar väl en förpliktelse på oss alla att försöka bidra med vår andel till detta arbete och inte säga: »Det märks inte så mycket, om vi smita undan och överlämna åt de andra att göra den insatsen.»

Jag måste säga, att alldeles särskilt skulle ett sådant uppträdande från Sveriges sida med rätta kunna ge anledning till kritik med hänsyn till att länder, som ha lidit av kriget hundra gånger mer än vårt land, inte ha tvekat att trots detta påtaga sig denna måttliga börda, fastän även de kunna befinna sig i samma läge som Sverige. Skulle Sverige, efter att i fjol ha träffat sitt val, nu rygga tillbaka?

Herr talman! Jag måste nog liksom andra talare ge uttryck åt en viss förvåning över att denna debatt över huvud taget kunnat komma till stånd i kväll. Jag skulle vilja använda ett så starkt ord som att jag rent av skulle skämmas, om den svenska riksdagen här nu skulle ta ett steg tillbaka och säga: »Vi hysa snävt egoistiska synpunkter och anse, att det inte är säkert att vi få full valuta för de pengar vi satsa, och vi vilja därför draga oss tillbaka.»

Jag vägrar att tro, att herr Rubbestad i denna fråga är en typisk representant för den svenska bondeklassen, som dock har mycket förnämliga traditioner just när det gäller det kulturskapande arbetet och även brukat visa förståelse för de internationella aspekterna. När därtill kommer att vi, såsom ecklesiastikministern nyss sade, träffade vårt val i fjol, blir den enda naturliga slutsatsen, att vi få vänta några år och se. Jag skulle, herr talman, vilja säga till herr Rubbestad: »Vänta fem år och se, vad Unesco då har åstadkommit för resultat på det kulturella området, inte

bara i Sverige utan även på det internationella planet, och låt oss den gången ta upp en debatt i denna fråga.»

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Det är möjligt, att herr Rubbestad vill diskvalificera mig såsom talare i denna debatt, eftersom jag råkat bli medlem av den svenska Unescokommittén. Jag kan emellertid inte undgå att med anledning av hans anförande, och delvis också herr Hæggblooms, anföra några synpunkter i denna fråga.

Jag vill börja med att bemöta herr Hæggbloom. Herr Hæggbloom yttrade, att det skulle råda mycket stor besvikelse i kretsar, som stå honom nära, därför att man inom Unesco inte lyckats åstadkomma en clearing av vetenskapliga uppgifter. Jag finner önskan om en sådan clearing i och för sig mycket naturlig, men Unesco har aldrig åtagit sig att vara en sådan osviklig clearing-institution, och jag tror att det över huvud taget aldrig blir möjligt för forskningen att åstadkomma en så fullständig clearing som herr Hæggbloom önskade. Hur skulle det vara om t. ex. vi vid Stockholms högskola sysslade med något vetenskapligt arbete och omedelbart skulle anmäla detta till Paris, vare sig det var något bevänt med denna forskning eller inte?

Jag tror, att det är mycket vackert om det resultatet kan uppnås, att viktiga forskningsuppgifter delas ut till olika forskningsinstitutioner, och så långt har, så vitt jag vet, Unesco åtminstone på flera områden lyckats komma.

Sedan skulle jag beträffande herr Rubbestads fråga om nyttan med Unescoanslaget, den gamla Hørupska frågan: »Hvad skal det nytte?», säga — och jag måste delvis upprepa vad herr Edenman redan sagt — att det för det första måste vara alldeles påtagligt att svensk vetenskap och kultur — en kul-

Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco.

tur som vi äro stolta över — inte skulle kunna utöva det inflytande som de förtjäna, om Sverige inte vore medlem av Unesco. Nu svarar herr Rubbestad, att svensk vetenskap sannolikt inte kommer att utöva något inflytande. Hur kan herr Rubbestad veta det? Sverige har ännu inte såsom medlemsstat deltagit i någon Unescokonferens. Sverige deltar för första gången såsom röstberättigad medlem i Florenskonferensen i maj och juni — dessförinnan har Sverige endast varit representerat såsom en icke röstberättigad, mera lyssnande part.

För det andra är det uppenbart, att Sverige, om det vore medlem av Unesco, med en helt annan rätt kan delta i internationella organisationer och också ställa kravet på att Sverige blir tilldelat dylika organisationer. Även om jag här inte vill gå in på några detaljer, vill jag bara antyda, att det just nu är ganska aktuellt att åtminstone en betydande vetenskaplig institution kommer att förläggas till Sverige.

Den tredje synpunkten, som jag ändå trots allt finner vara den ideellt värdefullaste, är att det föreligger en moralisk förpliktelse för ett land som vårt, som varit förskonat från två krig, att hjälpa andra länder, vilka ha genomgått krigets alla ohyggliga lidanden, allra helst som vi ändå måste räkna med att vi själva inte i alla hänseenden stå på en sådan oerhört hög nivå, att inte också vi behöva hjälp på många olika områden eller ha mycket att lära från andra stater.

Jag vill bara vittna om det fält, som jag själv känner till, nämligen samhällsvetenskaperna. På den korta tid Unesco haft tillfälle att verka har Unesco på detta område bildat flera världsorganisationer. Unesco har sammanfört vetenskapsmännen i så gott som alla länder till ett samarbete, som förut aldrig ägt rum. Jag vill bara nämna statskunskaperna, som höllo konferens i Paris i fjol och bildade International

Political Science Association, d. v. s. Internationella statsvetenskapliga organisationen. Detsamma har skett när det gäller sociologien och kommer att ske när det gäller ekonomen o. s. v.

Jag kan inte finna att världens ekonomiska, sociala och samhällsvetenskapliga problem för närvarande äro lösta på ett sådant sätt, att vi inte ha något behov av all den internationella samverkan, som är möjlig att erhålla på detta område. Om någonting i världen behöver vara internationellt så är det väl vetenskapen, och enligt min mening måste det här göras en verklig ansträngning för att förena alla krafter och samtidigt också fördela de olika uppgifterna på ett rimligt sätt.

Jag har, liksom herr Edenman, redan talat om olika institutioner, och jag kan bara nämna ett problem, som är av stort intresse för svensk vetenskap. Det gäller tryckning av utomordentliga avhandlingar, som skrivas på svenska språket men inte äro tillgängliga på något internationellt språk. Anledningen till detta beklagliga förhållande är oftast, att vi inte ha råd att trycka dessa alster. Jag är övertygad om att det om några år, bl. a. tack vare just Unesco, kommer att skapas bättre möjligheter för publikation av framstående svensk vetenskap på internationella språk. Vad sedan de studerande beträffar är det en allmän strävan att alla dessa institutioner skola medverka till att underlätta de internationella studierna.

Ja, herr talman, jag vill sluta med detta. Jag skulle bara kunna försöka besvara den fråga, som herr Rubbestad ställde när han undrade, om detta medlemskap är värt exakt 900 000 kronor. Detta kan ingen direkt svara på. Man kan dock svara på det sättet, att om vetenskapen fortfarande skulle vara lika splittrad som den var före andra världskriget, då skulle det för alla stater tillsammans bli mycket dyrare än kostnaderna för den centrala organisation, som Unesco för närvarande utgör.

Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco.

Vi leva nu i en tid som — om vi tänka på atombomben — måste betraktas såsom den allvarligaste vår civilisation genomgått. Jag tillhör dem, som utan tvekan här rösta på försvarsanslag. Samtidigt måste jag dock säga, att jag inte kan vägra att rösta för alla de anslag, som kunna vara skäligen när det gäller det nu om någonsin nödvändiga internationella samarbetet.

Hur mycket betala vi för det internationella samarbetet? I debatten om utrikesdepartementets huvudtitel gav oss herr Rubbestad en förteckning på de internationella organisationer, som Sverige för närvarande deltar i. Jag är inte i kväll förberedd för att taga upp en debatt i detta ämne, men jag antar att summan av våra utgifter till dessa organ uppgår till ungefär 10 miljoner kronor. Vad betyder det? Det betyder ungefär 1 krona 40 öre per invånare i detta land. Med denna summa bidraga vi således till det internationella samarbetet och till fredlig samverkan mellan folken. Om detta bidrag är fem öre för litet eller fem öre för mycket per individ kan jag inte svara på. Jag kommer dock utan tvekan att rösta för detta anslag liksom jag gjorde det förra gången, när vi hade att taga standpunkt till Sveriges inträde i Unescoorganisationen.

Häruti instämde herr *Ståhl*.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Jag har haft respekt för professorer, men när jag hört de två sista anförandena får jag säga, att min respekt i någon mån minskats. Efter att ha hört herr Håstad och hans väldiga intresse för Unesco och andra internationella organisationer förvånar det mig, att han verkligen kunnat bli professor innan Unesco kom till.

Jag vill säga till herr Edenman, att innan vi fingo dessa internationella organisationer, som nu kosta så mycket pengar, var det möjligt för vetenskaps-

männen i olika länder att utbyta erfarenheter. Det trycktes skrifter både på svenska, tyska, engelska och andra språk, vilket möjliggjorde för dem att taga del av varandras insatser både på det ena och det andra området. Jag förutsätter att den möjligheten alltså finns. Jag har sett litet av de tryckta skrifter, som herr Håstad prisade så mycket. Jag skulle vilja säga att det nog inte finns många i detta land, som bryr sig om att läsa dessa skrifter. Det är för det stora flertalet av vårt folk sannerligen inte mycket att läsa.

När herr Håstad säger att kostnaden bara är 1 krona 40 öre för varje medborgare i detta land, så är det måhända riktigt, men min uppfattning är den, att dessa pengar kunna användas på ett bättre sätt än att slösas ut på denna internationella organisation.

Herr Edenman sade att vi genom Unesco skola få utbyte av studenter och annan ungdom. Denna möjlighet ha vi redan här i Sverige. Arbetsmarknadsstyrelsen har ett mycket vittomfattande system för detta utbyte, och Sverige anslår betydande belopp för verksamheten. Nog är det väl tillräckligt om vi ha denna organisation inom vårt eget land, såvida vi inte också skola försöka få hit japaner och negrer och alla möjliga andra folk, som vi inte så gärna se så välkomna hit. Jag tror vi ha nog av det utbyte på detta område, som vi nu ha.

Herr Edenman nämnde också att det finns en handbok, som Unesco utger, där uppgifter om stipendier för studieverksamhet på alla områden finnas. Ja, men även arbetsmarknadsstyrelsen har utgivit en rätt diger bok angående det som rör vårt land på detta område, och jag tycker att det för vårt vidkommande räcker att studera den boken, såvida vi inte sedan vilja se vilka stipendier och möjligheter det finns i Sydafrika för de studerande.

Det finns alltså en hel del, som man kan invända mot dessa professorer.

Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco.

Jag förstår mycket väl herr Ohlin, när han talar om den internationella samverkan. Han är ju en av dem, som blivit utsedd som Sveriges representant på de storslagna konferenserna med det oerhörda pratande, som där förekommer. Jag undrar emellertid vilken nytta vårt land egentligen har av det. Jag ställer den frågan: Ha vi sett att det blivit bättre på något område sedan dessa konferenser tillkommo? Man talar om att det gäller att bevara freden. Ja, vem vill inte behålla freden! Det vill jag minst lika mycket som herr Ohlin. Jag tror dock att detta går på annat sätt än genom att fara på konferenser. Jag tror att man kan ordna för freden lika säkert utan konferenserna. När man studerar tidningsreferaten över hur det går till både i Förenta Nationerna och annorstädes får man den uppfattningen, att dessa internationella konferenser i stället utgöra en irritationskälla. Där brytas meningarna, och allting spetsas till på ett sätt som gör, att freden kommer i fara mycket mer än om inga sådana konferenser förekommo. Jag har en helt annan och motsatt mening beträffande freden och dessa konferenser än herr Ohlin.

När herr Ohlin talar om sin konstruktiva politik för Sveriges insats i detta internationella samarbete, så får jag säga, att jag tror ganska litet på detta. Här gäller det för oss att ha litet sunt förnuft, även om vi inte äro professorer, och tänka på vad det ekonomiskt kostar för vårt land. I det hänseendet tror jag att jag kan mäta mig med professor Ohlin. Jag anser det vara onödigt att kasta ut pengar på detta område, och jag vidhåller mitt avslagsyrkande.

Herr HÆGGBLUM: Herr talman! När jag till herr Håstad's förvåning erinrade om att Unesco ännu inte löst frågan om clearing av speciellt naturvetenskapliga uppgifter mellan våra svenska

högskolor och de övriga högskolorna i världen, var det av den anledningen, att när vi efter åtskilligt betänkande anslöto oss till Unesco framhölls det, att organisationen skulle kunna klara denna clearing, vilket åtminstone för mig var ett av de avgörande skälen för anslutning. Jag konstaterar emellertid med glädje, att herr Edenman inte avisat denna tanke. Däremot var det en besvikelse att från herr Håstad få höra det bestämda beskedet, att detta skulle Unesco inte klara. Det är dock något, som absolut måste klaras. Kan inte Unesco göra det, måste det ske på samma bristfälliga sätt som tidigare. Jag tror inte att man, som herr Håstad gör, skall utgå från att detta inte går att ordna. Anledningen till att jag fört saken på tal är den, att vi i alla fall bevilja 620 000 kronor mer än i fjol, och då borde det vara medgivet att riksdagen framställer en och annan fundering över vad dessa pengar lämpligen skola användas till.

Jag kan hålla med herr Ohlin om att det vore mycket förvånande, om denna debatt skulle sluta med att anslaget icke beviljas. Men ingen kan väl vara förvånad över att, när en sådan fråga kommer upp, man vill diskutera den i den anslagsbeviljande institutionen och att det framföres önskningsar även från dem, som inte direkt sitta med i den kommitté, som har med Unesco att göra. För att över huvud taget ingen misstanke skall få kvarstå ber jag för min del att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORUP: Herr talman! Jag skall kort och gott be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag därå; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen

Kommerskollegium: Avlöningar.

vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 366:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Rubbestad begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 179 ja och 4 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 367—373.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 374.

Lades till handlingarna.

Punkten 375.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 376.

Lades till handlingarna.

§ 2.**Utgifter under riksstatens tionde huvudtitel.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i stats-

verkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1950/51 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.**Kommerskollegium: Avlöningar.**

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr HENRIKSSON: Herr talman! Under denna punkt behandlas bl. a. anslaget till monopolutredningsbyrån, som lyder under kommerskollegium, och det var om denna fråga jag tänkte säga några ord.

Jag får kanske först erinra om att när riksdagen under åren 1946—47 beslöt att inrätta monopolutredningsbyrån för att därigenom få ett organ, som skulle kunna hålla en viss kontroll över kartell- och monopolbildningarna i vårt land, utgick man från att denna byrå skulle organiseras på tre avdelningar. Den ena av dessa avdelningar skulle handhåva registreringen av kartellavtal, den andra skulle ha hand om mera ingående specialundersökningar och den tredje skulle göra fortlöpande analys över priser och marknadsförhållanden. De båda förstnämnda avdelningarna ha senare organiserats upp, medan man ännu inte satt i gång verksamheten med den tredje avdelningen. Monopolutredningsbyråns uppgift har sålunda hittills närmast kommit att innefatta en kartläggning av hur konkurrensen begränsats genom överenskomelser inom det s. k. fria näringslivet.

Under de år som gått har man registrerat bortåt 400 kartellavtal inom näringslivets olika områden. Redan det är ju ett betydande antal, men sannolikheten talar ändå för att det endast är en bråkdel av hela det antal, som för närvarande finns. Den verksamhet

Kommerskollegium: Avlöningar.

man härigenom utövat är utan tvekan betydelsefull. Det har varit möjligt att fästa allmänhetens uppmärksamhet på de företeelser, som finnas i konkurrensbegränsande syfte. Man kan väl också våga utgå ifrån att monopolutredningens förekomst och verksamhet lett till återhållsamhet från dem, som eljest skulle ha kommit att sluta avtal i konkurrensbegränsande syfte. Det kan även konstateras, att avtalen i en del fall upplösts.

Det kan nu råda delade meningar, huruvida det är tillräckligt med denna verksamhet för att få en sådan ordning till stånd, att konkurrensbegränsande företeelser inte bli alltför vanliga. Jag skall inte gå in på den frågan. Jag tror att den är för omfattande för att nu diskuteras i sak. Jag tror emellertid, att det inte råder några delade meningar om det man var överens om 1946—47, nämligen att en viss organisation för monopolutredningsbyrån i varje fall bör genomföras till en början. Om man skulle bygga ut denna organisation med ytterligare en avdelning, skulle man även få möjlighet till en efterkontroll på sådana områden, där parterna meddelat att det inte längre föreligger några konkurrensbegränsande avtal, och man skulle få möjligheter att undersöka, om det verkligen förhåller sig på det sättet eller om de endast rent formellt kommit att upphöra.

I en motion har jag nu yrkat, att man från och med nästa budgetår skulle inrätta denna avdelning. Det behövs inte så mycket pengar för att göra det. Hela summan uppgår inte till mer än 36 000 kronor, och det är fråga om att nyanställa tre tjänstemän. Jag har vidare ansett, att man borde ordinarieanställa de tjänstemän, som nu finnas på monopolutredningsbyrån. Man skulle kunna säga att det inte spelar någon större roll, eftersom lönerna äro lika vid extra ordinarie anställning och ordinarie anställning. I detta speciella fall tror jag dock att anställnings-

frågan har en ganska stor betydelse, ty om tjänstemännen hade ordinarie anställning skulle de även känna större trygghet, och de skulle på ett ännu fullödigare sätt kunna handhava de mycket ömtåliga uppgifter, som bestå i att söka upp och granska befintliga kartellavtal.

Nu har utskottet, som så ofta tidigare när det gällt anslagshöjningar under detta år, med några vänliga ord yrkat avslag på min motion. Man säger dock, att goda skäl onekligen tala för motionen. Med hänsyn till att vi alla äro besjälade av att spara in på statens utgifter skall jag inte yrka bifall till motionen. Jag vill sluta med att uttala den förhoppningen, att det till nästa år skall bli möjligt att i större utsträckning beakta de här anförda synpunkterna och att regeringen inte skall spara någon möda när det gäller att söka utvägar för att komma fram till en bättre ordning än den hittills rådande inom det s. k. fria näringslivet.

Herr talmannen övertog under detta anförande ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KOLLBERG: Herr talman! I avslutning till vad motionären själv yttrat skulle jag vilja erinra om en del fakta.

Grundtanken i motionen är ju att genom en förstärkning av monopolutredningsbyrån bereda denna tillfälle att vidga sin verksamhet inom ramen för vad riksdagen genom 1946 års beslut i princip godkänt. Utskottet avstyrker och åberopar dels det finansiella läget, dels det förhållandet, att utredningar berörande det hithörande frågekomplexet pågå.

Beträffande de finansiella skälen skulle jag vilja framhålla, att värdet av de föreslagna åtgärderna givetvis måste vägas mot de därmed förenade kostnaderna. Det synes mig då ostridigt, att

Kommerskollegium: Avlöningar.

monopolutredningsbyrån under sin korta verksamhet hittills nått resultat, som få betraktas som fullgod borgen för värdet i vad byrån kan förväntas komma att prestera, om den ges tillfälle att fördjupa och vidga sin för landets ekonomiska utveckling viktiga verksamhet. Åtminstone kan jag inte finna, att detta värde skulle väga lättare än de relativt blygsamma utgifter, som föreslagits i motionen.

Än mindre kan jag förstå hänvisningen till pågående utredningar. Frågan om truster och karteller och deras verkningar har sedan flera tiotal år tillbaka varit föremål för åtskilliga utredningar från skiftande utgångspunkter. Under hela denna tid har man känt på sig, att vissa karteller och liknande sammanslutningar i betydande utsträckning ha för hela samhällsekonomin icke önskvärda verkningar. Mer och mer har man fått klart för sig att något bör göras, men man har hittills alltid fått stanna inför det faktum, att man har för litet kunskap om problemets påtagbara faktorer för att kunna angripa dess kärna. Det var just denna insikt, som låg till grund för 1946 års riksdagsbeslut om inrättande av monopolutredningsbyrån. Vad gick nu detta i stort sett ut på?

Jo, för det första skulle det åstadkommas en allmän fortlöpande analys av marknadsförhållandena för att klarlägga de strukturella förändringarna inom näringslivet och den ofullständiga konkurrensens roll därvidlag. För det andra skulle det skapas en ständigt aktuell kunskap om förekomsten av kartellavtal och andra överenskommelser med konkurrensbegränsande natur. För det tredje skulle specialundersökningar göras i sådana fall, där man kan befara, att missbruk eller skadliga verkningar förekomma inom områden med ofullständig konkurrens.

Monopolutredningsbyrån är alltså den utredningsinstitution, som hela tiden behövts för att nå en kunskap, på vil-

ken man i sin tur kan bygga praktiska åtgärder. Ingenting kan förvisso anmärkas på monopolutredningsbyråns hittillsvarande verksamhet. I förhållande till sina små resurser har den nått ett visst begränsat resultat. Ett betydande kunskapsmaterial har insamlats, och det är ju ett sådant material riksdagen behöver.

Inom parentes — men en mycket viktig parentes — vill jag framhålla, att icke mindre än 23 procent av de registrerade kartellavtalen hävts. I viss utsträckning torde detta vara ett resultat av monopolutredningsbyråns verksamhet. Nu kan man ju med motionären fråga sig, om detta är ett hävande bara till formen eller om det ligger verklighet bakom. Men ställer man den frågan, då gäller det ju att få svar också på den. Och svaret kan fås bara genom byråns fortsatta utredningsarbete.

Det är faktiskt ett aktning svårt material, som monopolutredningsbyrån redan samlat ihop, men detta material kan ej komma till avsedd nytta så länge det inte kan ses mot bakgrunden av utvecklingen under en längre tid och så länge inte specialundersökningar och marknadsanalyser företagits i större omfattning. Allt det där ingår emellertid också i monopolutredningsbyråns uppgift. Dessa fortlöpande systematiska undersökningar är den väg till kunskap, som riksdagen själv valt. Det kan ju då knappast vara ändamålsenligt att vägra byrån de resurser, som den behöver för att kunna helt fullgöra sitt uppdrag. Och allra minst kan jag inse logiken i att skjuta på att lämna dessa resurser i avvaktan på andra utredningar.

Övertygelsen att en viss kartellverksamhet är av ondo blir allt fastare och alltmer allmän. Inte minst sedan krigstidens nödvändiga samhälleliga regleringar på näringslivets område kommit att i den offentliga diskussionen ställas i samband med kartellväsendet ha förhållandena på detta område blivit föremål för ett aktuellt intresse. Jag vill inte

i detta sammanhang ta ställning till de uttalanden i ena eller andra riktningen, som gjorts under denna diskussion, men jag vill påpeka, att ingen ansett sig vilja dra en lans för karteller av monopolistisk karaktär, och till avtal av sådant slag är jag givetvis motståndare. Å andra sidan vill jag dock understryka, att inte all organiserad samverkan mellan företagare behöver medföra skadliga verkningar. Det finns tvärtom mycket av sådant samarbete som är behövt för rationalisering och förbilligande av produktion och varudistribution.

Men om man nu inser, att det finns samverkan på gott och samverkan på ont, hur skall man då kunna skilja den goda från den onda, och hur skall man kunna stödja den ena och hindra den andra? Ja, sättet är i första hand att skapa en tillräcklig kunskapsgrund, men den kunna vi inte få förrän åt monopolutredningsbyrån givits medel och tillfälle att helt genomföra sitt uppdrag.

Herr talman! Jag har för min del intet särskilt yrkande, men jag har velat rikta uppmärksamheten på viktiga fakta och ge en förklaring till den blanka reservation, som jag ansett mig böra avge i utskottet. Jag beklagar, att monopolutredningsbyrån icke får tillfälle att så utvidga sin verksamhet, att vi i den erhålla ett instrument, som i samarbete med de positivt verkande krafterna inom näringslivet blir i tillfälle att bekämpa avtal, vilka äro att ur samhällets synpunkt betrakta som skadliga. Jag syftar då i första hand på de avtal, som konservera oekonomiska produktions- och distributionsmetoder, på ett oberättigat sätt begränsa produktionen eller på ett konstlat sätt hålla priserna på hög nivå.

I detta yttrande instämde herrar *Ohlin*, *Gustafson* i Göteborg och *Häckner*.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Tekniskt-vetenskaplig forskning m. m.

Punkterna 4—31.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 32.

Tekniskt-vetenskaplig forskning m. m.

Sedan punkten föredragits, yttrade

Herr PERSSON i Växjö: Herr talman! Under denna punkt har jag jämte en medmotionär väckt en motion med samma yrkande som gjorts i en framställning från Stiftelsen Glasinstitutet i Växjö, där ett statsbidrag på 100 000 kronor begärts för uppförande av en nybyggnad för det till stiftelsen hörande forskningsinstitutet med samma namn. Stadsfullmäktige i Växjö ha förklarat sig villiga att för en beräknad kostnad av 286 000 kronor låta uppföra en nybyggnad för institutet på villkor att de till stiftelsen anslutna 35 småglasbruket bidra härtill med ett belopp av lägst 100 000 kronor, vilka dessa beslutat göra. För inredning och utrustning av den nya byggnaden erfordras emellertid ytterligare ett belopp av 100 000 kronor, vilket motsvarar det nu begärda statsanslaget.

Jag vågar säga att den svenska småglasindustrin har gjort det svenska konsthantverket känt och aktat ute i världen. Jag tror också att detta anslag, om det hade kunnat beviljas i år, skulle ha kunnat ge återbäring i form av dollarintäkter. Det är nämligen på det sättet att man t. ex. i Amerika gärna köper det svenska glaset men klagat över ojämn glasmassa. På detta område har icke utförts någon forskning av betydelse tidigare. Jag tror för min del att man skulle ha utsikter att åstadkomma vissa framsteg på detta område, om man kunde driva forskningen intensivare än vad som hittills har skett. Statsutskottet har emellertid med en motivering, som inte är alldeles okänd för kammaren vid det här laget, nu gått på avslag på framställningen om detta statsanslag. Man säger att här lik-

Bidrag till Hemmens forskningsinstitut.

som på övriga områden kräver det statsfinansiella läget en sträng återhållsamhet. Utskottet vill därför inte gå med på någon höjning av anslaget till teknisk-vetenskaplig forskning. För min del vill jag endast uttrycka den förhoppningen, att det skall bli möjligt att ett kommande år behandla denna framställning på ett mera välvilligt sätt och att man då tillgodoser de anspråk som ha ställts såväl i framställningen från stiftelsen som i motionerna.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

Punkterna 33—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.

Bidrag till Hemmens forskningsinstitut.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln, punkt 46, föreslagit riksdagen att till ifrågakvarande ändamål för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Eskilsson* och *Aaby-Ericsson* (I: 228) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström* och fru *Ewerlöf* (II: 355), hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga att för budgetåret 1950/51 ett extra anslag av 10 000 kronor beviljades för tillsättande av en speciell sekreterare att i egenskap av pressombudsman och instruktör vid utställningar, kurser o. dyl. handhava upplysnings- och instruktionsverksamheten vid institutet.

Utskottet hemställde i punkten, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 228 och II: 355, till Bidrag till Hemmens forskningsinstitut för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

Reservation hade vid förevarande punkt avgivits av herrar *Lundgren*, *Åxel Andersson*, förste vice talmannen *Skoglund*, *Ståhl*, *Kollberg*, *Kyling*, *Wedén* och *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 228 och II: 355, till Bidrag till Hemmens forskningsinstitut för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 110 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **HJALMARSON**: Herr talman! När vi nyss behandlade åttonde huvudtiteln lämnade ecklesiastikministern en mycket värtalig skildring av de investeringar, som vi under de sista åren ha gjort till förmån för den forskningsverksamhet som bedrivs på olika områden. Det var en mycket imponerande redogörelse. Det rörde sig om mycket stora belopp. En liknande redogörelse skulle man emellertid inte kunna lämna för vad man gjort för den forskning, som ändå påverkar förhållandena för nästan alla människor i detta land, nämligen forskningen rörande hemarbetet. Den anslagsfråga, som beröres under reservationen i denna punkt, gäller ett anslag av 10 000 kronor för anställande av en pressombudsman och instruktör i Hemmens forskningsinstitut. Det är alltså en mycket liten anslagsfråga. Men det är en fråga som har stor saklig räckvidd.

Det är ganska egendomligt att det dröjer sig så mycket dålig konservatism kvar i inställningen till arbetet inom hemmen. Alldeles säkert beror detta till väsentlig del på okunnighet om de ofantliga möjligheter, som numera öppna sig för att göra detta arbete lättare. Det finns i Sverige 1 800 000 kök. En stor del av dessa äro tyvärr antingen feldisponerade eller också inte så bra disponerade som de kunde ha varit. I ett modernt industri-företag faller det sig alldeles naturligt,

att man skall studera arbetstekniken och handgreppen så noga som möjligt, dels för att göra arbetet så litet betungande som möjligt, dels för att öka det produktiva utbytet. Men det finns fortfarande många människor — inte bara män utan också kvinnor — som inte synas förstå, att det är minst lika angeläget att räkna de steg som en husmoder behöver ta, att studera placeringen av skåp och hyllor för att hindra att hon blir trött i onödan och för att göra hennes arbete mera givande. I ett industriföretag skulle man alldeles säkert inte heller komma på idén att skaffa nya redskap utan att först ingående ha provat ut dem, så att man är säker på att de verkligen hundra procentigt kunna tjäna sitt ändamål. Men att detta är precis lika viktigt när det gäller de moderna hjälpverktygen i hemmet tycks man ännu inte överallt ha insett.

Jag skall i detta sammanhang endast be att få peka på två områden av hemarbete. Det ena gäller tvätten i hemmen, det andra gäller golvbehandling- en, bådadera tunga och besvärliga arbetsuppgifter. På dessa områden pågå nu inom Hemmens forskningsinstitut viktiga forskningar. Beträffande bägge dessa uppgifter kan man förvänta nya metoder, som komma att medföra radikala förenklingar och förbättringar. Men det gäller att så fort som möjligt göra forskningsresultaten kända för den stora allmänheten. Givetvis kan man härvidlag i första hand lita på det enskilda initiativet. Men också staten kan dra sitt strå till stacken. Hemmens forskningsinstitut är ju för övrigt med förenade krafter uppbyggt av staten och av det privata näringslivet, och det verkar i nära kontakt med ett stort antal intresserade husmödrar. Vad det här är fråga om är ju helt enkelt att på längre sikt, steg för steg med relativt små medel revolutionera vardagsarbetet i hemmen. Allteftersom känedom- en ökas om nya fullgoda redskap,

Bidrag till Hemmens forskningsinstitut.

som ha utexperimenterats, skapas ett underlag för en massproduktion av dessa till priser, som äro överkomliga för det stora flertalet. Det finns knappast något annat område, där man kan säga, att varje liten ny förbättring kan få omedelbar betydelse för så många människor som vad fallet är på just detta område.

Jag vill till sist stryka under, att denna fråga visst inte är en speciell kvinnofråga. Den angår i lika hög grad männen, och finns det män, som inte ha förstått detta, så hoppas jag att de ha så förståndiga hustrur, att dessa kunna ta sina män ur deras villfarelse. De flesta familjer kunna inte räkna med någon hemhjälp alls, i varje fall endast i mycket begränsad utsträckning. Detta gäller speciellt om barnfamiljerna. Det tjänar mycket litet till att lamentera över detta faktum. Det är viktigare att sätta alla klutar till för att ställa den moderna tekniken till hemmens disposition. Därmed gör man inte bara hemarbetet lättare. Man skapar också mera tid åt familjen att kunna få vara tillsammans.

Mot förslaget att nu tillsätta en pressombudsman och instruktör vid Hemmens forskningsinstitut invänder man, att ett betänkande avgivits bland annat med förslag att inrätta en särskild upplysningsavdelning inom Hemmens forskningsinstitut. Detta betänkande befin- ner sig för närvarande på remiss, framhåller man och frågar, om det då kan vara lämpligt att nu tillskapa en sådan befattning. Men skulle man ändå inte, herr talman, i detta fall kunna frigöra sig från ett rent konventionellt betraktelsesätt? Det kan ju inte råda ringaste tvekan om att på en dylik upplysningsavdelning måste det finnas en instruktör och pressombudsman. Skulle man då inte kunna betrakta inrättandet härav som en rent praktisk åtgärd till de svenska hemmens tjänst, en åtgärd som man kunde vidta utan att behöva avvakta Kungl. Maj:ts nå-

Bidrag till Hemmens forskningsinstitut.

diga tågordning? För min del tycker jag i varje fall, herr talman, att man skulle kunna se saken på det sättet, och därför skall jag också med dessa ord be att få yrka bifall till den vid denna punkt av herr Lundgren m. fl. fogade reservationen.

Häruti instämde fru *Ewerlöf*.

Herr THAPPER: Herr talman! Jag har ingen ifrån herr Hjalmarsons uppfattning avvikande mening när det gäller betydelsen av det arbete som utföres av Hemmens forskningsinstitut. Jag tror väl inte heller att man kan påstå att det föreligger brist på intresse för detta instituts arbetsuppgifter från Kungl. Maj:ts sida, då ju anslaget i detta fall har uppräknats ifrån 80 000 kronor till 100 000 kronor. Striden står alltså nu egentligen om när denne pressombudsman och instruktör skall tillsättas. Nu är det ju på det sättet — det har upprepats så många gånger, men jag nödgas säga det ännu en gång — att den ekonomiska situationen tvingar oss till återhållsamhet, och vi få pruta på många andra minst lika önskliga anslag som vad det här är fråga om. Jag undrar nog ändå om så stor skada sker, om man avvaktar remissförfarandet och väntar med denna angelägenhet till ett annat år.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STÅHL: Herr talman! Som herr Thapper säger är detta anslag uppräknat i år, och herr Thapper menar då att man med anledning därav skulle kunna vänta, till dess det av 1946 års utredning framlagda förslaget tages upp av Kungl. Maj:t och genomföres, och att organisationen av Hemmens forskningsinstitut i denna nådiga tågordning skulle kunna utbyggas och kompletteras. Vi reser vanter ha emellertid den uppfattningen, att det inte räcker

med att själva arbetet inom institutet effektivt bedrives, utan att det är lika nödvändigt att resultatet av detsamma föres ut till Sveriges husmödrar. Det är speciellt fråga om kvalitetsforskning och konsumentupplysning, och det är ju som var och en vet, som har en gnutta erfarenhet av hushållsarbete, en ytterst väsentlig och viktig angelägenhet. Jag tror att en upplysningsverksamhet på detta område skulle kunna bli av utomordentligt stort värde.

Under sådana omständigheter bör man knappast, som utskottet här föreslagit, låta hela denna verksamhet ligga nere i avvaktan på att Kungl. Maj:t skall vidtaga åtgärder. Man bör väl snarare söka finna en provisorisk lösning för att få möjlighet att sprida de kunskaper, som frambringas genom forskningsinstitutet. Man behöver inte alls anlägga några sentimentala synpunkter på denna fråga. Man kan konstatera, att det här rör sig om ett enkelt ekonomiskt sammanhang av stor betydelse för de svenska hushållen. Om man har den uppfattningen, herr talman, måste man nog också säga sig, att det mycket blygsamma belopp på 10 000 kronor, som det här gäller, är ytterst väl använda pengar.

Jag ber, herr talman, att för min del få yrka bifall till reservationen på denna punkt.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag vill bara fästa herr Thappers uppmärksamhet på att anslagshöjningen till väsentlig del är betingad av de höjda hyreskostnaderna. Det är alltså inte fråga om en höjning för att möjliggöra ett utökat arbete, vilket också framgår av utskottets motivering.

Herr THAPPER: Jag vill svara herr Hjalmarson, att det kan vara alldeles riktigt, men vi få inte blunda för att anslaget, trots den ekonomiska situation vi befinna oss i, har höjts med 20 000 kronor.

Bidrag till Hemmens forskningsinstitut.

Man kan naturligtvis säga som herr Ståhl, att 10 000 kronor spela inte någon roll i detta sammanhang, men det är väl ändå så, när man resonerar på det ekonomiska området, att 10 000 kronor hit och 10 000 kronor dit, det blir pengar. Med den återhållsamhet vi få iakttaga, kan man inte resonera på det sättet på de olika punkterna.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Stockholm: Herr talman! Jag skulle vilja vädja till kammaren att bifalla reservationen.

Herr Hjalmarson har här utförligt utvecklat betydelsen av den verksamhet, som Hemmens forskningsinstitut utför, men den som har haft anledning att sätta sig in i denna verksamhet vet, att det inte är nog, att man gör dessa vetenskapliga och praktiskt viktiga undersökningar om t. ex. olika arbetsredskap, sättet att sköta tvätten i hemmet, det rätta sättet att diska, barnmaten o. s. v., utan det är också mycket viktigt, att resultaten av detta vetenskapligt lagda arbete komma till de svenska hemmens och husmödrarnas kännedom. Det kan inte förnekas, att det därvidlag har funnits en viss brist på kontakt mellan Hemmens forskningsinstitut och den stora allmänheten.

Detta är ett önskemål, varom jag tror att alla remissinstanser ha varit eniga, då de ha yttrat sig om det kommittébetänkande, vars fortsatta behandling utgör skäl till utskottets ståndpunkts-tagande. Det har inte rätt mer än en mening om att det är nödvändigt att förstärka Hemmens forskningsinstituts arbete på denna punkt.

Reservanternas förslag betyder 10 000 kronor mera på budgeten, och jag vill ingalunda med åberopande av att denna summa är relativt obetydlig skjuta undan herr Thappers invändning om den allmänna ekonomiska återhållsamhet som skall iakttagas, men

jag vill påpeka vad det kan betyda för folkhushållet, om man i detta fall får en effektiv informations- och propagandaverksamhet. Det kan betyda ett ekonomiskt värde, som är många gånger större än dessa 10 000 kronor, bortsett från vilket värde det kan ha för hemlivet över huvud taget, om de svenska husmödrarna — och varför inte också husfäderna — lära sig att utföra hushållsarbetet på det mest besparande och ur teknisk synpunkt rikstigaste sättet.

Jag tillåter mig, herr talman, att varmt tillstyrka det yrkande om bifall till reservationen som herr Hjalmarson ställt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 38:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hjalmarson begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes.

Bidrag till handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg. — Statens priskontrollnämnd: Avlöningar.

Därvid avgåvos 124 ja och 74 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 39—45.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 46.

Lades till handlingarna.

Punkterna 47—57.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 58.

Bidrag till handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg.

Sedan punkten föredragits, yttrade

Herr RYLANDER: Herr talman! På denna punkt har jag i en motion yrkat högre bidrag till handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg. Orsaken härtill är, att jag ansett det vara en orättvisa, att de, som vid dessa högskolor ägna sig åt högre vetenskapliga studier, äro ställda i ett mycket sämre läge än andra som ägna sig åt sådana studier.

Jag skall inte framställa något yrkande om bifall till motionen, då den nu avstyrkts av ett enhälligt statsutskott. Jag vill med dessa ord endast fästa uppmärksamheten vid att här föreligger en klar skillnad mellan det stöd som erbjudes dem som ägna sig åt högre vetenskapliga studier vid universitet och högskolor å ena sidan och dem som studera vid dessa handelshögskolor å andra sidan. Jag hoppas, att denna orättvisa skall kunna utjämnas i framtiden, så att det skall bli möjligt att ge de studerande vid handelshögskolorna ett motsvarande stöd.

Vidare anfördes ej. Utskottets i punkten gjorda hemställan bifölls.

Punkterna 59—72.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 73.

Statens priskontrollnämnd: Avlöningar.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln, punkt 96, föreslagit riksdagen, att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 2 130 000 kronor.

Utskottet hemställde i punkten, att riksdagen måtte till Statens priskontrollnämnd: Avlöningar för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 2 130 000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Gränebo, Manner-skantz, Heiding, Alfred Nilsson, Lundgren, Axel Andersson*, förste vice talmannen *Skoglund, Svensson* i Grönvik, *Rubbestad, Ståhl, Kollberg, Kgling, Wedén* och *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte till Statens priskontrollnämnd: Avlöningar för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 1 800 000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr förste vice talmannen **SKOG-LUND**: Herr talman! På denna punkt — anslag till Statens priskontrollnämnd — begär Kungl. Maj:t ett förslagsanslag på 2 130 000 kronor. I en till punkten fogad reservation av herr *Gränebo* m. fl. yrkas, att detta skall nedsättas med 330 000 kronor till 1 800 000 kronor. Jag skall med några ord förklara, varför vi begärt denna nedsättning.

Beloppet 2 130 000 kronor bestämdes förmodligen någon gång på höstsidan år 1949, när priskontrollnämnden inför budgetens uppgörande inkom med sina uppgifter till kanslihuset. Priskontrollnämnden räknade då med att den skulle bedriva sin verksamhet i samma omfattning under det kommande budgetåret som under hösten år 1949. Statsrådet godtog den uppgiften, och ansla-

get höjdes av något skäl, som jag inte känner, från ursprungligen 2 000 000 kronor till 2 130 000 kronor.

Men, herr talman, sedan dess har en sådan avveckling av priskontrollnämndens arbete skett, att den inte längre torde behöva så mycket pengar. Det har dels blivit en rikligare varutillgång, vilket har medfört, att priskontrollnämnden har kunnat släppa en hel del varor, men dessutom — och det är kanske inte minst viktigt — ha Sveriges handelspolitiska uppgörelser med utlandet inverkat. Stora varugrupper ha frilistats och priskontrollnämnden i motsvarande mån avkopplats. Jag behöver bara erinra om sådana grupper som trävarorna, metallerna och mycket annat för att kunna säga, att det är en mycket stor arbetsuppgift som nämnden nu har befriats från.

Detta var orsaken till att den avdelning av statsutskottet som behandlade detta ärende begärde en föredragning från priskontrollnämnden, vars chef också lämnade en sådan. Såvitt jag kunde fatta av de frågor som där ställdes, var priskontrollnämndens chef fullständigt med på att man skulle minska personaluppsättningen i nämnden. Denna skulle t. o. m. i ganska avsevärd utsträckning kunna avstå från arbetskraft, och då skulle den ju inte heller behöva ha så stora utgifter. Under sådana förhållanden tyckte vi reservanter, att det enda riktiga var att draga konsekvenserna därav och yrka nedsättning av anslaget.

Det är detta som är anledning till att vi ha påyrkat ett lägre anslag, och jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta yttrande instämde herrar Birke och Edström.

Herr THAPPER: Herr talman! Även utskottsmajoriteten har sagt, att vi under hand inhämtat, att det sedan propositionens avlämnande har inträtt ett

Statens priskontrollnämnd: Avlöningar.

förbättrat försörjningsläge, så att det kanske skulle vara möjligt att redan nu begränsa priskontrollnämndens verksamhet, men vi ha också sagt, att anslaget påverkas av många ännu okända faktorer, varför vi ansett försiktigheten bjuda att även för nästa budgetår räkna med en medelsanvisning av den storleksordning, som departementschefen har föreslagit.

Samtidigt förutsätter utskottsmajoriteten, att alla möjligheter till avveckling av priskontrollen skola tillvaratagas, när så kan ske utan olägenhet. Det är inte så stor skillnad här. Det gäller visserligen medelsanvisningen, men även majoriteten förutsätter alltså, att kan en begränsning ske, skall den också ske. Men för den händelse detta inte är möjligt utan det skulle bli en annan utveckling — vilket vi inte skola hoppas — är det ändå klokt att ha dessa ekonomiska möjligheter.

Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets utlåtande.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND: Herr talman! För få minuter sedan hade herr Thapper ordet och framhöll då mycket starkt, att man inte på något sätt fick överskrida ett anslag. Man bör beakta den ekonomiska situationen, yttrade han, och jag förstår honom när han säger det. Men om det är så, skall man väl också tillvarata de möjligheter som kunna påvisas till att ett anslag kan nedsättas.

Herr Thapper kommer att säga, att detta är ett förslagsanslag och att det som inte användes blir över till en annan gång, men vi komma säkert att vid ett annat tillfälle få höra: Var så god och visa var man kan taga några pengar! Såvitt jag förstår, blir det här pengar över, inte minst om riksdagen nedsätter anslaget och därigenom understryker, att den vill ha denna verksamhet begränsad så långt sig göra låter. Då kan man använda dessa pengar till ett an-

Statens priskontrollnämnd: Avlöningar.

nat ändamål, exempelvis till det där lilla anslaget till husmödrarna.

Herr THAPPER: Liksom herr Skoglund väntade att jag skulle åberopa, att detta är ett förslagsanslag, väntade jag, att han i sitt första anförande skulle påpeka, att jag inte är lika sparsam nu som när det gällde de 10 000 kronorna. Herr Skoglund har själv svarat på detta genom att säga, att detta är ett anslag av nämnda karaktär. I det andra fallet var det ju så, att man beslöt en helt ny utgift, som kommer att bestå för många år framåt, när vi anse oss ha råd med den. Här är det inte fråga om något sådant, och enligt vad utskottsmajoriteten förutsätter, kommer besparingen att uppstå, om den är möjlig, men det är just det vi inte äro säkra på att den är.

Herr STÅHL: Herr talman! Som herr Thapper säger är det i sak inte så stor skillnad mellan reservanterna och utskottsmajoriteten, men när vi reservanter inte ha kunnat gå med på det större anslaget endast för att Kungl. Maj:t begärt det — det är skrivet vid en betydligt tidigare tidpunkt än den då det behandlades i utskottet — är det, som herr förste vice talmannen sade, därför att vi inom avdelningen fått upplysningar om att redan nu beskärningen av priskontrollnämnden är så stor, att den tryggt motsvarar den minskning av anslaget, som vi beräknat för nästa budgetår.

När utskottsmajoriteten ändå vidhåller det större anslag, som Kungl. Maj:t i höstas tog upp i propositionen, får nog herr Thapper förlåta, att vi andra ha den känslan, att det här anslaget får man inte diskutera, det blir liksom tabu — det skall stå kvar, oavsett vad som inträffar. Det kan väl ändå inte vara meningen? Riksdagens självständiga granskningsrätt måste väl drivas så långt, att om det finns klara möjligheter till en prutning skall en sådan ske, i all synnerhet i tider som dessa.

Man kan säga som herr Thapper, att det spelar inte någon roll, om man tar upp ett större eller mindre anslag, ty man kommer ändå att spara så mycket som möjligt. Jag skulle vilja fråga herr Thapper: Vart skulle det ta vägen, om man konsekvent skulle genomföra det resonemanget beträffande anslagen? Är det inte riksdagens skyldighet, inte minst gentemot skattebetalarna, att hålla tillbaka anslagen, så att man vet, att ingenting satsas i onödan på olika uppgifter?

Jag tycker, att reservanterna här ha tagit itu med en för regeringen verkligt angelägen och i hög grad tacknämlig uppgift, nämligen att i detta ansträngda läge visa så stor återhållsamhet som möjligt. Vi äro här, vilket herr Thapper och utskottsmajoriteten i sin skrivning intygat, helt på den säkra sidan.

Av dessa skäl ber jag, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr THAPPER: Herr talman! Egentligen skulle jag vara glad åt den stora optimism, som både herr förste vice talmannen och särskilt herr Ståhl gav uttryck åt beträffande prisutvecklingen. Det visar sig alltså mot herrarnas dystra förutsägelser, att den politik som har förts här i landet varit en riktig politik. Men man kan icke vara för säker. Man måste vara försiktig, ty det kan inträffa sådana förhållanden, att man faktiskt måste se till att priskontrollen fyller en uppgift. Ser man frågan ur medborgarnas synpunkt, som herr Ståhl talade om att han gör, så visar det sig kanske i en sådan situation vara ur deras synpunkt mycket väl använda pengar, om man försöker upprätthålla en priskontroll. Vi ha på utskottsmajoritetens sida förutsatt, att en sådan situation icke behöver inträda och att besparingar skola uppstå, men vi ha velat skydda oss för alla eventualiteter.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr förste vice talmannen Skoglund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 73:o i utskottets förevarande utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Thapper begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 103 ja och 98 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 74—80.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 81.

Bidrag till Svenska turisttrafikförbundet.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade

Herr NIHLFORS: Herr talman! Vid denna punkt har jag fogat en blank reservation till statsutskottets utlåtande.

Bidrag till Svenska turisttrafikförbundet.

Anledningen är den, att jag och flera av mina kamrater i kammaren väckt en motion, som går ut på en höjning av anslaget till Turisttrafikförbundet. Detta anslag har av departementschefen i statsverkspropositionen höjts med 94 000 kronor. Och det synes ju vara en ganska kraftig höjning i denna tid, då det är så mycken åtstramning på andra områden. Men det förhåller sig så, att denna anslagshöjning enbart är beroende på krondevalveringen. I själva verket finner man att Turisttrafikförbundet, som under nu löpande budgetår till sitt förfogande haft icke blott ett i riksstaten angivet belopp på 231 000 kronor utan även ett extra anslag av statsmedel på 150 000 kronor, nu icke skulle få reellt mera till sitt förfogande än 231 000 kronor uppräknade på grund av krondevalveringen med, som jag förut nämnde, 94 000 kronor. Det betyder i realiteten att genom denna anslagsminskning framtvingas en minskning i förbundets verksamhet. Det är ganska egendomligt, då man finner att departementschefen i statsverkspropositionen på denna punkt klart deklarerar, att han anser det vara av stor betydelse, att den utländska turisttrafiken på Sverige uppehålls och intensifieras genom den verksamhet som förbundet kan bedriva. Framför allt har departementschefen understrukit, att verksamheten i USA bör upprätthållas i tillräckligt stor omfattning. Av den anledningen kom på tilläggsstat föregående år ett anslag på 50 000 kronor. Det var ett engångsanslag, och det är detta plus ytterligare medel som Turisttrafikförbundet i år hade räknat med att få till sitt förfogande även för nästa budgetår.

Genom det beslut som riksdagen kommer att fatta om några minuter blir följden bara den, att den verksamhet, som Turisttrafikförbundet bedriver och som jag anser oerhört betydelsefull, kommer att minskas för nästa budgetår. Verksamheten i USA kan icke få en

Avsättning till fonden för idrottens främjande.

sådan omfattning, som departementschefen anser vara nödvändig.

Det är kanske av intresse för kammaren att få reda på att vi den 3 juli 1948 undertecknade ett avtal med USA, d. v. s. avtalet som innehöll principerna för Marshallhjälpen, och i detta avtal förklarar den svenska regeringen, att man vill samarbeta med Förenta staternas regering för att underlätta och uppmuntra främjandet av utvecklingen av amerikanska medborgares resor till bl. a. Sverige. Det är alltså ett amerikanskt intresse att få hit så många amerikaner som möjligt som turister. Då får man ju fram ett handelsutbyte, som är till fördel även ur USA:s synpunkter. Denna osynliga export, som man genom Turisttrafikförbundets verksamhet sökt driva upp under senare år, nämligen turisttrafiken på Sverige, hindras av allt att döma i framtiden. Jag kan icke för min del förstå, att det i längden kan gå att intaga den attityden som departementschefen gjort i år att i realiteten skära ned anslaget så kraftigt att verksamheten inte kan upprätthållas.

Jag förmodar att läget måste bli det, att riksdagen får på tilläggsstat för nästa budgetår bevilja anslag i tillräcklig omfattning, men då kan man fråga sig, om det verkligen är någon mening med att nu låta riksdagen besluta om ett anslag, som uppenbarligen är för lågt, för att sedan komma igen med ett tilläggsanslag. Det betyder i själva verket, att annonsorganet för svenskt turismväsende icke kommer att kunna planera sin propagandaverksamhet på ett rationellt sätt. Jag förmodar att man kommer att få avstå från affischering och utgivandet av en del broschyrer m. m. i Amerika, vilken verksamhet, enligt tidningsurklipp som jag har, visat sig slå an på amerikanerna och väckt en viss uppmärksamhet. Den påbörjade kampanjen för amerikanernas resor till Sverige, som vi haft i gång nu sedan ett år tillbaka, kommer med andra ord att

läggas ned. Amerikanerna måste tycka att det är egendomligt mot bakgrunden av det avtal, varur jag nyss refererat en punkt.

Jag kommer icke att ställa något yrkande i enlighet med motionen. Jag vill i stället sluta detta lilla anförande med den förhoppningen, att riksdagen skall bli i tillfälle att nästa år genom något tilläggsanslag gottgöra, vad man nu om några sekunder kommer att förbryta sig emot.

I detta anförande instämde herr *Braconier*.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan i punkten bifölls.

Punkten 82.**Avsättning till fonden för idrottens främjande.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln, punkt 108, föreslagit riksdagen att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 4 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått tre motioner.

I en inom andra kammaren av herr *Dahlgren m. fl.* väckt motion (II: 99) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta bifalla Sveriges riksidsrottsförbunds framställning om avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1950/51 med 8 556 000 kronor.

Utskottet hemställde i denna punkt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 225 och II: 249 ävensom motionen II: 99, till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 4 000 000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **DAHLGREN**: Herr talman! I den kungl. propositionen kan man läsa föl-

Avsättning till fonden för idrottens främjande.

jande för idrottsfolket löftesrika ord: »Jag anser det i och för sig angeläget att idrottsrörelsen erhåller ett mera effektivt stöd av statsmakterna än vad som varit möjligt att ge under senare år.» Detta citat är tyvärr bara inledningen. Fortsättningen blev en upprepning av de nu så ofta använda argumenten om hänsyn till den återhållsamhet som man anser vara så påkallad.

När vi förra året fattade beslut i denna fråga innebar det, enligt min mening, en erinran till regeringen om den snäva politik som statsmakterna under de tio senaste åren ha fört mot idrottsrörelsen.

Samtidigt som jag erinrar om fjolårets beslut i denna fråga, vill jag beklaga det ringa intresse som finns för idrottsfolkets ekonomiska förhållanden. Det är nämligen icke så stort som förra året, då man i en motion kunde samla sig bakom idrottsfolkets krav. Den motionen undertecknades av 57 motionärer från båda kamrarna. I år, då vi på nytt ha att taga ställning till frågan, är det endast från vårt håll som idrottsfolket får stöd i sina realbetonade krav. Bara det faktum, att det i Idrottsförbundet finns mer än 9 000 föreningar med i runt tal 750 000 medlemmar, understryker, menar jag, behovet av ett högre anslag än det av regeringen nu föreslagna. Som alla veta är det ju ändå icke endast medlemmarna i Idrottsförbundet och deras organisationer som skola ha del av anslaget. En del skall ju också gå till korporationsidrotten. Vidare skola kommunerna ha ekonomiskt bidrag till idrottsanläggningar. Damidrotten skall också ha vissa belopp och kursverksamheten likaså, en verksamhet, inom parentes sagt, som borde mera utnyttjas inom idrottsrörelsen i fostrande syfte. Med dess hjälp kan man utrota en del avarter inom idrotten, och en riktigt upplagd skolning inom idrottsrörelsen skulle kunna medföra att idrottsutövarna bättre förstå nödvändigheten av

en kombination mellan idrottsintresset och de politiska, fackliga och ideella intressena.

Den ställning som de svenska statsmakterna intagit till idrottens ekonomiska krav — jag ser tillbaka på en tioårsperiod — innebär i realiteten en sänkning av det anslag som man från statskassan givit idrottsrörelsen, detta med hänsyn till att idrottsrörelsen oavbrutet marscherat framåt. Det är en utveckling som jag föreställer mig, att man icke har anledning tro skall avstanna, såvida icke, men det får man väl ej hoppas, statsmakterna skola fortsätta att bedriva den snäva politiken i sådan utsträckning, att de tusen och åter tusen obetalda idrottsledarna och instruktörerna i vårt land tappa lusten att fortsätta sin verksamhet.

Jag behöver ej här upprepa alla de argument som kunna anföras för att framhålla idrottens betydelse. Jag tycker att det kan räcka vid denna sena tidpunkt med att erinra om fjolårets debatt i frågan. Men eftersom det ändå finns folk som anser att idrotten favoriseras och med denna utgångspunkt menar, att det nu föreslagna beloppet är i högsta laget, vill jag göra några anmärkningar. Jag vill då säga, att mindre delar av anslagssumman kanske skulle kunna användas bättre än vad som varit fallet. Men jag kan ändå inte använda detta som argument mot en höjning av anslaget, ty det skulle väl som någon sagt vara i stil med att kasta ut barnet med badvattnet, om man för detaljers skull skulle ta ställning till idrottsfolkets krav.

Vad Sveriges riksidrottsförbund anför för sin hemställan om anslag måste, så vitt jag förstår, betraktas som väl avvägt. Men då regeringen nu icke ens går med på att giva hälften av det begärda anslaget, måste man allvarligt fråga sig vad resultatet av en dylik politik kan komma att bli. Som idrottsledare i framstående ställning i vårt land sagt kan resultatet bli, att idrotts-

Avsättning till fonden för idrottens främjande.

rörelsen står inför en allvarlig kris. Jag vill hoppas att det inte skall gå därhän. Men klart är, att man kan frukta något dylikt, om icke någon ändring kommer till stånd. Se vi frågan enbart ur idrotts-synpunkt, är det alldeles givet att vårt lands möjligheter att hävda sig måste bli mindre om anslagen bli mindre, som nu blir fallet.

Det har varit populärt tidigare, och det är väl så även i fortsättningen, att tala om framstående idrottsmän som framstående ambassadörer. Vi ha haft idrottsmän som nått lysande resultat, och sådant medför att respekten för vårt land ökas. Se vi på de resultat som nåtts den senaste tiden, mera märkbara resultat, tror jag inte man kan säga att dessa goda förhållanden nu bestå. Jag tänker närmast på den allmänna idrotten, som är mycket utbredd och där Sverige stått i en särklass, kan man säga. Jag tänker på sista landskampen, där vi besegrades av ett sådant land som Frankrike, som tidigare icke haft några möjligheter mot oss. Jag tänker på fotbollen, där man kommit så långt som till världsmästerskap. Jag tänker på vårt främsta lag och dess dåliga resultat i ett land där världsmästerskapen skola hållas, nämligen Brasilien. Jag frågar mig om icke allt detta är ett resultat av riksdagens och regeringens inställning i ekonomiskt hänseende gentemot idrottsrörelsen, och jag frågar mig, om man icke kan frukta upprepningar av detta, därest man inte ger idrottsfolket vad det behöver. Men detta är icke det allvarligaste, utan det är dessa förluster på det uppfostrande området som kunna uppstå. Det har allmänt erkänts, icke minst i denna kammare, att idrottsrörelsen har en fostrande betydelse. Detta grundar sig på det naturliga faktum, att en idrottsutövare måste avstå från en hel del av vad folk kallar detta livets goda, om han över huvud taget skall nå något resultat i den gren han tänker tävla i. En idrottsman eller

idrottskvinna kan följaktligen inte som andra människor gå ut på danshak eller besöka ölschapp, utan han respektive hon måste sköta sig och bedriva sin träning ordentligt, om man över huvud taget skall ha möjlighet att hävda sig. Att detta är till fördel för ungdomen, betvivlar ingen. När idrottsrörelsen utför en sådan fostrande gärning, gäller detta icke blott för ungdomen utan även för landet och staten själv. Med sådan utgångspunkt borde det vara riktigt att investera kapital i en sådan rörelse. Vi veta att ungdomen under sin uppväxttid har lättare än de äldre att förfalla till brottslighet om de sakna möjlighet att ge utlopp för sin verksamhetslust för sunda och ideella intressen. Beträffande ungdomsbrottsligheten i vårt land har det uppgivits, och jag har ingen anledning att bestrida uppgiften, att denna brottslighet kostar svenska nationen 50 miljoner kronor per år. Fördelar man detta på varje ungdomsbrottsling får man ett belopp på 20 000 kronor. Det är fantastiskt stora pengar. Ställer man dessa siffror mot vad idrottsrörelsen i dag begär, framstår dess krav såsom synnerligen blygsamt. Det blir 4 kronor per individ man begär av staten i stöd.

Runt om i vårt land möta vi affischer, som med hänsyn till dagens situation mana inte bara idrottsfolket utan hela den svenska nationen att producera mera och spara mera, så att vi kunna bygga mera. Med hänvisning till den industriella utveckling och inte minst den rationaliseringsprocess som ägt rum måste jag, av erfarenhet och med många vittnesbörd från andra, framhålla att idrotten är en mycket verksam motvikt mot denna rationalisering, mot denna utslitning av arbetskraften. Det är alldeles givet att en tränad människa har betydligt lättare att stå emot de påfrestningar, som utvecklingen inom industrien innebär. Och vid sådant förhållande anser jag det vara en självklar plikt för samhället

Avsättning till fonden för idrottens främjande.

att mot denna bakgrund stödja idrottsrörelsen genom att ge den bästa möjliga verksamhetsvillkor.

Trots att idrottens folk liksom andra gör sin insats i produktionen och framför allt under de tio senaste åren iakttagit en visserligen påtvingad ekonomisk sparsamhet som knappast några andra grupper, har rörelsen icke kunnat bygga något nämnvärt. Det är ett minimum av den begärda byggnationen som kunnat äga rum. Jag tror inte jag tolkar idrottsfolkets krav felaktigt om jag säger, att det inte enbart är pengarna som begärts, som äro ett livsvillkor för idrottsrörelsen, utan också möjligheten att få uppföra de byggnader man har föreslagit. Här finnes, menar jag, en möjlighet för regeringen att medge byggen som icke kunna inverka på exempelvis bostadsbyggandet, som ju ligger på ett helt annat plan.

Jag skulle, herr talman, vilja upprepa mitt beklagande att så många människor, som förra året stödde dessa krav, i dag tydligen inte ha något att anföra. Det sades från det hållet bl. a. att uppfyllandet av de krav, som utmynnade i en begäran på en halv miljon kronor utöver regeringsförslaget — vilket också blev det beslut riksdagen då fattade — var »oundgängligen nödvändigt» för idrottsfolket vid det tillfället. Det sades också i det sammanhanget en hel del vackra ord om idrottens betydelse. Jag hade då själv möjlighet att citera vad nuvarande finansministern anförde i riksdagen 1939, och jag kan också nu göra en liten erinran om detta citat. Han sade nämligen bl. a., när man debatterade frågan om anslaget till fonden för idrottens främjande: »Låt oss icke bli förskräckta över att idrottsrörelsen eller gymnastikrörelsen eller friluftslivet får för stora anslag!»

Vid detta tillfälle hade idrottsorganisationerna i vårt land 405 000 medlemmar, och man fick från riksdagens sida ett anslag på 7,5 miljoner kronor. I dag, när antalet medlemmar är nästan dub-

belt så stort, får man ungefär halva det belopp, som beviljades 1939. Detta samtidigt som inkomsterna på idrottens konto äro mer än dubbelt så stora som då! Jag tror jag kan konstatera att de som tidigare talat för högre anslag tydligen själva blivit mest förskräckta över att nu ge tillräckliga anslag åt idrottsrörelsen och att denna förskräckelse tyvärr blivit synnerligen utbredd.

Jag vill, herr talman, till sist bara konstatera, att vid de stora idrottstävlingarna brukar det inträffa ganska ofta, att representanter för statsmakterna i mycket vackra tal sjunga idrottens lov, och detsamma är förhållandet i bankettsalarna efter tävlingarna. Jag tycker för min del det är bättre att gå från de vackra orden till handling och ge idrottsfolket vad det begär.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till motionen nr 99 i denna kammar.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Det mycket korta anförande jag vill hålla i denna fråga skall jag inleda med en förmodan, att det säkerligen finns många i denna kammare som i likhet med mig djupt beklaga, att riksdagen har ställts inför den situationen, att detta anslag inte kunnat höjas. Eftersom jag förstår att någon ändring härvidlag nu inte kan komma till stånd, vill jag säga endast ett par ord om den motion, som herr Norman i första kammaren och jag i andra kammaren väckt angående Skidfrämjandet.

Det förhåller sig så att organisationerna ur idrottsanslaget kunna få medel till sin administration. Däremot är det enligt 1939 års riksdagsbeslut inte möjligt att de organisationer, som få anslag från fonden för friluftslivets främjande, kunna motta administrationsbidrag. Herr Norman och jag och atskilliga andra motionärer ha såväl i fjol som i år hemställt, att Skidfrämjandet i detta avseende skulle undanta-

Avsättning till fonden för idrottens främjande.

gas på det sättet, att Skidfrämjandet skulle få 50 000 kronor av det anslag, som ställes till idrottens förfogande.

Jag har den personliga uppfattningen, att den verksamhet som Skidfrämjandet bedriver i mycket hög grad är att jämföra med den som bedrivs av de organisationer, vilka sortera under Gymnastikföreningarnas riksförbund. Ja, man kan säga att i ett hänseende Skidfrämjandet är särskilt lovvärt, därför att det i större utsträckning än någon annan organisation har tagit hand om friluftslivet för de äldre, medan idrottsorganisationerna enligt sakens natur huvudsakligen syssla med yngre generationer. Skidfrämjandet bedriver en verksamhet som omöjligen kan medföra några större inkomster och har därför stora ekonomiska svårigheter att bemästra.

Man kan givetvis genmäla mot det yrkande som ställts i dessa motioner, att ett bifall till dem skulle verka prejudicerande. Man kan dock inte komma ifrån, att de organisationer, som skulle kunna exakt jämföras med skidfrämjandet, knappast äro många, på sin höjd någon enda. Därför tycker jag inte man bör tillmäta denna naturliga fruktan inom riksdagen för prejudikat en alltför stor betydelse i detta fall.

Jag har själv haft tillfälle tala med handelsministern efter fjolårets förhållandevis mycket välvilliga uttalande från statsutskottets sida, och jag vill fortfarande hoppas, att denna framställning skall påräkna handelsministerns positiva intresse. Med hänsyn därtill nöjer jag mig för dagen, herr talman, med denna deklaration och ställer inte något yrkande.

Häruti instämde herr *Fröderberg*.

Herr ALLÅRD: Herr talman! Det finns ingen anledning att i dag ta upp en lika lång debatt som den vi hade föregående år i denna fråga. Jag vill bara erinra om de erkännssamma ord, som då utta-

lades från såväl statsrådsbänken som från många kammarledamöters sida om idrottsrörelsen. Dessa erkännanden noterades med tillfredsställelse inom idrottsrörelsen, och man trodde sig kunna ha förhoppningar om att till i år få ett större anslag.

Utan tvivel är idrottsrörelsen i mycket stort behov av mera pengar för att den skall kunna fylla sin uppgift. Det behövs pengar för instruktions- och kursverksamhet, det behövs ökade administrationsanslag och det behövs idrottsplatsbyggen. Tyvärr visade det sig när statsverkspropositionen kom, att Kungl. Maj:t på grund av den besvärliga ekonomiska situationen inte ansett sig ha möjlighet att öka anslaget sedan föregående år. Jag beklagar detta, men samtidigt måste jag konstatera att inte heller jag, och med mig en hel del kamrater här i kammaren som äro intresserade av idrottsrörelsen, ansett det möjligt att begära mer pengar till idrotten i år, då vi veta att det är många andra områden, där Kungl. Maj:t och riksdagen i år måst vara mycket restriktiva. Vi ha vid flera tillfällen fått tillbakavisa krav på anslagshöjningar, där det gäller önskemål och ändamål, som kanske äro lika väl motiverade som ett högre anslag till idrotten. Jag tror för övrigt inte att vi i år skulle ha gjort idrotten någon tjänst med att driva kravet på ett högre anslag, när situationen är sådan som den är.

Herr Dahlgren säger nu att det endast är kommunisterna som stödja idrotten — inga andra vilja vara med och ge idrotten sitt stöd. Ja, herr Dahlgren och hans partikamrater tyckas inte behöva ta någon sådan hänsyn som vi andra få ta till de ekonomiska förhållandena, utan det är bara att motionera och tro att allt skall klara sig. Jag kan inte betrakta herr Dahlgrens anförande annat än som ett frieri till idrotten. Jag tror emellertid inte att det är lämpligt att utnyttja dessa frågor på sådant sätt.

Jag vill sluta med att beklaga, att det

Avsättning till fonden för idrottens främjande.

inte varit möjligt att ge idrotten mera pengar, samtidigt som jag uttrycker en förhoppning, att det till kommande år skall visa sig möjligt att ge idrotten ett ökat anslag, vilket den så väl behöver.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HÄCKNER: Herr talman! Jag har delvis blivit förekommen av herr Allard, i vars anförande jag kan helt instämma.

Jag skulle nog vilja säga beträffande herr Dahlgrens anförande, att det skulle ha varit ganska oemotsägligt om det kunnat grundas på antagandet, att riksdagen även under kommande år skulle vara lika njugg mot idrotten som i år. Enligt min mening går det nämligen inte att i längden hålla den växande idrottsrörelsen på svältkost.

Emellertid var det så, att vi överlade, huruvida vi inte även i år, vi som hade ett mera positivt idrottsintresse, borde komma med en motion i frågan, men vi funno att det inte var anledning göra det i år, detta därför att vi trodde oss förstå, att det också från Kungl. Maj:ts sida var att vänta en generösare inställning mot idrotten under kommande år. Under sådana förhållanden och med hänsyn till det rådande ekonomiska läget ansågo vi det vara riktigt att i år visa återhållsamhet. Men vi ha därmed ingalunda givit avkall på vår uppfattning, att idrotten behöver ett väsentligt ökat stöd från det allmännas sida, och det är som sagt vår förhoppning att Kungl. Maj:t redan nästa år skall kunna visa en betydligt generösare inställning mot idrotten. Skulle detta inte bli fallet, komma givetvis många här i kammaren att finna sig föranlåtna att i en motion söka rätta till detta förhållande.

Det är alltså, herr talman, i den förhoppningen, att vi redan nästa år kunna räkna med en betydligt bättre behandling av idrotten, som jag inte nu har något särskilt yrkande.

Herr THAPPER: Herr talman! Jag vill framför allt instämma i vad herr Allard sade. Herr Dahlgrens yrkande får väl betraktas som en ren demonstration, ty han har säkerligen inte ens själv kunnat tro på möjligheten av framgång för ett yrkande, vari kräves mer än dubbelt så mycket som Kungl. Maj:t och utskottet begärt. Jag yrkar alltså bifall till utskottsförslaget.

Herr KYLING: Herr talman! Jag skall inte ställa något yrkande och kan instämma i vad herr Allard tidigare anförde om idrotten. Jag vill emellertid med ett par ord beröra den motion, som herr Håstad väckt och som jag själv skrivit under, rörande anslaget till Skid- och friluftsförbundet.

Jag tror inte jag behöver ge något kraftigt uttryck åt vad denna organisation åstadkommit och vad den utför, jag tror att dess arbete är mycket väl känt av riksdagens ledamöter. När jag inte framställer något yrkande och när jag inte i utskottet har reserverat mig, är det bl. a. därför att vi ju ha anledning försöka vara så restriktiva som möjligt när det gäller utgiftsökningar. Men det är främst av en annan anledning. Jag har nämligen i dag haft ett samtal med statsrådet Ericsson, som sagt mig, att han är positivt inställd till att försöka få någon ändring till stånd men att han finner, att just i år är det på grund av vissa omständigheter mycket besvärligt att tilldela organisationen det begärda anslaget. Men samtidigt meddelade han mig, att han skall försöka att möjligtvis till ett kommande år ordna denna angelägenhet, och med detta har jag låtit mig nöja.

Jag vill alltså bara uttala den förhoppningen, att vi redan nästa år skola ha möjlighet att bevilja det anslag, som motionsvägen begärts i år.

Herr DAHLGREN: Herr talman! Tiden är visserligen långt framskriden, men det är några anmärkningar jag vill

Avsättning till fonden för idrottens främjande.

göra i anledning av en del yttranden som herr Allard nyss fällde.

Herr Allard kallade vår motion för ett frieri till idrottsrörelsen. Nu undrar jag vad man med en dylik argumentation skall anlägga för betraktelsesätt beträffande de motioner, som förelegat här i riksdagen från det ena eller det andra partiet. När herr Allard föregående år var första namn på en motion med precis samma yrkande som vår i år, d. v. s. stödde idrottsfolkets krav, var detta då ett frieri från herr Allards sida eller var det fråga om en ärlig mening att stödja idrottsfolket? Det skulle vara intressant att få svar på den frågan. Jag har i motsats till herr Allard samma utgångspunkt som jag hade föregående år, nämligen en önskan att stödja idrottsfolkets krav och de synpunkter det framlagt, och jag har i hela min uppläggning av anförandet stött mig på idrottsrörelsen. Herr Allard är en av dem som sitta i ledningen, men hans argumentation från föregående år står i motsättning till vad han nu anför. Det var dock fjolårets motion och dess motionärer, som fingo igenom höjningen av anslaget med en halv miljon utöver regeringsförslaget i fjol, och jag hade faktiskt hoppat, att man i år skulle gå på en liknande linje; jag tänkte då på alla dessa motionärer här i kammaren, som framhöllo att det inte skulle vara Kungl. Maj:t ensam, som skulle räkna ut var gränsen skulle kunna gå, utan att man också skulle kunna gå ifrån den s. k. återhållsamhetspolitiken.

Därefter, herr talman, några ord om anspelningen på vårt partis beroendeställning i detta fall. Vi veta inte vad som utspelats bakom kulisserna i denna fråga, men det tycks som om de övriga partierna skulle ha varit ganska ense därom, att ingen motion skulle framläggas i saken och ingen press utövas på regeringens förslag. Men, herr Allard, det är väl ändå så, som jag tidigare sagt, att regeringens förslag med hän-

syn till den oavbrutna utvecklingen av idrottsfolkets led måste innebära en reell sänkning av anslaget, vilket ju är ett fruktansvärt stort avsteg från det ursprungliga löftet att idrottsfolket skulle få 50 procent av tipsmedlen. Med vad jag nu anför tror jag mig ha avfärdat talet om att vår motion skulle vara en demonstration. Vår motion har som alla våra tidigare haft till syfte att stödja den part, som det i varje särskilt fall gällt, i detta fall idrottsfolket.

Herr ALLARD: Herr talman! När jag motionerat om stöd åt idrotten har det legat en allvarlig strävan bakom att hjälpa idrotten. Jag har därvid också sökt ta hänsyn till de ekonomiska möjligheter som funnits. Jag erinrar herr Dahlgren om att han och hans partivänner motionerat om sänkning av statsinkomsterna med sammanlagt nära 750 miljoner kronor, samtidigt som man emellertid motionerat om utgiftsökningar på olika områden, som röra sig om sammanlagt över 500 miljoner kronor. Herr Dahlgren har alltså ingen som helst bakgrund för denna motion. Om riksdagen skulle bifalla de olika kommunistmotionerna vid denna riksdag, tror jag att läget snarast skulle bli sådant, att idrotten inte ens skulle kunna få de 4 miljoner kronor, som den nu kommer att få.

Herr DAHLGREN: Herr talman! Jag vill endast konstatera, att jag förstod att det skulle bli nödvändigt för dem, som försvara utskottets ställningstagande i dag, att fly utanför det område det här gäller. Jag konstaterar bara detta, herr talman, till belägg för hur svårt det måste vara att ändra ställning år från år.

Herr ALLARD: Herr talman! Det är inte att fly utanför det område det här gäller, när jag påtalar en realitet. Inte ens kommunisterna ha bättre möjlighet än vi andra att göra pengar, och som

bekant ingå idrottens pengar i den allmänna budgeten; det borde även herr Dahlgren veta.

Herr DAHLGREN: Herr talman! Jag vill faktiskt inte dra ut på debatten längre, men jag blir tvungen därtill när herr Allard fortfarande uppehåller sig vid den gamla argumenteringen, medan vi försöka hålla oss till vad frågan gäller; den gäller anslag till idrottsfolket. Varför skola vi då här koppla in statsbudgeten? Vi få väl vara ärliga och erkänna, att statens inkomster från idrotten också stigit; det är detta förhållande jag stöder mig på.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till motionen II: 99 av herr Dahlgren m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Dahlgren, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 82:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 99 av herr Dahlgren m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Dahlgren begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställ-

Avsättning till lotterimedelsfonden.

des. Därvid avgåvos 191 ja och 8 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Punkten 83.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 84.

Avsättning till lotterimedelsfonden.

I statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t under tionde huvudtiteln, punkt 110, föreslagit riksdagen att till ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 7 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett flertal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar Ivar Persson och Bengtson (I: 224) och den andra inom andra kammaren av herr Ericsson i Näs (II: 241), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att för avsättning till lotterimedelsfonden för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 8 000 000 kronor.

Utskottet hemställde i förevarande punkt, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 224 och II: 241 ävensom I: 86, I: 157 och II: 353, sistnämnda motion i vad den avsåge anslagsfrågan, till Avsättning till lotterimedelsfonden för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 7 500 000 kronor;

b) med bifall till motionen II: 353, i vad den avsåge anslaget fördelning, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet i motiveringen anfört.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr GUSTAFSSON i Borås: Herr talman! Jag skall inte många minuter ta kammarens dyrbara tid i anspråk, när

Avsättning till lotterimedelsfonden.

ju någon ändring i själva sakfrågan knappast ligger inom räckhåll.

Utskottets skrivning om min motion, II: 353, är ju synnerligen välvillig, och det är jag tacksam för. Utskottet säger, att en ändring av de grunder, som nu gälla för lotterimedlens fördelning, är ofrånkomlig. Det är glädjande att detta åter klart säges ifrån. Vi veta ju, att anslag vilja alla ha, där sådana äro att tillgå, men det är inte riktigt, att en del få så stor del av kakan så att andra få svälta. Om nu teatrarna i storstäderna alltför måste ha lejonparten, så har man väl ingen annan väg att gå än att höja anslagen för att inte de övriga skola bli alltför missgynnade.

Jag har full förståelse för sparsamhetslinjen, men då staten från penninglotteriet har cirka 103 miljoner kronor i inkomst synes det mig inte alldeles urbota, att en höjning av anslaget kunna ske. Om skatten på inkomsterna av lotterimedel lägges till, skulle man i år få en ökning på 4 miljoner kronor jämfört med föregående år.

När man bestämmer förevarande anslag till 7,5 miljoner kronor, fruktar jag att det blir så att framför allt landsbygdens intressen få stå tillbaka. År 1949 fingo teatrarna cirka 6 miljoner kronor. Det torde bli så även i år. Detta innebär att alla övriga sökande få nöja sig med den ganska blygsamma summan 1,5 miljoner kronor mot föregående års 2 876 000 kronor. Jag ber endast få säga, att det bedrives ju dock en icke föraktlig kulturell verksamhet även ute i landet. Vissa skolor borde få ett bättre stöd, orkestrar, körverksamhet och andra likaså, detta inte minst för att trivseln på landsbygden skall kunna bli bättre. Mycket folk i landsorten offrar tid, krafter och arbete för att kulturellt berika och lyfta sin bygd. De vore värda ett större intresse och ett bättre stöd. De se även med undran på att storstädernas teaterverksamhet skall behöva sluka så väldiga belopp. Jag tror inte, herr tal-

man, att denna undran bottnar i avundsjuka, utan man känner sig bara litet snålt behandlad. Det är ju i alla fall så att lejonparten av vårt folk inte bor i de tre eller fyra större städerna utan på landsbygden. Jag vet väl att detta resonemang inte utan vidare kan motivera en fördelning av anslaget efter befolkningstäthetens synpunkt, men det synes mig vara berättigat att saken påpekas. Tittar jag i riksdagsberättelsens till 1950 års riksdag bilaga A så finner jag, att sex à sju teatrar få i runt tal 6 miljoner kronor under det att nu ett 60-tal organisationer och institutioner av skilda slag få nöja sig med de överblivna styckena. Bland dessa organisationer och institutioner finnas de, som arbeta för bygdekultur, museer och akademiska ändamål, det finns kyrkliga och andra religiösa institutioner, skolor av fristående karaktär o. s. v. Detta är bara en liten axplockning. Mig synes att fördelningen inte är rimlig. Då nu den del, som kan tänkas komma landsbygden till godo, blir mindre än förut, kan man faktiskt tillämpa det gamla ordet: »Den som har honom skall varda givet, men den som intet har från honom skall tagas även det han har.»

Jag vill, herr talman, sluta med att uttrycka den förhoppningen att om statsutskottet år efter år fortsätter att skriva så grant och välvilligt som skett och som det gjort på s. 51 i föreliggande utlåtande nr 10 så måtte det väl till sist bära frukt; annars skrev ju utskottet lika vackert förra året, men någon påtaglig förbättring har ju inte skett. Den utredning som pågår om en statens kulturfond är kanske snart färdig, och man får då hoppas på en bättre tingens ordning.

Jag har, herr talman, inte något yrkande emot ett enhälligt statsutskott, utan har bara velat säga dessa ord i anledning av motionen. Jag hoppas, att det nästa år skall bli en gynnsammare utgång för den sak det här gäller.

Avsättning till lotterimedelsfonden.

Herr ERICSSON i Näs: Herr talman! Det är kanske inte så mycket att tillägga utöver vad den föregående talaren har sagt, men det är några randanmärkningar jag ändå vill komma med.

År 1938 beslöt riksdagen, att behållningen av penninglotterirörelsen skulle delas lika mellan den allmänna budgeten och den s. k. lotterimedelsfonden. Ur denna lotterimedelsfond utgår, som redan sagts, anslag till olika kulturella ändamål m. m., inte minst på landsbygden. För innevarande budgetår är inkomsten av lotterimedel upptagen till 73 miljoner kronor, och för nästa år beräknas den till 75 miljoner kronor. Men anslaget till lotterimedelsfonden är oförändrat upptaget till 7,5 miljoner kronor i stället för, enligt vad som avsågs i 1938 års principbeslut, med 50 procent, alltså nu 10,5 procent och för nästa år 10 procent.

Jag behöver inte här gå in på någon längre motivering för min motion om att till lotterimedelsfonden skulle avsättas 8 miljoner kronor, innebärande en ökning med $\frac{1}{2}$ miljon kronor; det är procentuellt sett detsamma som förra året, nämligen 10,3 procent, eller snarare mindre. Det skulle alltså i och för sig icke innebära någon förändring, då ju inkomsterna blivit större. Ur fonden utgår, som jag förut sagt, medel till främjande av allmänkulturell verksamhet, inte minst på landsbygden, som dock tyvärr — och detta väl delvis beroende på att pengarna inte räcka — ändå får alltför litet. Handelsministern har också påpekat, att fonden avser att främja den kulturella verksamheten speciellt på landsbygden och i de mindre städerna. Jag vill understryka just detta. Ingen som känner till saken kan väl bestrida, att den kulturella verksamheten i glesbebyggelserna är värd allt stöd.

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till min motion nr 241.

Herr THAPPER: Herr talman! Jag vill säga till herr Gustafsson i Borås, som föreföll ganska belåten med utskottets skrivning, att utskottet skrivit så starkt som det varit möjligt för att tillmötesgå hans önskemål i detta avseende. I övrigt skall jag, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 241 av herr Ericsson i Näs; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Ericsson i Näs begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 84:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionen II: 241 av herr Ericsson i Näs.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Ericsson i Näs, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 150 ja och 44 nej, varjämte 8 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 85—88.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 89.

Lades till handlingarna.

Herr HÅSTAD erhöll härefter på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag vill bara tillkännagiva, att jag vid behandlingen av punkt 73 vid rösträkningen, ej vid uppresningen, röstade fel till följd av missuppfattning av voteeringspropositionen.

§ 3.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1950/51 under försvarets fonder m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Punkterna 1—30.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31.

Lades till handlingarna.

§ 4.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av ett äldre reservationsanslag; och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från betalningsskyldighet till kronan.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.**Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts propo-

sition angående förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 63 hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 27 januari 1950, föreslagit riksdagen att

dels godkänna ett genom det vid berörda statsrådsprotokoll fogat köpeavtal gjort förvärv av viss gruvegendom m. m.,

dels till Aktieteckning i Aktiebolaget Statsgruvor å tilläggsstat II till riksdagen för budgetåret 1949/50 under kapitalbudgeten, fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 12 000 000 kronor.

dels ock besluta, att staten genom riksgäldskontoret skulle ställa garanti för lån i mån av behov åt Aktiebolaget Statsgruvor till ett belopp av högst 8 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft fyra motioner.

I en inom andra kammaren av herr *Häckner m. fl.* väckt motion (II: 446) hade hemställts, att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 63 angående förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förnyad utredning angående dessa gruvors framtida ställning;

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 368) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 447), hade hemställts, att riksdagen icke måtte godkänna det vid propositionen nr 63 fogade köpeavtalet angående förvärv av viss gruvegendom samt att riksdagen måtte avslå framställningen om därav betingade anslag och lånegaranti.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts för-

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

slag samt med avslag å motionerna I: 368 och II: 447, I: 367 samt II: 446,

a) godkänna det genom det vid statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 27 januari 1950 fogade köpeavtalet gjorda förvärvet av viss gruvegendom m. m.;

b) till Aktieteckning i Aktiebolaget Statsgruvor å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 12 000 000 kronor;

c) besluta, att staten genom riksgäldskontoret skulle ställa garanti för lån i mån av behov åt Aktiebolaget Statsgruvor till ett belopp av högst 8 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Gränebo, Mannerskantz, Heiding, Alfred Nilsson, Lundgren, Axel Andersson, Skoglund* i Doverstorp, *Svensson* i Grönvik, *Boman* i Kieryd, *Rubbestad, Ståhl, Kollberg, Kyling* och *Wedén*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 368 och II: 447 samt II: 446 ävensom med avslag å motionen I: 367, avslå Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr STÅHL: Herr talman! Det är ju att ställa stora krav på talmannen och kammaren att vid denna tid på dygnet börja debatten om en så stor fråga som tyskegendomen och de tyskägda gruvorna. Trots att ärendet är mycket stort och gäller ett belopp på sammanlagt i runt tal 20 miljoner kronor skall jag försöka att fatta mig så kort som möjligt, särskilt som den följande raden av talare redan hunnit bli ganska lång.

Jag skulle först vilja säga, att det finns tre väsentliga punkter, där den lilla majoriteten och den mycket stora minoriteten i statsutskottet ha gemensamma synpunkter. Jag tycker att det

är viktigt att dessa redan från början mönstras ut ur meningsutbytet.

Den första gäller frågan i vad mån man genom denna affär skall soulagera svenska fordringsägarentressen i samband med tyskmedlen. Det har under förstakammardebatten sagts, att denna synpunkt skulle vara relevant. Jag tror icke att så är fallet. Ty hur man räknar måste man konstatera, att om affären ur statens synpunkt vore ogynnsam så skulle det vara fördelaktigare att betala fordringsägarintressena kontant och i klingande valuta än att tillgripa en affär, vars konsekvenser man ej kan överblicka.

Den andra synpunkten, där både majoriteten och minoriteten äro ense, är att man knappast i tanken på statsförvärv av dessa gruvor bör spåra en ren statssocialiseringsframstöt. Staten äger ju redan förut betydande gruvintressen. Därför är detta förslag i och för sig ingenting principiellt nytt. Jag vågar försäkra, herr talman, att om jag ansåge, att detta vore en god affär för staten, skulle jag icke draga mig för att tillstyrka att affären gjordes.

Alltså, den rent principiella frågan, om staten bör äga gruvor eller icke, kan man också mönstra ut ur resonemanget. Man får fråga sig: Är det en förnuftig affär eller icke? Bör staten göra den eller ej? Vi tala ju i varje fall samma språk, om vi lagt frågan på den bogen.

Den tredje punkten, där vi också ha gemensam utgångspunkt och som också är rätt väsentlig, är att vi, såsom framgår av minoritetens reservation, icke ha ifrågasatt den värdering, som är gjord av de två olika kommittéer, vilka sysslat med det förberedande arbetet, nämligen dels den s. k. gruvorganisationskommittén och dels den s. k. tyskgruvekommittén. Vi ha över huvud taget icke tagit ställning till själva värderingssiffrorna. Vi ha nog den uppfattningen, att i denna stora affär spela några miljoner mer eller mindre ingen väsentlig roll, om affären i och för sig är sund

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

och kalkylerna visa på att man med framgång kan göra den. Därför ha vi, såsom framgår av reservationen, icke diskuterat detta. Från våra utgångspunkter vill jag åt både statsrådet och värderingsmännen giva det vitsordet, att jag tror att man kan godkänna de siffror som ligga till grund för affären rent affärsmässigt sett, åtminstone i det väsentliga. Man kan diskutera åtskilliga detaljer, såsom den ena eller andra fastigheten, skogsbiten, gruvan o. s. v., men i stort är värderingen hållbar. Icke minst det förhållandet att man mönstrat ut gruvorna ur själva tillgångarna har bidragit till att resonemanget lagts på en riktig bog.

Det som har varit avgörande för ställningstagandet i denna stora fråga har, herr talman, varit bedömningen av gruvornas brytningsvärde och räntabilitet. Det är utifrån svaret på den frågan som man skall komma fram till resultatet: Böra gruvorna köpas eller ej?

Jag skulle här vilja angiva hur man torde kunna beräkna fyndigheternas varaktighet. Med nuvarande brytningskoefficient kunna fyndigheterna i Stollberg beräknas vara i fyra år. Därefter äro de med nuvarande brytningstakt slut. Järnmalmsfyndigheterna vid Intränet kunna brytas i nio år; sedan äro de slut. Fyndigheterna vid Lekomberg beräknas av de sakkunniga ha en varaktighet av fyra år; sedan äro de slut. Starkgruvorna vid Norberg äro av längre varaktighet, men de äro små och obetydliga; där har man en beräknad brytningstid av 23 år. Slutligen är det det stora Håksbergsfältet, där man kan uppskatta varaktigheten med nuvarande brytningsintensitet till 68 år. Jag tror att man kan gå handelsministern ett steg till mötes och säga, att det är sannolikt, att de tre första gruvorna kunna brytas, om icke med någon större förtjänst så i varje fall utan någon ekonomisk katastrof. Där brytes för närvarande med hyggligt resultat. Jag tror att man skulle kunna göra detsamma i

stort sett, om de vore statsägda. Men jag vill reservera mig mycket allvarligt för beräkningsgrundernas tillförlitlighet i fråga om gruvdriften. Ingen på avdelningen i utskottet har ju varit fackman, och därför ha vi haft anledning att höra fackmän i olika sammanhang och taga den största hänsyn till deras omdöme. Vi fingo bl. a. den upplysningen att när de enskilda intressenterna började göra sin värdering, som framför allt gällde den lilla blyfyndigheten, låg blyslig uppe i ett pris på 1 000 kronor per ton, och brytningskostnaden beräknades i runt tal till 400 kronor. Under den korta tid man var sysselsatt med värderingen sjönk världsprisnoteringen på blysligen med 40 procent till i runt tal 600 kronor per ton, vilket totalt rubbade hela den mycket fördelaktiga kalkyl för blyfyndigheten, som legat som grund för den statliga värderingen och givit den ekonomiska ryggraden åt projektet.

Jag skulle vilja tillägga, att även om konjunkturerna inom gruvhanteringen äro både fluktuerande och vanskliga att bedöma, är det, såvitt jag vet, fortfarande så, att blysligskonjunkturen ligger lågt. Att bryta vid Stollberg med de priser vi ha för närvarande, är icke samma hyggliga affär som det skulle blivit, om de priser hade stått sig, som den statliga utredningen räknade med.

Jag skulle det oaktat kunna vara färdig att mönstra ut dessa smågruvor, om jag får kalla dem så, och säga att man skulle kunnat resonera om en affär, om det hela hade rört sig bara om dem. Men det som gör hela tyskgruvaffären till ett äventyrligt experiment — vilket är ungefär de ord som använts i reservationen — är Håksbergsfyndigheten. Håksbergsfyndigheten är, såsom jag nyss sade, relativt stor efter de förhållanden vi kunna tala om här. Efter norrbottniska anspråk är även denna fyndighet en ren obetydlighet; det är icke för mycket sagt. Men därtill kommer, att fyndigheten är dålig ur den syn-

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

punkten, att den är mycket svår att fördelaktigt exploatera. För närvarande brytes där i runt tal 50 000 ton, och det är ingen lönsam brytning. Det är visserligen svårt att tränga in i frågan så, att man vågar lämna uppgifterna för goda, men jag har anledning tro att den uppgift är riktig, som lämnats mig från mycket internt håll, att man för närvarande kör med en förlust som, om den skulle beräknas fullt affärs-mässigt, utgör någonting omkring miljonen om året.

Som ett ytterligare belägg för hur vansklig håksbergsfyndigheten är må det vara tillåtet att anföra, att de sakkunniga uppskatta den sammanlagda förlusten, sedan brytningen vid Håksberg började och fram till nu, om man räknar med både svenska och tyska ägare, till omkring 70—80 miljoner kronor.

Vi säga i reservationen, att vi kunna icke vara med om en affär, utan att vi från början få garanti för att Håksbergsgruvan, som bevisligen är olönsam, lägges ned. Då svarar statsrådet och med honom utskottsmajoriteten, att man har inga förutfattade meningar på denna punkt: man vill hålla öppet för den blivande bolagsledningen att undersöka, huruvida det kan bli lönsamt att driva Håksberg eller ej. Om utredningen kommer till resultatet, att det är olönsamt, är man villig att lägga ned Håksberg och lägga det i reserv.

Detta är ett vackert talesätt. Här kanske man i någon mån kan tala om förtroende. Litade vi på att regeringen verkligen finge fullkomlig handlingsfrihet, skulle det naturligtvis ställa sig lättare. Men det är mycket som tyder på att regeringen ej kommer att ha denna handlingsfrihet.

När man från vissa regeringen närstående intressenters sida sagt, att vad man egentligen har att göra för att Håksberg skall bli en god affär eller åtminstone en så pass hygglig affär, att

man kan gå in för densamma, är bara att öka kapaciteten till det tredubbla, då måste jag, herr talman, mot detta först och främst säga, att tekniker med god insikt i dessa förhållanden hävdar, att malmen i Håksberg är av den karaktär, att själva anrikningsproceduren under alla förhållanden blir så dyrbar, att det aldrig kan bli en verkligt god affär. Jag skall icke röra mig med några siffror. Men jag vill betona, att även den nuvarande ledningen för Håksberg ställer sig tveksam inför tanken att man bara behöver öka produktionen för att komma fram till ett fördelaktigt resultat.

Därtill kommer, herr talman, en viktig synpunkt, och här sväva de för regeringen gynnsamma experterna på målet, när de ställs inför frågan: Om man höjer produktionen vid Håksberg till det tredubbla, garantera då herrarna, att det finnes avsättning för en så stor kvantitet malm av detta — jag vågar säga — föga användbara slag? Ställd inför denna fråga vågar ingen garantera att detta blir möjligt. I stället säger man att man måste räkna med att behöva ligga med betydande kvantiteter utan marknad eller möjlighet att finna avsättning.

Därtill kommer, herr talman, att när staten en gång har köpt ett sådant här stort komplex är det väl ändå en allvarlig risk för trycket icke bara från arbetarnas, tjänstemännens och andra anställdas sida utan även från deras sida, som mena att prestige kräver att staten visar, att den går i land med företaget och att det varit någon mening i att köpet genomdrivits. Detta tryck kan bli så starkt, att även en så handlingskraftig och axelbred — jag menar andligen talat — man som handelsministern möjligen icke håller stånd inför ett sådant tryck. Vi ha framhållit detta i reservationen, där vi sagt att ett statsövertagande kunde »framkalla sådana krav på fortsatt drift, att de svärigen kunna tillbaka-

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

visas, även med risk av ekonomiskt menliga verkningar».

Nu har handelsministern för en stund sedan i första kammaren sagt, att han lämnar frågan öppen, om man skall fortsätta driften eller inte. Jag tycker emellertid frågan är så klarlagd, att handelsministern hade bort skriva i propositionen, att en förutsättning för ett statsövertagande är att driften vid Håksberg lägges ned, i varje fall under nuvarande konjunkturer. Så har emellertid inte skett, och genom att man lämnat den springande punkten öppen har man utsatt sig för risken att Håksbergsgruvan inte blir ett hål, ur vilket man hämtar upp värden för statsverket utan där man vräker ner värden för skattebetalarna. Det är ett perspektiv, som vi reservanter icke ha velat ta. Jag tillåter mig i detta sammanhang konstatera vad som yttrades till mig vid en diskussion med en framstående socialdemokrat inför ett annat forum, nämligen att det inte är någon slump att man icke velat ge någon garanti på denna punkt. Man ville hålla frågan öppen därför att det svenska folket ändå kände någonting alldeles särskilt inför tryggheten hos staten. Redan detta innebär ju ett incitament till det tryck, som vi ha talat om i reservationen.

Jag skulle även vilja beröra de sociala skäl, som ha framförts i detta sammanhang. Därest de anställda skulle löpa risk att komma i en verklig nödsituation om Håksbergsgruvan lades ner, skulle naturligtvis alla vilja diskutera åtgärder som vore påkallade, men nu förhåller det sig faktiskt inte så. Man vet ju, att de framåtgående industrierna i den närbelägna staden Ludvika äro intresserade inte bara av att få personalen som arbetskraft utan även att få bostäderna vid Håksberg till bostäder för sin arbetskraft. Praktiskt taget ingen anställd riskerar att komma i svårigheter om affären inte genomföres. Sålunda bortfaller även det skälet för ett köp.

Det andra skälet som har anförts för denna affär är att man vill ha gruvorna samlade på en hand. För mig har intet skäl varit mera obegripligt än detta. Det naturliga vore väl i stället, herr talman, att dessa gruvor delades upp så, att varje gruva kom till den ägare, som hade ett naturligt intresse av att exploatera den. Då skulle man kunna göra dessa gruvföretag lönsamma på ett annat sätt än vad man har möjlighet till för närvarande.

Jag har ett intryck av att man helt övervärderar betydelsen av denna fyndighet. Den är ju ändå inte stor. Hela fyndigheten, alltså inte bara ett års brytning, motsvarar i runt tal ett och ett halvt års export från norrbottnens gruvorna. Därtill kommer att den i kvalitet är ofantligt underlägsen den malm vi ha i Norrbotten, i synnerhet sedan man nu i Grängesberg tack vare en defosforiseringsprocess kan göra även starkt fosforhaltig malm exploaterbar.

Man kan slutligen invända, att detta inte är mycket att resonera om. Handelsministern har ju bestämt att denna affär skall göras, och då blir den också gjord. Jag läste redan innan vi började behandla ärendet i avdelningen stiftelseurkunden till AB Statsgruvor i Post och Inrikes Tidningar, och då fick jag en känsla av att det var ganska meningslöst att sätta sig att behandla saken. Jag läste också förbehållet för riksdagens godkännande, men i varje fall hade handelsministern tagit ställning, och därmed hade också riksdagen gjort det. Jag säger nu emellertid som vi ha sagt i andra sammanhang, att det är nödvändigt att klargöra, att om man nu kastar sig ut i detta äventyr och bestämmer sig för att driva Håksbergsgruvorna, ha vi i alla fall från vårt håll livligt och eftertryckligt varnat. Vi ha tvått våra händer och sagt, att vi icke kunna tillstyrka en så äventyrlig och tvivelaktig affär som denna. Jag hoppas handelsministern

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

inte tar illa upp om jag tillägger, att jag tycker personligen så bra om honom, att jag verkligen skulle unna både honom och skattebetalarna ett mera lönsamt exploateringsobjekt än detta när han nu skall ge sig in på en stor statsaffär. Det måste vara bra otacksamt att starta med ett objekt, om vilket man redan från början vet, att det icke kan bli vinstgivande eller lyckligt vare sig för statsverket, för den riksdagsmajoritet, som tar ansvaret för beslutet, eller för skattebetalarna. Om man inte har några principiella utgångspunkter, är det lugnare och tryggare och ur alla synpunkter säkrare att avstå från en affär, som inte har några skäl för sig och som över huvud taget inte kan fotas på några bärande skäl, vare sig sociala, ekonomiska eller strukturella, men mot vilken däremot tala en rad avgörande synpunkter, framför allt de ekonomiska.

Jag ber, herr talman, att i anslutning till de synpunkter jag här har utvecklat få yrka avslag på Kungl. Maj:ts föreliggande proposition och bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr THAPPER: Herr talman! Även om jag har klart för mig, att detta är en viktig och betydelsefull fråga, skall jag med hänsyn till den sena timmen försöka fatta mig tämligen kort.

Herr Ståhl konstaterade inledningsvis i sitt anförande, att utskottsmajoriteten och reservanterna äro överens på tre väsentliga punkter, och när man sedan lyssnade till fortsättningen av herr Ståhls anförande framgick det, att det väsentligen var den framtida driften vid Håksbergsgruvorna som gjorde honom betänksam. Jag tyckte emellertid att herr Ståhl i slutet av sitt anförande yttrade sig som om han betraktade hela affären som så äventyrlig och tvivelaktig, att den redan som affär inte borde komma till stånd. Jag förmodar

emellertid, att han fortfarande mest tänkte på Håksbergsgruvorna, och det kanske därför kan vara på sin plats att även jag säger ett par ord om hur utskottsmajoriteten har sett på affären.

Jag kan instämma i vad herr Ståhl sade om att vi inte äro experter utan lekmän. Vi ha alltså fått försöka ta ställning till frågan utifrån de utgångspunkter, som experterna ha kommit till. Jag vill på den punkten erinra om vad som står i propositionen om att visserligen alla de fem gruvkomplexen Håksberg, Lekomberg, Stollberg, Starkgruvorna och Intrångsgruvorna vid den värdering, som ägt rum i anledning av experternas undersökning, bedömdes som till väsentliga delar brytvärda men att endast Stollberg ansågs visa sådan lönsamhet, att därpå borde baseras en beräkning av ett driftvärde. För de övriga gruvorna räknade man således inte med något värde av fyndigheterna som sådana utan endast för vad som antogs med säkerhet kunna erhållas för fastigheter, anläggningar och utrustning därest driften nedlades och anläggningarna realiserades. Departementschefen uttalar, att den till grund för statens anbud liggande värderingen därför kan betecknas som försiktig.

Enligt utskottets mening bör man ta hänsyn även till andra saker i detta sammanhang. Herr Ståhl sade, att det skulle vara fördelaktigt om varje gruva komme till den ägare, som hade intresse av att exploatera den. Jag är inte överens med herr Ståhl om den saken. Det är nämligen säkert så, att driften vid dessa fyndigheter bör planeras och beaktas på ett annat sätt ur samhällets synpunkt. Utskottsmajoriteten säger bland annat, att de mellansvenska malmtillgångar det här är fråga om representera inemot 15 procent av mellersta Sveriges järnmalmstillgångar. Manganjärnmalm utgör omkring 28 procent av vårt lands samlade mangan-tillgångar. Dessutom är det ju så, som det har påpekats i propositionen, att

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

någon malmletning eller forskning vid dessa gruvor inte har förekommit under de senaste 10 åren på grund av kriget och av andra orsaker. Gruvorna ha alltså blivit eftersatta. Skulle man som herr Ståhl föreslår låta enskilda ägare exploatera varje gruva, kan man vara övertygad om att de skulle bli eftersatta även i fortsättningen. Varken departementschefen eller utskottsmajoriteten har sagt, att driften vid Håksbergsgruvorna skall upprätthållas i fortsättningen under alla förhållanden, utan frågan skall bli föremål för fortsatt övervägande innan den slutgiltigt avgörs. Det är på den punkten som herr Ståhl har de allra största betänkligheterna. Om han inte haft den betänkligheten, skulle det kanske inte ha varit omöjligt — han har sagt det själv — att han kunnat biträda majoritetens förslag.

Det är min övertygelse att man inte kommer ifrån de sociala konsekvenserna hur man än beslutar, och när jag försöker summera fördelar och nackdelar, kommer jag fram till att det för staten är klokast att göra denna affär. Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HALLBERG: Herr talman! Jag skall inte alls beröra den ekonomiska sidan av denna fråga, så mycket mindre som herr Ståhl såsom huvudtalare för reservanterna framhöll, att man inte behöver fästa så stort avseende vid om det kostar några miljoner mer eller mindre bara det i övrigt är en bra affär. Håksbergsfältet har kommit att bli den centrala tvistepunkten i denna fråga. Den som i någon mån har varit gruvarbetare en gång och känner till förhållandena i Västerbergslagen vet, att håksbergsmalmen är vad man kallar en mager malm och därtill starkt fosforhaltig. Den ligger inbäddad i gråberget, och det behövs därför en omständlig anrikningsmetod för att ut-

vinna den dugliga delen, järnmalmen, och på det sättet få fram malmsligen.

Jag är mer optimistisk än herr Ståhl när det gäller själva anrikningsproceduren. Jag är övertygad om, och jag stöder mig på uttalanden, som man under hand har fått från sakkunnigt håll, att man inom en inte alltför avlägsen framtid skall kunna åstadkomma ökad effektivitet i själva anrikningsmetoden och därigenom förbilliga proceduren. Ännu mera intressanta och viktiga äro emellertid de experiment som ha utförts på sistone, särskilt i Tyskland, för att söka utnyttja starkt fosforhaltig malm vid järnframställning. Det har blivit känt, åtminstone under hand, att ledningen för gruvorna just vid Håksbergsfältet räknar med en nästan revolutionerande framgång för nya smältningsprocesser i de hyttor, där bland annat malmsligen från Håksberg kommer till användning, och det skulle givetvis betyda oerhört mycket för den framtida gruvdriftens lönsamhet. För närvarande är det riktigt som reservanterna och andra ha framhållit, att varje ton av håksbergssligen finner avsättning i Tyskland och Polen men att brytningen inte är ekonomiskt lönande. Jag tror emellertid, att det inte kommer att dröja särskilt länge innan man med hjälp av den nya smältningsprocessen och eventuellt med en bättre anrikningsmetod skall få större lönsamhet vid brytningen av håksbergsmalmen.

Reservanterna säga på ett ställe i sin reservation, att även med en mångdubbling av driften vid Håksberg skulle det inte bli lönande. Jag skulle vilja fråga: Hur veta reservanterna det? Vad stödjade sig reservanterna på vid ett sådant antagande? De som äro anställda vid Håksberg — till och med om jag bortser från gruvarbetarna och endast håller mig till befälet — ha enstämigt den meningen att en så enkel rationaliseringsprocess som att, om det vore möjligt, sätta till ytterligare ett

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

skift skulle betyda att man åtminstone skulle få debet och kredit att gå något så när ihop. Härtill kommer naturligtvis svårigheter med bostadsförhållanden och annat, som åtminstone inom överskådlig tid kanske gör det litet svårt med en sådan fördubbling av skiftgången. I varje fall tror jag att reservanterna överdriva och måla litet alltför svart när de framhålla just den synpunkten, att det inte skulle bära sig ens med en mångdubbling av arbetsstyrkan vid Håksberg.

Jag nämnde nyss något om håksbergsmalmens magerhet och fosforhalt. Jag vill erinra om att en så förnämlig malm som den vid Grängesbergsfältet är fosforhaltig, men där ligger malmen liksom i lapplandsfälten ren, skild från gråberg, och behöver inte anrikas som vid Håksberg. Det blir mycket enklare och billigare att få fram råvaran på det sättet. Men även denna fina grängesbergsmalm, den s. k. exportmalmen eller svartmalmen, är som sagt ganska starkt fosforhaltig, om också inte så fosforhaltig som håksbergsmalmen. Grängesbergsmalmen är det oaktat synnerligen efterfrågad av de tyska järnverken och även på andra håll, dit den eventuellt kan exporteras.

Jag skulle alltså med det sagda för min del vilja framhålla, att jag tror att riksdagen ganska lugnt kan acceptera regeringens och utskottsmajoritetens förslag och bifalla framställningen om att förvärva tyskgruvorna inklusive det särskilt omstridda Håksbergsfältet.

Nu skriver visserligen Svenska Dagbladet i dag de här orden bl. a.: »Bifalles utskottets förslag, faller hela ansvaret på socialdemokraterna, ty de fjorton borgerliga statsutskottsledamöterna ha reserverat sig för avslag. Man kan förutsätta, att detta ansvar blir tungt att bära.»

Jag förmodar att herr Ståhl hade läst detta, eftersom slutklämmen i hans anförande gick i ungefär samma stil. Han tvådde sina händer på reservanternas

vagnar och sade ungefär så, att det skall slås fast, att det är socialdemokraterna som taga ansvaret för denna affär, om det nu skulle gå galet. Jag säger för min ringa del, att jag lägger min röst för utskottsmajoritetens förslag och tar det ansvaret, inte på grund av något lättsinne utan därför att jag tror att det är riktigt att göra denna affär.

Herr STAHL (kort genmäle): Herr talman! Jag vill säga till min vän och kollega Hallberg, att om jag tvått mina händer innan jag hört honom, hade jag dubbel anledning att göra det sedan jag hört hans resonemang om möjligheten av att genom fördubbling av skiften vid Håksberg göra driften där räntabel, speciellt med hänsyn till att man genom förbättring av anrikningen skulle kunna sänka fosforhalten i malmen.

Jag är inte någon gruvkarl och ingalunda expert, men under arbetet med denna fråga har jag ändå inhämtat så mycket som att herr Hallberg här talar om två olika saker. Fosforhalten i malmen har inte med anrikningen att göra. Experterna säga beträffande Håksberg, att det allvarliga är att hur långt man än går ned i finhet på sligen, även om man går så långt att man måste ha mikroskop för att se på sligpartiklarna, visar det sig att man icke kan höja järnhalten nämnvärt. Detta gör, att det icke är i antalet arbetare som flaskhal-sen sitter utan det är i anrikningsprocessen. Jag tror att om herr Hallberg frågar vilken gruvexpert som helst, oavsett vad han har för uppfattning om staten skall köpa eller inte köpa, så skall han svara att för närvarande finns ingen anrikningsprocess — det svaret ha vi fått — som garanterar en lönsam drift vid en gruva med de fyndigheter som Håksberg har.

Till sist skulle jag vilja säga, herr talman, att om man ställer den frågan — och det kunna kammarens ledamöter göra: Vad ha experterna sagt om detta,

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

ha de rätt regeringen och riksdagen att köpa eller inte köpa, så skulle jag vilja lämna den upplysningen, att experterna inte svara på den frågan. Avdelningen har ställt den frågan till regeringens experter och andra, men regeringens experter äro lika måna som några andra att säga: Vi ha icke lämnat svar på detta, vi ge inget råd, vi garantera icke att detta köp blir någon hygglig affär eller ens går ihop, vi ha aldrig blivit ombedda att ge regeringen något råd i denna huvudfråga.

Herr Hallberg skulle ha träffat mycket försiktigare människor än han själv är när det gäller denna huvudfråga, om han vänt sig till experterna för att få råd.

Herr HALLBERG (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara kort och gott fästa uppmärksamheten vid att jag inte yttrat mig om möjligheten att sänka fosforhalten genom någon annan anrikningsmetod. Jag sade, att genom någon ny smältningsprocess vid den hytta, där man tar emot håksbergssligen, skulle det vara möjligt att på billigare och bättre sätt tillgodogöra sig den fosforhaltiga sligen, och jag sade att man genom en eventuellt förbättrad anrikningsmetod skulle kunna göra anrikningen billigare. Det är det enda jag yttrat.

Herr Ståhl ansträngde sig för att slå in öppna dörrar på den punkten.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND: Herr talman! Jag skall med så få ord som möjligt understryka vad tidigare talesmän för reservanterna ha sagt.

Jag vill först deklarerat, att det kan ju finnas olika uppfattningar om själva övertagandet av den tyskägda egendomen här i landet, men det skall jag inte dra in i detta sammanhang. Beträffande det nu aktuella statsinköpet av de s. k. tyskägda gruvorna i Mellansverige kan jag instämma med herr

Ståhl att det inte är någon principfråga, om staten köper dessa gruvor. För mitt bedömande är det betydelsefulla huruvida utfallet av en sådan affär kan bli sådant att den kan vara försvarlig; jag lägger alltså huvudvikten vid räntabiliteten av driften och inte bara på köpeskillningens storlek. Därmed vare ingalunda sagt att det är betydelselöst om den är mycket hög eller om den anses rimlig.

Utredningsmännen ha i stort sett utgått ifrån realisationsvärdet och förmena, att detta inte kan vara något farligt pris. Det är svårt att bedöma, och jag skall inte, som jag tidigare sagt, låta just detta vara det avgörande för mitt ställningstagande. Kärnpunkten i det hela är ju om gruvdriften kan bära sig, kan betala sina arbetskostnader och över huvud taget inte kräver pengar, som inte kunna förräntas. Jag skulle nästan vilja spetsa till det och säga, att om så inte är fallet, blir det ju helt enkelt bara ett bottenlöst gruvhål för skattebetalarnas pengar. Det är denna fara, som ligger snubblande nära och som man vill komma förbi.

Det saknas erforderliga utredningar och räntabilitetskalkyler. Det har sagts, antagligen med full rätt, att gruvdrift är alltid något av spekulation och det vilar alltid något osäkert över arbetet inom gruvdriften. Jag tror det är alldeles riktigt, men man bör väl ändå göra sig någon uppfattning om fyndigheternas omfattning och även bedöma vad man i detta fall med fördel kan bryta, sett mot priset ute på världsmarknaden.

När, som herr Ståhl nyss nämnde, vi på olika sätt ställt frågor till de talesmän för utredningsmännen, som vi träffat, om de anse att dessa gruvor kunde bli ett bärigt företag och om de ha tillrätt ett köp av dem, ha vi fått det svaret, att det ha de aldrig varit tillfrågade om. Deras direktiv voro utformade på det sättet, både tyskgruvekommitténs och den senare gruvorga-

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

nisationskommitténs, att det gällde att utreda på vad sätt gruvorna skulle övertagas av staten och att det skulle tillkomma den blivande styrelsen att lägga fram de bärighetskalkyler som skulle avgöra, om man borde driva exempelvis Håksbergsfältet. Det betyder, att båda dessa kommittéer, så vitt jag förstår, avsvärja sig ansvaret i fråga om bedömandet av en ekonomisk drift, och som jag finner det är ju statsrådet på precis samma linje. Statsrådet säger, att det får bli den styrelse, som efter köpet kommer att utses, som i det här fallet skall försöka få fram en översikt och ett bedömande av om t. ex. Håksberg kan drivas. Med få ord, herr talman, kan man väl uttrycka saken på det sättet, att man skall köpa först och kalkylera sedan.

Så vitt jag förstår har det för oss, som haft en avvikande mening i statsutskottet, varit avgörande att vi ha velat ha denna fråga närmare utredd, innan staten avslutat ett köp. Utskottsmajoriteten förefaller i sin skrivning ha givit uttryck åt precis samma betänksamhet som reservanterna. Man framhåller, att det är mycket svårbedömbart. Företagens driftshistoria, vilken under utredningsarbetet måhända icke tillräckligt beaktats, liksom avsaknaden av räntabilitetskalkyler, kan inge vissa betänkligheter. Icke förty kommer man fram till ett tillstyrkande, men då med den brasklappen att det blir den omtalade styrelsen som får försöka skaffa fram det material, på vilket man skall bedöma om företaget skall drivas eller inte.

Statsrådet framhåller, att upplåning av pengar, som styrelsen kommer att begära att få göra, skall dock i sista hand avgöras av Kungl. Maj:t, och innan Kungl. Maj:t tar ställning till detta gäller det för företagets ledning att framlägga, som han uttrycker sig, ekonomiskt bärkraftiga planer för sin verksamhet. Detta understryker också majoriteten i statsutskottet.

Då är jag framme vid det som herr Ståhl nämnde tidigare. Det är ju gott och väl att regeringen i sista hand förbehåller sig prövning av upplåning och därmed, kan man säga, också av en utvidgning av driften. Men har regeringen, när det kommer så långt, möjlighet att avstå från fortsatt drift, om den skulle visa sig förlustbringande? Det är väl på den punkten som det stora tvivlet uppstått. Kommer man inte att framhålla, att det av sociala skäl tillkommer staten att hålla driften i gång, och komma inte både kommunerna, där företaget är beläget, och bygdens befolkning och framför allt, vilket jag tycker är ganska naturligt, de vid företaget anställda att åberopa att de ha uppfattat ett statsförvärv såsom ett löfte om fortsatt verksamhet? Kommer det inte under sådana förhållanden att uppstå mycket starka påtryckningar på regeringen att bedriva brytningen, jag höll på att säga nästan under alla förhållanden?

Min uppfattning är, att när det gäller företagets anställda uppkommer det arbets- och försörjningsspörsmål, som inte på något sätt få förbises. Men, som det tidigare sagts här i kväll, är ju möjligheten för en avveckling av den arbetskraft, som man inte kan räkna med att i fortsättningen kunna använda där, lättare nu än kanske under en annan konjunktur. En mycket stor del av dem som bo i bolagets bostäder ha sin sysselsättning på annat håll. Det är väl meningen, förmodar jag, om driften skall utökas, att man skall söka förvärva dessa tillbaka till gruvdriften. I annat fall kommer väl gruvföretaget i en besvärlig situation beträffande var de anställda skola få bostäder, såvida man inte skall upphäva hyresregleringen. För närvarande ha många arbete i Ludvika och kunna med den utveckling som arbetsmarknaden har tämligen lätt finna sysselsättning även på andra platser.

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

Jag skall inte, herr talman, så här sent på dygnet förlänga debatten. Jag skall kort och gott be att få citera vad reservanterna sluta med i sin reservation: »Utskottet kan ej underlåta att fästa uppmärksamheten därpå, att frågan om fortsatt brytning vid Håksberg icke utretts av någon av de båda kommittéerna, beroende på utformningen av dem givna direktiv. Då detta för ett statsförvärv avgörande spörsmål sålunda icke blivit klarlagt, anser sig utskottet icke kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om statsförvärv av ifrågavarande gruvor.»

Under sådana förhållanden hemställa vi reservanter om avslag på Kungl. Maj:ts proposition, vilket jag också här yrkar.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens plenum kl. 3 em.

§ 6.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa att kammaren måtte besluta att bevillningsutskottets betänkande nr 33 skall på morgondagens föredragningslista uppföras närmast efter statsutskottets utlåtande nr 55 och övriga ärenden i den ordning de förekomma å dagens föredragningslista.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner, nämligen:

nr 557, av herr *Ohlin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 194, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie tjänster vid kommunikationsverken m. m.;

nr 558 av herrar *Kylin* och *Malmberg* i Skövde, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 234, med förslag till avlöningsbestämmelser för övningslärare och kyrkomusiker m. m.;

nr 559, av herrar *Allard* och *Sundström*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 234;

nr 560, av herr *Mosesson m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 234;

nr 561, av herr *Edström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 239, med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.;

nr 562, av herr *Rubbestad*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 209, med förslag till lag om vissa ändringar i ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400);

nr 563, av herr *Jonsson* i Skedsbygd, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 216, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 3 juni 1938 (nr 274) om rätt till jakt; samt

nr 564, av herr *Pettersson* i Dahl, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 208, angående lantbruksmötesverksamhetens ordnande, m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 11.54 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Torsdagen den 20 april.

Kl. 3 em.

§ 1.

Föredrogos var för sig följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 557 av herr *Ohlin m. fl.*;

nr 558 av herrar *Kyling* och *Malm-borg* i Skövde;

nr 559 av herrar *Allard* och *Sund-ström*; och

nr 560 av herr *Mosesson m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionen nr 561 av herr *Edström*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 562 av herr *Rubbestad*; och

nr 563 av herr *Jonsson i Skedsbygd*; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 564 av herr *Pettersson i Dahl*.

§ 2.

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruv-egendom m. m. (Forts.)

Herr talmannen anmälde, att den från gårdagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande statsutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m. jämte i ämnet väckta motioner nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr **HELLBACKEN**, som yttrade: Herr talman! Det var mycket intressant att åhöra den debatt, som under gårdagens eftermiddag fördes rörande förvärvet av de s. k. tyskgruvorna. Jag måste säga att jag vid avlyssnandet av den debatten fått det intrycket, att de

som yttrat sig haft en förutfattad mening och inte försökt pejla djupet i den fråga det gäller. Tydligt har man varit inställd på att det förvärv, som föreslagits i den kungl. propositionen, är något som riksdagen icke borde bifalla.

Eftersom jag tror mig känna till en del av dessa förhållanden rätt bra, har jag tillåtit mig, herr talman, att begära ordet för att med en del uppgifter bidra till den debatt, som måste föregå andra kammarens beslut i ärendet.

Jag skall giva motståndarna till förvärvet av Håksberg det erkännandet, att gällde det att nybygga för att exploatera dessa malmtillgångar vore nog deras ståndpunkt berättigad. Det talas här om att under årens lopp så och så många miljoner kronor gått förlorade i Håksberg, och så spår man att det i fortsättningen kommer att gå på samma sätt, så att de svenska skattebetalarna måste träda emellan för att hålla detta — man använder kanske inte uttrycket bankruttmässiga men väl oräntabla företag uppe. Jag erinrar mig mycket väl, herr talman, det tillfälle för 40 år sedan, då dåvarande bergmästaren i Gävle-Dala distrikt lade ut utmålen vid Håksberg. Jag hade då tillfälle att vara med dels för egen dels såsom jordägare och dels såsom representant för ett sterbhus. Och jag erinrar mig mycket väl vad denne vetenskapsman på gruvområdet hade för uppfattning om Håksberg vid den tiden. Jag vill nämna att det då gällde att bygga upp Håksberg helt. Denna fyndighet hade utnyttjats sedan lång tid tillbaka för att förse tackjärnshyttorna i Ludvika socken med malm för tillverkning av tackjärn men hade rätt länge varit nedlagd. De som då började bygga vid Håksberg litade givetvis, förutom på sitt eget omdöme, på den uppfattning som de sakkunniga på området hade. Det är att

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

märka att när man nu talar om Håksberg, innefattar det ett helt komplex med gruvfält, under det att det då endast gällde att bygga ut själva Håksberg. Samtidigt investerades ungefär lika stora belopp i Ickorrbotten- och Iviksgruvorna. Liksom de flesta som hade sakkunskap på området — för min del kände jag inte till gruvhanteringen — hade jag den uppfattningen att det skulle bli mycket liten ränta på de många miljoner kronor som lades ned här. Den gången var det ett helt svenskt företag; intet utländskt kapital investerades. Dåvarande bergmästaren hade emellertid den uppfattningen, att det till och med skulle bli ett andra Grängesberg av detta lilla Håksberg.

Här har nu både i första kammaren och i denna kammare talats om de många miljoner, som ha lagts ned i dessa anläggningar. I går var det först herr Ståhl, som talade om de svindlande summor som investerats i Håksberg. Och det spädde på av herr förste vice talmannen. Eftersom det gått så dåligt förut, måste det helt naturligt gå lika dåligt i fortsättningen, ansågo dessa talare. Jag kan inte låta bli att draga en liten parallell. Det var en tid, när aktierna i ett av de största företagen i mellersta Sverige, Grängesbergsbolaget, hade jobbats upp till 850 kronor — och ändå högre. En gammal gruvförvaltare, som tidigare varit i Gräsberg, köpte Grängesbergsaktier, inte till dessa topppriser utan för några hundra kronor lägre. Sedan gingo aktierna ned och jag tror bottenläget var 40—50 kronor. Vad blev resultatet? Jo, en hel del personer gingo över styr ekonomiskt, däribland denne man. På den tiden sades det att grängesbergsmalmen icke hade något värde och att de som investerat pengar i bolaget skulle komma att förlora ännu mer än de dittills gjort. Jag vill inte säga att vi skola jämföra Håksberg med Grängesberg. Men när man nu hör profetior i riksdagen, har man svårt att värja sig för tanken, att de som pro-

fetera antingen inte känna till förhållandena eller också fallit för frestelsen att begagna vissa talesätt, som ha mynat i pressen och på andra håll av en del personer, som jag inte tror äro så inne i saken.

Nu säger man kanske, att här har ju herr Hellbacken i alla fall åberopat en vetenskapsman, som sagt att Håksberg inte är bra. Ja, samme bergmästare, som för 40 år sedan förklarade att Håksberg skulle bli en räntabel affär, om det blev utbyggt, samme bergmästare har i Falu-Kuriren för den 22 mars i år begått en artikel, som är så intressant att man kanske bör fästa vid protokollet en del av vad han skrivit. Den som tar del av artikeln blir nog inte klok på vart han vill komma. Han meddelar först att riksdagsbeslut i frågan ännu inte fattats, »men regeringsförslag bruka antagas, utan vidare prövning». Så skriver han en hel del annat, som jag inte skall trötta kammarens ledamöter med att läsa upp, utan vem som vill kan ju taga del av artikeln. Senare fortsätter han emellertid: »Om riksdagen avslog propositionen om övertagandet av gruvorna, så komme förmodligen järnverken såsom ägare att fortsätta driften» — det är ju en rätt intressant upplysning — »och platser såsom gruvarbetare skulle då finnas för vid kraftverksbyggena lediga underjordsarbetare.» — Det är detta som gått igen i debatten i kammarna. — Vidare säger han: »Antages den, blir det utom kapitalexport investering av många miljoner kronor i snart obehövligen byggnader samt förlustbringande gruvdrift. Beslutet kommer att anföras såsom exempel på oförståndig socialisering. Tyskarna komma att säga, att då vi voro i trångmål passade svenska staten på att roffa åt sig våra många gruvfält. Som min sakkunskap förmodligen kommer att ifrågasättas, vill jag meddela att yrkesinspektionen av gruvorna i Kopparbergs län ålåg mig under 36 år (1895—1930) med befar-
nåstan årligen av de arbetande gruvor:

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

na, att då professuren i gruvvetenskap år 1901 skulle tillsättas, förklarades jag kompetent och hade förslagsrum samt att jag haft många uppdrag att undersöka fyndigheter även utomlands.»

Detta är ett aktstycke värt att studeras av dem, som intressera sig för denna sak. Jag utgår från att en del redan ha läst den tidningsartikeln. När jag läste den, måste jag ju erinra mig hur det var när denne bergmästare lade ut utmålen vid dessa gruvor. Då förklarade han att dessa gruvor hade framtiden för sig. Nu kommer han i detta sammanhang och säger att detta är i viss mån en ovänlig handling mot Tyskland. Han säger givetvis också att dessa gruvor inte äro så räntabla.

Jag skall nu komma till denna fråga om räntabiliteten. Jag ber om ursäkt, herr talman, att jag tar kammarens tid i anspråk, men jag anser mig böra göra det, då jag tror mig känna till förhållandena rätt bra.

Det är att märka att dessa tyskgruvor från år 1910 fram till slutet av förra världskriget drevos helt med svenskt kapital. De miljoner som då gingo till spillo voro, herr Ståhl, svenska pengar. De svenska aktieägarna trodde att det skulle gå bra. Men jag var inte den, lika litet som många andra, som trodde att det skulle gå att driva Håksberg med vinst i den omfattning, som man drev det på den tiden. Som jag sade var Håksberg en liten del av den malmkropp, som för närvarande finns och som staten nu önskar förvärva. Det har byggts tre uppforderingsverk och tre anriktningsverk, där man bör ha endast ett verk. Det är alltså meningen att rationalisera driften. Sedan Håksberg började brytas har driften aldrig gått för full maskin. I regel har man kört i ett skift, där man kunnat köra i tre skift. När Grängsbergsbolaget, som har sina stora fyndigheter i grannkommunen Grängärde, under krisen hade svårt att sälja malmen och inte kunde köra fullt, gick det inte ihop för det bolaget heller. Det

var då aktierna dalade ned till 40—50 kronor. Det är tydligt att om man kör i ett skift i stället för tre finns det ingen förnuftig anledning att tro att det hela skall gå ihop. Om vi producera 50 000 ton slig, när vi kunna producera 150 000 ton slig för praktiskt taget samma kostnad, är det ju helt naturligt att det lönar sig dåligt. Håksberg har haft mycket duktigt folk, alltifrån arbetarna upp till ledningen. Svårigheten har varit att få folk ned i gruvorna, och även andra förhållanden ha gjort att man inte kunnat köra för fullt. Det har företetts för mig — jag har underställt kalkylerna andra, som äro sakkunniga på området, och såvitt jag förstår är det riktigt — att om man producerar 150 000 ton slig vid Håksberg, kommer det i stället för förlust att bli en vinst av omkring 3 kronor per ton.

Det har framhållits att dessa gruvor representera blott 14 procent av de mellansvenska järnmalmstillgångarna. Men det är dock inte så litet. Man har räknat med att det skall gå att bryta 400 000 ton malmhaltigt berg i 70 år i Håksberg. I detta sammanhang vill jag göra ett påpekande. Det har påståtts att brytningen vid Håksberg skulle vara så dyr att den aldrig skulle kunna gå med vinst. Bara för några år sedan lastade en gruvarbetare i Håksberg i bästa fall 25 ton per skift. Men genom en rationaliserad anordning med skoplastning, som konstruerats av nuvarande direktören Henneman och hans medhjälpare överingenjör Hedlund, är det numera möjligt att lasta 70—80 ton per skift för samma ersättning. Detta har naturligtvis stor betydelse, men det har inte kommit fram i kalkylerna.

Beträffande priset för gruvorna har man egentligen inte kunnat säga något annat än att det är huvudlöst, därför att järnverken bjödo blott en tredjedel av detsamma. Iur är det nu med Håksbergszonen? Såvitt jag är riktigt underlättad ha dess stora malmtillgångar värderats till 1 670 000 kronor. Kommunen

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

har taxerat byggnaderna och jorden till 3 150 000 kronor. Värderingen är alltså 1 480 000 kronor lägre än kommunens taxering, som ligger till grund för uttagande av kommunalskatt. Jag kan försäkra att bara de jordegendomar som hör till gruvorna, ha ett värde som motsvarar omkring en tredjedel av hela det åsatta värdet. Det är en av de större jordegendomarna i Ludvika socken med skog till. Denna värdering är alltså mycket försiktigt gjord.

Jag vill även fästa uppmärksamheten på en annan omständighet. Jag vill fråga: Hur vet man att dessa gruvor bara innehålla den malmkvantitet man förutsätter? Den saken är inte fullständigt undersökt. Det har vid de undersökningar som pågått i Håksberg visat sig, att man hittat nya, bättre och rikare malmer, och de pengar som lagts ned i Håksberg ha lagts ned i syfte att medelst tunneldrivning börja bryta denna malm. Man har sökt lägga allt till rätta i syfte att få mesta möjliga utbyte. Och när förberedelserna för denna brytning väl äro gjorda, kommer man och säger att nu måste verksamheten nedläggas bara därför att staten har övertagit gruvorna.

Man framhåller vidare att det inte går att sälja den svenska malmen i Sverige utan bara i Tyskland. Men under efterkrigsåren sålde de svenska gruvorna sin produktion till de svenska järnverken. Det är emellertid ett konstigt förhållande, att sedan agitationen mot statsförvärv av tyskgruvorna började, ha de svenska järnverken blivit rätt likgiltiga för att förvärva Håksbergs malm. Det är visserligen sant att man kan sälja malmen till Tyskland till bättre priser än man kan få i Sverige, men detta är kanske ett övergående förhållande. Om de svenska järnverken finna det med sitt intresse förenligt att köpa denna malm, så komma de också att göra det. Det gick ju bra att köpa förut. För bara några dagar sedan såldes till ett svenskt företag 5 000 ton så-

dan malm, som företaget i fråga önska köpa. Om jag nu bara skulle hålla mig till vad man kallar Håksbergsgruvan är det sålunda tydligt att man i hög grad lagt politiska synpunkter på denna fråga.

Sedan ha en del människor, som vilja slå vakt om statens medel och skatte dragarnas intresse, ansett att man skall vara mycket försiktig och noga undvika att staten förvärvar dessa gruvor. Men att staten förvärvar dessa tyskägda gruvor i Håksbergssonen innebär icke, att staten skall driva dessa gruvor. Det får sedan bli beroende av vidare prövning i vad mån staten skall driva Håksbergsgruvorna. Det framhölls senast i går kväll, att om staten har köpt gruvorna kommer det att bli en sådan press på staten att tillgodose de sociala intressen som i samband därmed kunna uppkomma, att man inte kan lägga ner gruvorna. Ja, jag är övertygad om att regeringen och handelsministern i det fallet äro förnuftiga och beredda att lägga gruvorna i reserv, om det visar sig att de inte skulle gå att driva i det långa loppet. Riksdagen bör väl därvidlag också ha ett ord med i laget. Denna fråga är väl inte bara en angelägenhet för ett parti, utan samtliga partier äro väl intresserade av att pröva saken.

Jag nämnde, herr talman, att Håksbergsgruvorna voro taxerade till ett värde av 3 150 000 kronor men bara värderade till 1 670 000 kronor av tyskgruvekommittén. Då är att märka att dessa kolossalt stora malmtillgångar inte äro värderade till ett öre utan att staten får dem på köpet. Det skulle säkert ha varit en lysande affär att få övertaga dessa gruvor enligt det anbud, som avgavs av ett enskilt företag.

Beträffande blymalmen i Stollbergsfältet kan jag inte underlåta att framhålla, att brytningen av denna under årens lopp tillfört företaget många miljoner kronor i vinster, särskilt under de senaste åren. Man håller nu på med

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

att spränga orter för att leta nya bly- och zinkmalmer. När man vid den föregående bearbetningen av denna malmkropp företog undersökningar hittade man denna malmkörtel, som visat sig så kolossalt givande. Man tror sig nu ha anledning förmoda att man skulle påträffa ytterligare fyndigheter. Gruvkarlarna säga för sin del — jag menar därmed inte bara kroppsarbetare utan även chefer och ingenjörer, som känna till förhållandena — att det inte är otroligt att man kan hitta ytterligare en sådan guldklimp — jag använder detta uttryck, ty denna fyndighet gav mycket guld.

Herr talman! Med anledning av vad jag framhållit måste jag säga, att jag i egenskap av skattebetalare måste förorda att staten gör detta förvärv. Jag vill givetvis inte förneka att staten därmed tar vissa risker. Men framtiden kommer säkerligen att visa att staten gör ett gott förvärv i dessa gruvor, och samtidigt med detta förvärv har staten skaffat sig en allmän insyn i detta företag, en insyn som den inte skulle få om det köpts av en privat företagare.

Med vad jag nu har anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande, och jag hoppas att denna kammare i likhet med första kammaren fattar beslut i enlighet med statsutskottets förslag.

Vidare anförde:

Herr SCHMIDT: Herr talman! Det synes mig som om diskussionen i denna fråga grupperar sig efter tre huvudlinjer. Den första är om staten över huvud taget skall övertaga tyskgruvorna, den andra är om staten får betala för mycket för dem, och den tredje är huruvida driften skall tagas upp på allvar i Håksberg.

Vad den första frågan beträffar vill jag påpeka, att det i reciten till gruvorganisationskommitténs betänkande framhålles, att tyskgruvekommittén

»icke hade att taga ställning till frågan, huruvida gruvorna borde förvärfvas av staten eller ej». Det vill med andra ord säga, att de sakkunniga i dessa två kommittéer inte fått sig denna fråga förelagd och inte heller ha svarat på den. I propositionen och utskottsutlåtandet ges alltså svar på en fråga, som egentligen aldrig framställts.

Till den andra frågan, nämligen om staten får betala för mycket, skall jag återkomma om en liten stund.

Vad den tredje frågan beträffar är det inte min avsikt att alltför mycket gå in på detaljer. Jag har emellertid konstaterat, att herr Hellbacken tydligen är talesman för att Håksbergsgruvan skall drivas. Med mitt inlägg i denna diskussion har jag huvudsakligast för avsikt att framlägga några allmänna synpunkter och beröra några konsekvenser av den affär det här gäller. Jag skall förbigå sådana ting som att det inte föreligger någon räntabilitetsberäkning för dessa gruvor och att man därför har saknat möjligheter att bedöma hela affären. Man stöter emellertid i detta sammanhang på en del tekniska enskildheter, som göra att man blir betänksam. Jag vill särskilt beröra en av dessa, eftersom den togs upp i går, nämligen frågan om den ogynnsamma fosforhalten och föroreningarna i dessa malmer. På den punkten föreligger en liten missuppfattning. Det förhåller sig nämligen så, att därför att en malm har en hög fosforhalt behöver den visst inte vara oanvändbar eller dålig. Den kan användas i den s. k. thomasprocessen, och av denna malm kan man få ut nyttiga biprodukter. Så var fallet under kriget, då vi ur Kirunamalmen och Grängesbergsmalmen fingo ut apatit, varigenom vi kunde förse oss med fosfatgödselmedel i avsaknad av råvaran råfosfat, som vi inte kunde få in under kriget. De fosforrena malmen — vi ha också sådana — äro däremot föremål för en annan tillverkningsprocedur och användas för till-

Förvärv av viss tidigare tyskäg'd gruvegendom m. m.

verkning av kvalitetsstål. De stora svårigheterna erbjuda de järnmalmer, som innehålla en medelfosforhalt, ty de kunna inte med fördel bearbetas vare sig med den ena eller andra processen, och detta är just fallet med dessa tysk-gruvemalmer.

Jag vill även fästa uppmärksamheten på en annan teknisk-ekonomisk detalj, nämligen de höga brytningskostnaderna för dessa malmer i förhållande till försäljningspriset och i förhållande till andra gruvors brytningskostnader. Det har också talats om att vissa av malmerna skulle ha en hög manganhalt. Jag vill dock påpeka att gruvorganisationskommittén anser, att det knappast blir möjligt att bearbeta dessa malmer inom rimlig tid.

Även realisationsvärdet och driftvärdet ha varit på tal i denna diskussion. Därigenom kommer jag in på frågan, huruvida det föreslagna priset är för högt eller ej. Det är ju en mycket vanlig föreställning, att bara man räknar med ett realisationsvärde är man på den säkra sidan. Nu framhåller tyskgruvekommittén, att man vid de flesta av dessa gruvor har räknat med realisationsvärden och sålunda är på den säkra sidan. Ja, men förutsättningen för att man skall kunna betrakta dessa värden som realisationsvärden är, att driften inte skall fortsätta utan att man river ner anläggningarna, säljer maskinerna och låter gruvorna ligga för kommande tider. Är det så, att driftvärdena äro lägre, måste jag givetvis om jag fortsätter driften gå ner igen till driftvärdet. Därmed skulle jag ha besvarat min andra fråga. Jag skulle mycket väl kunna tänka mig, att jag kan realisera egendomar för den köpeskillning som är beräknad. Men det är inte säkert, att denna köpeskillning är riktig om jag fortsätter driften.

Vidare har det i denna debatt sagts en hel del om brytningstiden för dessa malmer. Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på vad depar-

tementschefen antyder, att det som varit utmärkande för dessa gruvor är att de varit föremål för en viss rovdrift, om jag får använda det uttrycket, och att det nog vore önskvärt att driften kunde bli föremål för en mera långsiktig planering. Det är ett alldeles riktigt resonemang, men det går egentligen bara att tillämpa i fråga om Håksbergsgruvan, för vilken man räknat med en brytningstid på 70 år. Beträffande de övriga gruvorna har man räknat med brytningstider på 4, 7, 11, 18 och 22 år. Dessa brytningstider anser man åtminstone inom gruvdriften inte som långa.

Sedan skulle jag vilja understryka vad som sades i går kväll men enligt min mening inte tillräckligt tydligt, nämligen att malmer av denna typ mycket väl kunna avsättas vid en högkonjunktur och framför allt under en rustningskonjunktur. Men ju mera normala tider vi få desto svårare blir det. Under de perioder, då man kan tänka sig att avsätta dessa malmer — jag tänker då speciellt på en rustningskonjunktur — kan det ifrågasättas om det är lämpligt att svenska staten är ägare till gruvorna och säljare av malmen.

Jag skulle sedan vilja komma till några mera allmänna synpunkter på denna fråga. En transaktion av detta slag från statens sida får ju bedömas ur penningpolitisk synpunkt, ur kapitalbudgets- och driftbudgetssynpunkt. Om nu ett enskilt företag hade satsat 4 1/2 miljoner på den här affären — jag berör inte frågan om det är ett för lågt eller ett rimligt pris — skulle det ju ha inneburit, att detta belopp dragits ur marknaden för denna investering. Nu blir ju förhållandet i stället det — jag håller mig nu bara till själva anläggningen — att staten skall skaffa ett belopp på 8 miljoner kronor, som ju får lov att anskaffas på lånemarknaden förr eller senare i en form, som åtminstone för närvarande inte lockar placeringssökande kapital.

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

Sedan skulle jag vilja ställa två frågor, den ena ur kapitalbudgetssynpunkt och den andra ur driftbudgetssynpunkt. Den första är: Varför är det lättare att få 20 miljoner kronor till en spekulativ gruvaffär än ett anslag till förstärkning av statens affärsverk? Verken anslagsäskanden ha dock nedstrukturerats med större belopp än vad det här gäller. Om jag får nämna ett av verken, statens järnvägar, ligger det ju synnerligen stor vikt uppå att detta verks konkurrenskraft kan upprätthållas. I detta fall har det dock skett en bruttoinvestering på 3 miljarder kronor, och verkets fonder uppgå ju till ett nettobelopp på 1 miljard kronor, vilket skall förräntas. Jag fäste mig i går vid att riksdagen icke heller beviljade ett motionsvis begärt anslag på 100 000 kronor för den glastekniska forskningen i Växjö. Jag råkar vara förtrogen med denna industri, och jag kan säga att de framsteg som kunna göras på silikatforskningens område kunna tillföra landet mycket stora belopp.

Ur driftbudgetssynpunkt skulle jag vilja framställa den andra frågan: Varför är det lättare att få pengar till en spekulativ gruvaffär än till reformer på sjukvårdens område eller till övervakning av villkorligt frigivna och dömda? Här gäller det dock mänskliga värden, här gäller det att skapa förutsättningar för att sjuka människor och människor, som kommit på sned i livet, skola få möjligheter att göra sin insats under en livslängd som är ganska kort. Gruvorna springa inte ifrån oss under tiden. Genom denna investering beskäras ytterligare våra möjligheter för sociala reformer med ett belopp av 20 miljoner kronor.

Det har här talats om det låga anbudet ifrån det privata konsortiets sida, och jag sade nyss att det skall jag inte diskutera. Men när herr Hellbacken frågar, varför dessa gruvor skola gå ifrån svenska folket, så vill jag ju säga, att de gå inte ifrån svenska folket därför

att en privat företagare köper dem. Jag undrar för resten om man verkligen har lagt märke till och undersökt om det inte varit möjligt för det stora malmbolag, i vilket staten till halvparten är delägare, att ta hand om hela denna rörelse. Därigenom hade vi kunnat utnyttja den tekniska organisation och den försäljningsorganisation, som finns i detta företag. Och sedan hade staten i alla fall fått betydligt mera än tre fjärdedelar av vinsten — om det nu blir någon.

Det är ju ett känt talesätt, att om man har sagt A så får man också säga B. Om det nu kommer flera anslagsäskanden som en följd av denna affär — om jag förstår herr Hellbacken rätt vill han att Håksbergsgruvorna skola drivas — undrar jag en liten smula, hur det kommer att se ut här i kammaren, när vi skola ta ställning till dessa frågor. Vi stå snart inför ett spörsmål, som jag inte tror någon av oss tycker är så roligt, nämligen frågan om fortsatt anslag till Kvarntorpsverket. Där ha dock under alla dessa år stoppats in i det närmaste 100 miljoner kronor, och vi skola nu ta ställning till ett ytterligare anslag på 12 miljoner kronor till detta företag. Visserligen kunna vi få skriva hälften av dessa 100 miljoner kronor på vår försvarsberedskaps konto, men det gäller i alla fall ett anslag till teknisk företagsamhet, som det inte är så lätt att ta ställning till med tanke på det samarbete, som måste finnas mellan bolag, regering och riksdag. Vi ha vidare ett annat företag, som kommer att kräva avgöranden från vår sida, nämligen Norrbottens järnverk. Vi böra också komma ihåg att brytningstiden på en hel del av dessa tyskgruvor är så kort, att många av denna kammars ledamöter komma att få tillfälle att kontrollera, huruvida planerna förverkligats och om de avskrivningar som äro nödvändiga komma att vara fullgjorda, när gruvorna äro utbrutna.

Beträffande de sociala frågor, som

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

kunna uppkomma i samband med detta köp, har det under debatten gjorts några uttalanden, som uppfordra mig till ett genmäle. Handelsministern ville göra gällande, att det är att anta att staten bättre skulle kunna sörja för en tillfredsställande behandling av de sociala problemen än en enskild företagare. Det är väl ändå ett påstående som kan diskuteras. Jag tycker för min del att den utveckling, som på detta område skett inom svensk industri under de senaste decennierna, har varit föredömlig.

Här har talats rätt mycket om ekonomisk balans. Jag tycker nog inte att det är ekonomisk balans och knappast heller social balans att gå in för ett förvärv av företaget, innan vi ha gjort den undersökning, som erfordras för att man skall kunna bedöma både köpeskillingen och var äganderätten skall ligga. Jag ser då saken ur samhällelig synpunkt. Var har för resten Sveriges geologiska undersökning tagit vägen i detta sammanhang? Vi ha ju malmletningsspecialister, som enligt min mening mycket väl skulle kunna arbeta jämsides med den administrativa gruvbrytningen, även om denna driftform kanske inte är så effektiv.

Jag återkommer till den sociala frågan. Jag fäste mig vid ett citat i »Det bästa» härom dagen, nämligen följande: »Den värsta oförrätt som kan begås mot arbetarna är ett bolag, som inte går med vinst.» Jag kommer därmed in på den fråga som berördes i går, nämligen att genom att nu anslå medel för köp och sedan ta ställning till den fortsatta driften utsätter man sig naturligtvis för en mycket stor frestelse att fortsätta. Det bästa beviset härför är utan tvekel herr Hellbackens anförande. I ena andedraget gör han allt vad han kan för att övertyga oss om att Håksbergsgruvan bör drivas, och i nästa andedrag säger han, att handelsministern eventuellt kan komma att desavuera dessa hans skönmålningar. Jag

vet att handelsministern är en stark man. Jag anser också, att handelsministern varit en modig man, som har föreslagit denna ordning i fråga om tillvägagångssättet, men det kommer att fordras styrka hos handelsministern för att kunna motstå de påtryckningar om att driften skall fortsättas, som kunna förutses, och jag önskar att styrkan hos handelsministern då skall göra sig gällande.

Herr talman! Jag har deltagit i den motion, vars slutyrkande går ut på en förnyad utredning. Jag har därmed velat hålla dörren öppen för en saklig behandling av denna fråga. Jag har av diskussionen i går och handelsministerns uttalande blivit övertygad om att en sådan utredning kommer till stånd, och jag har alltså anledning att så till vida känna mig belåten. Det återstår därför inte för mig något annat än att kort och gott yrka bifall till den vid utlåndet fogade reservationen.

Häruti instämde herrar *Sjölin* och *Häckner*.

Herr **EDSTRÖM**: Herr talman! Här ha tidigare både i går och i dag och uteslutande från borgerligt håll framförts synnerligen starka invändningar mot ett statsförvärv av dessa s. k. tyskgruvor. Det är inte min avsikt att uppta kammarens tid med att upprepa allt vad som tidigare har sagts. Jag anser det dock vara min plikt att som min personliga uppfattning hävda, att den som har studerat gruvornas tidigare historia och som kunnat konstatera de miljonförluster, som tidigare ägare åsamkats, måste finna det modigt att föreslå, att ytterligare medel skola investeras i ett sådant företag. Med de ofullständiga utredningar, som ligga till grund för förslaget, och utan några räktabilitetskalkyler förefaller det åtminstone för en ekonomiskt tänkande person, som om detta vore ett mycket riskabelt företag.

Jag har inte heller av utredningen

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

funnit, att några som helst riktlinjer dragits upp för den fortsatta driften. Det har visserligen sagts litet om den saken här i dag, men man har inte fått några möjligheter att ta ställning till de olika alternativ som säkerligen finnas. Därvid tänker jag inte alls på köpeskillingen. Den är av ganska liten betydelse i detta sammanhang, därför att den spelar knappast någon roll i jämförelse med alla de miljoner kronor, som vi komma att investera en gång i framtiden. Det blir många miljoner, om man nödgas uppehålla driften, och man tycks ju utgå ifrån, att man skall uppehålla driften vid Håksbergsgruvan, och inte bara det, ty det har ju påpekats, att man måste intensifiera driften för att få några som helst ekonomiska förutsättningar för en lönande drift. Handelsministern sade visserligen i går, om jag förstod honom rätt, att driften skulle börja på försök några år, och visar det sig, att det inte blir någon vinst, kommer man inte att fortsätta. Det där tror jag emellertid inte mycket på. Man kommer säkerligen att fortsätta av andra grunder än de ekonomiska.

Man måste naturligtvis räkna med ombyggnad av bostäder och andra anläggningar. En utbyggnad av detta måste innebära, vilket också påpekats i dag, att man övergår från ett arbetsskift till tre arbetsskift, och det förutsätter, att man har tredubbel personal till förfogande. Varifrån skall man ta den? Skall man då åderlåta de ekonomiskt bärkraftiga och ur exportsynpunkt ytterst viktiga företag, som ligga just i ludvikadistriktet, på deras arbetskraft, trots att de ha behov av ytterligare personal, och skall man förflytta en del av deras arbetskraft till Håksbergsgruvan, eller skall man ta folk från andra gruvföretag, där driftresultaten äro goda och malmen i motsats mot vad som är fallet i Håksberg är högvärdig? Det har ju sagts att Håksbergsmalmen är låghaltig och svårbearbetad och inmängd med berg och att den dessutom är mycket

fosforhaltig. Herr Schmidt var inne på det för en stund sedan. I går var herr Hallberg inne på samma sak, och han hade den utopien, att det så småningom skulle bli någon uppfinning i fråga om smältningsförfarandet, så att det skulle kunna bli bättre resultat. Jag kan emellertid inte tro, att regeringen bygger sina kalkyler i detta sammanhang på att det skall bli en uppfinning. Det vore litet väl blåögt.

Man måste då med en viss oro fråga sig vilka ekonomiska principer staten tänker tillämpa i fortsättningen. Man blir ännu mera frågande, när man tänker på att de arbetare, som flyttas dit, gå in i ett diskutabelt företag och en oviss framtid till mötes. För deras skull tvingas man säkerligen att konservera Håksbergsgruvan, och då har man bundit arbetarna där för en oviss tid framåt just när det finns arbetstillfällen på andra håll.

När jag studerat detta, har jag för min del funnit, att regeringen egentligen inte bygger på några ekonomiska principer alls. Detta köp av tyskgruvorna synes mig i stället vara ett led i regeringens socialiseringssträvanden. Det hade varit ärligare, om regeringen och socialdemokraterna hade framhållit, att det är fråga om ett fullföljande av 27-punktsprogrammet och en inledning till socialisering av gruvindustrien. Då hade sammanhanget kommit i den rätta dagen, och de verkliga avsikterna hade kommit till synes. Nu kryper regeringen bakom ekonomiska argument, sådana ekonomiska argument, som för sunt ekonomiskt tänkande inte äro några argument utan rena absurditeter.

Utskottsmajoriteten har, herr talman, i sitt utlåtande medgivit, att företagens drifthistoria icke under utredningsarbetet tillräckligt beaktats och att avsaknaden av räntabilitetskalkyler kan inge vissa betänkligheter. Detta till trots anför man i sin motivering för ett statsförvärv av gruvorna bl. a., att en enskild ägare icke skulle vilja påtaga sig

Förvärfv av viss tidigare tyskägda gruvegendom m. m.

de kostnader, som de omfattade arbeten, vilka äro nödvändiga för en fortsatt drift, måste medföra. Jag kan icke tolka detta på annat sätt än att utskottsmajoriteten är medveten om projektets vansklighet. Det svenska näringslivet och de svenska industrimännen äro icke främmande för risktagande, men ett sådant fordrar tillgång till alla de uppgifter, som äro nödvändiga för ett ekonomiskt bedömande, och sådana synas mig icke finnas i närvarande stund.

Herr talman! Jag skall vara ganska kort efter detta. Jag anser i likhet med reservanterna, att om staten övertar de tidigare tyskägda gruvorna, såsom föreslagits i propositionen, så komma sådana krav att ställas på fortsatt drift, som inte kunna vara motiverade och som inte kunna accepteras ur ekonomiska synpunkter. Herr förste vice talmannen använde i går ett uttryck, som jag tycker är ganska bra att upprepa här. Han trodde att dessa gruvor säkerligen skulle komma att visa sig vara ett gruvhål utan botten. Mätte det inte bli så, men jag är rädd för att det kommer att bli fallet i verkligheten.

I enlighet med mina åsikter måste jag yrka bifall till reservationen.

Herr HELLBACKEN (kort genmäle): Herr talman: Det är rätt intressant att finna, att siffrorna växa, när man pratar om detta och talar om förlusten. I första kammaren hörde jag, att någon var inne på att förlusten skulle bli 60 miljoner kronor. Sedan har jag hört nämnas 80 miljoner kronor, och nu senast sade herr Schmidt, att man förlorar 100 miljoner kronor på Håksbergsgruvan. — Ja, det är siffror som nämnts här. Det står väl i det stenografiska referatet. Vi få väl där se, om det inte är som jag säger. Jag antar, att det är flera kammarledamöter som hört det. — Jag vill tillägga, att det tydligen är en skrämselfpropaganda. Men även om man tidigare gjort stora förluster behö-

ver det inte betyda, att det i fortsättningen skulle bli på samma sätt.

Jag vill också tillägga, herr Schmidt, att jag anser, att en fortsatt brytning skall vara baserad på ekonomiska kalkyler. Jag befarar emellertid, att om järnverken köpt det för en billig penning, hade Håksbergsgruvan lagts ned utan prövning på grund av att man hade en förutfattad mening om att den inte skulle bära sig. Det var vad jag tänkte säga till herr Schmidt.

Herr Edström talade om socialiseringssträvanden. När jag reste hem till påskledigheten råkade jag sitta i samma kupé som några herrar, som voro mycket intresserade av Håksbergssaffären. En av dem sade: »Det är skandal, för detta är inkörsporten till att staten nu börjar socialisera gruvorna. Sedan socialiserar man järnverken, och då ha vi alltsammans där.» De kände inte mig och jag inte dem. Det ligger emellertid, ärade kammarledamöter, mycket politik bakom detta, och det gäller att skilja på sak och politik i detta fall. Jag har sagt, och det vidhåller jag, herr talman, att man efter den sakliga ekonomiska utredning, som kommer att ske, får avgöra, om man anser, att Håksbergsgruvan skall drivas eller inte. Däremot skall man inte lägga ned den på grund av förutfattad mening, bara därför att folk en gång förlorat pengar, när man gjorde i ordning gruvan.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Jag ville bara förklara för herr Hellbacken, att jag sade, att det lagts ned 100 miljoner kronor i Kvarntorp och inte att förlusterna på tyskgruvorna varit 100 miljoner kronor.

Medan jag har ordet, vill jag bara bemöta herr Hellbackens påstående, att han fruktade, att de enskilda företagen skulle nedlägga driften i Håksberg utan undersökning. Det är ju ingenting bevisat om det. Om de lägga ned drif-

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

ten, är kanske anledningen den, att de äro övertygade om att driften inte bär sig.

Sedan skulle jag vilja säga, att om vi se detta ur hela landets synpunkt, så ha vi betydligt räntablare gruvtillgångar och så stora fyndigheter att de räcka för »evärdliga» tider. Det är väl då bättre, att vi använda vår tillgängliga arbetskraft till att bryta den goda malm som vi få bra betalt för.

Herr HELLBACKEN (kort genmäle): Herr talman! Jag ber herr Schmidt om ursäkt för att jag missuppfattade honom och fick den uppfattningen, att han menade Häksberg i stället för Kvarntorp.

Herr Schmidt säger, att det inte är säkert att de enskilda skulle lägga ned driften vid Häksberg. Men vad är det herrarna tala om? Ni ta som ett axiom att det är förkastligt att fortsätta driften och att Häksbergsgruvan skall lägnas ned. Man talar om förluster i Häksberg men talar inte om vad man får in i frakter och arbetslöner och vilka svårigheter det skulle bli vid arbetslöshet. Vi kunna få arbetslöshet än en gång i detta land. Då kan det vara bra, att vi inte ha lagt ned detta gruvföretag och spolierat maskiner och stora värden, som vi senare skulle behöva bygga upp igen.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Under gårdagen hade jag, herr talman, tillfälle att i första kammaren erinra om varför detta köp har aktualiserats. Det är som bekant på det sättet, att svenska staten åtagit sig att förvalta och sedermera försälja den tyska egendomen i Sverige. Man har vidare åtagit sig att försöka åstadkomma försäljningar till skäligt pris. De inkomster eller köpeskillingar man får in komma att tillföras den tvångsclearing man har beslutat om. Det innebär i realiteten, att svenska medborgare, som ha fordringar

på Tyskland, bli beroende av hur köpeskillingen kommer att bli avvägd. Om vi bjuda 9,3 miljoner kronor från statens sida och enskilda anbudsgivare bjuda 4,5 miljoner kronor, så innebär det alltså inte, att svenska staten skänker tyskarna motsvarande merbelopp, som det statliga anbudet innebär, utan det är svenskar som få räkna sig till godo skillnadsbeloppet.

Här har nu från flera talares sida framhållits, att de sakkunniga, som varit inkopplade på detta ärende, inte haft att ta ställning till frågan, huruvida staten skall förvärva dessa gruvor eller inte. Det är riktigt, att de sakkunniga endast haft i uppdrag att värdera dessa gruvor. Det är inte bara dessa två sakkunnigkommittéer utan också den särskilda utredningsmannen, direktör Lindencrona, som varit med om denna värdering. Regeringen betraktade det anbud, som inkom från enskilda, nämligen ett järnbrukskonsortium, såsom ett typiskt underbud, som regeringen inte kunde acceptera med hänsyn till de förpliktelser regeringen åtagit sig. Vi ha förfarit på liknande sätt tidigare. Jag erinrar, om att andra tyska företag inte sålts till det anbud som avgivits, utan att det blivit nytt anbuds-förfarande. I nu förevarande fall fann regeringen, att det med de värderingar, som hade företagits, skulle vara en bra affär, om staten avgav detta anbud, som dessutom skulle innebära en skälig ersättning för egendomen. Och det är klart, att anbudet är avgivet under förbehåll av riksdagens godkännande. Det är alltså inte på det sättet, som herr Ståhl ville göra gällande i går, att denna affär redan är uppgjord, utan riksdagen bestämmer, hur det skall bli.

Nu har det tydligen skett en förskjutning under detta ärendes behandling. I pressen har förts en mycket omfattande debatt, där man i regel har velat slå fast, att detta anbud innebär en typisk överbetaling och att det hänger samman med att staten inte haft för-

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

stånd att värdera dessa tillgångar. Nu ha vi under dessa båda dagar fått höra, att anbudet i och för sig kanske är skäligt. Jag hänvisar i det avseendet till den främste expert, som riksdagen har på detta område, nämligen disponent De Geer. Han sade i går, att köpeskillingen vill han i och för sig inte anmärka emot. Den kanske är skälig. Nu säger herr Edström, att det spelar ingen roll vad man ger för ett företag. Det tycker jag vittnar om lättsinne. Nog spelar det en roll, när man samtidigt talar om räntabilitetskalkyler. Jag kan inte godkänna det resonemanget, att det inte spelar någon roll vad man ger för köpeskillning. Nog måste man lägga stor vikt vid att man inte betalar för mycket, eller hur?

Nu är man överens om att Stollbergsgruvan på grund av blyfyndigheten nog i och för sig är en lönande affär. Både ifrån den privata industrien och ifrån reservanterna ha vi fått detta besked. Direktör Bengtsson, reservanten i utredningen, har också sagt, att det går nog bra att utarrendera vederbörande gruva, och då räknar man med att få ett överskott utöver arrendeavgiften. Det tyder på att dessa gruvor ge ett tillfredsställande ekonomiskt resultat.

Då återstår alltså det som det råder delade meningar om, nämligen Håksbergsfältet. Den delen av dessa gruvegendomar har, som herr Hellbacken förut framhållit, i våra anbudsberäkningar ingått med en summa på ungefär 1,7 miljoner kronor. Vi ha sagt, att vi tro, att vi få igen dessa 1,7 miljoner kronor, för den händelse vi lägga ned driften och realisera tillgångarna. Nu såg jag till min stora förvåning att en motionär här i kammaren framhållit, att realisationsvärdet är beroende av om man har driften i gång. Det är litet upp- och nedvänt. Realisationsvärdena äro ju vad man får ut i fri marknad under vissa omständigheter, och det är ingen, som velat påstå, att vi inte skulle kunna sälja dessa tillgångar i form av

bostäder, jord, skog och maskiner etc. och få igen pengarna. Det är ingen, som velat göra gällande, att vi förlora på den delen av affären, utan förlusten skulle komma först, när man fortsätter brytningen i Håksberg.

De som ha läst propositionen ha funnit, att jag har lämnat öppen hela frågan om den fortsatta driften vid Håksberg. Jag tycker att det är helt naturligt, att man skall ge styrelsen för ett sådant företag det förtroendet, eftersom den i stort sett får ta ansvaret för driften, att den skall få möjlighet att undersöka saken, innan den yttrar sig. Jag har alltså den uppfattningen, att den nya styrelsen skall undersöka, huruvida det är möjligt att få till stånd en räntabel drift i Håksberg. Hur lång tid kan det ta innan denna utredning är klar? Ja, säg ett eller ett par år.

Jag ser att herr Edström ler. Han kanske blir lugnare om jag talar om, att den malm, som bolaget har haft i lager, är såld, och att den malm, som kommer att brytas under 1950, också är såld till ett tillfredsställande pris. Vi kunna följaktligen överblicka 1950 och konstatera, att det inte kan inträffa någon katastrof under det året.

Sedan har det i olika sammanhang framhållits bl. a. en så naturlig sak som att vi måste ta hänsyn till huruvida vi kunna få avsättning för malmen eller inte. Det är klart, att man skall göra det. Det är ju efterfrågan, som bestämmer priset. Sådana enkla ting behöva vi väl inte resonera om. Det förhåller sig för övrigt så, att både svenska järnverk och utländska köpare efterfråga denna malm. Jag vill inte säga som herr Hellbacken, att vi alltid skola kunna bryta malm och sälja den med förtjänst. Det påstår jag inte. Jag har inte tagit ställning till den saken, utan den skall vederbörande styrelse undersöka.

Reservanterna säga nu, att vi skulle ha undersökt dessa ting först och framlagt förslag sedan, men har herr Ed-

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

ström eller någon annan möjlighet att undersöka räntabiliteten i ett främmande företag? Jag tror knappast det. Vi ha naturligtvis gjort våra överslagskalkyler, och vi veta på ett ungefär hurudant det ekonomiska utbytet kommer att bli. Och märk väl att gruvorganisationssakkunniga ha sagt ifrån, att det inte finns någon anledning att ta upp något brytningsvärde för Håksberg. Därmed ha de antytt, att de icke ha övervärderat tillgångarna. Vid bedömning av räntabiliteten måste man dels ha inblick i företagets affärer, dels måste man ha kontakt med företagets kunder, och dels måste man kunna överblicka de möjligheter som föreligga för en rationalisering av driften.

Herr Ståhl sade i går, att det hade varit förståndigare att slå sönder den stora enhet, som vi här åstadkomma, i ett antal små företag, d. v. s. att Stollbergs gruvor och de andra gruvorna skulle drivas var för sig i anslutning till svenska järnverk. Herr Schmidt däremot frågade, varför inte LKAB hade tagit hand om det hela. Jag tror, att vi nå de bästa resultaten genom att göra som vi här ha föreslagit, och att man kan nå en del besparingar genom att ha en enhetlig ledning för verksamheten. För att ge en liten bild av läget kan jag meddela, att företaget nu anställt 750 arbetare, och huvudparten av dem, d. v. s. två tredjedelar, kommer på andra gruvor än Håksberg.

Under dagens debatt har det framhållits, att staten grundligt skall övertänka vad det här är fråga om, innan den sätter i gång verksamheten. Herr Schmidt sade också, att denna verksamhet kommer att resultera i nyinvesteringar på 20 miljoner kronor, vilket belopp kommer att belasta kapitalmarknaden och därmed leda till en sämre standard på våra sjukhus o. s. v. Men själva den ekonomiska transaktionen leder ju inte till någonting. Jag föreställer mig att herr Schmidt var inne på den tanken, att vi här skola företa

mycket omfattande nyinvesteringar, vilka komma att ta sådana kapitalresurser, d. v. s. arbetskraft och material, i anspråk, som vi icke skulle få något utbyte av. Ja, under sådana förutsättningar skulle resultatet bli en belastning av det svenska folkhushållet, men knappast annars. Och om nu en privat företagare hade ingivit ett anbud på, låt oss för enkelhetens skull säga samma summa som bjöds för tyskgruvorna, 4,5 miljoner kronor, skulle inte också det ha medfört en belastning på kapitalmarknaden? Jag vill bara ställa den frågan till herr Schmidt.

Jag har sagt, att det bör kunna gå att få till stånd en viss långtidsplanering av ifrågavarande företag i statens hand. Jag har sagt det, därför att jag har en stark känsla av att det finns åtskilligt att göra på gruvdriftens område, inte minst när det gäller att upptäcka nya malmfyndigheter. Den nuvarande bolagsledningen har sagt, att man redan har funnit nya fyndigheter. Det kanske finns dolda tillgångar där, som vi inte känna till. Talet om att de nu kända tillgångarna skulle räcka endast fyra å fem år är därför ingenting att ta fasta på.

Jag är vidare av den uppfattningen, att om man gör upp en kalkyl över nytigheter, t. ex. över Stollbergs grufvor, så spelar det ur ekonomiska synpunkter ingen roll hur lång tid det tar att utvinna tillgångarna. Om vi ha kalkylerat rätt beträffande Stollbergs grufvor, Starkgruvorna och Intrångsgruvorna, så få vi tillbaka våra pengar. Jag föreställer mig, att en enskild företagare inte avstår från att exploatera en tillgång bara därför, att den kommer att ta slut en gång. I stället räknar han väl med att ha malm så och så länge. Hur är det i Boliden, som är ett privat företag? Hur gör man där? Man värderar inte malmkropparna i förhållande till den tid det tar att bryta dem utan i förhållande till deras reella värde. Den saken borde vi väl ändå kunna

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

vara överens om. Det är inte något att diskutera om.

Vidare har det sagts, att köpet av tyskgruvorna kan bli en ny Kvarntorps-historia, där vi få slänga massor av pengar i ett gruvhål, och att detta kommer att gå ut över skattebetalarna. Jag erkänner för min del att Kvarntorp är ett företag, som kostat staten pengar, men är det något politiskt parti som kan säga, att det kan svära sig fri från det företaget? Jag tror inte det.

Verksamheten vid Kvarntorp startades under krigsåren, då alla voro ense om att någonting måste göras för att råda bot på oljebristen i landet. Den enskilda företagsamheten konkurrerade inte där. De privata företagarna förklarade, att de icke kunde ta itu med en sådan uppgift, och det finner jag alldeles naturligt. De kunde inte riskera att förlora pengar på ett sådant projekt. Det var en samhällelig angelägenhet att försöka få fram den mängd olja, som vi behövde för våra absolut nödvändiga behov under krigsåren. Den saken voro alla ense om. Det som sedermera skett är, att vi genom nyinvesteringar ha velat göra företaget räntabelt. Det är det som gör, att jag är tvungen att även i år vända mig till riksdagen i ärendet. Det som planerades i fjol ser ut att gå ungefär som vi tänkt oss, och det har givit bättre resultat än vad vi räknade med. Vi ha inte avvikit från planerna på mer än en punkt, nämligen den, att vi ha byggt effektivare ugnar än dem, som vi i fjol räknade med, men den avvikelser har berott på de nya tekniska framsteg som gjorts på detta område. Det är min förhoppning, att vi skola kunna göra anläggningen räntabel. Och, märk väl, ingen har föreslagit att vi skola lägga ned den. Allra minst kunna de enskilda företagarna komma och säga, att staten har trängt ut dem. Det översteg nämligen det privata näringslivets förmåga att lösa den uppgiften, och det var därför samhället, som fick ta hand om den.

Herr Edström sade nyss, att vi äro på väg mot ett socialiserat samhälle. Herr Ståhl däremot, som också hör till dem, som ha en borgerlig åskådning, sade i går, att vi här inte behöva tala om socialisering, eftersom vi ju ha köpt gruvor tidigare. Det föreligger kanske en liten åsiktsdivergens mellan folkpartiet och högern därvidlag.

När vi ha beslutat oss för att föreslå inköp av ifrågavarande gruvor, så ha vi gjort det av bl. a. den anledningen, att vi ha känt oss moraliskt förpliktade att ta ut ett skäligt pris för dessa tillgångar. Jag har tidigare sagt, att de enskilda företagarnas anbud var ett typiskt underbud. Det har nu här i debatten antytts, att vi borde ha ansträngt oss litet mera för att få fram bättre anbud. Men utan att vilja lasta vederbörande i flyktkapitalbyrån för någonting tror jag dock, att man kan säga, att ingen vid tillfället i fråga ville ge mer än fallet var för dessa gruvor. Under sådana förhållanden var det rätt naturligt för staten att träda till, dels med hänsyn till de moraliska skyldigheter, som vi ansågo oss ha, och dels och framför allt därför att när det gäller handeln med naturrikedomar av sådan storleksordning som här, så har staten ett naturligt intresse av att vara med.

Det är min bestämda uppfattning att gruvföretaget skall kunna skötas så, att det blir ekonomiskt bärkraftigt. Jag erkänner att det ligger något i den anmärkningen, att de anställda kunna få så stora förhoppningar när staten köper företaget, att de komma att tvinga statsmakterna att under alla förhållanden driva verksamheten där. Jag hyser emellertid så stort förtroende för arbetare och anställda, att jag tror det finns stora utsikter för att man skall kunna övertyga dem om att ifall inte driften vid företaget blir lönande skola vi inte kasta goda pengar efter dåliga.

Vidare hysa vi inom regeringen den åsikten, att om staten skall bedriva företagsverksamhet, så måste man se den

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

ur allmänna, samhällsekonomiska synpunkter. Detta leder helt naturligt till att vi också mycket noga måste tänka oss för när vi planlägga och innan vi företa nyinvesteringar eller ta ny arbetskraft i anspråk. Jag kan för övrigt inte tänka mig, att vi skulle ta ny arbetskraft i anspråk i sådana fall, där de anställdas arbetsprestationer endast resultera i uppostringar för det allmänna, vilket skulle bli resultatet av att fortsätta en drift, som inte lönar sig.

Den planerade gruvdriften är icke något äventyrligt företag, och jag har därför inte alls varit särskilt orolig, när jag har lagt fram denna proposition. Jag tror, att vi här ha att göra med en mindre sak än vad man i allmänhet har velat göra den till, en sak, som vi skola kunna föra i hamn, om nu andra kammaren i likhet med första beslutar att staten skall inköpa ifrågavarande gruvegendomar.

Herr EDSTRÖM (kort genmäle): Herr talman! Handelsministern tyckte att jag var lättsinnig, när jag sade, att det inte spelar så stor roll vilken köpeskilling vi erlægga för dessa gruvor. Handelsministern lyssnade nog inte tillräckligt uppmärksam på mitt anförande. Jag sade nämligen, att det inte spelar så stor roll med en större eller mindre köpeskilling jämfört med de miljoner, som efter köpet komma att rulla.

Jag är ense med handelsministern däri, att pengarna ju här egentligen gå ur en ficka i en annan, d. v. s. tvångs-clearingen. Det finns i min födelsebygd ett gammalt ordspråk, som säger, att det är ingen förlust med det, som går ur näsa i mun. Det är också av den anledningen jag menar, att den köpeskilling som erlägges inte spelar så stor roll.

Frågan huruvida tyskgruvorna bli överbetalda eller inte vill jag inte ta upp någon diskussion om. Det är den framtida utvecklingen jag hyser oro för. Här bygger man upp ett företag, som

kommer att tarva de investeringar, som vi redan känna till, och sedan kan man räkna med påtryckningar om att verksamheten under alla förhållanden skall hållas i gång. Dessutom tillkomma kostnader för utvidgningsarbeten. Det kommer med andra ord att stoppas in miljoner i detta gruvföretag. Driften kommer att hållas i gång, inte av ekonomiska skäl utan av hänsyn till bl. a. de anställda, eftersom folket vid gruvföretaget icke vill förflyttas o. s. v. Detta gör det alldeles nödvändigt för staten att fortsätta med driften, även om verksamheten inte lönar sig. Staten blir tvungen att fortsätta med att stoppa in stora summor i företaget och att låta miljonerna rulla. Det är där jag ser den stora faran.

Innan staten avslutar köpet av dessa gruvor borde man väl ändå litet närmare undersöka de ekonomiska möjligheterna på längre sikt. Det brukar man göra. En privat företagare skulle undersöka dessa saker mycket noga innan han avslutade köpet. Det är emellertid sådana undersökningar som saknas i detta fall.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Trots att jag själv har skrivit under den motion, som handelsministern här talade om, skall jag gärna medge, att formuleringen i densamma inte är riktigt lyckad. Förtydligande har jag gjort, när jag rett ut skillnaden mellan realisations- och driftvärdet. Jag vill också peka på en liten not på s. 18 i reciten i betänkandet, som kanske inte heller är så tydlig.

För övrigt skall jag inte ge mig in i någon diskussion om kapitalrörelserna på detta område. Det skulle föra alltför långt. Jag medger, att det är ett svårt kapitel, och jag har tänkt mycket på det i detta och andra sammanhang. Jag tror att vi skulle kunna hålla på en bra stund med att diskutera den saken.

Vad beträffar frågan om Kvarntorp,

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

så har jag en känsla av att handelsministern har missförstått mig. Jag riktar inte någon kritik mot statsmakterna för att de under de förhållanden, som då rådde, satte i gång verksamheten vid Kvarntorp. Jag vill inte ens säga, att jag nu är på det klara med om man skall fortsätta där eller inte. Vad jag har velat säga är, att problem av denna art inte passa för oss här i kammaren. Vi veta nämligen inte alltid hur vi skola tränga in i dem för att komma fram till ett riktigt avgörande.

Sedan frågade handelsministern om herr Edström eller andra — och dit får jag väl räknas — ha sysslat med räntabilitetsundersökningar. Ja, jag har sysslat med sådant under de senaste 15 åren. Det hör nämligen till det arbete, som jag sysslar med på lediga stunder. Därmed, herr talman, har jag fått ett osökt tillfälle att göra reklam för min verksamhet.

Herr STÅHL: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag besvarar kammaren ännu en gång, men jag vill inte att handelsministerns senaste yttrande skall få stå helt oemotsagt. Jag skall först be att få beröra frågan om clearing av denna köpeskilling. Herr statsrådet motiverar köpeskillingen på det högst uppseendeväckande sättet, att det här tydligen inte är en affärsmässig beräkning utan att det är fråga om att soulagera vissa svenska intressen. Jag skulle vilja säga till herr statsrådet, att det väl hade varit ofantligt mycket bättre att göra en ordentlig och affärsmässig värdering av vad gruvorna äro värda och kunna beräknas giva och sedan lägga upp en pott med de pengar, som de svenska intressena här kunde göra anspråk på. Detta skulle ha kunnat betalas i klingande valuta, så att vi sluppit denna förlustbringande affär. Detta hade varit skäligt och dessutom en transaktion, som man kunnat överblicka, ty då hade man kommit ifrån

subventionerna till de intressen det här gäller. Nu skall man först slänga pengarna i gruvhålet i Håksberg, för att sedan hämta upp en liten del av dem och ge dem till dessa svenska intressen i Tyskland. Det kan inte vara ett förnuftigt tillvägagångssätt. Jag vill alltså konstatera att statsrådet — måhända omedvetet — medgivit, att andra synpunkter än de rent affärsmässiga spelat in här.

Sedan tar statsrådet upp frågan om värderingen — en fråga, som jag i mitt första anförande i går inte diskuterade. Statsrådet säger att det här inom oppositionen skett en glidning, därför att man i pressen diskuterat och haft de och de synpunkterna. Men man har i diskussionen här i dag och i går inte resonerat om värderingen. Jag vill fästa herr statsrådets uppmärksamhet på vad som är skrivet på sidan 22 i reservationen. Där står det: »Värderingar av detta slag kunna icke vara avgörande för frågan, huruvida staten bör förvärva de ifrågavarande gruvföretagen eller icke.» Detta ha vi skrivit, och det är dagtecknat i utskottet den 28 mars. Jag vill dessutom erinra herr statsrådet om, att vad som är dagtecknat i statsutskottet den 28 mars det är skrivet på papperet rätt långt dessförinnan. Det har från början varit en fullkomligt klar ståndpunkt från reservanternas sida att det inte varit den eller den miljonen, som varit avgörande för en affär av detta slag; det har herr Edström rätt i. Vad som varit avgörande är Håksbergskalkylen, och jag skall be att få återkomma till den och till herr Hellbacken om några ögonblick. Jag skall först taga upp ett par punkter, som berördes av statsrådet.

Herr statsrådet påpekar fullt riktigt, att man mycket väl skulle kunna bryta sönder detta komplex och föra olika gruvfyndigheter till olika företag, vilka ha ett naturligt affärsmässigt intresse av respektive gruvor. Jag vill hänvisa till blyfyndigheterna. När vi nu ha en

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

blyfyndighet i Mellansverige och vi dessutom ha ett stort företag i norr som sysslar med fyndigheter och exploatering av detta slag — något som intet företag i Mellansverige gör — är det då inte naturligt, herr talman, att det företag som är expert på denna brytnings-typ tar hand om denna gruva? Statsrådet anser emellertid att det inte bör vara fråga om affärsmässiga och tekniska synpunkter, utan att man bör taga hänsyn till den geografiska belägenheten. Eftersom dessa gruvor ligga i södra Dalarna och norra Västmanland skola de höra ihop. Men, herr statsrådet, det är så många mil emellan många av dessa gruvor, att det aldrig kan bli tal om någon geografisk rationaliseringssynpunkt. Jag tror för min del, herr talman, att man kan konstatera ett intresse från deras sida, som verkligen skulle kunna köpa och utnyttja dessa gruvor. Man skulle då inte gå till väga på samma sätt som staten, nämligen köpa alla gruvorna i en klump, vilket gör det omöjligt att få fram en effektiv drift, utan man skulle i stället köpa de delar, som passa respektive företag.

Vidare säger herr statsrådet något som är verkligt intressant att konstatera — han motiverar en, låt vara outtalad men dock underliggande tanke att man skall fortsätta brytningen vid Håksberg — därmed att man har upptäckt nya fyndigheter i Håksberg. Ja, jag är inte överraskad över detta. Jag har varit där och fått precis samma besked, och jag skulle tro att man kan glädja herr Hellbacken med att i varje fall vissa av körtlarna i Håksbergsmalmen antagligen skjuta in på hans egendom. Man vet emellertid ingenting säkert om detta. Eftersom det är en lång malmådra, som går upp åt det hållet, är det emellertid inte osannolikt att herr Hellbacken kan glädja sig åt att det finns fyndigheter under den mark, som han står och går på. Jag måste emellertid, herr talman, säga, att man väl ändå inte

kan grunda en framtidskalkyl beträffande Håksbergsgruvan på sådana lösa antaganden som att det eventuellt kan finnas mera malm där. Jag tror snarare att man vågar konstatera, att de fynd som hittills äro gjorda visa, att ju längre man kommer ifrån huvudkörteln åt sidorna till, desto sämre visa sig fyndigheterna vara för exploatering. I varje fall var det sådana besked som gavs vid den undersökning som vi gjort.

När man här blandar in värderingsfrågorna, så måste jag också säga ett ord om dem. Herr Hellbacken säger att man här talar om värderingar och värderingar; det har talats om 60 miljoner, om 80 miljoner, och till sist följer talet om 100 miljoner — det sista skola vi emellertid inte taga upp. Herr Hellbacken vill låta talet om de stora förlusterna framstå för kammaren som huvudlöst skrämselfprat. Jag vill med anledning av detta återopa vad som finns anfört av den främsta — jag skall inte säga enda, herr talman — den ojämförligt främsta experten i gruvorganisationskommittén, nämligen direktör Bengtson i Boliden. Han säger följande på sidan 63 i utredningen: »Av tillgängliga uppgifter framgår, att de tidigare svenska ägarna till Håksberg» — de svenska, som herr Hellbacken mycket riktigt talar om, från 1910 till 1918 — »och en del liknande gruvor förlorat över 30 miljoner kronor. De sista tyska ägarna ha genom förvärv samt senare lån och kapitaltillskott investerat 40 å 50 miljoner kronor inkl. upplupna räntor.» Vad som finns kvar av detta veta vi!

Här ha vi alltså en ganska exakt mätare på vad som förlorats, och det finns varken för den ena eller andra någon anledning att förgylla upp dessa fakta. Dessa uppgifter kvarstå som sanningar med de konsekvenser, som följa för kammarens ledamöter.

Jag vill bara framhålla en sak till beträffande värderingarna, och det är med anledning av att herr Hellbacken

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

med en generös gest sade, att de ovanjordsvärden som finnas i Håksberg taxerats till drygt 3 miljoner ton, medan de av utredningsmännen tagits upp till 1.6 miljoner ton. Det skulle alltså vara ett verkligt blygsamt bud. Detta vill jag inte bestrida. Jag har över huvud taget inte diskuterat det. Vidare tillägger herr Hellbacken, att man ändå inte räknat med alla malmfyndigheter. Men är det så särskilt välbetänkt av herr Hellbacken att rekommendera eller föra på tal att man skall räkna upp värdet på en fyndighet, som under hela den tid gruvan varit i drift bevisligen gått med stor förlust? Menar han, att det är generöst att inte uppvärdera en fyndighet, som så fort den skall exploateras ger så betydande förluster? Beträffande herr Hellbackens anförande, som även statsrådet på i varje fall någon punkt tagit avstånd från, måste jag säga, att han bevisar alldeles för mycket. Han »bevisar» så mycket, att det han vill ha fram faller platt till marken.

Jag vill bara taga ytterligare ett exempel ur de rikliga anteckningar jag gjorde, när herr Hellbacken talade. Han säger att vi nu producera 50 000 ton slig för praktiskt taget samma kostnad som skulle krävas för en tredubbel produktion med treskift. Herr Hellbacken bor dock så nära att han bör veta lika bra som vi andra — han behöver bara helt flyktigt titta på gruvorna — att vi inte kunna använda treskift vid dessa gruvor. Det finns inte sådana tekniska anordningar där, och anläggningssvärdena äro inte av den kapaciteten, att man kan taga hand om den malmkvantitet, som i sådant fall skulle produceras. Herr Hellbacken borde ändå räkna in i kalkylen vad det kostar att bygga om hela den tekniska apparaten och allt vad därtill hör för att få fram en tredubbling av produktionen. Detta räknar han emellertid inte med. Vidare ställer jag samma fråga som i går: Vill herr Hellbacken eller

någon annan anhängare av detta förslag garantera, att det kommer att finnas avsättning för den kvantitet, som man vill få fram? Vi ha frågat experter, både sådana som äro för köpet och sådana som äro bestämda motståndare, och ingen vill gå i god för eller uttala någon bestämd mening om att det går att sälja den kvantiteten.

Slutligen kanske jag får fråga herr Hellbacken — han är ju granne till Håksbergsgruvorna — hur det efter några år kommer att se ut där uppe, när man brutit dessa kvantiteter och skall börja sprida ut dessa mängder av avfallsprodukter över den vackra trakten i Kopparbergs bergslag. Jag tror att utsikten från herr Hellbackens vackra gård blir sådan, att han med tanke på detta har anledning att be alla milda makter bevara sig. Detta tillmäter jag emellertid inte någon betydelse i detta sammanhang, utan den springande punkten är omöjligheten att kalkylera med denna tredubblade produktion. Det är lika sannolikt att den kommer att ge ökade förluster som att den kommer att ge ökad behållning.

Herr talman! Jag skulle sluta med detta eftersom jag vet, att herr talmanen gärna vill ha ett slut på diskussionen. Men jag måste få säga ett ord om socialismen i den här historien, eftersom jag berörde den i går. Det är mycket riktigt som statsrådet konstaterade, att vi icke utgått från att det fanns något slags socialistisk dogmatik i detta. Varför skulle det vara socialism? Den frågan har jag hela tiden ställt mig. Varför skulle det vara socialism när staten tar dessa små gruvor, när det icke är socialism när staten är huvuddelägare i stora gruvföretag — företag med mångdubbelt större omfattning — i Norrboten? Frågan om just detta är socialism har jag besvarat med nej. Om det icke är socialism och dogmatiken således är utrensad, då hade jag hoppats att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet litet mera fördomsfritt än ti-

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

digare borde ha kunnat resonera om det ekonomiskt vettiga i denna affär. Efter att ha hört statsrådet i första kammaren i går och i andra kammaren i dag måste jag emellertid till min ledsnad konstatera, att de förväntningar jag hade på chefen för handelsdepartementet om ekonomisk vettighet i denna fråga blivit ganska grymt besvikna. Jag kan nämligen inte finna att herr statsrådet har presterat någon motive-ring.

Som vi ha konstaterat föreligga här inga sociala skäl, inga strukturella skäl och inga ekonomiska skäl för att göra denna affär. Vad finns det då för skäl? Herr Hellbacken säger, att det kan uppstå arbetslöshet, och då skola vi kunna placera arbetslösa vid gruvorna. Ja, men på det viset kunna vi inte driva de statliga företagen. Jag tror, att vi kunna hitta på mycket lämpligare arbeten av statlig karaktär, som vi för närvarande behöva få utförda men som vi inte kunna få utförda på grund av arbetskraftsbristen och som, herr Hellbacken, skulle bli långt mera vinstgivande och produktiva än det gruvarbete, som här ifrågasättes.

Jag måste därför säga, att ju mer jag har hört på herr statsrådet, desto mer har jag fått en obehaglig känsla av att det här är fråga om en prestigesak. Eller vad är det annat, när herr statsrådet säger, att det föreligger ett naturligt intresse för staten att överta naturrikedomar av den storleksordning, som det här är fråga om? Varför är det ett naturligt intresse för staten, när vi kunna förutsäga, att detta gruvförvärv kommer att bli en dålig affär och åsamka oss förluster, som vi få täcka år efter år? Herr statsrådet säger: »Det få vi se.» Men herr statsrådet, och ännu mer herr Hellbacken och andra talare från det hållet, ha redan gett så mycket på hand när det gäller fortsatt drift, att det kommer att bli ytterligt svårt för dem att draga sig tillbaka.

Jag beklagar att vi inte kunde hålla

den här dogmatiska, doktrinära frågan, om staten bör vara ägare eller inte, utanför diskussionen, och jag vill bara konstatera att vi från utskottsreservanternas sida icke ha fört in detta problem i debatten. Jag vågar emellertid inte deltaga i det projekt, som nu föreslås, ty jag anser att det inte är någon god affär. Jag tror, att det skulle ha varit förståndigt att vänta med stiftelseurkunden, till dess att avdelningen och utskottet hade behandlat frågan, ty man hade då varit mycket mindre bunden än man nu är. Och då utredningarna påbörjades år 1948, hade det väl ändå, herr talman, inte varit någon svårighet att vänta några månader till dess man kunde ha fått reda på hur det hade ställt sig i Håksberg med de tekniska förutsättningarna för en fortsatt drift. Man skulle ha kunnat ställa den frågan till utredningsmännen: »Bör staten köpa eller inte?»

Nu stå alla dessa avgörande frågor obesvarade. Herr statsrådet har i dag inte kunnat lämna något svar på dem, och när kammaren följer den rekommendation han har givit, innebär det att kammaren kastar sig ut i det rena ekonomiska äventyret, som av allt att döma, i varje fall enligt alla de sakkunnigutlåtanden, som vi ha att tillgå i detta ärende, kommer att åsamka oss betydande förluster och förorsaka skattebetalarna utgifter. Vi kunna inte, herr talman, från utskottsreservanternas sida rekommendera ett sådant företag, och därför vidhåller jag mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr HELLBACKEN (kort genmäle): Herr talman! Jag hade inte tänkt trötta kammaren med att hålla något anförande, men jag känner mig tvungen att säga några ord efter herr Ståhls anförande.

Herr Ståhls påstående, att det skulle finnas malmfyndigheter under min mark, tror jag inte på. 1914 såldes en

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

ringa procent av fyndigheten av sterbhuset efter mina föräldrar.

Sedan antyder herr Ståhl, att det här skulle föreligga ett visst egoistiskt intresse från min sida. Jag vill säga, att jag ser denna sak rent objektivt, herr Ståhl. När reservanterna här så kraftigt återopade direktör Bengtson, skulle jag tro, att hade herr Bengtson stått på den andra sidan, hade reservanterna inte återopat honom utan någon annan.

När herr Ståhl frågar, hur man skall kunna bryta dessa 150 000 ton med treskift, skulle jag kunna svara, att visst kan man göra det. Om herr Ståhl behagar kasta en blick på propositionen s. 9, framgår det, att kapitalbehovet för andra nyanläggningar än bostäder uppskattas av tyskgruvekommittén till 990 000 kronor, som alltså skola investeras för att åstadkomma den kapacitet det här gäller i Håksberg. Det är alltså rent sakligt-ekonomiska synpunkter, som jag anlägger.

Herr Ståhl anför bara förutfattade meningar och har inga saksål att komma med och kommer givetvis inte att kunna anföra sådana. Hans anförande tyder på att han inte riktigt är inne i saken. Han talar om förlusterna. Kan det bli annat än förluster, när man inställde betalningarna vid förra världskriget, realiserade alltsammans för en spottstyver och inte fick igen mer än en bråkdel av värdet? Det kanske skulle bli samma historia en gång till. Reservanterna vilja här föreslå en kapitalförstöring, som inte är till nytta för svenska folket och inte heller för statens intressen. Här bör man, som sagts i propositionen, undersöka i vad mån det är möjligt att gå framåt, och detta strävande bör stödjas. Det är min absoluta mening.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Ett par ord till herr Ståhl! Herr Ståhl försöker dra den slutsatsen, att jag skulle

ha sagt, att jag hade helt andra skäl än ekonomiska som motiv för statens anbud. Jag trodde, att kammarens ledamöter skulle ha uppmärksammat vad jag sade.

Först och främst fastslog jag att de enskilda anbudsgivarna inlämnat ett typiskt underbud. Vi kände oss förpliktade att se till, att vederbörande tillgångar blevo åsatta ett skäligt värde, och vi basera vårt eget anbud på en mycket försiktig värdering. Jag tror, att detta är så tydligt, att intet missförstånd bör uppstå. Men därav drar herr Ståhl den slutsatsen, att det varit andra synpunkter än rent ekonomiska, som förestavat statens anbud, nämligen i första hand att bevaka fordringsägarnas intressen.

Vidare är det tydligt, att herr Ståhl gripits av Håksbergsprojektet i så hög grad att han inte tänker på de andra — jag talade om nya fyndigheter i Stollberg. Har inte yttrat mig om några nya tillgångar i Håksberg.

Herr STÅHL: Herr talman! Jag vill bara säga till herr statsrådet, att jag inte har diskuterat det privata anbudet på gruvorna. Jag tror emellertid, att det finns motivering också för detta anbud, även om jag inte har någon bestämd uppfattning om beloppet. Jag vill bara peka på vad jag anförde i går, nämligen att medan man underhandlade om detta anbud sjönk världsmarknadspriset på blyslig med 40 procent, vilket — förutom många andra faktorer — naturligtvis har inverkat på anbudsgivningen.

Vad sedan värderingarna av dessa gruvor beträffar vill jag hänvisa till vad jag tidigare sagt.

Jag skall inskränka mig till att konstatera att herr Hellbacken fortfarande är troende, och det är ingenting att göra åt. Jag vill därför bara säga honom att i mitt förra anförande fanns självfallet ingen som helst antydning om

Förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.

att han skulle handla av egoistiska skäl. Jag sade heller inte att han har malmfyndigheter under sin mark, utan jag sade, att det förelåg en möjlighet att där funnos sådana. I så fall skall jag be att få lyckönska herr Hellbacken.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Den grupp jag företräder kommer att rösta för utskottets förslag. Vi ha emellertid inte haft några större möjligheter att bilda oss en uppfattning om de räntabilitetsfrågor, som här varit föremål för debatt.

Om man skulle anlägga en synpunkt här, är det närmast i anledning av handelsministrarnas anförande. Det förefaller, som om han argumenterade på det sättet, att det skulle vara fördelaktigt att betala så mycket som möjligt för dessa gruvor. Vi veta ju, hur det kommer att bli, sedan staten övertagit dessa gruvor med alla de krav som arbetarna kunna ställa, nämligen att de bemötas med räntabilitetskalkyler och förklaringar om hur mycket staten betalat och hur mycket som måste förräntas, och det är ganska självklart, att vi känna oss en smula bekymrade, när det från regeringshåll uttalas, att det snarast är en fördel att betala så mycket som möjligt, bl. a. därför att detta belopp kommer svenska fordringsägare i Tyskland till godo.

Vi ha som sagt, herr talman, inte haft någon möjlighet att tränga in i dessa frågor, men vi hoppas i alla fall, att regeringen när den härvidlag tagit ställning dock icke har gjort en sådan affär, att det skulle bli omöjligt att driva dessa gruvor på ett räntabelt sätt och att betala arbetskraften vid dem vad den skäligen bör ha.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Regeringen har för det första icke föreslagit, att staten skall köpa dessa gruvor

till ett så högt pris som möjligt, men regeringen har ansett, att staten inte kan ge ett uppenbart underbud.

För det andra är det inte några pengar, som komma att gå till svenska fordringsägare i Tyskland, utan de komma att utbetalas till svenska medborgare i Sverige, vilka ha förlorat pengar på Tyskland.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Det är möjligt, att jag uttryckte mig litet illa, men jag hade precis samma uppfattning som finansministern beträffande vilka personer, som skola kunna erhålla de pengar som staten betalar för gruvorna.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 55, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 91 ja och 82 nej, varjämte 3 av kammaréns

Effektivisering av kustbevakningen.

ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan

upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 4.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skriveelse, nr 103, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 5.03 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Torsdagen den 20 april.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1950/51 under statens allmänna fastighetsfond och fonden för statens aktier, i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

§ 2.

Effektivisering av kustbevakningen.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 57, i anledning av väckt motion om åtgärder för effektivisering av kustbevakningen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr STAXÅNG: Herr talman! Utskottets utlåtande har föranletts av en motion, som undertecknad m. fl. har väckt i denna fråga, och därför vill jag anföra några synpunkter.

Denna fråga var ju även förra året i anledning av en motion föremål för riksdagens behandling. Då var emellertid motionens yrkande mer omfattande, och den kunde av den anledningen inte heller föranleda någon riksdagens åtgärd. I år begränsar sig motionen emellertid till två saker.

Den första är, att det skall tillsättas en expertkommitté, sammansatt av re-

Effektivisering av kustbevakningen.

presentanter för såväl militära myndigheter som lots- och tullverken, luftfartsstyrelsen, sjöräddningssällskapet och fiskets och rederinäringens organisationer för att verkställa en utredning rörande möjligheterna att effektivisera kustbevakningen och livräddningstjänsten. Man har då tänkt sig en samordning av de olika myndigheternas arbetsuppgifter i detta hänseende.

Vidare ha vi i motionen begärt ett anslag på 1 600 000 kronor för bygande, underhåll och drift av två snabbgående undsättningsbåtar för denna verksamhet.

Beträffande den första punkten har utskottet ställt sig välvilligt, och jag vill gärna erkänna, att utskottets förslag — som i mycket hög grad går motionärerna till mötes — om att denna fråga skall bli föremål för övervägande inom departementet kanske snabbare leder fram till det motionärerna önskade än om man tillsatte en kommitté. Jag vill därför uttala ett tack till utskottet för dess positiva ställningstagande på denna punkt.

Vad den andra punkten beträffar, så har utskottet inte kunnat gå med på vårt yrkande om ett anslag. Utskottet har särskilt anfört, att frågan om användningen av dessa medel — vilka man tänkt sig skulle tagas från det överskott som uppstått på krigsförsäkringsnämndens verksamhet — är föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Jag skall, herr talman, inte ställa något yrkande på denna punkt. Jag tror att vad utskottet här har föreslagit i den första punkten är så betydelsefullt, att man kan vänta något år med att bevilja detta anslag, hur nödvändigt det än är. Jag skulle dock vilja framföra ett stillsamt påpekande angående anslag till denna verksamhet.

Det länder vårt folk och vårt land till heder, att man, när en sjöolycka har inträffat, inte skyr några åtgärder och inte några ekonomiska uppoffringar, när det gäller att komma de nöd-

ställda till hjälp. Det är en glädjande företeelse, men man kan ju fråga sig, om det inte skulle vara av nöden, att man vore något mer generös än man har varit i vad gäller att få till stånd förebyggande åtgärder, d. v. s. att i tid komma till hjälp med bevakning o. d. så att stora olyckor många gånger skulle kunna undvikas.

Jag vill bara framföra den synpunkten, att det kanske rent av vore billigare att försöka att i tid även offra mer ekonomiskt för åtgärder i rent förebyggande syfte, inte minst när det gäller bevakning o. d.

Jag har velat, utan att ställa något yrkande på denna punkt, bara framföra dessa synpunkter, då jag förmodar, att vi inte kunna undgå att snart taga ställning även till ett anslag för bygande av dessa snabbgående undsättningsbåtar inom de närmaste åren. Det är nödvändigt, om denna verksamhet skall bli effektiv.

Jag har, herr talman, inte något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 58, i anledning av väckta motioner om inrättande av en driftsfond för en patrullerande sjöräddningsbåt i Hanöbukten;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående företagsräkning;

nr 60, i anledning av väckta motioner om anslag till Sveriges hantverks- och småindustriorganisation för vissa allmänna undersökningar;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1950/51 till kostnader för Sveriges medlemskap i internationella handelsorganisationen (ITO);

Rätt att hos domkapitel överklaga pastors beslut om kyrkors upplåtande.

nr 62, i anledning av väckta motioner om anslag för budgetåret 1950/51 till vissa arbeten på det till Karlskrona örlogsstation hörande fritidslägrat vid Skönstavik;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) m. m., såvitt propositionen avser anslagsfrågor;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från ersättningsskyldighet i visst fall m. m.;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag å sjätte huvudtiteln m. m.;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till Ebba Linnéa Emmertz m. fl.; och

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Johannes Karlsson m. fl. i anledning av yrkessjukdom eller olycksfall i arbete; samt

första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner angående översyn av gällande lagar om aktiebolag och om försäkringsrörelse.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Rätt att hos domkapitel överklaga pastors beslut om kyrkors upplåtande.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckta motioner angående bestämmelser om rätt att hos domkapitel överklaga pastors beslut om kyrkors upplåtande.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 252 i första kammaren av herrar *Ohlön* och *Spetz* och nr 303 i andra kammaren av herrar *Svensson* i Ljungkile och *Utbutt*. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, »an-

tingen att riksdagen måtte för sin del besluta bestämmelser om rätt att överklaga pastors beslut om kyrkors upplåtande hos domkapitel och att vederbörande utskott måtte utarbета härför erforderlig lagtext eller, om detta icke låter sig göra, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning i ärendet och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr SVENSSON i Ljungkile: Herr talman! Vi ha här väckt en motion, vars yrkande innebär: »antingen att riksdagen måtte för sin del besluta bestämmelser om rätt att överklaga pastors beslut om kyrkors upplåtande hos domkapitel och att vederbörande utskott måtte utarbета härför erforderlig lagtext eller, om detta icke låter sig göra, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning i ärendet och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda».

Första lagutskottet har i detta ärende presterat en synnerligen intressant och förnämlig utredning, vilket i och för sig är något att vara tacksam för.

Jag skulle emellertid vilja knyta några reflexioner till denna fråga både med anledning av utredningen och av utskottets slutsatser. Jag har för min del den uppfattningen, att det är riktigt, att kyrkoherden har rätt att bestämma om upplåtande av kyrkan. Det är nog både enklast och principiellt riktigast, att avgörandet ligger hos honom. Att, såsom det har förutsatts i andra sammanhang, en sådan bestämmanderätt skulle överflyttas till något av den kyrkliga församlingens beslutande organ tror jag inte vore önskt.

Rätt att hos domkapitel överklaga pastors beslut om kyrkors upplåtande.

värt. De svenska kyrkoherdarna ha nog i allmänhet handlagt dessa frågor på ett tillfredsställande sätt. De ha anpassat sig efter vår tids religiösa, sociala och kulturella förhållanden. Men å andra sidan vore det orimligt att begära, att det inom en så stor grupp människor som det här är fråga om inte skulle förekomma felbedömningar eller en mer eller mindre extrem inställning till dessa frågor, och det fattas ju inte exempel på att sådant har förekommit.

Jag kan erinra om att domprosten Olle Nystedt i Göteborg, strax efter det han hade lämnat domkyrkoförsamlingen, av en vice pastor vägrades att tala om flyktinghjälpen i sin egen gamla kyrka. Jag förmodar, att Göteborgs domkapitel, om det haft makt ingripa i detta fall, skulle ha gjort det.

Allmänt bekant är, att Elsa Brändström vägrades tala om humanitära ämnen i Uddevalla kyrka. Jag kan också nämna, att Fria kristliga seminarist- och lärarförbundet inte fick hålla en religiös konsert med en prästman som talare i en annan bohuslänskyrka. Jag kan erinra om ett västkustsamhälle, där församlingen återställt även en äldre kyrka i brukbart skick, så att församlingen alltså har två kyrkor, men där man trots detta inte kan komma in i någondera, om det t. ex. gäller en frikyrklig begravning.

Det är alltså uppenbart, att missförhållanden förekomma, och det är ju rimligt, att de ståndpunkter, som enskilda kyrkoherdar i sådana fall taga, skulle kunna komma under prövning i högre instans, varvid domkapitlet givetvis vore den rätta.

Utskottet har nu remitterat motionen till tre domkapitel, nämligen Uppsala, Lunds och Göteborgs. Dessa tillstyrka en ändring i den riktning som föreslagits i motionen. Uppsala domkapitel säger, att »kapitlet för sin del ville förordna, att föreskrifter i vederbörlig ordning utfärdades om rätt att hos domka-

pitel överklaga pastors beslut om kyrkas upplåtande». Göteborgs domkapitel »har intet att erinra mot bifall till motionärernas yrkande om införande av lagliga bestämmelser angående rätt att hos domkapitel överklaga pastors beslut i ärenden rörande upplåtelse av kyrka», och Lunds domkapitel säger: »Mot yrkandet i nu förevarande motion har domkapitlet icke något att i princip erinra.»

Dessa tre domkapitel äro alltså överens med motionärerna om att det bör finnas möjlighet att överklaga pastors beslut och att domkapitlet i så fall vore den riktiga besvärinstansen. Det är ju tämligen klart, att det i praktiken många gånger kommer att bli så, att biskopen avgör brådskande ärenden efter de principer som domkapitlet bestämt. Det framhålles också i yttrandet från Lunds domkapitel.

Första lagutskottet har emellertid också remitterat denna motion till en kommitté, som för närvarande arbetar, nämligen besvärssakkunniga, och dessa säga, att det redan finns en möjlighet att överklaga pastors beslut. Visserligen finns det inte några bestämmelser i den svenska lagen därom, men om det inte finns några bestämmelser måste huvudregeln om besvär inom statsförvaltningen gälla.

Det finns inte heller några bestämmelser om pastors rätt att upplåta kyrka, utan denna vilar på sedvana. När det gäller överklagning finns det inte ens någon sedvana. Varken den svenska allmänheten, prästerna eller domkapitlen ha på de sista tusen åren upptäckt den besvärsrätt som finns enligt besvärssakkunniga, och dessa veta inte heller till vem man närmast skall rikta besvären men förmoda, att om dessa besvär skulle komma till fel adress, kommer vederbörande att översända dem till den rätta. Det är möjligt, att man kan resonera så; på den punkten kan jag inte ta upp någon debatt.

Rätt att hos domkapitel överklaga pastors beslut om kyrkors upplåtande.

Jag tycker för min del, att man kan sätta ett frågetecken för huruvida rättspraxis inom statsförvaltningen utan vidare gäller för ordningen inom svenska kyrkan. Det förutsätter ju, att man sätter likhetstecken mellan kyrkliga och statliga organ, och även de som vilja upprätthålla det nuvarande förbundet mellan stat och kyrka ha hittills, såvitt jag vet, inte varit sinnade att sätta detta likhetstecken. Jag tror för min del att det riktiga vore, att kyrkan här hade sina egna bestämmelser, som finge tillämpas utan att man blandade in den övriga statsförvaltningslagstiftningen i sammanhanget.

Utskottet har emellertid funnit besvärssakkunnigas tillvaro och uttalande avgörande för sitt ståndpunktstagande och menar, att man behöver inte göra något utan endast antingen tillämpa den rätt, som besvärssakkunniga påstå finns men som ingen har upptäckt förut, eller också avvakta vad dessa komma att föreslå.

Jag tror dock, att motionen har gjort en viss nytta på grund av det material som kommit fram. Denna sak kommer nog att rättas till på ett eller annat sätt, ty så som det nu är kan det inte fortsätta. Jag tror dock att det hade varit enklare och riktigare, om man direkt hemställt om bestämmelser om rätt till överklagning, som kunde införas i lagar, som reglera kyrkans förhållande.

En liten intressant sak vill jag överföra från betänkandet till riksdagens protokoll. När man forskar i hävderna, finner man inte några lagliga bestämmelser i detta ärende på närmare håll än i de gamla landskapslagarna. I Upplandslagen och i Smålandslagens kyrkobalk stadgades, att sedan prästen tillsatts, skulle bönderna överlämna sin kyrka och hennes skrud till prästen, och enligt östgötalagens kyrkobalk skulle bönderna lämna kyrkans nyckel till prästen. Dessa bestämmelser, som hänföra sig ungefär till 1200-talet, äro de närmaste i tiden.

När man skulle samla landskapslagarna till en landslag kommo representanterna för staten, respektive katolska kyrkan aldrig överens om de ekonomiska förhållanden, som här voro aktuella, med resultat att det inte blev någon kyrkobalk alls, och sedan dess har man som sagt levat på sedvana. Jag tycker inte att det är att gå fram för hastigt, om man nu rättar till den saken, och den svenska riksdagen borde kunna hålla jämna steg i reformvilja med domkapitlen.

Jag ber att rent formellt få yrka bifall till motionen, men jag förstår, att det mäktiga första lagutskottet har riksdagen med sig. Det nuvarande läget torde således komma att bestå.

Herr RYLANDER: Herr talman! När man hör herr Svensson i Ljungskile här tala om en rad av maktmissbruk i fråga om kyrkas upplåtande, måste man djupt beklaga att ingen av dem, som fått kyrkan stängd för sig, har varit så pass tilltagsen, att han har besvärat sig hos vederbörande domkapitel eller biskop. Måhända hade han, om han gjort det, råkat så illa ut att han kommit till en biskop eller ett domkapitel, som i likhet med det domkapitel, som namngavs av herr Svensson, levat i lycklig ovetenhet om att en besvärsrätt existerade. Men i så fall hade han ju kunnat fresta lyckan och gå vidare till närmast högre instans, och jag misstänker starkt, att han då i regeringsrätten hade kunnat få klarhet i saken.

Det verkade närmast på herr Svensson, som om han vore uppriktigt ledsen över att den besvärsrätt, som han ber om, redan finns. Utskottet kan ju emellertid inte ta hänsyn till sådant, utan finns det en besvärsrätt, kunna vi inte gärna begära att få den införd en gång till.

Utskottet har inte haft anledning att betvivla riktigheten av vad de nu verkamma besvärssakkunniga ha sagt om befintligheten av en besvärsrätt. Det

Rätt att hos domkapitel överklaga pastors beslut om kyrkors upplåtande.

finns nog inte någon här i landet, som vet mera om de krångliga besvärssärendena än just professor Herlitz och de övriga ledamöterna av besvärssakkunniga. Sakkunniga anse också att de vid sitt arbete inte lära kunna undgå att taga ståndpunkt till den i flera hänseenden oklara frågan om rätten till besvär över pastors beslut över huvud taget, vilket alltså måste avse även beslut beträffande kyrkas upplåtelse.

Emellertid är det inte bara besvärssakkunniga som anse att besvärsrätt existerar. Även kammarkollegiet har en gång för ett tiotal år sedan i ett då avgivet yttrande sagt, att besvärsrätt föreligger. Det är alltså ganska egendomligt, att ingen hittills har prövat på möjligheten att besvara sig.

Utskottet är ense med herr Svensson i Ljungskile och hans medmotionärer om att det bör kunna anföras besvär över pastors beslut att vägra upplåta kyrka, och jag kan också hålla med om att det inte är alldeles tillfredsställande, att man i dag inte precis kan säga vare sig vem som är rätt besvärsmyndighet eller vem som kan besvara sig. Det är något dunkelt över det hela som över så mycket annat, så fort det gäller den kyrkliga juridiken. Men när det redan sitter en utredning, kan det väl inte finnas någon rimlig anledning att tillsätta en helt ny utredning bara för den lilla fråga det här gäller, i synnerhet som den utredning, som är verksam, just har till syfte att åstadkomma ett förenhetligande av besvärsförfarandet, så att man skulle slippa ha en mängd olika besvärsvägar.

Och att tillsätta en särskild utredning skulle vara så mycket mer förkastligt som det här inte kan vara någon särskild brådska. På grund av en riksdagsfråga 1945 ha nämligen biskoparna i jag tror så gott som alla stift efter rekommendation av ett biskopsmöte låtit meddela sina präster, att de i alla tveksamma fall böra samråda med biskopen i stiftet, innan de besluta vägra

upplåtelse av kyrka. Såvitt jag vet har det inte sedan varit någon anledning till missnöje. Och skulle det förekomma något sådant, bör man väl ta och fresta besvärsvägen, sedan man nu äntligen fått reda på att det finns ett besvärsförfarande.

I varje fall tycker jag att det skulle vara en fullkomligt missriktad ansträngning från riksdagens sida, om man nu skulle tillgripa den statliga utredningsapparaten, som redan är så överansträngd, för att utföra en sådan liten utredning som det här skulle bli fråga om, detta i all synnerhet som utredningen kanske skulle skapa till någon besvärstid eller besvärsinstans, som inte passar in i den allmänna kartläggning av området som besvärssakkunniga hålla på att göra.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Jag har fått min uppmärksamhet riktad på att det inte går att utan vidare yrka bifall till motionen, eftersom den innehåller två alternativa yrkanden. Jag ber därför att få ändra mitt yrkande så, att det avser det senare alternativet i motionens kläm, alltså förslaget om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning i ärendet och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Utskottets ärade ordförande säger, att om besvärsrätt finns, så kan man inte en gång till begära att få sådan. Nej, det kan ju hända att man inte kan göra. Men här i huset hålla vi ju dag efter dag på med att ändra, precisera och klargöra olika bestämmelser i lagstiftningsväg som redan finnas, och herr Rylander säger själv, att det är något dunkelt med besvärsrätten i detta fall — på den punkten äro vi alltså överens. Då kan det väl inte vara någon-

Rätt att hos domkapitel överklaga pastors beslut om kyrkors upplåtande.

ting formellt oriktigt, att man påfordrar klara bestämmelser, så att såväl domkapitel som präster och allmänhet veta, hur de skola förfara.

Såsom jag här sagt ha både allmog, prästerna och domkapitlen under hundratals år svävat i okunnighet om den besvärsrätt, som i detta avseende skulle föreligga. Det är besvärssakkunniga som ha hittat på att det finns en sådan. Men det är därvid endast fråga om ett analogislut, som förutsätter att rättspraxis i statsförvaltningen är direkt tillämplig på den kyrkliga ordningen. Och besvärssakkunniga säga ju inte tvärsäkert, att så är förhållandet, utan de anse endast att det »torde» vara på det sättet.

Jag skall inte tvista med herr Rylander, när han säger att den fråga det här gäller är en liten fråga. Den är i varje fall stor nog för att saken skall rättas till — mera behöver man inte säga på den punkten.

Vidare ansåg herr Rylander att det inte var någon brådska, eftersom biskoparna i en skrivelse till prästerna hade uppmanat dem att resonera med sin biskop i sådana fall, där man kunde vara tveksam. Ja, det är bara det, att sådana präster, som ha en annan mening än biskopen, inte bry sig om att resonera med honom. Det är inte mer än två, tre veckor sedan som man fick ett avslag av den typ jag här tidigare talat om.

Det skulle också enligt herr Rylanders mening vara orimligt att belasta den redan förut ansträngda statliga utredningsapparaten med den lilla fråga som vi fört fram i vår motion. Ja, men om frågan är liten, blir väl belastningen också liten. Jag tror att så som utredningsproblemet ligger till, skulle en förständig karl med litet lagkännedom kunna klara det på några timmar och så skriva en lagtext. Första lagutskottet skulle säkerligen ha kunnat ordna saken självt, om man hade velat.

Nu är det väl, som sagt, inte mycket

att göra åt det hela, men jag har i alla fall velat ställa det yrkande som jag här gjort.

I detta yttrande instämde herrar *von Friesen* och *Sjölin*.

Herr RYLANDER: Herr talman! Jag förstår inte riktigt herr Svensson i Ljungskile, när han tycker att det skulle vara bättre att anordna en särskild utredning för den fråga som det här gäller, fastän det redan sitter sakkunniga som utreda frågan om besvärsförfarandet i dess helhet. Jag skulle förstå honom, om det vore så, att besvärssakkunnigas utredning skulle dra långt ut på tiden och det inte skulle kunna komma fram några förslag tidigare. Utredningen kommer förvisso att dra långt ut på tiden, men det står i de sakkunnigas direktiv, att de böra, om utredningen blir långvarig, efter hand framlägga förslag, inte minst på sådana punkter, där det ur rationaliseringssynpunkt är viktigt.

Nu kan man väl knappast tala om att det ur rationaliseringssynpunkt har så stor betydelse, att ett förslag beträffande här ifrågavarande besvärsförfarande kommer så fort, men jag tycker att herr Svensson i Ljungskile och motionärerna och alla andra, som äro mycket intresserade av frågan, böra stöta på sina vänner och uppmana dem att begagna det besvärsinstitut, som sedan lång tid finns, och även gå ända upp i de högsta instanserna för att på det sättet få klarhet. Då skulle man slippa gå till landskapslagarna och alla möjliga gamla rättskällor för att se efter hur det varit en gång i tiden.

Jag tycker att det skulle ha varit mycket enklare att ge en sådan där vänskaplig knuff än att skriva motioner, något som emellertid inte hindrar, att jag funnit det mycket intressant att syssla med saken. Om det kan glädja herr Svensson, vill jag säga att ifall inte

Rätt att hos domkapitel överklaga pastors beslut om kyrkors upplåtande.

besvärssakkunniga varit tillsatta, så skulle jag utan tvivel ha tillstyrkt en utredning om den närmare utformningen av rätten att överklaga pastors beslut om kyrkas upplåtande.

Herr MOSESSON: Herr talman! Jag skall be att få berätta en liten historia för kammarens ledamöter. När biskop Stadener var ecklesiastikminister, fick jag vid ett tillfälle en mycket upprörd skrivelse från Bohuslän med anledning av att en kyrkoherde på en plats där hade under mycket uppseendeväckande former vägrat upplåta kyrkan i församlingen för ett visst ändamål. Alla vettiga människor både därnere och i övrigt, som hörde talas om saken, ansågo att det var alldeles opåkallat att fatta ett sådant beslut som kyrkoherden gjort, och vederbörande, som skrev till mig, bad att jag skulle tala med ecklesiastikministern, som ju också var biskop, om det hela. Jag gjorde det, och Stadener sade då till mig: »Ja, jag skall säga dig, att om jag kommer dit ned, så stänger han kyrkan för mig också, och du kan vara förvissad om att han gör det även för ärkebiskop Söderblom, om han kommer dit. Vi stå maktlösa; han gör som han vill.»

Jag tror att i de, låt vara ytterst få fall, där man har att göra med sådana personer, går det säkerligen inte med de nuvarande bestämmelserna att få någon rättelse besvärsvägen. Det fordras nog mer än att man skriver till domkapitlet och klagar, ty biskoparna ha ju redan, kloka karlar som de äro, gjort framställning till kyrkoherdarna att underställa sin biskop alla svåra fall. Men det hindrar tydligen inte, att det finns kyrkoherdar som inte göra det.

Jag kommer, herr talman, att rösta med herr Svensson i Ljungskile.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Bara ett par ord! Utskottets ordförande säger, att det är alldeles överflödigt att tillsätta en utredning, ef-

tersom det redan finns en sådan. Men antingen måste ju då besvärssakkunniga ha särskilt direktiv att ta upp den fråga det här gäller eller också måste deras uppdrag att lösa besvärfrågorna inom statsförvaltningen utan vidare gälla även den kyrkliga lagstiftningen. Jag är inte säker på vilket alternativ som är det riktiga eller om ens någontdera är riktigt. Det framgår inte av handlingarna, hur det förhåller sig med den saken.

Vidare säger utskottets ordförande, att det är beklagligt, att ingen gett dem, som vägrats upplåtelse, en liten knuff med uppmaning att besvara sig, så att man hade fått liv i det besvärsinstitut, som finns och som legat orört och slumrat i kanske tusen år. Jag tror att det är en vanföreställning. Det har givits många knuffar i det här avseendet, men det är nog så som herr Mosesson säger, att man har inte möjlighet att få någon rättelse.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Svensson i Ljungskile under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit det av herr Svensson i Ljungskile under överläggningen framställda yrkandet.

Visst tillägg till 32 § första stycket förordningen om erkända sjukkassor.

Sedan kammarens ledamöter här- efter intagit sina platser och voterings- propositionen blivit ännu en gång upp- läst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid fler- talet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kam- maren bifallit utskottets hemställan.

§ 5.**Visst tillägg till 32 § första stycket för- ordningen om erkända sjukkassor.**

Föredrogs andra lagutskottets utlå- tande nr 26, i anledning av väckt mo- tion om visst tillägg till 32 § första stycket förordningen om erkända sjuk- kassor.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 69, vilken behandlats av andra lagutskot- tet, hade fru *Nordgren* och fru *Johans- son* i Norrköping hemställt, »att riks- dagen måtte besluta ett tillägg till 32 §, första stycket, i förordningen om er- kända sjukkassor den 26 juni 1931, av följande lydelse:

Moderskapshjälp skall även utgå åt kvinnlig medlem, som vunnit *återin- träde* i erkänd sjukkassa, om hon *före återupplivandet* av sitt medlemskap varit medlem av kassan under oavbrut- tet minst tvåhundraogjuttio dagar.»

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 69, icke måtte föranleda nå- gon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av fru *Johansson* i Norrköping.

Sedan utskottets hemställan föredra- gits, yttrade:

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:** Herr talman! Vid behand- lingen av detta utskottsutlåtande i går i första kammaren gjorde jag på rege- ringens vägnar en deklaration, som jag

anser mig böra upprepa även i denna kammare.

Vad som föranlett regeringen att göra denna deklaration är de sista raderna i utskottets motivering, varav framgår, att utskottet räknat med att den nu- varande förordningen om erkända sjuk- kassor är avsedd att upphöra att gälla den 1 juli 1951 för att då ersättas av nya bestämmelser. De åsyftade bestäm- melserna innehållas i 1947 års lag om allmän sjukförsäkring. Då denna lag på hösten 1946 antogs, bestämdes tiden för dess ikraftträdande till den 1 juli 1950. Då det sedan visade sig nödvän- digt att uppskjuta verkställigheten av den nya kommunindelingen från den 1 januari 1950 till den 1 januari 1952, föranledde detta statsmakterna att ge- nom en den 17 december 1948 utfärdad lag förordna om uppskov med sjukför- säkringsreformen till den 1 juli 1951.

Arbetet med den nya kommunindel- ningens genomförande har numera fort- skridit så långt, att därav icke betingas någon ytterligare framflyttning av tid- punkten för sjukförsäkringslagens ikraftträdande. Vid bedömande av tid- punkten för lagstiftningens genomfö- rande måste emellertid hänsyn tagas även till andra faktorer, främst frågan om de ekonomiska betingelserna för sjukvårdsreformen.

Enligt de utredningar, som förelågo vid tidpunkten för reformens beslutande, beräknades den årliga kostnadsök- ningen för statsverket för hela reform- komplexet till 199 miljoner kronor. En- ligt en numera utförd approximativ be- räkning skulle reformens genomförande medföra en kostnadsökning för stats- verket på 257 miljoner kronor. I nuva- rande ansträngda statsfinansiella läge inger en utgiftssumma av denna stor- leksordning allvarliga betänkligheter. Såvitt nu kan överblickas kommer un- der den närmaste övergångstiden sträng återhållsamhet med statsutgifterna att krävas.

På grund av vad som anförts synes

Visst tillägg till 32 § första stycket förordningen om erkända sjukkassor.

det icke vara möjligt att såsom tidigare beräknats låta sjukförsäkringslagen träda i kraft den 1 juli 1951.

Det är självfallet regeringens avsikt att i proposition till denna riksdag upptaga spørgsmålet om förnyat anstånd med sjukförsäkringslagens ikraftträdande. Om det blir så, som det nu tycks framgå, att riksdagen kallas till höstsession kommer propositionen att framläggas vid denna. Skulle mot förmodan så icke bliu fallet, kommer propositionen att framläggas vid innevarande session. Med hänsyn till dessa omständigheter komma de förberedelser som erfordras för lagens ikraftträdande att tills vidare anstå.

Ett uppskov med sjukförsäkringslagens ikraftträdande föranleder att förordningen om erkända sjukkassor erhåller giltighet för tiden efter den 1 juli 1951. De spørgsmål som behandlas i förevarande utlåtande komma emellertid i så fall att av Kungl. Maj:t upptagas till prövning.

Herr JACOBSSON i Igelsbo: Herr talman! Den motion som behandlas i andra lagutskottets utlåtande nr 26 avser en ändring av sjukkasseförordningen för att kvinna, som på grund av bristande avgiftsbetalning förlorat sitt medlemskap i sjukkassan och som enligt gällande regler för återinträde har vunnit återinträde, skall få moderskaps hjälp, om hon före återupplivandet av sitt medlemskap varit medlem i kassan under minst 270 dagar.

Utskottet har ställt sig välvilligt till motionsyrkandet och säger i sitt utlåtande: »En uppnujkning av bestämmelsen till förmån för dem, som befinna sig i detta läge, torde enligt utskottets mening därför kunna ifrågasättas. Någon omedelbar författningsändring kan utskottet dock ej förorda. Utskottet har i stället närmast övervägt att föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring av sjukkasseförordningen att motionens

syfte tillgodoses. Med hänsyn till att förordningen är avsedd att upphöra att gälla den 1 juli 1951 för att då ersättas av nya bestämmelser anser sig utskottet dock ej böra förorda någon skrivelse i ämnet.» På de sålunda anförda skälen avstyrker utskottet motionen.

Med anledning av den deklaration som hans excellens herr statsministern nyss har avgivit på regeringens vägnar angående uppskov med sjukförsäkringsreformen tillåter jag mig, herr talman, föreslå att i utskottets motivering tilläggas en mening av följande lydelse: Skulle emellertid av någon anledning inträffa, att förordningen även efter nämnda tidpunkt är i kraft, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t utan att riksdagen genom skrivelse föranleder därtill tager det i motionen väckta spørgsmålet under överbägende. Och därefter kommer utskottets kläm sådan den förefinnes i utlåtandet. Statsministern har genom sitt uttalande gjort en försäkran att regeringen kommer att beakta detta spørgsmål. I övrigt, herr talman, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HAGÅRD: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till andra lagutskottets hemställan i förevarande utlåtande med det tillägg som gjordes av herr Jacobsson i Igelsbo med avseende på motiveringen.

Dessutom skall jag be att få göra några reflexioner med anledning av den deklaration som lämnats av statsministern. Jag måste säga att vi alla haft ett bestämt intresse för sjukförsäkringsfrågan och dess lösning, och för min del har jag haft en känsla av att det i och för sig varit önskvärt att undvika ytterligare uppskov. Här finns emellertid endast ett bestämt principuttalande rörande den allmänna sjukförsäkringen enligt 1946 års riksdagsbeslut. Däremot återstå en hel del detaljfrågor, som inte varit föremål för överbägende av riksdagen — jag tänker då

Visst tillägg till 32 § första stycket förordningen om erkända sjukkassor.

på sjukhusvården och frågan om läkemedel o. s. v. Emellertid har ovissheten beträffande ytterligare uppskov fört med sig en del svårigheter, svårigheten att få besked i dessa frågor såväl hos tillsynsmyndigheten själv som hos olika representanter för sjukkasserörelsen. Det har också föranlett åtskilligt arbete med förberedelserna för en omläggning, vilket medfört betydande kostnader, som man kanske kunnat undvika.

Beträffande ifrågasatta uppskov är nu ingenting att säga, men jag skulle vilja föreslå att man använder den tidsfrist, som här uppstår till att försöka göra en översyn av de beslut som fattades av riksdagen 1946 för att få fram bestämmelser, som äro mer lämpade att ansluta sig till den ordning som för närvarande råder, och vidare, herr talman, för att få fram en enhetlig överensstämmelse beträffande gestaltningen av den allmänna sjukförsäkringen.

1946 kunde ha blivit ett märkesår i den svenska socialpolitikens historia, men när sjukförsäkringslagen fick den utformning den fick, blev detta ett minus i den känsla av tillfredsställelse man kände i det sammanhanget. Det var en splittrad riksdag kring det beslut som antogs rörande själva sjukpenningförsäkringen. Det var ingen lycklig lösning, det ha nästan alla, som deltagit i studiet av hur man kom fram till denna ståndpunkt, numera erkänt. Det skulle därför vara önskvärt, herr talman, att man tog upp hela frågan om hur den obligatoriska sjukförsäkringen skall se ut, särskilt beträffande sjukpenningen.

Det är ganska orimligt att bygga den obligatoriska sjukförsäkringen på det sättet, att man i botten lägger en obligatorisk anordning men ovanpå den en andra våning av frivillighet, ett lappverk som aldrig kan komma att bära den frukt som man avsåg.

Även i ett annat avseende måste jag vördsamt hemställa om en översyn av

detta spörsmål. Närmast gäller det försöket att få tillstånd en samordning mellan olika grenar av socialförsäkringen. I på den punkten misslyckades vi kapittalt redan i det förslag, som framlades i fjol, beträffande arbetslöshetsförsäkringen. Den kunde icke så sammanfogas, att det kunde bli någon vidare samstämmighet med övriga grenar av socialförsäkringen. Förslaget är väl i denna stund att betrakta som dödfött efter allt det myckna arbete som nedlagts på detsamma och de betydande kostnader det dragit med sig.

Jag får för tredje gången hemställa att tiden må användas väl och att en fullständig översyn av hela sjukförsäkringsfrågan företages, så att vi kunna få en något så när allmän uppslutning kring densamma och komma fram till en anordning, som i det närmaste ansluter sig till den erfarenhet vi vunnit beträffande denna viktiga gren av socialförsäkringen. Om vi få denna till stånd, herr talman, kan detta uppskov kanske ha någon glädje med sig.

Jag har inte något annat yrkande beträffande föreliggande utskottsutlåtande än bifall till andra lagutskottets förslag.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! I en artikel i Morgon-Tidningen återgavs i förstamajmanifestet den kommentar, som statsministern hunnit ge i första kammaren och som han nu, sedan majmanifestet kunnat läsas över landet, har avgivit i andra kammaren. Denna kommentar innebär, att man på obestämd tid ytterligare uppskjuter förverkligandet av en för länge sedan av riksdagen beslutad reform. Majmanifestets förklaring om klassamhällets bördor måste definitivt vidgas och väg öppnas för en undersökning av de möjligheter som passa vederbörandes förmåga. Gårdagsbeslutet att slå vakt om en standardförsämring av folkskolan liksom planen att skjuta över skolreformen är i linje med denna politik,

Visst tillägg till 32 § första stycket förordningen om erkända sjukkassor.

som innebär att vraka efterkrigsprogrammet och proklamera standardsänkning som riktpunkt i den mest utpräglade högkonjunktur vårt land upplevat.

Statsministern anser i detta uppseendeväckande meddelande, att det är statsfinansiella skäl, som vållat regeringens beslut. Det är en skillnad på 58 miljoner kronor från de beräkningar regeringen gjorde år 1946, när denna reform beslutades av den svenska riksdagen. Enligt den budget som nu ligger till riksdagens behandling har regeringen efter kriget tagit in en skattebetalning, utöver vad som slukats av löpande utgifter, på nära 2,8 miljarder kronor. Först sade man att det var omöjligt att genomföra reformen 1948 därför att det stod så illa till med sjukhusbyggen och dylikt, och sedan sade man att det var nödvändigt att uppskjuta den till 1951 på grund av att kommunreformen inte genomförts. Om jag hörde rätt, så äro nu båda dessa motiveringar uppgivna. I varje fall framgick det ganska klart, att den andra motiveringen, om kommunreformen, inte längre anses användbar för ett ytterligare uppskjutande av reformen.

Man får naturligtvis alltid räkna med att regeringen kan anföra statsfinansiella skäl. Jag vill emellertid erinra om att i vissa fall händer det, att man gör en överflyttning av skattebördor och kommunala uppgifter ifrån landsting och kommuner till staten. För Norrbottens landsting, har det uppgivits för mig, betyder varje år som denna reform uppskjutes, att man måste ta ut 5 miljoner kronor mera genom den orättvisa landstingsskatten. Statsministerns meddelande innebär att en länge väntad och verkligen mycket nödvändig skattentjämning skjutes på framtiden.

Några socialdemokratiska kvinnor ha i detta ärende påtalat ett utslag av fattigvårdsmentalitet i sjukkasseförordningen, som hindrar vissa barnafödelskor från att tillgodogöra sig sociala

stödåtgärder, i detta fall det icke behövsprövade bostadsbidraget, som lär uppgå till 125 kronor. De påtala också att om en kvinna lämnar sjukkassan, betraktas hon som socialt mindervärdig och bestraffas genom att inte få tillgodogöra sig en förmån, som icke är behövsprövad och som statsministern motiverade med omtanke om barnen och om mödrarna.

I samband med detta ärendes behandling har också blottats ett annat intressant förhållande. De kvinnliga motionärerna syntes redan i januari ha haft klart för sig, att regeringen ämnade för tredje gången uppskjuta den beslutade obligatoriska sjukförsäkringen, medan lagutskottet ännu inte i april månad hade någon aning därom. Ty i motiveringen för avslag på motionerna utgår man ifrån att sjukförsäkringen skall träda i kraft den 1 juli 1951. De socialdemokratiska kvinnornas framtöst synes alltså ha haft till syfte att underlätta ett ytterligare sabotage av den obligatoriska sjukförsäkringens genomförande.

Jag förstår att utskottet funnit det ytterligt besvärande att med hänsyn till sakläget stödja det yrkande som framställdes för en stund sedan. Detta problem har dock fördunklats av regeringens förklaring. Jag undrar verkligen, herr statsminister: Hur skall den sociala reformpolitiken utformas i vårt land, när den ekonomiska krisen sätter in på allvar, när man i denna tid, som ändå präglas av maximal produktion och inkomster som aldrig förr för statskassan, anser sig böra skjuta denna för länge sedan beslutade reform på framtiden? Skall detta vara ett uttryck för demokratisk socialism, skall det vara ett gängbart uttryck för den gyllene medelvägen, som man brukar tala om då och då, att göra på detta sätt med en sådan nödvändig reform som riksdagen för länge sedan beslutat? Jag kan icke karakterisera detta som annat än löftessvek till förmån för vissa rike-

Visst tillägg till 32 § första stycket förordningen om erkända sjukkassor.

mansintressen. Det skall bli intressant att se vad man skriver om detta i Sunt Förnufts nästa nummer, eftersom det var i dess senaste nummer man fick läsa en artikel, som framförde kravet att uppskjuta ikraftträdandet av den obligatoriska sjukförsäkringen.

Jag kan inte mer än protestera mot att man på detta sätt skjuter upp en reform, som för det arbetande folket omedelbart framstår som så viktig, och allra viktigast kanske för de sjuka människorna i vårt land.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:** Herr talman! Jag vill med anledning av herr Hagårds vädjan till regeringen säga att jag anser det klart, att det bör undersökas om möjligheter finnas att här åstadkomma en sammanjämkning av de uppfattningar, som bröto sig så starkt 1946. Jag vill emellertid redan nu säga, att vi då diskuterade igenom principfrågorna med så mycken intensitet, att även om jag för min del lovar att vi skola pröva denna möjlighet, kan jag inte i dag göra några som helst utfästelser om vad denna prövning kan komma att ge för resultat.

Att det skulle ligga någonting orimligt i att man har en obligatorisk genomsnittsstandard i socialförsäkringen och på den lägger en frivillig försäkring, kan jag inte förstå. Vi ha ju, när det gäller den allmänna folkpensioneringen, samma princip, nämligen att vem som helst kan över den allmänna folkpensionen lägga vilken frivillig pensionsförsäkring som han vill. Jag föreställer mig att de synpunkter, som från riksdagsmajoritetens sida framlades 1946 till förmån för denna utformning, väl ändå få tillmätas en viss betydelse. Men som sagt, vi få ett uppskov här. Det är givet att man gärna vill försöka se till, att en så oerhörd belastning på våra skattebetalare, som en sådan reform föranleder,

lägges så, att alla äro övertygade om att pengarna användas på ett förnuftigt sätt. Mera kan jag inte säga på den punkten.

Jag kan för en gångs skull instämma med herr Hagberg i Luleå, när han livligt beklagar, att vi kommit i ett läge, där man måste förorda ett uppskov med genomförandet av denna reform. Jag tror att det är en betydelsefull reform. Även om den frivilliga sjukförsäkringen snabbt vinner terräng, är det ändå så, att risken för att bli sjuk och förlora sin bärning för åtskilliga medborgargrupper känns som den mest otrygghetsskapande faktorn. Jag kan dock inte dela herr Hagbergs i Luleå pessimism. Han anser att vi ha goda tider och att det nu borde finnas utomordentligt goda förutsättningar för att genomföra denna reform. Däremot tänker han sig framtiden dystert och mörkt. Han tänker sig att vi komma in i en krisperiod och frågar, hur socialpolitiken då skall se ut. Ja, herr Hagberg, hade jag denna dystra syn på tillvaron, hade jag den uppfattningen, att vad vi nu uppleva det är gyllene tider för statsfinanserna, men att vi senare, som herr Hagberg i Luleå tror, skulle komma i ett väsentligt sämre läge än i dag, då skulle jag aldrig drömma om att lägga på skattebetalarna en ytterligare belastning av 250 miljoner kronor.

Jag ser icke saken så. Jag menar att det är en tillfälligt hård tid, som vi leva i nu, som är hård, herr Hagberg, därför att vi måste se till — men det intresserar ju inte honom — att vi icke pressa upp skatterna ytterligare. Jag tror, att även de människor, som vilja rösta på eller än så länge fundera på att rösta på herr Hagbergs linje, ha en känsla av att det nuvarande skattestrycket är så pass högt, att de måste ta sig en allvarlig funderare på att genomföra en reform som kräver utgifter som nödvändiggjöra en ytterligare skattestegring. Jag har den uppfattningen att landets produktivitet är i stigande, och

Visst tillägg till 32 § första stycket förordningen om erkända sjukkassor.

i samma takt som våra produktionsresurser stiga öppna sig möjligheter för en standardhöjning, men, herr talman, icke i snabbare takt. Vi ha just nu kommit i jämvikt och fått ekonomisk balans. Det finns nu icke något särskilt att ta av utan att vårt läge försvåras.

I den mån produktionen stiger och i den mån avkastningen från vårt näringsliv bereder underlag för ökade reformer och ökad standard, något som jag för min del är övertygad om att det närmaste årtiondet kommer att medföra, finns det väl ingen som icke avser att utnyttja denna produktionsstegring till sociala reformer men också till lönestegring för löntagargrupper. Det sista få vi sannolikt räkna med under 1950-talet. Det är väl ändå egendomligt, när herr Hagberg i Luleå vill göra gällande, att vi inte göra någonting annat än slå till reträtt för närvarande. Jag tror att en resumé över 1950 års riksdag kommer att visa, att denna riksdag inbjudits att gå vidare på reformernas väg. Jag syftar här bl. a. på den skolreformsproposition som ligger på riksdagens bord och som enligt min mening betecknar ett stort framsteg för vårt samhälle.

Alltså, herr talman, detta är ett uppskov under den tid, då den ekonomiska jämvikten kräver en sträng sparsamhet med statens utgifter. I den mån en fortsatt produktionsstegring i svenskt näringsliv lämnar utrymme därtill, kommer denna reform med all sannolikhet att bli en av de tidigaste som blir realiserad, i etapper måhända eller i sin helhet, men det få vi resonera om till hösten, när regeringens proposition i ärendet föreligger.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Jag noterar att det i statsministerns förklaring icke gjordes något försök att fixera någon tidpunkt, när reformen nästa gång skall träda i kraft. Det är naturligtvis den mest intressanta av alla frågorna i detta sammanhang.

Jag tror icke att statsministern kan komma ifrån, att svenska staten för närvarande har inkomster av en storleksordning, som staten aldrig någonsin i historien har haft. Det är väl lika klart att det ekonomiska läget för närvarande är på höjdpunkten av en högkonjunktur. Men statsministern är icke pessimist. Han tror icke att det skall bli någon ekonomisk kris, och det må ju vara att han har den uppfattningen. Jag har en annan uppfattning. Men låt oss göra det tankeexperimentet, att den nuvarande högkonjunkturen efterträdes av en ekonomisk kris med en väldig minskning av statsinkomsterna som följd. Låt oss tänka oss att vi komma in i en tidscykel i stil med krisen i början av 1930-talet. Jag undrar när man under sådana förhållanden skulle för sista gången uppskjuta denna reform.

Naturligtvis kan inte statsministern svara på den frågan, det inser jag. Men han kan inte befria mig från den misstanken, att han i denna högkonjunktur, med dessa jätteinkomster staten haft, går in för att gång efter annan och på oviss framtid lägga denna viktiga reform på hyllan. Jag har väldigt svårt att tro, att han i en tid med sjunkande skatteinkomster skall vara beredd att taga upp denna reform. När jag ser saken så, fruktar jag att innebörden i den deklaration, som regeringen nu avgivit — förmodligen har väl regeringen samtliga övriga partier bakom sig utom det parti som jag företräder — blir ett uppskjutande till en mycket avlägsen framtid av reformens genomförande. Detta är verkligen mycket oroande, icke minst med tanke på de sjuka själva.

Hans excellens herr statsministern ERLANDER: Herr talman! Ja, vi ha stora statsinkomster, herr Hagberg i Luleå, det är riktigt. Men hade herr Hagberg i Luleå fått råda, skulle de varit väsentligt lägre än de äro för närvarande. Då hade inte de nuvarande

Visst tillägg till 32 § första stycket förordningen om erkända sjukkassor.

indirekta skatterna funnits. Om vi följa herr Hagbergs linje och ta bort av de indirekta skatterna t. ex. en del av bensinskatten och vidare vidta en sänkning av den för de lägre inkomsttagarna mest tyngande skatten, nämligen kommunalskatten, är då herr Hagberg i Luleå beredd att, för att sjukförsäkringsreformen skall kunna genomföras, föreslå skattehöjningar, så att vi få en höjning av skatteinkomsterna med 250 miljoner kronor? Frågan är ställd till herr Hagberg i Luleå, men det kanske inte skadar att folkpartiet och högern höra vad jag nu talar om, då man ju från de hållen talar om sänkning av den direkta statsbeskattningen.

Men, herr talman, jag begärde ordet inte bara för att göra denna replik. Jag vill också lämna en upplysning, som jag glömde att lämna i mitt första anförande. Herr Hagberg i Luleå trodde, att vi kommit in i ett annat läge beträffande den slutna sjukvården än som 1946 återopades av riksdagen som motiv för en relativt lång övergångstid. Jag vill säga, att läget därvidlag är på intet sätt bättre. Regeringen skulle mycket väl under hänvisning till vad andra lagutskottet, d. v. s. riksdagen, skrev 1946, kunnat inskränka sig till att konstatera att vi lika väl som när reformen beslutades 1946, ha anledning att gå varsamt fram på grund av bristen på sjukhusplatser, sjukhusläkare, sjuksköterskor o. s. v. Vi ha inte fallit tillbaka på den motiveringen som riksdagen själv så att säga lagt i vår mun. Vi tycka nämligen att det är lika bra att slå fast att huvudskälet trots allt är, att vi måste få debet och kredit att gå ihop utan skattehöjning. Det är motivet. Nu vill jag höra om herr Hagberg i Luleå vill tala om, vilka skatter man skall höja för att kunna genomföra reformen.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! I mitt första anförande påminde jag om en sak, som är klar för alla i kam-

maren, nämligen att man under efterkrigsåren systematiskt överbalanserat budgeten och med det budgetår, som nu skall inledas, tagit ut 2,8 miljarder kronor mera än som åtgått för löpande utgifter. Dessa pengar har man satt in i olika affärsmässiga investeringar. Men faktum kvarstår, att man här har gått in för en linje, enligt vilken man systematiskt tar ut betydligt mera av skatdragarna än som förbrukas för löpande utgifter. Man har alltså gått in för andra linjer än man gjorde under kriget. Detta är en sak. Jag tror att den också visar, att denna reform i fråga om den obligatoriska sjukförsäkringen icke är av den storleksordning, att den skulle nödvändiggöra en sådan här kövändning, som man nu genomför beträffande densamma.

En andra sak är, att om man jämför statens inkomster i dag med de inkomster, som staten hade 1946, och räknar med detta som underlag för denna sjukförsäkring, visar det sig att dessa inkomster inte äro mindre utan betydligt högre än vad man hade anledning räkna med 1946. Om statsministern menar att detta krisläge, som vi nu kommit in i, icke kunnat förutses, är detta bara ett underkännande av det förutseende man hade 1946, då man, trots att inkomsterna blivit betydligt större än man då räknade med, nu icke anser sig kunna bära denna utgift.

För det tredje vill jag fråga — den frågan ha vi ställt flera gånger: Varför ta icke riksdagen och regeringen ut denna engångsskatt som man högtidligen lovat upprepade gånger under krigsåren? Den vill man inte låtsas om. Så fort det är fråga om ett för folket viktigt krav, kommer man släpande med de nuvarande skatterna och frågar, om den och den är villig att gå in för ytterligare skattehöjningar.

Jag skall göra denna enda kommentar på sidan av det hela. Jag har aldrig trott på någon skattesocialism eller in-

Visst tillägg till 32 § första stycket förordningen om erkända sjukkassor.

billat mig, att man skapat trygghet för folket, som man lovat i efterkrigsprogrammet, genom finansiering skattevägen. Det är regeringen och dess parti som äro bärare av denna åsikt och som genomfört en skattepolitik, som är alldeles makalös och som medfört att man på tio år sexdubblat de direkta skatterna och tredubblat övriga skatter. Man kan fråga sig: Om detta är ett uttryck för självrranssakan och ruelse, då måste man söka andra vägar, om man skall skapa den frihet för folket som man lovat. Då kunna vi hjälpas åt, ty då komma vi kanske litet närmare varandra.

Jag tror inte, att man, även om skattetrycket är hårt, vilket ingen bestrider — framför allt är det hårt för småfolket — därför bör avstå från att genomföra denna reform, detta bl. a. med tanke på de sjuka och de sämst ställda i vårt land. Detta är det grundläggande för min syn på saken.

Hans excellens herr statsministern ERLANDER: Herr talman! Detta är egentligen en mycket lockande situation för mig. Något virrigare än det senast av herr Hagberg i Luleå presterade anförandet här har icke förekommit på rätt länge, icke ens denna dag, då så mycket egendomligt presterats här i riksdagen. Det skulle därför vara mycket lockande att taga upp vad herr Hagberg i Luleå sade till analys, men jag är rädd för att jag inte är tillräckligt mycket av pedagog för att kunna riktigt klargöra för honom vad saken gäller. Jag har därför tänkt att hemställa att en skickligare pedagog än jag, nämligen landets finansminister, söker giva herr Hagberg en lektion om dessa ting. Jag hoppas att han bifaller denna begäran.

Innan jag överlämnar ordet till honom vill jag emellertid fastslå följande: Herr Hagberg bestrider icke, att budgeten för närvarande nätt och jämnt balanseras. Han har icke givit någon

som helst anvisning på var dessa 250 miljoner kronor skola tagas. Han konstaterar, att skattetrycket är hårt, speciellt för de små inkomsttagarna. Han konstaterar vidare, att det måste finnas en annan väg till trygghet för svenska folket än den väg arbetarrörelsens efterkrigsprogram angiver. Herr Hagberg i Luleå överger arbetarrörelsens efterkrigsprogram! Det är en sensation som jag hoppas står på första sidan i Ny Dag i morgon. Jag tror att det kommer att roa och glädja många av dem, som på arbetsplatsen hört att det är Erlander som lämnat efterkrigsprogrammet.

Vidare, har han kanske någon anvisning på en annan väg till trygghet än den väg, som han icke funnit i arbetarrörelsens efterkrigsprogram? Lyft på järnridån, herr Hagberg, och säg oss vägen!

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Jag tror att en statsminister bör känna det ganska naturligt, att om han utslungar påståenden, skall han också försöka bevisa desamma. Och tystnaden när det gällde att bevisa, vari virligheten bestod, tycker jag talar alldeles för sig själv.

Statsministern förklarar att finansministern skall rycka in till hans hjälp. Jag tackar för uppmärksamheten och säger, att jag förstår, att det kan vara nödvändigt för statsministern att få hjälp i denna sak.

När statsministern talar om att jag uppgivit arbetarrörelsens efterkrigsprogram tror jag att han konstruerar litet med anledning av vad jag sade om skattesocialismen. Jag har, när jag för min del understött arbetarrörelsens efterkrigsprogram, aldrig haft den uppfattningen, att det var en fråga om att skattevägen genomföra det i grunden nya samhället och utveckla produktionen i socialistisk riktning, som det heter i programmet. Det är möjligt att vi

Visst tillägg till 32 § första stycket förordningen om erkända sjukassor.

haft olika meningar om innebörden av arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Men för mig har det vägledande varit detta, att om man skall kunna skapa en verklig trygghet för folket, måste man ganska grundligt förändra egendomsförhållandena i landet. Att man skulle kunna göra det skattevägen tror jag icke; den vägen tar ganska snart slut. Men jag är däremot icke med om att den är så slut, att man icke skall kunna äntligen genomföra detta snart fem år gamla beslut av den svenska riksdagen. Detta är skillnaden mellan statsministerns och min ståndpunkt.

Herr SENANDER: Herr talman! Såsom statsministern lägger upp hela denna fråga, kan man lätt få det intrycket, att den planerade sjukreformen skulle vara en börda för folket. Han talar om att genomförandet av densamma skulle betyda ökade skatter. Ja, jag är icke alldeles säker på att detta skulle behövas, om man tillgrepe en del andra åtgärder. Men även om man skulle behöva tillgripa en ökning av skatterna för att finansiera sjukreformen, uppväges detta för dem, som äro mest beroende av denna reform, av de förmåner som densamma skulle giva. Det gäller ju den överväldigande delen av befolkningen, som i stor utsträckning genom avgifter till sjukassor och genom utgifter för läkarvård och sjukhusvård har att dragas med årliga kostnader, som många gånger överstiga de kostnader som en ökning av skatterna skulle medföra.

I detta sammanhang skulle jag vilja framhålla, att vi ha i runt tal 450 000 folkpensionärer i detta land, vilka äro för sin försörjning beroende av den i och för sig knappa pension, som nu utgår, men vilka dessliques måste bekosta utgifter för läkarbesök och annat. Detta är mycket pressande framför allt för de äldre, som ju ofta måste anlita läkare.

Jag kan i en sådan situation som den

vi för närvarande ha och med dessa fakta för ögonen icke förstå annat än att reformen skulle betyda en oerhörd hjälp för den stora massan av folket och särskilt för den del därav som mest behöver hjälp. Jag kan icke förstå, att man i denna tid, då vi faktiskt ha en högkonjunktur och då statsinkomsterna flöda som aldrig tidigare, kan helt enkelt våga sig på att framlägga förslag om uppskov med en så länge efterlängtd reform som denna.

Herr FAST: Herr talman! Jag har begärt ordet för att påpeka, att även om det funnes ekonomiskt utrymme för ett genomförande av sjukvårdsreformen, skulle det möta mycket stora, för att icke säga oöverstigliga svårigheter att nu genomföra den. Jag erinrar om att landstingen fattat beslut om byggande av sjukhus för en kostnad av närmare 400—500 miljoner kronor. Då har jag ändå icke räknat med städer utanför landstingen. Vidare erinrar jag om den faktiska brist på sjuksköterskor och läkare som råder i landet för närvarande.

Även om jag icke hör till dem som överdriva talet om att det skulle bli mycket större svårigheter efter reformens genomförande än vad vi redan ha att dragas med, anser jag att man icke får se bort ifrån att svårigheterna skulle komma att ökas icke minst därför, att man finge liksom större krav på samhället. Man skulle icke foga sig med samma enkelhet i platsbristen som man nu är tvungen att göra. Jag skulle tro att det även ur den synpunkten för närvarande skulle vara ytterst ogynnsamt att genomföra denna reform.

Herr SVENSSON i Stenkyrka: Herr talman! Jag har icke tänkt att inlåta mig på diskussionen mellan å ena sidan statsministern och å andra sidan herrar Hagberg i Luleå och Senander. Men jag hör ändå till dem som beklaga, att denna sjukreform låter vänta på sig.

Jag vill icke göra någon invändning mot det ekonomiska resonemang som statsministern här varit talesman för. Men jag vill säga, att det kanske icke är så lyckligt alltid att riksdagen i god tid fattar principbeslut om vissa stora reformer. Man ingiver människorna en viss optimistisk föreställning om löften som man sedermera icke kan infria.

När vi nu i varje fall få vänta på denna sjukreform skulle jag ändå vilja begagna detta tillfälle att rikta en vädjan till regeringen att beakta de krav, som framställas på partiella reformer. Jag tänker närmast på de människor på landsbygden, som ha långa vägar till sjukhusen och som utöver de direkta sjukvårdskostnaderna ha att betala dryga resekostnader. Jag vet att det är vissa landsting som numera lämna bidrag, men detta är icke tillfyllest. Jag har bara velat fästa uppmärksamheten på att det är angeläget, att man tillser, att de ojämnheter som nu finnas så snart som möjligt utjämnas.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Jacobsson i Igelsbo under överläggningen framställda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

§ 6.

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 3 februari 1950 dagtecknad proposition, nr 51, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t,

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag;

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.; samt

3) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 28 maj 1948 (nr 245) med vissa bestämmelser om hyresrätt vid hemskillnad eller äktenskapsskillnad m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft tre i anledning av densamma väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 42 av herr *Johannesson m. fl.* samt inom andra kammaren nr 6 av herr *Edberg m. fl.* och nr 420 av herr *Lager m. fl.*

I motionerna I:42 och II:6, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att regeringen må, om möjligt redan till innevarande års riksdag, framlägga förslag till bestämmelser, enligt vilka kommun, som därom gör framställning, efter Kungl. Maj:ts prövning kan medges rätt att införa obligatorisk bostadsförmedling för alla lägenheter, som uthyras i fastigheter med mer än två lägenheter och som icke falla under begreppet tjänstebostad».

I motionen II:420 hade hemställts »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om snabba åtgärder för införande av obligatorisk kommunal bostadsförmedling».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med förklaring, att det genom förevarande proposition, nr

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

51, framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga ett av utskottet framlagt förslag till lag i ämnet;

B. att riksdagen måtte antaga de genom propositionen nr 51 framlagda förslagen till

1) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.; och

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 28 maj 1948 (nr 245) med vissa bestämmelser om hyresrätt vid hemskifflnad eller äktenskapsskillnad m. m.;

C. att riksdagen i anledning av motionerna I: 42 samt II: 6 och 420 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att utredning måtte verkställas av frågan om införande av obligatorisk kommunal bostadsförmedling i enlighet med de riktlinjer, som utskottet i utlåtandet angivit, samt att därefter förslag till lagstiftning i frågan måtte framläggas för riksdagen.

Reservation hade avgivits av herrar *Holmbäck, Werner, Eskilsson, Ivar Persson, Andersson* i Dunker, *Ahman, Utbult* och *Larsson* i Karlstad, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. (= utskottet).

B. (= utskottet).

C. att motionerna I: 42 samt II: 6 och 420 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr LARSSON i Karlstad: Herr talman! Vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 51 med förslag bland annat om fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering och de i anledning av denna proposition väckta motionerna delade tredje lagutskottet

upp sig i två lika stora grupper: en, som ingenting har att erinra mot att åt lagen gives fortsatt giltighet, och en annan, som visserligen ställer sig betänksam däremot men likväl icke vill motsätta sig en tillfällig ytterligare förlängning av lagens giltighetstid. Den senare gruppen, som genom lottens utslag vid voteringen blev hänvisad att framföra sin mening reservationsvis, anser nämligen, att hyresregleringen dels utgör ett av hindren för den önskvärda ökningen av bostadsproduktionen och därmed också fördröjer bostadsbristens avhjälpande, dels ock bromsar rörligheten i fråga om lägenhetsbyten, varigenom utnyttjandet av lediga lägenheter försvåras. Trots detta har ingen reservant yrkat på hyresregleringens omedelbara upphävande, detta på grund av att en oförmedlad övergång från ett regleringssystem till en helt fri marknad kan befaras vid själva övergången medföra vissa olägenheter.

Ju mer ingripande och krånglig en reglering är, dess större bli svårigheterna vid dess avskaffande. Det är därför som reservanterna ställt sig helt avvisande, då det gäller motionärernas krav på regleringens vidare påbyggande. Åtgärder i en sådan riktning skulle nämligen ofelbart ytterligare komplicera och fördröja regleringens upphävande. Reservanterna ha så mycket större skäl för denna uppfattning som föredragande departementschefen säger sig ha för avsikt att inom en nära framtid igångsätta en utredning om de problem av ekonomisk och juridisk art som komma att uppstå vid övergången från hyresreglering till en mera normal ordning.

Man kan också ställa sig undrande till ett flertal av de påståenden som motionärerna framföra. I sista stycket i punkt 9 har t. ex. uttalats följande: »Därest även det äldre bostadsbeståndet rycktes in under en kommunal bostadsförmedlings verksamhet, skulle en

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

smidigare omflyttning inom hela bostadsbeståndet åstadkommas. En större rörlighet på bostadsmarknaden skulle otvivelaktigt ernås med bättre anpassning till skiftande individuella önskemål och möjligheter.»

Man märker här, att motionärerna erkänna, att en större rörlighet är önskvärd. Men från vilken reglering eller ransonering ha de hämtat den erfarenheten, att den främjat rörligheten? Det är väl i stället just stelheten i tillämpningen som utgör regleringarnas avigsida. Vid denna frågas tidigare behandling i riksdagen har det också alltid varit medvetandet om ett dylikt regleringssystem alla svårigheter som gjort att riksdagen ställt sig avvisande. Sålunda framhåller föredragande departementschefen i propositionen nr 136 till 1949 års riksdag bland annat följande: »Spörsmålet har emellertid befunnits erbjuda betydande svårigheter, något varom erfarenheterna från våra nordiska grannländer även bära vittnesbörd. Bland annat är det svårt att finna en sådan form för regleringen, att icke den administrativa apparaten och den formella omgången bli oproportionerligt stora i förhållande till de fördelar som kunna vinnas.» Efter att ytterligare ha omnämnt av riksdagen tidigare avvisade lagförslag om reglering av lägenhetsbyten fortsätter departementschefen: »Härtill kommer helt allmänt angelägenheten av att så snart som möjligt avveckla krisregleringarna och icke skärpa dem.»

Motionärerna säga också, att lägenheter äro föremål för svartabörshandel. Troligen förhåller det sig så. Men denna form av handel dyker alltid upp just i samband med regleringar och ransoneringar. Den tycks ingen lagstiftning kunna rå på. Ju strängare regleringen är, desto större blir tydligen förtjänsten på svartabörsaffärer. Men det har också visat sig att dessa affärer försvinna automatiskt samtidigt med vederbörande regleringar.

Jag vill, herr talman, också peka på sista stycket i punkt 11 i motionen. Där heter det: »Den relativa inskränkning i avtalsfriheten, varom det ändå kunde bli tal för den grupp av medborgare, vars sociala funktion är att tillhandahålla bostäder, bör dessutom ställas i relation till vad saken ytterst gäller: de bostadssökandes rätt till frihet från nöd i all den utsträckning en sådan rätt kan skapas.» Häremot kan man ställa uttalandet i första stycket i punkt 3, där det heter: »När brist uppkommer på ett område, har det ansetts vara samhällets skyldighet att i görigaste mån eliminera vådorna.» Det anses väl fortfarande vara samhällets sak och icke någon viss samhällsgrupps. Skulle icke samhället mäktat fullgöra denna skyldighet är det väl knappast rätt att fordra, att någon viss grupp av medborgare skall övertaga skyldigheten, utan i så fall får väl samhället fördela bördan på samtliga.

Hur skall för resten en hyresvärd bära sig åt, om det kommer en bostadssökande, som kanske till och med kan åberopa mycket ömmande omständigheter? Någon hyresledig lägenhet har han icke, och hans förutvarande hyresgäster äro genom hyresregleringslagen skyddade mot uppsägning.

Utskottet har emellertid — i motsats till vad fallet varit vid samma frågas behandling vid föregående riksdagar — tillmötesgått motionärernas önskan och hemställer nu om utredning av frågan om införande av obligatorisk kommunal bostadsförmedling. Denna nya inställning motiverar utskottet med angelägenheten av »att alla utvägar försökas för att i möjligaste mån lindra trycket, åtminstone för dem som hårdast drabbats av bristen på bostäder». Ja, hårdast drabbas väl alla som bli utan bostäder. Och utskottet påstår vidare — utan att förebringa någon som helst bevisning — att »en sådan utväg är inrättandet av obligatorisk bostadsförmedling i kommunal regi». Häri lig-

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

ger själva kardinalpunkten i motsatsen mellan utskottet och reservanterna. De senare anse att den obligatoriska bostadsförmedlingen snarast skulle motverka bostadsproduktionen, den enda rationella åtgärden till bostadsbristens hävande. — Samhället kan ingripa reglerande på åtskilliga områden och genom ransonering åstadkomma en rättvis fördelning i många fall. Av sådana varor som bröd, smör, kött, bensin och många andra kan vilken kvantitet som helst fördelas lika mellan hur många som helst, men hur skall man rättvist kunna fördela t. ex. 1 000 bostäder mellan 1 100 bostadssökande? Ja, man kunde förstås dela upp de största bostäderna i flera mindre, men en sådan åtgärd ha icke ens motionärerna tänkt sig, och enligt hyresregleringslagen kan icke heller någon tvingas att lämna sin nuvarande bostad eller någon del därav.

Man kan nog lika litet här som på andra områden upphäva verkningarna av lagen om tillgång och efterfrågan. Tillhandahållandet av bostäder torde väl vara ett lika legalt näringsfång som bostadsbyggandet och varje annan produktion eller distribution. Motionärernas påstående att just ägarna av hyresfastigheter skulle ha större socialt ansvar än byggmästaren eller byggnadsarbetaren eller vilken annan näringsidkare som helst torde knappast stå sig vid en kritisk granskning. Ingen fastighetsägare vill ha en för uthyrning avsedd lägenhet stående tom. Blir det överflöd på bostäder sjunka hyrorna, vid brist stiga priserna. Men just denna prisstegring ökar produktionen tills jämvikt eller t. o. m. överproduktion uppkommer. Jag vill försäkra, att reservanterna känna lika stort socialt ansvar som utskottet, och det är visst inte för att gynna hyresvärdarna, som de önska hyresregleringen avskaffad, utan denna önskan dikteras uteslutande av förvisningen om att bostadsbeståndet på längre sikt i vart fall kommer att öka i takt med regleringarnas av-

veckling. Den omedelbara hyreshöjning, som skulle inträffa vid en oförmedlad övergång till fri marknad, torde i hög grad kunna förebyggas genom en successiv avveckling av hyresregleringen, och det är en sådan reservanterna syfta till.

Skulle det verkligen förhålla sig så som motionärerna påstå — om jag nu läser punkt 9 — att byggnadskostnaderna numera äro så höga, att hyresgästerna icke förmå betala hyrorna i nybyggda hus, ja, då visar ju detta endast att samhället trots hyresreglering och byggnadskontroll faktiskt lyckats sämre med bostadsfrågans lösande än vad den fria företagsamheten gjorde efter det starkt kritiserade upphävandet av hyresregleringen år 1923. De hyresgäster, som nu med lagens hjälp sitta kvar med samma hyror som på 1930-talet och frukta hyreshöjning, om hyresregleringen avvecklas, ha väl också de ett visst ansvar för dem som äro utan bostäder.

Jag vill, herr talman, med stöd av det sålunda anförda yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr talmannen övertog under detta anförande ledningen av förhandlingarna.

Herr ÅHMAN: Herr talman! Jag kan efter herr Larssons i Karlstad anförande fatta mig relativt kort. Jag skall inte gå in på några detaljer, detta i synnerhet som det är rätt många talare efter mig, vilka kanske komma att vidröra dessa detaljer.

När vi behandlade frågan föregående år rådde enighet om behovet av att för ytterligare ett år förlänga hyresregleringslagen. Vi voro emellertid på det klara med att hyresregleringen i viss mån motverkar sitt eget syfte, nämligen att bereda medborgarna nöjaktig bostad. Detta syftemål kan givetvis endast nås genom ökad bostadsproduktion. Det är därför med tillfredsstäl-

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

lelse vi för vår del finna, att departementschefen anser det påkallat med en utredning om möjligheterna att återgå till en mera normal ordning på detta område. I det avseendet synes också hela utskottet vara ense. Det är därför så mycket mera anmärkningsvärt att socialdemokraterna i utskottet i år föreslå en utredning om införande av obligatorisk bostadsförmedling, detta så mycket mera som framstående socialdemokrater förra året i andra lagutskottet medverkade till ett avslagsyrkande, som även vann riksdagens bifall. Jag vill återge något av utskottets yttrande. Sålunda sade utskottet förra året: »Av tillgängligt material över läget på bostadsmarknaden framgår, att bostadsbristen under de senaste åren i stort sett hållit sig oförändrad. Även om man beträffande lägenhetstillskottet för år 1949 har att räkna med viss minskning i förhållande till de föregående årens tillskott, torde dock med hänsyn till den uppskattade behovstillväxten bristläget icke komma att förvärras under den närmaste tiden. Till stöd för yrkandet att nu införa obligatorisk kommunal bostadsförmedling kan sålunda icke åberopas någon skärpning av bostadsbristen.»

Vidare heter det: »Vid övervägande av de fördelar som, såvitt nu kan bedömas, stå att vinna genom införande av obligatorisk behovsprövning vid lägenhetsuthyrning och de olägenheter som äro förknippade med en dylik ordning har utskottet funnit skälen mot att nu införa bestämmelser av dylikt innehåll väga tyngst. Utskottet avstyrker därför de nu förevarande motionerna.»

Den socialdemokratiska utskottsmajoriteten säger i år i utlåtandet: »Såvitt man kan utläsa av upprättade prognoser för 1950 torde visserligen någon förbättring i bostadssituationen komma att inträffa.» För att ytterligare understryka inställningen hos ledande socialdemokrater vid förra årets riksdagsdebatt ber jag att få återge några satser

i olika anföranden av herr Hellbacken. Han sade exempelvis: »Vad som här har anförts tidigare i denna fråga kan jag i vissa avseenden understryka, men jag kan också säga till herr Edberg såsom motionär, efter det anförande som han har hållit här i dag, att när en av huvudmotionärerna under utskottsbehandlingen skulle försvara motionen, kunde han egentligen inte påvisa något, som skulle styrka behovet av att få en bindande kommunal bostadsförmedling på detta område.» Och vidare: »Jag tror det icke är möjligt att tillfredsställande lagstifta på detta område. Framför allt skola vi inte införa obligatorisk kommunal bostadsförmedling, som motionärerna föreslå. Det har sagts att Malmö stad har en kommunal bostadsförmedling, och det har gått bra, lika så Göteborg. Andra städer och samhällen, som anse att de behöva införa den, kunna göra det kommunalt, men det föreligger inte sådana skäl att man såsom motionärer och reservant påkallat bör införa obligatorisk kommunal bostadsförmedling.» I ett senare anförande sade herr Hellbacken: »Jag har varit med alla år, när denna fråga har behandlats i andra lagutskottet. Huvudmotionären har icke kunnat anföra annat än att vi samtliga kommit till den uppfattningen, att motionens utredningskrav icke bör bifallas.» Slutligen sade herr Hellbacken i sitt sista anförande: »Utskottet har gått till grunden i denna fråga och försökt att komma fram till ett utlåtande, som det anser, att kamrarna böra kunna acceptera. Vi ha inte av motionen och ej heller av motionären i utskottet kunnat övertygas om att riksdagen borde bifalla motionen.»

Om man tar hänsyn till de skäl, som andra lagutskottet i fjol framförde som motivering för sitt avslagsyrkande, och om man samtidigt tar hänsyn till de förhållanden, som äro rådande på arbetsmarknaden, och till att departementschefen anser det vara lämpligt

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

att igångsätta en utredning om avveckling av hyresregleringen, måste man säga, att en framställning om utredning om skärpta ingrepp genom obligatorisk kommunal bostadsförmedling är obefogad, detta i synnerhet som man räknar med en förbättring av bostadssituationen under 1950.

Herr talman! Jag finner inga sakskäl föreligga för att riksdagen i den nuvarande situationen skall besluta införandet av obligatorisk kommunal bostadsförmedling, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **HELLBACKEN** (kort genmäle): Herr talman! Den föregående ärade tälaren läste upp valda stycken ur några anföranden jag höll i fjol, när denna fråga var före. Jag vill här framhålla, att den motion, som behandlas av tredje lagutskottet, är helt annorlunda än den motion, som andra lagutskottet hade till behandling i fjol. Detta gör, herr talman, att jag redan nu vill deklarerar, att jag vid voteringen i denna fråga på grund av den ordalydelse som motionen har kommer att stödja utskottets förslag och lägga min röst för detsamma. Jag har velat genmäla detta till herr Åhman.

Herr **ÅHMAN** (kort genmäle): Herr talman! Den skillnad som enligt herr Hellbacken härvidlag föreligger är i huvudsak den, att man nu i år vill undantaga tvåfamiljshusen. Om detta skall kunna utgöra tillräcklig motivering för herr Hellbacken att backa från de mycket bestämda åsikter, som han hade beträffande den kommunala bostadsförmedlingen i fjol, förefaller det mig underligt. Med hänvisning till de bestämda uttalanden, som här gjorts, tror jag att det är synnerligen svårt att åberopa något sakskäl för en annan inställning, i synnerhet som ju bostadssituationen i år är bättre än i fjol.

Herr **LINDAHL**: Herr talman! När denna proposition om fortsatt hyresreglering behandlades av tredje lagutskottet, var det väl närmast det siffermaterial, som bostadsstyrelsen lagt fram och som visade att bostadsbristen fortfarande var mycket stor, vilket gjorde att reservanterna gingo med på att hyreslagen skulle gälla även under det år som kommer. Jag är ganska säker på att med den inställning jag tyckte mig märka från vissa reservanters sida man annars helst skulle ha velat göra rent bord med hyreslagen. Vi voro som sagt i utskottet eniga om att hyreslagen alltjämt bör gälla. Men när vi kommo till den andra punkten visade det sig, att meningsskiljaktigheterna voro stora, att det hela gick isär, och att utskottet blev föremål för en verkligt rationell klyvning. Man tycker ju eljest, att när bostadsstyrelsen säger att det alltjämt finns 25 000—30 000 människor som söka lägenhet — detta gäller bara kvotorter, där man försökt få fram några siffror — hade det varit motiverat att även reservanterna hade kommit på den tanken, att kanhända hyreslagen ensam inte är alldeles effektiv utan behöver något slags komplettering.

Det råder ju ingen tvekan om att det nuvarande läget på bostadsmarknaden ger upphov till rena ockret på de medborgare, som sakna bostad. Dagspressen ger ideligen belägg för hur svartabörshandeln florerar i fråga om lägenheter och hur bostadslösa kunna få betala tusentals kronor utom hyran för några gamla möbler. Kan man bara betala, ja då kan man också få tag på en lägenhet. I dag står det i tidningarna om en familj, som för att få hyra en lägenhet måste betala 6 000 kronor för diverse möbler, som det egentligen inte var något med. Det är klart att sådant hos människor, som inte ha tillräckligt med pengar och inte kunna tillhandla sig lägenhet under bordet, och som inte ha sin bekantskapskrets eller

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

sina släktförbindelser utvecklade så, att de nå fram till hyresvärdar och hyresvärdars bekanta, framkallar stor bitterhet, när de märka hur utslagna de äro i konkurrensen om bostäderna. Det är förklarligt att man känner sig bitter över att år efter år nödgas söka efter en lägenhet medan andra kunna skaffa sig en sådan.

Även om naturligtvis en obligatorisk hyresförmedling som sådan alltid kan diskuteras — givetvis kan den ha sina nackdelar — tycker jag dock, att det borde vara riksdagens skyldighet att söka skydda dessa människor, som uppenbarligen äro i behov av visst skydd. Man kunde ju också tro att frågan om en obligatorisk hyresförmedling knappast i år skulle föranleda så stora meningsskiljaktigheter som den gjorde exempelvis under fjolåret. Ty nu är det ju ändå så som herr Hellbacken, sade att de värsta stötestenarna äro borta. Det som 1949 års riksdag angav som motivering för att man inte ville acceptera en obligatorisk hyresreglering återfinns inte heller i de rekommendationer om en utredning etc., som utskottet i detta sammanhang gjort. I sin anhållan om utredning har utskottet sagt, att den obligatoriska hyresförmedlingen inte skall gälla tvåfamiljshus och icke heller tjänstebostäder, och dessutom skulle varje hyresvärd få ett antal hyresgäster att »titta på» för att ta ut den av de sökande, som han ansåg vara bäst. Man förvånar sig över att reservanterna — och kanhända också andra — äro så skräckfyllda inför den obligatoriska hyresförmedlingen att man inte ens vågar vara med om en utredning av frågan. Något annat är det ju inte som utskottet här har begärt.

Reservanterna ha naturligtvis rätt i att man inte skapar några nya lägenheter genom att man inrättar en obligatorisk hyresförmedling, men denna förmedling ger dock utslag i den formen, att de bostadssökande kunna anse

sig rättvist behandlade, och vidare skall denna förmedling taga hänsyn till graden av behovet. Jag tror att detta i och för sig har det stora värdet, att denna icke lilla grupp av medborgare kan känna med sig att den åtminstone blir rättvist behandlad, låt vara att lägenhet inte står att få så snabbt. Det är för övrigt en betydlig överdrift när herr Larsson i Karlstad vill göra gällande, att byggnadsverksamheten sannolikt skulle bli mindre, om en obligatorisk hyresförmedling genomfördes. Jag är övertygad om att det är en sådan sak som man säger men som man inte själv tror.

Jag tycker för min del, att om nu den borgerliga delen av utskottet företräder hyresvärdarnas intressen, så äro hyresvärdarnas intressen inte riktigt företrädda, ty den obligatoriska hyresförmedling som föreslås innebär en större trygghet för hyresvärdarna. Alla hyresvärdar råka ut för slarviga hyresgäster, som inte göra rätt för sig. Jag misstänker att en hyresvärd för närvarande inte får någon ersättning, om han råkar ut för en sådan hyresgäst. Här har ju ändå från utskottets sida sagts, att om en obligatorisk hyresförmedling genomföres, måste det vara samhällets skyldighet att svara för att vederbörande hyresvärd får ut det han skall ha av hyresgästen. Man kan sålunda säga, att vad som här föreslås medför en större trygghet för hyresvärderna än vad nuvarande ordning ger.

Man åberopar vidare — det är egentligen inte utskottets uppfattning utan min personliga, men jag vill i alla fall säga några ord om det — ett uttalande som man tagit i arv från andra lagutskottet, där man säger att en obligatorisk hyresförmedling skulle betyda att de enskilda hyresvärdarna finge en mycket tung börda genom att barnfamiljer vräktes på dem. Det är klart att det har varit — och väl i viss utsträckning alltjämt är — på det sättet, att barnrika familjer ha svårt att erhålla

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

bostad. Men såsom bostadspolitiken har utformats är det just de barnrika familjerna i städer och industrisamhällen, i tätorter över huvud taget, som främst bli hjälpta och hjälpta på ett många gånger mycket effektivt sätt genom statens medverkan. Det är inte riktigt samma elände för dessa familjer nu som det var för något årtionde tillbaka. Kommunerna ha stora möjligheter att placera dessa barnrika familjer, det må vara i egna hem eller i hyreshus, där familjebostadsbidrag utgår. Oaktat det sålunda har blivit en väsentlig förbättring på den punkten, ha många barnfamiljer det alltså svårt, när det gäller bostäder. Ingen hyresvärd vill ha dem, om han kan komma undan. Något tak över huvudet måste emellertid dessa barnrika familjer ha, och därför blir det ofta så att de få ta de allra sämsta lägenheterna.

För någon tid sedan var jag på en plats och konstaterade, att en familj om man, hustru och sju barn bodde ovanpå ett stall. Det gick att ingripa tack vare den statliga bostadspolitiken, och det dröjde inte mer än tre veckor förrän det första spadtaget togs för att denna barnfamilj skulle erhålla ett eget hem. Men det är givet att för en barnrik familj som flyttar till en ny plats eller kanske flyttar ofta, är vandrigen för att söka en ny bostad tung och besvärlig. Den saken är tydlig och klar. Jag anser för min del, att en obligatorisk hyresförmedling skulle bli ett skydd också för dessa människor, men jag vill säga att ansvaret för barnrikefamiljerna, vilket andra lagutskottet tidigare utlätit sig om, inte vältras över på enskilda medborgare på det sätt som man har sökt göra gällande.

Man kan ju säga, att för de flesta orterna i detta land är denna fråga inte aktuell, men jag vill inte gå med på att den bara är aktuell för Stockholm, Göteborg och Malmö. Den är aktuell även på många andra orter. Jag är inte alldeles säker på, herr Larsson i Karl-

stad, att inte i Karlstad finnas åtskilliga familjer som behöva bostäder och som sannolikt ha samma bekymmer i fråga om placeringen som man har på många andra platser. Örebro är en med Karlstad jämförlik stad, och där ha vi över 2 000 människor som söka bostäder men som inga sådana kunna få.

Man har rekommenderat nyproduktion, och visst är det en riktig väg, men jag är inte så övertygad som reservanterna om att vägen fram till bättre förhållanden går genom enskild byggnadsverksamhet. Jag vill bara erinra reservanterna om att den mörkaste perioden för vårt vidkommande, som åstadkom en eftersläpning som ännu i dag gör, att vi ha det besvärligare än vad vi eljest borde ha, var de år i början av kriget, då den enskilda företagsamheten och byggnadsverksamheten skulle klara av detta men gjorde det på ett så dåligt sätt att bostadsproduktionen sjönk katastrofalt.

Herr talman! Jag skulle med dessa ord ha sagt ungefär vad jag tycker man borde säga från utskottets sida. Utskottet har blivit kritiserat för sitt ståndpunktstagande och kommer väl att bli det i fortsättningen, men när utskottet fattade detta beslut var det med tanke på att här var en möjlighet att skapa ordning och reda på ett område, som nu är kaosartat i större eller mindre utsträckning. Det är en väg att komplettera hyreslagen, det är en väg att gå fram på som betyder att man skapar större rättvisa och därmed också kan arbeta bort något av den bitterhet, som alla dessa människor måste känna, vilka år efter år utan resultat söka lägenhet.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ÅHMAN (kort genmäle): Herr talman! Jag tycker mig nästan finna, att herr Lindahls anförande snarare visat, varför vi inte skola ha kommunal

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

obligatorisk bostadsförmedling än varför vi skola ha den.

Herr Lindahl säger bland annat, att vägen till full bostadsförsörjning ej går genom enskild byggnadsverksamhet. Reservanterna anse, att det rationella botemedlet mot bostadsbrist är en ökad bostadsproduktion under medverkan av staten, kommunerna och enskilda.

Vidare säger herr Lindahl, att vi ha möjlighet att placera barnfamiljerna. Det borde väl vara ett ytterligare skäl för att man inte i år skulle begära obligatorisk kommunal bostadsförmedling, eftersom det inte var motiverat i fjol, då förhållandena voro sämre.

Herr Lindahl gör gällande, att de borgerliga företräda hyresvärdarna. Jag försäkrar herr Lindahl att folkpartiets representanter i tredje lagutskottet icke representera hyresvärdarna. De representera svenska folket.

Herr Lindahl talar vidare om svartabörsaffärerna i bostäder. Det är ju en produkt av regleringen, och det är ingen rekommendation för hyresregleringen att vi ha denna svartabörsaffär i bostäder.

I början av sitt anförande erinrade herr Lindahl om bostadsstyrelsens meddelande om behovet av bostäder. Det är för alla klart att vi ha ett stort behov av bostäder, som inte är fyllt. Men bostadsstyrelsens statistik är bristfällig, och det erkänner även bostadsstyrelsen i sitt yttrande. Även i de stycken, där den inte själv erkänner det, kan man spåra att statistiken är felaktigt upplagd, exempelvis när man beträffande städerna räknar med så och så många tusen tillkommande familjer men inte räknar med avgående familjer. Om befolkningen varken ökar eller minskar, torde väl dessa båda poster väga upp varandra. Jag anser att denna statistik inte är så synnerligen mycket att här åberopa.

Jag tror, herr talman, att vad herr Lindahl anför inte utgör något som helst skäl till att de socialdemokrater,

som i fjol röstade emot en obligatorisk bostadsförmedling, i år skulle rösta för en sådan.

Herr LARSSON i Stockholm: Herr talman! Det är inte med mycken glädje som man tar till orda i en fråga, som är så allvarlig och så svår som denna, allra minst inför denna halvtomma kammare, naturligt nog denna sköna vårväll. Därtill kommer att frågans utgång redan genom första kammarens beslut är prejudicerad.

Jag medger självfallet, att det är ett utomordentligt svårt problem som här presenteras i bostadsstyrelsens siffror, anförda av föregående talare, angående de missförhållanden som föreligga på bostadsmarknaden i form av bostadsbrist, lång väntan innan man får lägenhet och svartabörshandel i lägenheter. Man ställer sig då frågan: Vad kan man göra för att avhjälpa detta? Jag kan inte annat än biträda den ståndpunkt, som väl ändå inte bara är reservanternas utan även utskottets och Kungl. Maj:ts, nämligen att endast ökad bostadsproduktion kan ge bättre balans mellan tillgång och efterfrågan. Det är dock det enda rejäla sättet att klara denna sak, ty svartabörshandeln, väntan på bostäder o. s. v. äro ju bara en funktion av denna bristande balans.

Om man nu ser på läget sådant det är i år och jämför det med föregående år, kommer man till det resultat, som utskottet självt har fastslagit i orden, att 1950 visar någon förbättring i jämförelse med föregående år. Denna förbättring beror inte bara på en ökad produktion utan även på att hushållsbildningen har stagnerat och att de demografiska faktorerna tala för en fortsatt stagnation av ny hushållsbildning under första hälften av 1950-talet.

Vad sedan invandringen till tätorterna angår har ju även den bromsat. Här i Stockholm hade vi praktiskt taget intet nytillskott genom invandring 1949,

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

och det ser inte ut som om det skulle bli annorlunda under 1950.

Genom detta och genom en ökad bostadsproduktion, som väl ändå utgör den viktigaste lättnad vi ha att vänta av de något vidare marginaler, som vårt ekonomiska liv numera har nått, kan man emotse att vi få förutsättningar för ett verkligt undanröjande av de olägenheter som påtalats.

Det är naturligt att man i detta läge söker att genom en strängast möjlig fördelning efter angelägenhetsgraden och lägenhetsbeståndet skapa ett rättvisare förhållande, försöker att, såsom utskottets talesman sade, skapa ordning och reda på bostadsmarknaden. Det möter emellertid utomordentliga svårigheter att gå den väg, som nu är föreslagen och som ju är en annan form av den lagstiftning, som föreslogs redan 1943, då dessa förhållanden först gjorde sig gällande i form av förslag till lag om särskild hyreslicens som villkor för träffande av hyresavtal. De skäl som anfördes mot en sådan lagstiftning voro överväldigande, och det blev inte heller något resultat. Riksdagen har, då dessa förslag framförts i form av förslag om obligatorisk bostadsförmedling, intagit samma ståndpunkt. De skäl som föreligga mot en sådan lagstiftning ha befunnits vara för starka, och man har år efter år avvisat de förslag därom, som här framkommit.

Hur ha vi det då för närvarande — jag talar då naturligtvis särskilt med erfarenhet från Stockholm. På vad sätt kan kommunen redan nu påverka fördelningen av de lediga lägenheterna? För det första är det så — och därmed tror jag mig kunna skärpa den beskrivning som utskottet givit — att kommunen här behärskar praktiskt taget helt och hållet nyproduktionen av bostäder. I Stockholm är det kommunen som genom sitt markinnehav är den stora exploatören. Jag lämnar därhän helt och hållet värdesättningen av dessa för-

hållanden, frågan om det formellt riktiga, men jag konstaterar som ett faktum att kommunen genom det inflytande den har på fördelningen av byggnadskvoten praktiskt taget behärskar all nyproduktion av lägenheter. Vår bostadsförmedling har till sitt förfogande praktiskt taget hela nyproduktionen av lägenheter. Är det därjämte så, att någon som bor i det äldre bostadsbeståndet vill byta sig till en lägenhet, som ligger under bostadsförmedlingens disposition, är ett villkor härför att han kan ställa sin innehavda lägenhet inom det gamla beståndet till bostadsförmedlingens förfogande, alltså att ett verkligt byte äger rum. Ett avtal är träffat med fastighetsägareföreningen i Stockholm om att den skall se till att en sådan medverkan alltid lämnas, och jag kan återge det omdömet av bostadsförmedlingen, att detta avtal lojalt uppfyllts, att det i praktiken fungerat rätt så tillfredsställande. Så långt kan man alltså på det fria avtalets väg nå med dispositionen även av lägenheter tillhörande det äldre beståndet.

Det är naturligtvis en mycket lockande tanke att alla uppkomna hyresledigheter — vilket formellt redan nu måste ske — skola anmälas till bostadsförmedlingen men dessutom att de inte få uthyras av annan än bostadsförmedlingen, som har att pröva angelägenhetsgraden hos de sökande och anvisa hyresvärderna en viss krets av hyresgäster, som bör ha företräde.

I vilken form, herr talman, uppstår hyresledighet och nya avtal i vad angår det äldre bostadsbeståndet? I det nuvarande knapphetsläget och med nu rådande uppsägningsförbud är rörligheten naturligtvis mycket starkt förminskad inom det äldre beståndet. Men det förekommer dock en viss rörlighet, och den har tagit en stigande omfattning i form av byten och kedjebyten, allt på sätt som man kan studera i tidningarnas hyres- och bytesannonser. Ett bifall till det förslag, som här före-

ligger, skulle innebära att om två hyresgäster överenskomma om ett byte, vilket alltså inte faktiskt betyder att det uppkommer hyresledighet men betyder nya hyresavtal, så skall det anmälas till bostadsförmedlingen. Eventuellt säger bostadsförmedlingen nej, detta får inte ske, ty vi ha för den nu konstaterade hyresledigheten ett antal sökande, som måste anses representera en högre angelägenhetsgrad och lämnas företräde.

Herr talman! Vad blir följderna av detta förhållande? Det kan rimligen inte bli någon annan följd än att vederbörande säger, att då byta vi inte, ty i annat fall förlora vi vår bostad. Vi kunna inte ge oss in på detta. Det betyder, som redan framhållits, att tvärtemot vad som står i herr Edbergs m. fl. motion kommer en sådan regel, att intet nytt avtal får träffas utan bostadsförmedlingens godkännande, att medföra en mycket påtaglig ytterligare förstelning av bostadsmarknaden. Det kommer att ytterligare minska rörligheten på bostadsmarknaden. Trots de skäl, som visst kunna anföras ur allmän rättvisesynpunkt, måste det komma att verka som ett utomordentligt besvärligt, ytterligare krångel för den stora massan av hyresgäster och som en reglering som kommer att verka till en minskad anpassning mellan de boende och bostadsbeståndet, tvärt emot vad man avser. Jag ber att få påpeka det förhållandet, att i våra grannländer, där man i huvudstäderna vidtagit åtgärder i denna riktning, har man haft mycket dåliga erfarenheter, och man har där inriktat sig på en avveckling av regleringen trots att bostadsförhållandena där äro vida sämre än hos oss. I Köpenhamn, där en anordning i den riktning som här är föreslagen fungerar, har man bestämt att byten måste utan vidare godkännas för det fall att det gäller mellan lika stora lägenheter och lika antal boende som tidigare, och, därest i bytet ingår en större lägenhet, resultatet blir att

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

ett ökat antal boende inträder i den större lägenheten.

Nåväl, detta är ju det vanliga skälet för bostadsbyte. Det är ju nämligen så, att en växande familj i regel behöver en något större lägenhet och därför försöker byta, direkt eller i flera led, för att få en större lägenhet, som en åldrande familj inte längre behöver ha så stor. Det är ju den form av anpassning som vi nu ha, och det är normaltypen av byten. En sådan anpassning får ju anses vara särdeles önskvärd.

Jag kan alltså inte finna, att den föreslagna anordningen kommer att göra förhållandena på bostadsmarknaden på något sätt lättare än förut. Tvärtom, den kommer att göra de allmänna förhållandena orörlicare, mera besvärliga och irriterande, inte bara för hyresvärdarna utan också för hyresgästerna. Vi ha ända sedan 1943 prövat dessa förslag. Vi ha senast vid förra årets riksdag haft ett liknande förslag. Den modifikation som föreligger, nämligen undantaget av villor med två lägenheter och tjänstebostäder, ger ju det hela icke någon principiellt annan innebörd. År efter år har man funnit övervägande skäl tala mot ett sådant ökat ingrepp, och man har nu kommit fram till en tidpunkt, då man går till en utredning om en avveckling av hela hyresregleringslagstiftningen och allmänt gläder sig åt den avveckling av regleringssamhället, som vi ändå delvis ha kunnat förverkliga och som vi ytterligare kunna se fram emot. Jag kan inte neka till att jag tycker att om man nu i, som jag dock hoppas, utsjungningen av krisåren bifaller en sådan här reglering, då har man verkligen i hög grad fyllt Tegnér's definition på en kommitté, som han satt med i och som fungerade i många år: »Den betänkte sig i det längsta, innan den begick en dumhet, och den överilade sig först i sista stund.» Jag kan inte neka till att det tycker jag att ett bifall till utskottets hemställan skulle innebära.

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

Herr talman! Jag ber att få biträda reservationen och yrkar bifall till reservationernas hemställan.

Herr SKÖLDIN (kort genmäle): Herr talman! När man i Stockholm ger en byggherre tillstånd att bygga en fastighet, kräver man att han skall hyra ut alla lägenheterna genom bostadsförmedlingen. Det är ett system som står i strid med gällande författning men som ändå tillämpas i Stockholm. Nu sätter sig emellertid herr Larsson emot motionärernas begäran att man skall legalisera detta förfaringssätt. Det är ju inte överallt i landet som man är lika tilltagsen som i Stockholm när det gäller att pressa den enskilde, och jag kan inte förstå att de som slagit in på denna linje kunna sätta sig emot att förfaringssättet blir lagligen reglerat.

Herr EDBERG: Herr talman! Jag är glad att ha fått tillfälle att ta till orda omedelbart efter herr Larsson i Stockholm, ty det förefaller mig att han med helt annat allvar än utskottsreservanternas talesman har diskuterat denna fråga och insett situationens svårigheter.

Över huvud taget är det egendomligt att se hur denna fråga har kluvit tredje lagutskottet i två hälfter, en socialdemokratisk och en borgerlig. Jag har svårt att förstå, att en sak som denna skall behöva betraktas som partiskiljande. Den kan näppeligen sägas utgöra någon ideologisk vattendelare. Den är fast mer en utpräglad praktisk fråga, för många familjer en förtvivlat praktisk fråga, därför att det för dem gäller att skaffa sig tak över huvudet inom rimlig tid och i åtskilliga fall också till rimliga kostnader.

Jag vill också betona, även om det borde vara en överlappsgärning, att denna framstöt självfallet inte framsprungit ur någon lust att åstadkomma nya regleringar och mera krångel. Varje sådan lust är mig fjärran. Jag är beredd

att medverka till allt, som kan göra tillvaron mindre komplicerad för människorna. Å andra sidan får man dock inte, som exempelvis utskottsreservanternas talesman, låta orden få sådan makt över tanken, att man bortser från de faktiska förhållandena. Jag vill därför vädja till de ärade ledamöterna av denna kammare att försöka lägga alla doktriner åt sidan och se frågan sådan som den verkligen ligger framför oss, se den ur dess rent mänskliga aspekter.

Vi ha först och främst att konstatera, att vi i många städer, framför allt i de större, möta en bostadsbrist, som på många håll har blivit något av en bostadsnöd. På flera håll har bostadsunderskottet ökat år från år. Herr Åhman i Rånäs nämnde, att bostadssituationen i år skulle vara bättre än den var i fjol. Jag betvivlar inte att så är fallet i Rånäs, och jag vet, att man på åtskilliga andra platser har kunnat skönja en svag ljusning. Det finns emellertid siffror som visa, att situationen på åtskilliga orter, däribland flera av de större städerna, och jag kan hänvisa till min egen hemstad, i stället har förvärrats i jämförelse med fjolåret. Samtidigt som detta har skett har kön av bostadssökande, som sakna egen familjebostad, undan för undan ökat. Antalet nödfall har blivit större, och när år efter år går och när dessa nödfall inte bara bestå utan ökas i antal, får man väl ändå säga, att situationen är allvarlig, så allvarlig, att man inte med allmänna talesätt kan vifta bort den.

Vi kunna runt omkring oss se brist-situationens skadeverkningar. Den bristande överensstämmelsen mellan tillgång och efterfrågan har, framför allt i de större städerna, gjort bostaden till en handelsvara. Utskottsreservanternas talesman vill göra hyresregleringen ansvarig för de svartabörspriser, som stundom betingas på bostadsmarknaden. Det är väl ändå att trolla med ord. Den bristande överensstämmelsen mellan tillgång och efterfrågan har skapat

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

detta läge. Vi ha fått spekulationen i bostadsbrist som en ny gren inom vårt rikt fasetterade näringsliv, en gren som inte heller utskottsreservanterna torde känna sig tilltalade av. Vid sidan av hyresregleringen florerar — det behöver man inte bara anta, utan det vet man — en omfattande svartabörshandel i lägenheter, där ofta lika kraftiga som lättfångna överlåtelsesummor betingas. De som jobba med lägenheter äro mindre fastighetsägare än hyresgäster, som sitta inne med lägenheter. Det gäller framför allt det äldre beståndet, men det förekommer också inom det nyare. Ofta betingas överlåtelsesummor på fyrsiffriga tal. Senast i en tidning som kom ut i dag på eftermiddagen kan man läsa, att man i Stockholm har begärt 6 000 kronor för en enrumslägenhet. Den var visserligen möblerad, och möblerna, som kunde uppskattas till 1 000 kronor, ingingo i överlåtelsen, men i vart fall gällde det femtusen kalla. Det är ingenting exceptionellt, utan det är ganska vanligt, så vanligt att man på hyresnämnderna har fått ett intryck av att bostadssökande numera betrakta det som normalt att en viss överlåtelsesumma skall erläggas.

Allt detta har medverkat till en socialt otillfredsställande fördelning av bostadsbeståndet. De som äro mest i behov av bostäder, ofta bostadssökande i små ekonomiska villkor, ha av förklarliga skäl kommit sist i kön. Alla veta, att detta är det faktiska förhållandet. Jag är övertygad om att ingen i denna kammare, inte ens herr Ahman i Rånäs, vill förneka att detta är förhållandet. Men om våra iakttagelser beträffande de faktiska förhållandena sammanfalla, måste omedelbart framför oss resa sig den frågan: Kunna vi stå till svars med förhållandena sådana som de äro? Om vi då lägga alla doktriner åt sidan, förefaller det mig att ingen kan besvara den frågan med annat än nej. Men göra vi det, anmäler sig omedelbart nästa fråga: På vad sätt skall man mildra bristsitua-

tionens skadeverkningar? Herr Larsson i Stockholm pekade på vad som naturligtvis måste vara patentröslningen, ett väsentligt ökat byggande. På den punkten råder det inga delade meningar mellan herr Larsson och mig, men vi veta ju alla, att det i dagens ekonomiska situation dess värre inte kan bli fråga om något väsentligt ökat byggande.

När jag har funderat över denna fråga, har jag inte kunnat komma till någon annan slutsats än att den smidigaste vägen att komma till rätta med missförhållandena så länge bristsituationen består måste vara att ge de kommuner, som så önska, rätt att införa obligatorisk bostadsförmedling.

Här ber jag att få fästa kammarens uppmärksamhet på tre speciella punkter som borde, förefaller det mig, vara ägnade att mildra de i och för sig förklarliga betänkligheter, som många kunna hysa mot att man beträder en sådan väg. Det är för det första inte fråga om att ålägga någon kommun i detta land att införa en obligatorisk bostadsförmedling. Avsikten är endast att de kommuner, som själva finna, att de behöva detta instrument, skola efter framställning till regeringen kunna medges rätt att på sin ort föreskriva obligatorisk bostadsförmedling. Häri ligga två garantier mot alla äventyrligheter. För det första förutsättes ett initiativ från ett kommunalt förtroendeorgan, för det andra en prövning av regeringen innan detta kommunala initiativ kan föras ut i praktiken. Jag tror verkligen att vi kunna hysa det förtroendet för våra kommunalmäns praktiska sans och sunna omdöme, att vi med största tillförsikt kunna öppna denna möjlighet åt dem. Mena vi allvar med de deklARATIONER vi ibland avge om den kommunala självstyrelsens styrka och värde, måste vi väl ha det förtroendet för dem som bära upp den kommunala självstyrelsen. Däremot förefaller det mig som om kammaren näppeligen skulle kunna ta på sitt ansvar att slå dövörat till för

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

de ofta mycket enträgna önskemål som komma från våra större stadskommuner.

Jag har här framför mig en framställning som utarbetats av Stockholms stads fastighetsnämnd och ingivits till Konungen och i vilken man begär rätt att införa kommunal bostadsförmedling. Man utvecklar däri noga vilket värde denna obligatoriska förmedling skulle ha för Stockholms del. Man har däremot tagit klart avstånd från fastighetsborgarrådets förslag, som går vida längre och syftar till att införa bostadsransonering. Malmö stads drätselkammars tredje avdelning har likaledes skrivit till regeringen och begärt att få liknande möjligheter. I den stad jag representerar anser man visserligen, att det inte är kommunernas sak att motionera, men jag vet att jag bakom mig har en stor del av kommunalmännen i Göteborg som skulle betrakta det som ytterst ödesdigert om de inte skulle beredas dessa möjligheter. Det har tidigare erinrats om hur bostadsstyrelsen i flera omgångar har pekat på den obligatoriska bostadsförmedlingen såsom den utväg, som naturligast erbjuder sig i dagens situation för de större städerna. Här ha vi alltså framställningar från håll, där man bättre än andra känner det faktiska tillståndet av den enkla anledningen, att man dagligen ställs öga för öga med det, och där man säkerligen har diskuterat alla tänkbara utvägar för att få en rätsida på förhållandena och där man kommit att stanna just för det instrument som begärts i motionen och av utskottsmajoriteten. Måste ändå inte detta betyda någonting? Måste det inte te sig egendomligt om riksdagen år efter år vägrar att ge de kommunala förtroendemännen i våra större städer de hjälpmedel, som de efter grundliga överväganden funnit sig behöva i en besvärlig situation?

Låt vara att man inte alls har några problem av denna art att kämpa mot i Rånäs och en hel del andra kommuner, men skola dessa kommuner vägra de

större städerna det instrument, som dessa anse sig behöva i dagens brist-situation? Den utväg, som vi ha pekat på, är, såsom för övrigt herr Larsson i Stockholm antydde, ingalunda oprövad. I alla Sveriges grannländer har man en bostadsbrist, som har framtingat extraordinära åtgärder. Finland har genomfört en genomgripande bostadsransonering — något sådant har ju icke föresvävat oss motionärer. I Norge har man genomfört en obligatorisk förmedling, som går längre än vad någon av oss har tänkt sig att fallet skulle behöva bli här i Sverige. I Danmark har man en bostadsförmedling, som i stora drag påminner om vad vi här motionsledes ha skisserat upp och som utskottsmajoriteten har anslutit sig till. Och tvärtemot vad herr Larsson i Stockholm säger har man nog i Danmark funnit att »boliganvisningsloven» har varit både nödvändig och nyttig. Jag har själv genom de kontakter jag har fått de allra bästa lovord beträffande denna lag, och i den framställning, som Stockholms stads fastighetsnämnd har avgivit och som jag berört här tidigare, säger man också att man vid besök i Köpenhamn inhämtat, att gällande ordning för kommunal kontroll av uthyrningen i stort sett fungerat på ett tillfredsställande sätt och blivit till betydande nytta.

Den andra omständighet, varpå jag vill fästa kammarens uppmärksamhet, hänför sig till vad herr Larsson i Karlstad speciellt var inne på, nämligen det ingrepp som den obligatoriska förmedlingen skulle betyda i den enskildes frihet. Jag medger att den skulle betyda ett visst sådant ingrepp, men jag tror, herr talman, att vi här äro framme vid en punkt där man får noga akta sig för att låta orden få makt över tanken. Hyresregleringslagen innebär en väsentlig inskränkning i den enskildes avtalsfrihet. Ingen fastighetsägare kan göra sig kvitt en hyresgäst, såvida inte denne har misskött sig. Likväl finna alla hyresregleringslagen nödvändig. Även om

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

herr Larsson i Karlstad var starkt skeptisk till denna lag, ville inte heller han att hyresregleringen skulle omedelbart avvecklas.

Vad som begäres i vår motion och av utskottsmajoriteten är i själva verket ett betydligt mindre ingrepp. Det är icke tal om någon ovillkorlig anvisning av vissa bestämda hyresgäster. Proceduren, sådan den skisserats i motionen — en skiss till vilken utskottsmajoriteten har anslutit sig — går ju ut på att hyresvärden skulle få välja mellan ett antal anvisade bostadssökande, vilkas bostadsbehov är av samma angelägenhetsgrad. Därigenom skulle hänsyn kunna tagas såväl till angelägenhetsgraden som till fastighetsägarnas intressen. Ett på sådant sätt utformat förfarande skulle innebära ett väsentligt mindre tvång än vad själva hyresregleringslagen utgör. Men det skulle samtidigt bidra till att ge hyresregleringslagen en effektivitet och en smidighet, som den för närvarande saknar.

Och därmed kommer jag till den tredje punkt, på vilken jag ville fästa kammarens uppmärksamhet. Enligt kungörelse av den 3 december 1943 äger kommun, som så önskar, numera rätt att införa kommunal bostadsförmedling, vilket ju ingalunda är det samma som att bostadsförmedlingen på vederbörande ort blir obligatorisk. Flera av våra kommuner, framför allt de större stadskommunerna, ha begagnat sig av denna möjlighet, och det kan nog sägas att utan de kommunala bostadsförmedlingarna skulle läget på många håll varit ännu mera ondartat än det ändå är i dag. Men de kommunala bostadsförmedlingarna nå, såsom tidigare har framhållits av herr Lindahl, endast ut till en begränsad sektor av bostadsbeståndet. De få huvudsakligen ta hand om de nya lägenheter, som produceras av de s. k. allmännyttiga företagen. På en del håll har numera överenskommelse också träffats med privata byggmästare och med

HSB om att deras nybyggen skola få gå genom förmedlingen. På en del håll har denna överenskommelse fungerat oklanderligt, på andra fungerar den däremot mindre effektivt.

I de kommuner, vilkas bostadsförmedlingar jag känner till, ha inga som helst klagomål framförts mot förmedlingsorganens sätt att sköta sina uppgifter. Det är inte så, som man på sina håll tycks föreställa sig, att de bostadssökande, som anmäla sig vid de kommunala bostadsförmedlingarna, skulle vara särskilt osäkra eller omöjliga hyresgäster. I bostadsförmedlingarnas register finns hela befolkningsstrukturen representerad, och innan förmedlingarna rekommendera vederbörande såsom hyresgäster, göra de ordentliga undersökningar om de sökandes bostadskultur, tidigare hyresbetalning och betalningsförmåga. Det finns, såvitt jag kan förstå, ingen anledning riskera att förhållandena skulle bli så mycket annorlunda, om också det äldre bostadsbeståndet rycktes in under dessa förmedlingars verksamhet. Jag är övertygad om att ifall så skedde, skulle många av de invändningar, som nu anförts, komma att framstå såsom konstruktioner med ringa eller ingen kontakt med verkligheten.

Personligen tror jag att just den omständigheten att en dörr öppnades till det äldre bostadsbeståndet skulle visa sig vara en av de stora vinsterna. De nyproducerade lägenheterna betinga nämligen ofta hyror, som skulle ta en orimligt stor andel ur vissa hyressökandes avlöningskuvert. Skola vi verkligen låta bostadssökande i små ekonomiska villkor ställas inför valet: antingen bostadslöshet in i en obestämd framtid eller en hyra, som utan tvekan är för hög för vederbörandes ekonomiska resurser? Skola vi göra det, när vi samtidigt veta att det äldre bostadsbeståndet innehåller flertalet av de olika bostadstyper, som efterfrågas? Och skola vi göra det, när vi dessutom veta att

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

inom det äldre bostadsbeståndet finnas många hyresgäster, som önska komma till en ny, modern och därmed också dyrare lägenhet, men som nu ofta inte kunna få en sådan därför att de kommunala bostadsförmedlingarna i första hand måste tillgodose de mest behövande och därvid endast ha nya lägenheter att tillgå?

I själva verket har hyresregleringslagen, så som den nu är utformad, lett till en fastlåsnings av hyresmarknaden. De som bo inom det äldre bostadsbeståndet bli i stor utsträckning boende kvar där. De nyproducerade lägenheterna däremot uthyras till familjer utan bostad, vilka många gånger skulle önska äldre och billigare bostäder. Om en stad, som så önskar, finge möjlighet att införa en obligatorisk förmedling, skulle detta, såvitt jag förstår, samtidigt som det gjorde slut på svartabörshandeln med lägenheter, leda till större rörlighet på bostadsmarknaden och bättre anpassning efter skiftande önskemål och möjligheter, alltså raka motsatsen till vad herr Larsson i Stockholm trodde skulle bli fallet.

Det är visserligen sant som det säges i reservationen, att en obligatorisk bostadsförmedling inte skulle tillföra bostadsmarknaden en enda ny lägenhet. Jag kan försäkra, att sämre matematiker äro inte motionärerna än att de själva ha kunnat räkna ut detta. Men samma gäller ju hyresregleringslagen, och ändå anser man den nödvändig i en brist-situation för att trygga boenderätten och förhindra att hyrorna springa i höjden. På samma sätt skulle den av oss påyrkade rätten för kommunerna att få införa obligatorisk förmedling kunna göra slut på svartabörshandeln med lägenheter och skapa en något rättvisare fördelning av det knappa beståndet av lediga bostäder.

När jag kommit att år efter år engagera mig så starkt för denna sak, har det skett därför att jag som tidningsman ställts öga mot öga med en rad

konkreta fall. Det blir ju ofta så att en tidningsman i landsorten — och här uppe räknas väl Göteborg till landsorten — skall vara »ein Mädchen für alles». Det skulle ha varit frestande att be kammaren följa med på en tur till Andersson och Pettersson och Svensson och betrakta deras bostadsproblem i närbild. Jag skall inte göra det, men jag skall be att få läsa upp ett litet brev, inte därför att det är särskilt anmärkningsvärt utan endast därför att det är det senaste som jag sett — jag fick det för några dagar sedan:

»Jag är en ung blivande mor. Sedan min tidigaste barndom har det varit besvärligt för mig, jag har fått flacka än hit, än dit, aldrig har jag kunnat känna mig riktigt hemma. Nu är jag gift sedan en tid men har ännu ej kommit till ro. Hur tror ni inte det skulle kännas för mej att finna en bostad, så man vet att nu är man hemma, men det ser dystert ut, för mej liksom för alla andra. Jag ber er därför om en hjälpende hand, om en bostad aldrig så liten innan jag skall föda mitt barn. Hjälp en förtvivlad blivande mor.

Som jag redan har skrivit har jag fått flacka hit och dit. Bodde hos mina föräldrar till dess min mor dog, sedan fick jag klara mig själv. Jag har förut en liten pojke som jag fick adopterad, för jag hade ingenstans att taga vägen med honom. Jag började att arbeta tre veckor efter det pojken var född. Jag var klen och orkade inte mycket. När jag sedan hade vilat upp mej började sökandet efter någon bostad. Jag fick då bo i ett litet kök, men hyran var stor, och jag kunde inte klara det, jag var då ensam. Sedan bodde jag i en hölada långt utanför staden i två månader, två kalla månader i ett vindsrum, där fanns ej vatten, ej spis att elda i, knappt ljus. Där bodde jag tills att jag fick arbete med bostad, där jag nu är, men det är tjänstebostad och nu väntar jag mitt barn. Många människor har det svårt, jag försöker att hålla modet uppe

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

men det går ej längre, man bara grubblar och grubblar.»

Denna kvinna har vid en undersökning, som bostadsförmedlingsorganet nere i Göteborg låtit göra, fått omdömet om sig att vara mycket rejäl och sköt-sam. Hon arbetar för närvarande på ett hotell, där hon har 14 rum att städa. Hon är i sjunde månaden, och därför vill arbetsgivaren bli av med henne så snart som möjligt, och då står hon och hennes man utan bostad.

Detta är bara ett fall bland många andra. Om vad jag här sagt bara skulle gälla Andersson och Pettersson och Svensson, så medger jag att det ändå inte skulle vara befogat med någon speciell lagstiftning. Men om det finns tusen Andersssöner och tusen Svenssöner och tusen Petterssöner — och det gör det — då kommer frågan kanske i ett annat läge. I proposition nr 144 till årets riksdag redovisas några siffror, som bostadsstyrelsen fått fram beträffande ett antal kvotkommuner. Därav framgår att i 229 kvotkommuner finns det inte mindre än 27 000 familjer, som äro inneboende eller boende i enkelrum utan kokvrå, och av dessa familjeförsörjare bo 7 000 skilda från sina familjer. Ungefär hälften av dessa familjer finner man i Stockholm, Göteborg och Malmö, allt enligt bostadsstyrelsens uppgifter. Jag kan dessutom nämna, att i min egen hemstad funnos under första kvartalet i år anmälda vid bostadsförmedlingen något över 8 000 sökande, som saknade egen bostad.

Med sådana siffror för ögonen får saken kanske något större proportioner än när man bara möter de individuella fallen vart och ett för sig. Det är ingen tvekan om att den sprängning av familjerna, som har måst ske, på många håll har åstadkommit personliga tragedier, och vi veta också att det finns förlovade människor som få vänta mycket länge, innan de kunna erhålla en bostad. I den stad, varifrån jag kommer, har den kommunala bostadsförmedling-

en avsatt en viss procent inom den bostadssektor, som förmedlingen behärskar, för att kunna lämna lägenheter åt förlovade par, men ändå är den ordinarie väntetiden något över tre år. Det nämndes här att hushållsbildningen har stagnerat. Ja, herr talman, är det underligt, om så sker, när människor skola gå och vänta på detta sätt att få en bostad? Över huvud taget veta vi inte, hur många förspillda lyckomöjligheter som det nuvarande tillståndet på bostadsmarknaden bär ansvaret för. Många gånger möter man bland de människor, som det här gäller, en stämning som är ganska skrämmande. Samhällets oförmåga att ordna upp saken har på många håll skapat något som knappast kan karakteriseras annat än som samhällshat.

Till sist vill jag endast erinra om ytterligare en sak. När motionärerna nu på nytt tagit upp frågan om en obligatorisk bostadsförmedling, ha de varit angelägna om att ställa tvåfamiljsbostäderna lika väl som tjänstebostäderna utanför en sådan förmedling. Det har skett framför allt med tanke på det nära förhållandet mellan hyresgäst och ägare, i de fall då ägaren bebor en av lägenheterna i en sådan tvåfamiljsbostad. Denna fråga, som spelade en ganska stor roll vid förra årets riksdag, därför att den kanske inte hade tillräckligt klart i förväg belysts av motionärerna, bör alltså inte denna gång få inverka på ställningstagandet.

Herr talman! Om man alltså utgår från de faktiska förhållandena och uppriktigt och odoktrinärt försöker ge en hjälpande hand åt åtskilliga tusental bostadsbehövande, har jag svårt att se, att man kan finna någon annan väg än den motionärerna och utskottsmajoriteten här ha pekat på.

Jag skulle ju helst ha sett, att utskottet hade gått med på förslaget om en skrivelse till regeringen med anhållan om förslag i motionens anda redan till innevarande års riksdag. Läget är på

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

många håll sådant, att snar hjälp skulle vara dubbel hjälp. Utskottet förordar i stället en utredning. Det skjuter frågan något framåt. Jag skall emellertid nöja mig med att yrka bifall till utskottets förslag, och jag måste tillägga att jag har mycket svårt att förstå, att någon som äger kännedom om de faktiska förhållandena och känner ansvar inför den nuvarande bristsituationen kan motsätta sig tanken på en utredning.

Herr ÅHMAN (kort genmäle): Herr talman! Herr Edberg säger här, att det är underligt att den föreliggande frågan har kunnat skilja tredje lagutskottet i två hälfter. Ja, om herr Edberg är förvånad, så är den borgerliga delen av tredje lagutskottet ännu mer förvånad över vad som har skett sedan andra lagutskottet och riksdagen i fjol fattade beslut i ärendet.

»Herr Åhman säger», framhöll herr Edberg vidare, »att om bostadssituationen är bättre än i fjol, är det möjligen fallet i Rånäs men inte på andra håll.» Om herr Edberg läser sina partikamraters utskottsutlåtande, skall han finna att jag därvidlag inte har gjort annat än återgivit vad de ha sagt.

Herr Edberg frågar: »På vad sätt skall man bemästra situationen?» Ja, herr Edberg, vi folkpartister förorda att man skall öka bostadsbeståndet. Det är nog den enda väg man har att gå för att få fram tillräckligt mycket bostäder. Om den utväg, som herr Edberg anvisar, alltså obligatorisk kommunal bostadsförmedling, kan man nog använda liknelsen, att det är att bjuda stenar i stället för bröd. Jag tror inte att det då skulle komma att finnas några flera bostäder för de bostadssökande. En obligatorisk kommunal bostadsförmedling skulle liksom hyresregleringen medverka till att den bostadstillgång, som vi nu ha, kommer att minskas ytterligare, och bostadsförmedlingen skulle på detta sätt fullständigt motverka sitt eget syfte.

Och hur kan man, säger herr Edberg, från de små kommunernas sida hindra de större städerna att ordna förhållandena? Det är ingen som har påstått det heller, herr Edberg.

Herr Edberg framhåller vidare att man i Norge gått längre i fråga om kommunal bostadsförmedling än vad vi gjort här i Sverige. Jag vill erinra herr Edberg om att Norge har även gått längre när det gäller nyproduktion av bostäder.

Herr Edberg kom också med en uppmaning, att man när det gäller denna fråga skulle akta sig för att låta ordets makt övervinna tankens. Jag tror att det skulle vara nyttigt, att den uppmaningen ginge i retur till de socialdemokrater, som förra året röstade mot obligatorisk kommunal bostadsförmedling.

Herr LARSSON i Stockholm (kort genmäle): Herr talman! Jag vill till herr Edberg säga, att om man, såsom fallet varit i våra grannländers huvudstäder, under fem år befunnit sig i krig och bostadsproduktionen legat helt nere, då kan det ju vara rimligt, att man, såsom skett i Oslo och Helsingfors, går ända till en verklig ransonering av bostäderna. Även i Köpenhamn äro bostadsförhållandena helt anorlunda än vad de äro i Stockholm och Tomelilla och ha självfallet föranlett hårdare ingrepp, något som man under krigsförhållanden kan finna nödvändigt och måste acceptera.

Ingen som har reda på det verkliga läget på bostadsmarknaden här i landet och känner ansvar för de missförhållanden, som herr Edberg så värtaligt skildrat, kan ju motsätta sig en utredning. Men enligt vad andra lagutskottet fastlade vid förra årets riksdagsbehandling är frågan föremål för fortlöpande uppmärksamhet av Kungl. Maj:t, såsom utskottet uttryckte sig, och Kungl. Maj:t kommer, när förhållandena därtill föranleda, också att för riksdagen fram-

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

lägga det förslag som man kan finna påkallat. Men om vi nu skulle till detta foga ett beslut om utredning, så ligger däri självfallet — det måste nämligen vara meningen — det direktivet, att det *bör* bli en bostadsförmedling av den art herr Edberg här skildrat, detta alltså utan att herr Edberg, såvitt jag vid uppmärksamt lyssnande kunnat förstå, vad angår ingreppet på det äldre bostadsbeståndet kunnat vederlägga den skildring av de sannolika följderna därav, som jag här tidigare återopat i fråga om våningsbytena. Jag erinrar än en gång om de särskilda bestämmelser, som i Köpenhamn praktiskt taget undantaga våningsbytena från den kommunala bostadsförmedlingen.

Herr Sköldin syntes mig särskilt indignerad över att Stockholms stads fastighetsnämnd liksom andra städer lyckats träffa avtal även med de enskilda byggmästare, som icke äro beroende av kommunala markupplåtelser, att ställa nyproduktionen till stadens bostadsförmedlings förfogande. Jag menar för min del att i det läge vi ha på bostadsmarknaden i Stockholm och på andra håll är det ändå ganska rimligt, att nyproduktionen av smålägenheter, som ju väsentligen är finansierad med offentliga medel, också får komma de bostadsbehövande till godo. Jag förstår egentligen inte grunden till herr Sköldins indignation över den ordning, som i detta hänseende tillämpas i Stockholm liksom i andra av rikets städer.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag skall vid denna sena tidpunkt fatta mig kort. Herr Edberg uttryckte sin glädje över att han kom efter herr Larsson i Stockholm. För min del vill jag uttrycka min glädje över att jag kommer efter herr Edberg. Det var två huvudsynpunkter som herr Edberg anförde till förmån för den obligatoriska bostadsförmedlingen. Den ena var att man med en sådan anordning skulle kunna

komma till rätta med svartabörshandeln på bostadsmarknaden, och den andra var att den obligatoriska bostadsförmedlingen skulle medföra ett betydligt smidigare tillvägagångssätt, när det gällde att tillgodose den bostadssökande allmänhetens intressen.

Jag måste, herr talman, säga att jag tycker herr Edberg betänkligt brustit i bevisningen för dessa påståenden. För min del tror jag att det är en utopi att man skulle komma till rätta med svartabörshandeln genom en sådan här obligatorisk förmedling, såvitt man nämligen inte vill utvidga den administrativa kontrollen i en omfattning, som ju även herr Edberg och hans medmotionärer bestämt motsätta sig. Jag skulle i detta sammanhang bara vilja göra en enda liten fråga. Hur skall man kunna förhindra att en vanlig direkt hyresupplåtelse kommer att dölja sig under lägenhetsbytets etikett? Jag tror för min del att detta är ganska omöjligt, om man inte vill utsträcka den administrativa kontrollen på ett sätt, som ingen vill vara med om. Med anledning av de tankegångar som herr Larsson i Stockholm utvecklade skulle jag vilja säga att jag aldrig i herr Edbergs och hans medmotionärers framställning läst in den meningen att man även i den obligatoriska bostadsförmedlingen skulle taga med lägenhetsbytena. Skulle meningen vara den att allmänheten här i vårt land icke ens skulle ha rätt att utan myndigheternas tillstånd få byta lägenheter, då får jag säga att detta är ännu ett starkt skäl mot den obligatoriska förmedlingen.

För det andra sade herr Edberg att en obligatorisk bostadsförmedling skulle skapa större smidighet på detta område. Jag måste säga att jag har rakt motsatt uppfattning. Mig förefaller det som om den i stället skulle öka förmynderskapet över människorna. Redan i dag står det långa köer vid förmedlingarna. Folk sitter i timal i väntrummen med en nummerbricka i handen. Att göra kö-

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

stående och väntrumssittandet obligatoriskt tror jag inte är att hjälpa den bostadssökande allmänheten, och i varje fall tror jag inte att detta är en väg för att, som herr Edberg så värtaligt anförde, göra livet mindre komplicerat för människorna.

Motionärerna understryka själva att den obligatoriska bostadsförmedlingen bara är tänkt som ett tillfälligt komplement till hyresregleringen. Men även herr Edberg måste väl medge att det ligger något oförnuftigt i att vi skola utreda förutsättningarna för en tillfällig komplettering av hyresregleringen samtidigt som vi skola sätta i gång en utredning om själva hyresregleringens avveckling.

Herr Edberg berörde även förhållandena på bostadsmarknaden och skildrade dem i ganska svart färg. Jag har ingen anledning att polemisera mot honom i denna punkt. Men när det gäller att klarlägga vad som är orsaken till bostadsbristen, måste man väl ändå, herr talman, komma ihåg följande. Under åren 1945—1948 ha vi haft den största bostadsproduktion som någonsin förekommit i vårt land under en fyraårsperiod. Och i förhållande till folkmängden är siffran nästan dubbelt så hög som för något annat land i världen under samma tid. Befolkningen har inte heller vuxit snabbare än bostadsbeståndet, utan verkliga förhållandet är, att bostadsutrymmet per individ i denna stund är större än vad det någonsin varit i vårt land. Och ändå ha vi för närvarande en bostadsbrist, som så vitt jag känner till är större än någonsin förut här i landet. Är det då inte ganska uppenbart, att de fördelar, som vi obestriddligen ha vunnit genom denna ökade bostadsproduktion, ha vi vunnit på bekostnad av de människor som i denna stund inte ha någon bostad? Inte behöver man väl fundera så mycket över anledningen till denna situation. Vad skall det egentligen tjäna till att för oss själva dölja var den verkliga

orsaken ligger? I varje fall är det ju av visst intresse, att man är någorlunda överens om orsakerna för att man skall kunna finna de lämpligaste och mjukaste vägarna att bemästra krisen. Det är väl ganska självklart att om man låser en kostnadsfaktor i det ekonomiska sammanhanget, i detta fall hyreskostnaderna, samtidigt som inkomsterna kraftigt stiga, blir resultatet en brist, i detta fall bostadsbrist. Jag kan inte heller förstå annat än att vi måste på detta likaväl som på andra områden komma fram till en naturlig anpassning. Hyresregleringen döljer problemen under ytan, men hyresregleringen löser dem inte. Den har varit en extraordinär åtgärd, som varit nödvändig i en extraordinär situation, men den har samtidigt skapat risker för många osunda företeelser, bland vilka jag vill peka på t. ex. den fortgående försämringen av fastighetsbeståndets kvalitet i vårt land, som jag tror är något mycket allvarligt ur samhällsekonomisk synpunkt.

I likhet med andra talare tror jag att om vi skola komma fram till sundare och riktigare betingelser, framför allt när det gäller att öka bostadsproduktionen, måste det ske genom fri konkurrens mellan olika företagsformer. Men jag tror också som herr Edberg att det finns vissa praktiska ting som vi kunna göra redan nu, ehuru jag delvis har en annan syn än han på dessa ting. På vårt håll ha vi redan tidigare understrukt nödvändigheten av att i praktiken undanröja hindren för inredning av vindsvåningarna. Jag vet att det icke möter hinder från statsmakternas sida, men de i sista hand beslutande instanserna ha på åtskilliga platser underlåtit att vidtaga de nödvändiga åtgärderna. Jag tror också att vi måste försöka komma fram till en uppdelning av åtskilliga av de stora lägenheterna liksom till en upprustning av de gamla lägenheterna. Båda dessa önskemål förutsätta emellertid en ändring i hyresregleringen. Den väg som i and-

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

ra länder försökts, nämligen att avskaffa regleringen för de stora lägenheterna, är enligt mitt förmenande en naturlig etapp på vägen mot en normalare ordning. På detta sätt tror jag man skulle få fram en ökad rörlighet och att man skulle få fram en ökad benägenhet att dela upp de stora lägenheterna. Varför skulle man inte, herr talman, kunna undersöka exempelvis lämpligheten av att lägenheter med mer än tre rum och kök frigivas från hyresregleringen? Skulle då inte vissa skäl tala för att antalet sex- och sjurumslägenheter skulle komma att minska, medan antalet mindre enheter inte oväsentligt skulle komma att stiga. I Kanada har man haft praktiska erfarenheter av den saken, erfarenheter som i varje fall enligt mina informationer varit gynnsamma från den bostadssökande allmänhetens synvinkel.

Man skulle väl också kunna tänka sig en avveckling av hyresregleringen, i varje fall för vissa kategorier nyproducerade lägenheter. Nu är det ju så, att justitieministern själv vill ha en undersökning om avveckling av hyresregleringen, och jag har inte anledning att ställa något särskilt yrkande. Jag vill bara uttala den förhoppningen att denna utredning måtte bedrivas skyndsamt och att den kommer att medföra lättnader och icke skärpningar i lagens bestämmelser.

Till sist är det, herr talman, ett par uttalanden här som ger mig anledning att bara i förbigående understryka en synpunkt. Det gör sig gällande en tendens på sina håll att liksom glömma bort att även fastighetsägare äro vanliga människor. I olika sammanhang kommer fram en avog inställning till denna medborgarkategori. Den har skymtat även i denna debatt, och jag tycker inte den bör stå oemotsagd. Det är ganska karakteristiskt att fastighetsägarnas organisationer trots upprepade påståtningar icke ha kunnat få resonans för ett så rimligt önskemål som

att få garanti för att de bli representerade i hyresnämnden. År 1948 kom en framställning härom. Dess rimlighet underströks kraftigt av justitieministern. År 1949 upprepades denna framställning. Samma historia inträffar ännu en gång. Justitieministern understryker hur rimligt det är att fastighetsägarna bli företrädare i hyresnämnden. I år kommer justitieministern igen och driver på lagstiftningsväg igenom detta önskemål, som man inte har kunnat få i skälig utsträckning beaktat på annat sätt. Visar inte detta att det i vårt samhälle på ett ganska anmärkningsvärt sätt saknas vilja att taga skälig hänsyn även till denna folkgrupp? Jag kan inte heller underlåta att säga att jag tycker det är beklagligt, att tillfälle icke har beretts denna medborgargrupp att någon gång närvara vid de olika förhandlingarna mellan statsmakterna och näringslivets och arbetsmarknadens organisationer rörande stabiliserings- och prispolitiken. För min del tror jag inte, herr talman, att det kan vara rättvist och klokt att på detta sätt skjuta åt sidan en legitimt arbetande grupp inom samhället.

Jag ber, herr talman, med dessa ord och framför allt med hänvisning till vad jag inledningsvis anförde om den kommunala bostadsförmedlingen att få yrka bifall till reservationen.

Herr EDBERG: Herr talman! Jag tycker det var mycket intressant att höra herr Hjalmarson. Han presenterade i varje fall några konkreta förslag att komma till rätta med svårigheterna. Det måste betyda att han för sin del på ett helt annat sätt än **utskottsreservanternas talesman** är på det klara med att här finnas svårigheter. Det är bara det, att jag nu har ungefär samma känsla som när herr Hjalmarson i utrikesdebatten skulle presentera ett konkret program för intimare försvarssamarbete med de övriga skandinaviska

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

länderna. När han kom fram till de konkreta förslagen, blevo de så försvinnande små i jämförelse med själva problemet. Detsamma tycker jag gäller här.

Herr Hjalmarson hade fattat mig rätt när han förklarade, att enligt min mening med en obligatorisk bostadsförmedling vore förbundna de fördelarna, att man kunde förhindra det nuvarande systemet med svartabörshandel och få en smidigare fördelning. Om herr Hjalmarson varit fullständig i sitt referat, skulle han ha tillagt en tredje synpunkt, som jag betraktar som huvudsynpunkten, nämligen att man skulle få en prövning av angelägenhetsgraden och på det sättet möjligen kunna åstadkomma en rättvisare fördelning av det knappa lediga bostadsbeståndet. Men när det gällde de två första punkterna ansåg herr Hjalmarson att jag brustit i bevisningen. Jag vet inte om jag på den korta repliktiden kan övertyga honom. Jag tror emellertid att det är en betydande skillnad mellan det förfarandet, att en hyresgäst, som ämnar flytta och annonserar i en tidning eller på annat sätt skaffar sig någon, som är intresserad att få den bostad han innehar, och betingar sig en överlåtelsesumma ofta på flera tusen kronor innan han går och rekommenderar den nye hyresgästen till fastighetsägaren, och å andra sidan det förfarandet, att fastighetsägaren väljer inom en grupp av hyressökande vid den kommunala bostadsförmedlingen. I det senare fallet kan av förklarliga skäl några sådana svartabörssummor icke tagas ut. Jag är alltså tämligen övertygad om att större delen av den handel med bostäder, som nu förekommer i de större städerna, skulle försvinna.

Så menar herr Hjalmarson att jag inte lyckats bevisa, att man skulle få en smidigare omflyttning mellan det äldre och nyare bostadsbeståndet. I den stad jag representerar räknar man

inom bostadsförmedlingen med att i vart fall en fjärdedel av alla bostadsökande icke ha råd att betala de hyror som betingas inom det nya bostadsbeståndet.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Jag måste tyvärr säga att herr Edberg inte givit något svar på min fråga, hur man skall kunna förhindra att en vanlig direkt hyresuppåtelse maskeras i lägenhetsbytets form och därmed kommer att undgå den kommunala bostadsförmedlingen, detta under förutsättning att lägenhetsbytena inte skola kopplas in under den obligatoriska kommunala bostadsförmedlingen. Jag utgick från att det icke var herr Edbergs mening att så skulle ske. Han har inte bestritt detta, och därför anser jag mig alljämt kunna fasthålla vid min frågeställning. Tar man inte med lägenhetsbytena, vilket ju för övrigt ur andra synpunkter är ytterst orimligt, betvivlar jag att man kan komma till rätta med svartabörsaffärerna.

Jag vill gärna medge — utrikesdebatten skola vi väl inte draga in i detta sammanhang — att de praktiska rekommendationer som jag kunde göra inte voro så stora. Men jag tror, herr Edberg, att vi här i första hand måste taga de små stegen, man får försöka taga så många små steg som möjligt för att på så sätt kunna lätta situationen.

Till sist vill jag beträffande angelägenhetsgraderingen för de bostadssökandes vidkommande säga, att jag tycker, att detta är en så utomordentligt ömtålig och känslig fråga, att jag inte alls kan känna mig entusiasmerad av tanken, att detta skulle ensidigt och obligatoriskt ligga i myndigheternas hand.

Herr EDBERG (kort genmäle): Herr talman! Det är mycket intressant att höra vilket intresse herr Hjalmarson nu hyser för lägenhetsbytena. Jag vill erinra om att det inte är så många år

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

sedan riksdagens majoritet avslag ett förslag av justitieministern om att legalisera lägenhetsbytena. Den gången fanns inte samma intresse. Herr Hjalmarson sade vidare, att det är mycket ömtåligt att pröva angelägenhetsgraden. Ja, det är ingen tvekan, att det är så. Men det är detta, som de kommunala bostadsförmedlingarna nu få göra inom den sektor av det nya bostadsbeståndet, som de disponera över. Jag tror man kan säga, att de tämligen väl lyckats med denna grannlaga uppgift. Vidare menade herr Hjalmarson, att det nu inte finns anledning att införa en tillfällig komplettering till hyresregleringslagen. Men, herr Hjalmarson, vi äro väl ändå på det klara med att vi ha att räkna med en bristsituation, som kommer att bestå åtskillig tid framöver. Herr Hjalmarson erkände ju själv, att bostadsbristen är i dag större än någonsin tidigare. Detta är anledningen till att vi kommit tillbaka inför riksdagen med denna fråga, och det är också anledningen till att jag tror, att det inte räcker med herr Hjalmarsons små steg, utan att vi nog få ta ett något större kliv.

Herr ANDERSSON i Dunker: Herr talman! Bara några ord. Jag kan i allt väsentligt instämma med vad föregående talare för reservationen här ha anfört. Jag skall försöka att inte upprepa vad de sagt. Det är bara ett par ytterligare synpunkter jag ville framföra. I punkt 7 av herr Edbergs m. fl. motion sägs: »Det bör i detta sammanhang understrykas, att det här icke är fråga om att införa någon i princip ny reglering. Vad det gäller är närmast att införa ett komplement till den alltför jämt nödvändiga hyresregleringslagen i syfte att göra denna effektiv.» Men, herr talman, är inte detta en ny princip att göra den hittills frivilliga förmedlingen obligatorisk? Jag tycker att det är en i högsta grad ny princip man

därmed slår in på. Det är väl ungefär som om man skulle genomföra en obligatorisk arbetsförmedling med skyldighet för de arbetssökande att taga av arbetsförmedlingen anvisat arbete. Jag skulle tro att ingen i denna kammare skulle vilja vara med om en sådan anordning, men här går man i princip in för en sådan, när det gäller hyresförmedlingen.

Jag skulle dessutom vilja ställa en fråga till herr Edberg. Här har av herr Hjalmarson särskilt understrukits de svårigheter som en obligatorisk hyresförmedling skulle medföra vid våningsbyten eller lägenhetsbyten. Men jag vet inte hur motionärerna tänkt sig, att det skulle bli vid hyra i andra hand, där man hyr ut en mer eller mindre möblerad lägenhet, vilket ju mycket ofta förekommer. Skall också hyrande av ett möblerat rum t. ex. eller en större eller mindre lägenhet med litet möbler ske genom denna obligatoriska förmedling? Jag skulle tro, att om man skulle tvinga in också en sådan uthyrning under den obligatoriska förmedlingen, så skulle svårigheterna säkerligen bli ännu mycket större.

Jag fäste mig vid att herr Edberg i sitt anförande kraftigt strök under att beträffande den frivilliga hyresförmedlingen hade inga som helst klagomål förekommit. Det gladdde mig, herr talman, att höra detta, men då blir man ju ännu mera förvånad, när man hör, hur särskilt kraftigt herr Edberg kräver, att man skall gå ifrån den frivilliga hyresförmedlingen och slå in på den obligatoriska.

Jag skall, herr talman, nöja mig med detta och be att få ansluta mig till det yrkande som förut har ställts här om bifall till reservanternas förslag.

Herr LAGER: Herr talman! Jag vill för det första uttrycka min tillfredsställelse över att tredje lagutskottet i år har kommit till en mera avancerad

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

ståndpunkt än andra lagutskottet i följande, som behandlade samma förslag. Tillfredsställelsen grumlade emellertid en smula av ett par ting. Det första är de ganska dystra framtidsutsikterna på bostadsmarknaden, som utskottet anför som motivering för den ändrade hållningen. Den saken kommer ju att behandlas i riksdagen i andra sammanhang, och jag skall inte säga något om den nu. Annars tror jag nog, att medlen finnas för att öka produktionen av bostäder och andra nödvändiga byggnader, och det högst väsentligt. Det andra, som grumlar tillfredsställelsen, är att första kammaren i går kväll med sin socialdemokratiska majoritet fällde utskottsyrekan och att vi därför av allt att döma ytterligare ett år måste vänta på att få denna välbehövliga lagstiftning. Det gällde ju också bara till en början en skrivelse till Kungl. Maj:t.

I debatten här liksom i reservationen till utskottets utlåtande ha de borgerliga framfört några argument, som jag vill säga några ord om. Det första är av mera principiell natur, i det man menar, att en obligatorisk bostadsförmedling inskränker på de enskilda fastighetsägarnas frihet att disponera över sina fastigheter och lägenheter. Det är alldeles riktigt, den innebär en inskränkning i deras friheter i det hänseendet. Men det heter ju i det gamla ordspråket, att nöd bryter lag, och det finns faktiskt en bostadsbrist på de flesta håll i landet, som man måste försöka göra något åt.

Herr Yngve Larsson i Stockholm sade, att det enda raka är ju att bygga mera. Ja, det tycker jag är en så självklar sanning, att det är synd, att stenograferna skola behöva slita blyertspennor på att skriva det, när det uttalas i kammaren. Bygger man tillräckligt med bostäder, så blir det tillräckligt med bostäder. Då kunna alla människor få en egen bostad, förutsatt att hyror och annat hållas vid sådan nivå, att alla kunna hyra sig en bostad.

Principiella skäl kan det egentligen inte heller vara, som de borgerliga här ha att falla tillbaka på, eftersom de ju inte äro emot att upphäva friheten för enskilda i en del andra sammanhang. Man blir alltid ömhjärtad och ömmer för friheten, så snart det är det allmänna, som skall ingripa mot den enskilde till förmån för de många. Där emot är man mycket villig att inskränka friheten för den enskilde näringsidkaren, om det bara gagnar ett litet fåtal. Man har kommit ganska långt i detta avseende i vårt samhälle. När t. ex. en damfrisör här i landet inte får sänka sina priser under den av den *privata* priskontrollen fastställda normen utan att riskera att bli avstängd från möjlighet att köpa de apparater och andra förnödenheter han behöver för sitt yrke, reagerar man inte. Det vittnar om att man är mycket tolerant mot frihetsinskränkningarna, så snart det är en trust eller kartell som skall gynnas eller upprätthållas. Jag tror således inte, att det argumentet håller. Det har skapats frivilliga överenskommelser som inskränka friheten för den enskilde fastighetsägaren i samma grad som en sådan här hyresförmedling skulle göra. Herr Larsson i Stockholm sade alldeles nyss, att så skett.

Jag vill knyta an till vad herr Larsson i Karlstad sade, nämligen att fastighetsägarna äro socialt ansvarskännande. Det tvivlar jag inte på att de äro, i mycket stor utsträckning till och med. Men herr Larsson kan väl ändå inte bestrida, att det bland fastighetsägarna också finns en del element, där den sociala ansvars känslan är rätt dåligt utvecklad. Jag erfor bara för några dagar sedan, hur man i en gränd i gamla staden ville hyra ut ett kyffe på två skrubbar och omodernt rum, möblerat med pinnstolar och tälsängar, för 230 kronor i månaden. Det vittnar inte om någon vidare utvecklad social ansvars känsla hos vederbörande utbudare av lägenheten. Därmed har jag inte sagt,

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

att alla eller ens de flesta fastighetsägarna äro sådana, lika litet som jag tror, att man med en sådan lagstiftning som den här föreslagna skulle kunna komma till rätta helt och hållet med svartabörsaffärerna på denna marknad.

Det andra argument som anförts är att en reglering ökar krånglet men inte skapar en enda ny lägenhet. Det är självklart, att en lag inte skapar nya lägenheter. Men fördelningen av lägenheterna är av kanske större betydelse än vad många vilja tro, framför allt i de stora städerna. Jag tillåter mig här, herr talman, att anföra ett citat ur tidningen »Vi Hyresgäster», som är organ för HSB och Hyresgästernas riksförbund. I en ledande artikel häromdagen skriver tidningen följande: »Om dessa förmedlingar,» — alltså de kommunala bostadsförmedlingarna — »som nu anvisa hyresgäster till så gott som alla lägenheter i nybyggena, även finge hand om alla hyreslediga bostäder i det äldre fastighetsbeståndet, så skulle mycket vara vunnet. Man kunde på ett annat sätt än nu ta hänsyn till de bostadssökandes ekonomiska förhållanden — kunde hänvisa en familj med blygsamma inkomster till en halvmodern men hygglig bostad i det äldre beståndet, medan man nu oftast måste anvisa en sådan familj en för dyr lägenhet i nybyggen. Man kunde också ta större hänsyn till sökandes önskemål beträffande bostadens läge, så att inte för långa resor uppstå mellan bostad och arbetsplats. Över huvud taget skulle en skäligen önskvärd rörlighet på bostadsmarknaden åstadkommas, och krisen skulle kunna bemästras snabbare.» Tidningen fäster här uppmärksamheten vid en faktor, som jag tror är mycket betydelsefull, nämligen möjligheten att hyra bostad i närheten av arbetsplatsen. Det är inte vilsamt att åka spårvagn och buss i Stockholm vid rusningstid. Och det är inte alls ovanligt att på arbetsplatser i Stockholm träffa folk, som ha en resväg på en timme och mer mor-

gon och afton till och från sitt arbete. Utom att det medför kostnader, är det ju också mycket slitsamt och tar på krafterna.

Herr Larsson menade, att en sådan obligatorisk bostadsförmedling skulle försvåra och förhindra byte av lägenheter. Det beror naturligtvis på hur lagtexten utformas, och det får väl riksdagen återkomma till, om det nu skulle bli någon sådan lag. Men jag förstår inte hur den på något sätt kan stå hindrande i vägen för eller försvåra lägenhetsbyten. Herr Yngve Larsson tycktes mena, att lägenhetsbyten uppstå, när en lägenhet blir ledig, men sådana förekomma ju just, när inte någon lägenhet är ledig. Det är väl två parter, som var och en disponerar en lägenhet, som byta. Finns det en ledig lägenhet behöver man inte byta. Då kan man hyra direkt.

Som tredje argument har man uppställt frågan: Vem skall svara för förluster som fastighetsägare eventuellt kunna lida, då de bli anvisade hyresgäster, som kunna men icke vilja betala sin hyra? Jag tror att argumentet är tämligen misslyckat. Erfarenheten ifrån de kommunala bostadsförmedlingarna visar, att hyresförlusterna äro oerhört små. Jag skall taga exempel från Stockholm, från det kommunala bostadsföretaget Stockholmshem, som disponerar över 7 000 lägenheter, där samtliga äro uthyrda genom den kommunala förmedlingen. Stockholmshem har en hyressumma per år på något över 10 miljoner kronor, och hyresförlusten 1949 uppgick till sammanlagt 3 233 riksdaler. Om jag inte räknar fel, utgör det 3/10 promille av hyressumman. På borgerligt håll brukar man tala om att det privata kapitalet måste alltid räkna med vissa risker. Det förefaller mig som om riskmarginalen vore ytterst minimal för fastighetsägarna.

Innan jag slutar, vill jag bara göra en liten replik till herr Hjalmarson. Han menade, att om det blir en obligatorisk

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

bostadsförmedling, skulle köståendet öka på förmedlingen. Det förstår jag inte. Att folk får stå i kö på förmedlingarna kan bero på att det är dålig expedition och dåliga lokaliteter och liknande men framför allt på att förmedlingen förfogar över alldeles för litet antal lägenheter. Om förmedlingen finge ett större antal lägenheter att förfoga över skulle väl köståendet om inte minska så i varje fall inte öka av den anledningen.

Jag har bara velat göra dessa anmärkningar till det föreliggande förslaget och ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PERSSON i Växjö: Herr talman! Det har här från olika håll anförts, att bostadssituationen skulle ha blivit bättre. Särskilt herr Åhman underströk detta. Herr Larsson i Stockholm tycktes vara inne på samma tankegång. Jag vet inte vad man stöder sig på för material, när man säger detta. Jag har utskottsutlåtandet här, herr Åhman, men där står alls inte, att bostadssituationen blivit bättre. Det står nämligen där: »Såvitt man kan utläsa av upprättade prognoser för 1950 torde visserligen någon förbättring av bostadssituationen komma att inträffa under året.» »Såvitt man kan utläsa av upprättade prognoser för 1950» är ju ett mycket obestämt uttalande om möjligheterna att under detta år åstadkomma någon förbättring, när det gäller bostadstillgången, och det är litet annat än att säga, att bostadssituationen redan blivit bättre. Det organ, som på detta område har försökt göra en viss utredning, nämligen bostadsstyrelsen, har också uttalat sig om denna sak. Bostadsstyrelsen säger här bl. a.: »Den konstaterade minskningen av äktenskapsbildningen och nettoinflyttningen till tätorterna har under förhandenvarande omständigheter icke kunnat försvaga den löpande bostadsefterfrågan i sådan grad, att den under

krigsåren uppkomna bostadsbristen märkbart lindrats.» Och så säger man något annat, och det tycker jag har betydelse just för denna frågas avgörande. Man säger: »Vissa tecken tyda snarare på att bostadsbristen det senaste året skärpts på ett flertal orter.»

Här har man ett tillfälle att ge kommunerna rätt att, om de så önska, införa en obligatorisk kommunal bostadsförmedling. Eftersom man nog inte kan tänka sig att generellt åstadkomma en förbättring av bostadstillgången, utan att det kommer att bli variationer — på en ort kanhända man kan åstadkomma en förbättring, på en annan kan det mycket väl bli försämring — så måste detta, som har sagts från bostadsstyrelsens sida, ha en viss betydelse i detta sammanhang. Om man t. ex. inom vissa stora tätorter räknar med kraftig bostadsbrist och till och med kan tänka sig att en försämrad situation skulle kunna inträffa, skulle det väl ändå vara en tillgång för en sådan ort att ha möjlighet att skaffa sig det instrument, som en obligatorisk kommunal bostadsförmedling kan innebära. Och det är ju ingenting annat än det man här vill föreslå.

Jag vill i detta sammanhang också bara ett ögonblick dröja vid vad herr Hjalmarson sade. Han tycktes mena, att hyresregleringslagen varit det förnämsta hindret, när det gällt att försöka se till att man skulle komma ifrån bostadsbristen, att alltså bostadsbristen till stor del beror på hyresregleringslagen. Samtidigt sade han emellertid att vi under de fyra senaste åren byggt flera bostäder i detta land än någonsin förut. Från andra håll har man sagt, och jag förmodar, att herr Hjalmarson har samma uppfattning, att det enda sättet att på lång sikt komma ifrån bristen är att bygga flera bostäder. Emellertid har man, som sagt, under de fyra senaste åren byggt mer än någonsin förut. Under dessa år har hyresregleringslagen gällt. Den infördes den 19 juni

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

1942. Åren 1940 och 1941 bröt bostadsproduktionen samman här i landet. Då byggdes ett så litet antal bostäder, att vi ha ont av den då uteblivna produktionen av bostäder ännu. Då hade vi ingen hyresregleringslag. Jag tror inte att denna lag och bostadsbristen ha något särskilt samband med varandra. När man skall försöka ge en förklaring till bostadsbristen, skall man nog inte glömma sammanbrottet i fråga om bostadsproduktionen i början av kriget och inte glömma den kraftigt ökade hushållsbildningen och hushållssprängningen, som medfört stark bostadsefterfrågan, och inte heller glömma, att bostadsefterfrågan har inriktats på allt större bostäder. Det har väl också haft en viss betydelse i detta sammanhang. Om man försöker ge en bild av läget, dess orsaker och verkningar på det sätt herr Hjalmarson gjorde, så blir bilden alldeles missvisande.

Sedan är det en annan sak, som jag tycker borde understrykas kraftigare i detta sammanhang. Det har här sagts, att man inte åstadkommer fler bostäder genom att införa en obligatorisk kommunal bostadsförmedling, men det ha ju varken motionärerna eller någon annan heller föreställt sig. Vi ha endast velat försöka tillgodose de mest trängande bostadsbehoven.

Bostadsstyrelsens undersökning av läget på bostadsmarknaden i de s. k. kvotorterna — som visserligen kan ha sina brister — visar, att det i 218 tätorter med tillsammans 3,6 miljoner invånare, d. v. s. mer än hälften av Sveriges hela befolkning, finns 32 000 familjer, som stå utan lägenhet. Undersökningen visar också — vilket är det mest anmärkningsvärda — att 21 000 av dessa familjer ha minderåriga barn. Vad beror detta på? Ja, orsaken måste väl vara att dessa familjer ha haft svårare än andra att erhålla bostad, trots att de kommunala bostadsförmedlingarna ha inriktat sig på att i första hand hjälpa just dem. Om den kommunala

bostadsförmedlingen också finge ta hand om ledigblivna lägenheter i det äldre bostadsbeståndet, så skulle de kunna tillgodose dessa familjers behov av bostad på ett bättre sätt än hittills, och det torde väl vara en angelägenhet för alla, till och med för dem, som ha reserverat sig mot utskottets förslag om utredning. Jag vill understryka att det här endast är fråga om en utredning och ingenting annat, en utredning, som skall försöka klargöra varthän det kan leda, om man inför obligatorisk kommunal bostadsförmedling.

När jag lyssnade på herr Larsson i Stockholm fick jag en känsla av att han delvis har sitt hjärta på den sida, som representeras av uttalandet från Stockholms stads fastighetsnämnd. Men fastighetsnämnden har ju kraftigt understrukit vikten av att man genomför en obligatorisk kommunal bostadsförmedling. Detsamma gäller för Malmö stad. Men herr Larsson i Stockholm sade, att ett sådant förfaringssätt skulle medföra större stelhet när det gäller lägenhetsbyten och flyttningar. Samtidigt sade talaren, om jag uppfattade honom rätt, att bostadsförmedlingen har hand om de nya lägenheter, som produceras. Vad skulle det medföra för svåra olägenheter, om Stockholms stads bostadsförmedling även fick hand om ledigblivna lägenheter i det äldre bostadsbeståndet? Har man sådana erfarenheter från förmedlingen av nya lägenheter, att man har anledning hysa dylika farhågor? Jag utgår ifrån att herr Larsson i Stockholm bättre än jag känner till hur bostadsförmedlingen i Stockholm har skött sina uppgifter och att han därför bör kunna uttala sig om den saken, men jag kan inte tänka mig att det kan förhålla sig på det sättet.

Enligt herr Larsson har man i Stockholm kunnat komma överens med fastighetsägarna. Är det likadant i andra städer? Hur mycket ha bostadsförmed-

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

lingarna där fått hand om? I Malmö är det ungefär likadant som i Stockholm, men på många andra håll är det annorlunda. I en del samhällen med kraftig bostadsbrist har man kanske inte ens en vanlig kommunal bostadsförmedling.

Jag tror inte vi behöva vara rädda för att tillsätta en utredning. Det finns kanske många hakar i vägen för en lösning av bostadsfrågan på det sättet, men dem skulle i så fall en utredning kunna visa på. Jag förstår därför inte, varför vi inte skola kunna få denna sak utredd.

Vidare sade herr Larsson i Stockholm, att när denna fråga tidigare har behandlats här i riksdagen, så har det visat sig, att skälen mot de väckta motionerna ha varit så starka, att motionerna ha avslagits. Jag vill inte uttala mig om styrkan i de argument, som förebringats, men faktum kvarstår. Motionerna ha avslagits. Det har dock skett någonting sedan dess. För det första är det inte samma motioner som nu föreligga. För det andra ha vi inte tidigare haft några samlade uppgifter från kvotorterna, som kunnat tillmätas något större bevisvärde. Nu veta vi i alla fall att det i dessa 218 kvotorter finns ungefär 32 000 familjer, därav 21 000 med minderåriga barn, som sakna lägenhet. För det tredje ha vi nu på ett helt annat sätt än tidigare klart för oss, att vi icke kunna räkna med att komma ifrån den stora bostadsbristen ännu på länge. Situationen är därför en helt annan nu mot tidigare.

Måste inte också alla inför det faktum, att ett så stort antal familjer — varav så många med minderåriga barn — sakna bostäder, säga sig, att om vi efter en utredning kunna inrätta obligatorisk kommunal bostadsförmedling, som kan medföra stora lättnader på detta område, så kan det vara skäl i att företa en dylik utredning.

Jag vet, att det inte tjänar mycket till att nu tala längre, och jag skall därför nöja mig med att endast ställa

några frågor till herr Larsson i Stockholm: Skulle det innebära några större svårigheter att låta den kommunala bostadsförmedlingen i Stockholm också ta hand om ledigblivna lägenheter i det äldre bostadsbeståndet?

Eftersom herr Larsson tämligen bestämt påstod, att man inte har så goda erfarenheter av de obligatoriska bostadsförmedlingarnas verksamhet i andra länder, vill jag också fråga: Är det verkligen så, att man i Köpenhamn har dåliga erfarenheter av det danska systemet? Jag har fått helt andra uppgifter från sakkunniga personer, som ha besökt Köpenhamn.

Vidare sade herr Larsson att Norge och Danmark ha varit med i kriget och att de inte ha kunnat bygga något under den tid kriget varade. Det är klart att svårigheterna äro större för dessa länder än för Sverige, och det är därför lätt att förstå, att man där har gått längre än vi ha gjort. Men jag skulle vilja ställa den frågan: Hur många familjer sammanlagt och hur många familjer med minderåriga barn skola bli bostadslösa, innan man här vågar sig på en utredning om obligatorisk kommunal bostadsförmedling?

Herr Larsson citerade det gamla kända uttalandet om kommittén som inte överilade sig förrän i sista ögonblicket, men jag är rädd för att riksdagen i denna fråga inte kommer att överila sig ens i sista ögonblicket. Men om flera av kammarens ledamöter ställdes öga mot öga med de familjeförsörjare, som på alla möjliga sätt försöka ordna sin bostadsfråga, som gå till Kungl. Maj:t och som springa i verken och hos kommunala myndigheter, och som ändå inte lyckas lösa problemet, så skulle kammaren säkerligen vara villig att åtminstone göra ett försök att klarlägga, huruvida vi inte med en kommunal bostadsförmedling kunna åstadkomma en förbättring i det nuvarande läget, som vi väl ändå alla vilja komma ur så småningom.

Herr LARSSON i Stockholm: Herr talman! Den senaste ärade talaren ställde så många frågor till mig, att jag inte under den tid jag har på mig för replik kan besvara dem alla. Han frågade bl. a. med stort patos hur många familjer med minderåriga barn, som skola bli bostadslösa, innan vi vilja biträda det föreliggande utredningsförslaget. Vi, som här tala för reservationen, framställas alltså såsom utrustade med tigerhjärtan. Det är allenast vår omänskliga hårdhet som gör, att vi inte vilja biträda det föreliggande förslaget! Men detta är ju ändå med förlov sagt att alldeles vränga till saker och ting.

Jag vill inte tävla med herr Persson i Växjö när det gäller patetiska uttryckssätt, men jag försäkrar, att jag lika starkt som han behjärtar den sociala nöd, som föreligger på detta område. Här är det dock fråga om huruvida effekten av det föreliggande förslagets genomförande skulle bli sådan, att man avhjälpur det onda, som man vill avhjälpur.

Jag kan på alla väsentliga punkter instämma i vad herr Persson i Växjö sade, när han skildrade hur vi kommit i det nuvarande läget. Han sade också, att det nu har hänt något nytt. Jag vill också peka på något nytt som hänt, nämligen att den stora generation, som under 1940-talet svarade för den starka hushållsbildningen och som slukade den stora lägenhetsproduktionen, nu till väsentlig del är »utgift» och att antalet hushållsbildningar därför måste bli mindre. Samtidigt ha vi väl rätt att hoppas, att den ökade ekonomiska friheten skall göra det möjligt för oss att väsentligt öka bostadsproduktionen.

»Varför blir det större stelhet inom det gamla bostadsbeståndet, om man inför en obligatorisk bostadsförmedling?» frågade herr Persson i Växjö och hänvisade till att man ju har lyckats med förmedlingen av nybyggda lägenheter. Ja, men det är ju något helt annat, att man i nuvarande knapphetsläge

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

producerar nya lägenheter, som inte förut ha haft några hyresgäster. De nya hyresavtal, som träffas inom det gamla bostadsbeståndet, komma ju till allra största delen till stånd i lägenhetsbytets form. Jag har i min naivitet trott att meningen med det föreliggande förslaget har varit, att varje nytt hyresavtal skulle underställas bostadsförmedlingen för prövning och, eventuellt, revision. Det uppkommer ju nämligen nya hyresavtal vid ett byte. Nu förefaller det som om i varje fall herr Lager menade, att bytena icke skulle inkluderas i förmedlingarnas arbete.

Jag uppfattade inte riktigt vad herr Edberg menade, men av replikskiftet mellan honom och herr Hjalmarson drog jag den slutsatsen att även herr Edberg ansåg, att lägenhetsbytena inte skulle ingå i bostadsförmedlingarnas arbetsuppgifter. Då måste jag instämma i vad herr Hjalmarson sade, nämligen att om bytena av lägenheter i det gamla bostadsbeståndet icke skola underställas bostadsförmedlingarna — så kommer varje anpassningsrörelse där att ta bytets form. Ger man återigen bostadsförmedlingen sådan omfattning, att dess verksamhet omfattar även lägenhetsbytena i det gamla bostadsbeståndet — vilket är det enda rimliga — så leder detta ovillkorligen till ökad stelhet och till den ökade nedfrysningen inom detta bostadsbestånd, som jag tidigare utvecklat.

Herr PERSSON i Växjö: Herr talman! Jag kan inte tänka mig att herr Larssons i Stockholm bevisföring håller, när han här har försökt övertyga kammarrens ledamöter om att vi skulle få en ökad stelhet i det gamla bostadsbeståndet. Om det blir lägenheter lediga inom det gamla bostadsbeståndet och om bostadsförmedlingen får ta hand om dem, så kan jag inte förstå att detta kommer att medföra några större vådor än om de ha hand om de nybyggda lägenheterna.

Ändring i lagen om hyresreglering m. m.

Herr Larsson i Stockholm sade, att det, vad gäller Norge och Danmark, som ju ha varit i krig, kan ha varit betingat av omständigheterna att gå längre än vi ha gjort, och eftersom han tyckte att jag ställde patetiska frågor, vill jag nu formulera min fråga på annat sätt: Vilka förutsättningar skola föreligga, innan man här vill försöka åstadkomma en ändring på bostadsmarknadens område?

Tror för övrigt inte också herr Larsson i Stockholm, att det hade varit möjligt att ge många av de 21 000 barnfamiljerna lägenheter, om vi hade haft obligatorisk kommunal bostadsförmedling tidigare? Det finns ju ändå bostadsbehov av mindre angelägenhetsgrad, som ha blivit tillgodosedda.

Sedan tror jag inte att man skall göra upp alltför bestämda prognoser över vad som kan ske beträffande hushållsbildningen i framtiden. Det är så många faktorer som göra sig gällande i fråga om efterfrågan på bostäder. Bostadsvanorna ändras, man vill ha större lägenheter o. s. v. Man kan inte utgå från en enda omständighet och från denna — som man tror vara ett faktum — dra några slutsatser om vad som kommer att inträffa på detta område i framtiden.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Dunker begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 59 ja och 62 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 7.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 122, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Anmälades, att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts skrivelse nr 149, angående val av ombud jämte supplementer i Europarådets rådgivande församling.

Denna skrivelse bordlades.

§ 10.

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner, nämligen:

nr 565, av herr *Ohlsson* i Kastlösa m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 227, med förslag till förordning angående ändring i förord-

ningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt;

nr 566, av herr *Hedlund* i Rådom *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 244, med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896); och

nr 567, av herr *Kärlander m. fl.*, i

anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 241, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 12.01 på natten.

In fidem

Gunnar Britth.
